

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**21. YÜZYIL GÜVENLİK POLİTİKALARINDA ENERJİ VE HİNDİSTAN'IN ENERJİ
GÜVENLİĞİ SİYASETİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İhsan Ömer ATAGENÇ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Ankara-2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**21. YÜZYIL GÜVENLİK POLİTİKALARINDA ENERJİ VE HİNDİSTAN'IN ENERJİ
GÜVENLİĞİ SİYASETİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İhsan Ömer ATAGENÇ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Ankara-2010

ONAY

İhsan Ömer ATAGENÇ tarafından hazırlanan **21. Yüzyıl Güvenlik Politikalarında Enerji ve Hindistan'ın Enerji Güvenliği Siyaseti** başlıklı çalışma, 13 Ekim 2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

H. Çakmak

Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK (Başkan)

[İmza]

Oya Akgönenç

Prof. Dr. Oya AKGÖNENÇ

[İmza]

M. Seyfettin Erol

Doç. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

ÖNSÖZ

Enerjinin giderek artan önemi ve devletlerin dış politikalarındaki konumu göz önünde bulundurulduğunda “21. Yüzyıl Güvenlik Politikalarında Enerji ve Hindistan’ın Enerji Güvenliği Siyaseti” adlı çalışma güncel bir çalışma özelliğine sahiptir. Enerji alanında birçok çalışma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. “Enerji güvenliği” kavramı da enerjinin giderek artan önemi ile birlikte birçok disiplinde araştırma konusu olmuş bir kavram olagelmıştır. Bu çalışma da küresel enerji politikaları ile ilgili bir genel bakışı vermesinin yanında mümkün olduğunca yukarıda bahsedilen “enerji güvenliği” kavramı ile ilgili teorik bir altyapı vermeyi de amaçlamaktadır.

Üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümü “güvenlik” kavramının anlamı ve özellikle de soğuk savaş sonrası değişen içeriği ile ilgilidir. Yalnızca “devlet”i merkez alan güvenlik politikaları “devlet dışı aktörler”in ortaya çıkışıyla önemli ölçüde değişiklik göstermiştir. Bunun yanında küresel ölçekte ekonomi alanında yaşanan gelişmeler, çevre kirliliği, küresel ısınma ve siber terör gibi kavramların yeni bin yıl ile birlikte dünya gündemine oturması güvenlik kavramında çok farklı açılımları da beraberinde getirmiştir. Bu bölüm, bahsedilen bu değişimin yanı sıra “enerji”nin dünya gündemine nasıl ve hangi koşullarda girdiğini tarihsel bir süreç içinde irdelerken bunun yanında “enerji güvenliği”nin yeni bir kavram olarak ne anlam ifade ettiği ve nasıl bir dış politika aracı haline geldiği konularını da içermektedir.

İkinci bölümde “enerji”nin günümüzde dünyada ne anlam ifade ettiği hem örneklerle hem de rakamsal bilgilerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmanın hem ikinci hem de üçüncü bölümünde enerji kaynakları ve politikaları incelenirken enerji kaynakları fosil yakıtlar olarak nitelendirilen petrol, doğalgaz ve kömür ile sınırlandırılmıştır. Çalışmanın kapsamının çok

geniş olması ve tez kapsamının dışına çıkılmaması sebepleriyle enerji politikaları ve enerji güvenliği yalnızca fosil yakıtların rezervleri, üretimi, tüketimi ve bu kaynakların dünya pazarlarına ulaştırılmasında geliştirilen projeler bağlamında değerlendirilecektir. Bu bölümde aynı zamanda küresel ve bölgesel aktörlerin enerji güvenliğine yaklaşımlarına da yer verilmektedir. ABD, AB, Çin Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'nun enerji güvenliği politikaları bu bağlamda açıklanmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölüm ise bu çalışmanın temel konusu olan Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarını içermektedir. Hindistan'ın dış politikasına "enerji"nin girmesi, soğuk savaş döneminde enerji politikaları, 90 sonrası süreçte bölgedeki jeopolitik değişim ile birlikte enerjinin Hindistan açısından önemi, Hindistan'ın enerji güvenliğine yaklaşımı ve enerjiye olan ihtiyacı ile enerji diplomasisi ve geliştirdiği projeler bağlamında Hindistan'ın enerji güvenliğinin geleceğine de ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma Hindistan'ı enerji bağlamında yorumlamaya çalışırken bölgesel ilişkilerini de irdelediği için Asya-Pasifik coğrafyasının güneyinde yaşanan gelişmeleri açıklayabilmek noktasında da birtakım önemli noktalara temas etmektedir.

Asya-Pasifik alanında Türkiye literatüründe varolan boşluk ve eksikliği giderebilmek aynı zamanda hem kendime hem de bu alanda çalışma yapmak isteyen ve yapan arkadaşlarıma küçük de olsa bir katkıda bulunabilmek amacı ile bölgenin en önemli ülkelerinden birisi olan Hindistan özellikle tercih edilmiştir. Giderek artan önemi ve bölgesel dengelerdeki konumu, nüfusu ve ekonomik kalkınma hızı ile dikkatleri üstüne çeken bir ülke olarak Hindistan'ın bu kalkınmasının çok önemli bir ayağı olan enerji

meselesini incelemek bu alandaki boşluğu doldurabilmek ve bu alanda yeni birşeyler söyleyebilmek adına bir katkıda bulunacaktır.

Küresel politikaların günümüzdeki en temel maddesi olan enerji meselesini Türkiye açısından bakir olan bu bölgedeki en önemli ülkelerden biri olan Hindistan'a olan ilgim ile bağlayan ve iki konuyu anlamlı bir bütün haline tez danışmanım sayın Doç. Dr. Mehmet Seyfettin EROL başta olmak üzere bu çalışma boyunca desteğini her zaman arkamda hissettiğim anneme ve babama, fikirlerinden her zaman yararlandığım ve bu çalışma boyunca beni yalnız bırakmayan sevgili dostum Arş. Gör. Polat KIZILDAĞ'a, tezin yeniden okunması ve düzenlenmesinde sonsuz emeği ve yardımı olan sevgili Gözde ÖZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	ix
TABLolar.....	x
ŞEKİLLER.....	xi
HARİTALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN DÜNYADA GÜVENLİK KAVRAMI VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

1.1. 21. YÜZYILDA GÜVENLİK KAVRAMI.....	6
1.1.1. Güvenlik Kavramının Tanımı ve Evrimi.....	6
1.1.2. Günümüzde Güvenlik Kavramının Anlamı.....	9
1.2. “ENERJİ GÜVENLİĞİ”NİN YENİ BİR KAVRAM OLARAK GÜVENLİK POLİTİKALARI İÇİNDEKİ YERİ.....	13
1.3. BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK ENERJİ GÜVENLİĞİ.....	23
1.3.1. Petrolün Bulunması İle Birlikte Enerjinin Devletlerin Gündemine Girmesi ve İki Dünya Savaşı.....	25
1.3.2. Petrol Krizleri ve Enerji-Dış Politika İlişkisi.....	32
1.3.2.1. 1951 Krizi.....	33
1.3.2.2. 1957 Krizi.....	34
1.3.2.3. 1967 Krizi.....	36

1.3.2.4. 1973-1974 Krizi.....	37
1.3.2.5. 1980 Krizi.....	39
1.3.3. Körfez Savaşları.....	39
1.3.3.1. 1. Körfez Savaşı.....	40
1.3.3.2. 2. Körfez Savaşı.....	40
1.3.4. 21. Yüzyılda Enerjinin Bir Dış Politika Aracı Haline Gelmesi: Rusya Federasyonu Örneği.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİSİ

2.1. ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARININ GÜNCEL ÖNEMİ.....	47
2.1.1. 21. Yüzyılda “Enerji”nin Anlamı.....	47
2.1.2. Dünyadaki Fosil Yakıt Rezervlerinin Durumu.....	55
2.1.2.1. Petrol.....	55
2.1.2.2. Doğalgaz.....	63
2.1.2.3. Kömür.....	67
2.1.3 Fosil Yakıtların Geleceği.....	71
2.2. KÜRESEL AKTÖRLERİN ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARINA YAKLAŞIMI.....	78
2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri.....	78
2.2.2.. Avrupa Birliği.....	88
2.2.3. Çin Halk Cumhuriyeti.....	96
2.2.4. Rusya Federasyonu.....	108

2.3. ENERJİNİN DÜNYA PAZARLARINA ULAŞTIRILMASINDA GELİŞTİRİLEN ÖNEMLİ

PROJELER.....	119
2.3.1. Altay.....	119
2.3.2. Arap Gaz Projesi.....	120
2.3.3. Bakü-Tiflis-Ceyhan.....	121
2.3.4. GALSI.....	122
2.3.5. Güney Akım.....	123
2.3.6. İran-Pakistan-Hindistan.....	124
2.3.7. Kuzey Akım.....	125
2.3.8. Mavi Akım.....	126
2.3.9. Medigaz.....	127
2.3.10. Nabucco.....	128
2.3.11. Trans-Afgan.....	129
2.3.12. Türkiye-Yunanistan-İtalya.....	130
2.3.13. Türkmenistan-Çin.....	131
2.3.14. Türkmenistan-İran.....	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİ VE HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİ

3.1 HİNDİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİNİN YERİ.....	133
3.2. HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİ YAKLAŞIMI VE ENERJİYE OLAN İHTİYACI.....	142
3.2.1 Hindistan Perspektifinden Enerji Güvenliği.....	142
3.2.2. Hindistan'ın Enerji Güvenliğini Etkileyen Faktörler.....	144

3.2.3. Hindistan'ın Enerji Tüketiminde Dünya'daki Yeri ve Fosil Yakıt İhtiyacı.....	146
3.2.3.1. Petrol.....	151
3.2.3.2. Doğalgaz.....	153
3.2.3.3. Kömür.....	156
3.3. HİNDİSTAN'IN ENERJİ DİPLOMASİSİ.....	158
3.3.1. Afrika İle İlişkiler.....	158
3.3.1.1. Angola.....	159
3.3.1.2. Nijerya.....	160
3.3.1.3. Sudan.....	161
3.3.1.4. Diğer Afrika Ülkeleriyle İlişkiler.....	162
3.3.2. Güney Asya İle İlişkiler.....	163
3.3.2.1. Pakistan.....	163
3.3.2.2. Afganistan.....	166
3.3.2.3. Bangladeş.....	167
3.3.3. Güneydoğu Asya İle İlişkiler.....	169
3.3.3.1. Myanmar (Burma).....	169
3.3.3.2. Vietnam.....	171
3.3.4. Orta Asya İle İlişkiler.....	172
3.3.4.1. Kazakistan.....	173
3.3.4.2. Türkmenistan.....	174
3.3.4.3. Özbekistan.....	175
3.3.4.4. Tacikistan.....	175
3.3.5. Ortadoğu İle İlişkiler.....	176
3.3.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri.....	177
3.3.5.2. Irak.....	178
3.3.5.3. İran.....	179
3.3.5.4. Katar.....	181
3.3.5.5. Kuveyt.....	182
3.3.5.6. Suudi Arabistan.....	183
3.3.5.7. Umman.....	184
3.3.5.8. Diğer Ortadoğu Ülkeleriyle İlişkiler.....	185

3.4. HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİNİN GELECEĞİ.....	186
SONUÇ.....	195
KAYNAKÇA.....	202
EKLER.....	225
ÖZET.....	243
ABSTRACT.....	245

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AKKA	:Avrupa Konvansiyonal Kuvvetler Anlaşması
AOC	:Assam Oil Company
APEC	:Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (Asia Pacific Economic Corporation)
AR&T	:Assam Railways & Trading Company Limited
BDT	:Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO	:Barış İçin Ortaklık Projesi
BOC	:The Burmah Oil Company
BP	:British Petroleum
BPCL	:Bharat Petroleum Corporation Limited
BTC	:Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı
CNPC	:China National Petroleum Corporation
EOL	:Essar Oil Limited
GAIL	:Gas Authority of India
GECF	:Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu (Gas Exporting Countries Forum)
GTCL	:Gas Transmission Company Limited
IAEA	:Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (International Atomic Energy Agency)
IEA	:Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)
IEF	:Uluslararası Enerji Forumu (International Energy Forum)
IMF	:Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)
IOC	:Indian Oil Corporation
IPI	:Iran-Pakistan-India Pipeline
IPR	:Endüstriyel Politika Kararı (Industrial Policy Resolution)
LNG	:Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (Liquified Natural Gas)

LPG	:Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (Liquified Petroleum Gas)
OIL	:Oil India Limited
ONGC	:Oil and Natural Gas Corporation
OOC	:Oman Oil Company
OAPEC	:Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries)
OPEC	:Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (Organization of Petroleum Exporting Countries)
OVL	:ONGC Videsh Limited
RIL	:Reliance Industries Limited
TAPI	:Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Pipeline
USGS	:Gaz Arzı Birleşik Sistemi (Unified System of Gas Supplies)

TABLOLAR

Tablo 1. Dünya Petrol Rezervlerinin Durumu.....	58
Tablo 2. Petrol Üretim Rakamları.....	60
Tablo 3. Petrol Tüketim Rakamları.....	61
Tablo 4. Petrol Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması.....	62
Tablo 5. Dünya Doğalgaz Rezervlerinin Durumu.....	64
Tablo 6. Doğalgaz Üretim Rakamları.....	65
Tablo 7. Doğalgaz Tüketim Rakamları.....	66
Tablo 8. Doğalgaz Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması.....	67
Tablo 9. Kömür Üretim Rakamları.....	69
Tablo 10. Kömür Tüketim Rakamları.....	69
Tablo 11. Kömür Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması.....	70
Tablo 12. Birincil Enerji Kaynaklarının Geleceği.....	72
Tablo 13. Rusya'nın AB Ülkelerinin Doğalgaz Alımındaki Payı.....	95
Tablo 14. Hindistan'ın Fosil Yakıt İhtiyacı.....	147
Tablo 15. Dünya Petrol Tüketiminde Hindistan'ın Yeri.....	149
Tablo 16. Dünya Doğalgaz Tüketiminde Hindistan'ın Yeri.....	150
Tablo 17. Hindistan'da Petrol Üretimi.....	153
Tablo 18. Hindistan'da Doğalgaz Üretimi.....	155
Tablo 19. Hindistan'da Kömür Üretim ve Tüketimi.....	157
Tablo 20. Hindistan'ın Birincil Enerji Tüketimi.....	190
Tablo 21. Hindistan'ın Birincil Enerji Üretimi.....	191
Tablo 22. Hindistan'ın Net Enerji İhracatı.....	191

ŞEKİLLER

Şekil 1. Dünya Birincil Enerji Tüketim Payları.....	57
Şekil 2. Dünya Kömür Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı.....	68
Şekil 3. Hindistan'ın Birincil Enerji Tüketiminde Kaynakların Dağılımı.....	148

HARİTALAR

Harita 1. Altay.....	119
Harita 2. Arap Gaz Projesi.....	120
Harita 3. Bakü-Tiflis-Ceyhan.....	121
Harita 4. GALSI.....	122
Harita 5. Güney Akım.....	123
Harita 6. İran-Pakistan-Hindistan.....	124
Harita 7. Kuzey Akım.....	125
Harita 8. Mavi Akım.....	126
Harita 9. Medigaz.....	127
Harita 10. NABUCCO.....	128
Harita 11. Trans-Afgan.....	129
Harita 12. Türkiye-Yunanistan-İtalya.....	130
Harita 13. Türkmenistan-Çin.....	131
Harita 14. Türkmenistan-İran.....	132

GİRİŞ

Güvenlik, kavram olarak uluslararası sistemin yapısına göre değişiklik gösteren bir nitelik taşımaktadır. Kavram aynı zamanda geçirdiği değişimin yanı sıra giderek farklı boyutlar kazanan ve karmaşıklaşan bir yapıya da sahiptir. Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemindeki güvenlik algılamalarıyla Soğuk Savaş sonrası dönemin güvenlik algılamaları arasında birçok fark olduğu söylenebilir. Artan nüfusun, büyüyen ekonomilerin ve büyük bir hızla gelişen teknolojinin bunda önemli rolü bulunmaktadır.

Enerji, güvenlik kavramının en güncel ve dikkate değer bir boyutu olarak uluslararası politikadaki yerini almıştır. Bilindiği gibi 20. yüzyılın başında sınırları aşan bir nitelik kazanan petrolün, yakıt olarak kullanılmaya başlanması ve başta ulaşım sektörü olmak üzere sanayi sektöründe de değer kazanması ile enerji, devletlerin gündemine girmeye başlamıştır. Bakü ve İran petroleri ilk keşfedilen rezervler olmuş, Ortadoğu ve Kafkasya bölgesi böylece enerji rekabetinin ilk kez yaşandığı alanlar olagelmiştir. Petrolün keşfedilmesini takiben iki büyük dünya savaşı yaşanmıştır. Bu savaşların ise temelinde petrol kaynaklarına ulaşabilme ve petrol bölgelerine giden yolların denetim altına alınması isteğinin yattığını söylememiz mümkündür.

Enerji üzerindeki rekabet iki dünya savaşının ardından sona ermemiş aksine bu rekabet hızla artış göstermiştir. Ülkelerin bu konudaki ilgisi ise hiç şüphesiz petrol kaynaklarına büyük ölçüde sahip olan Ortadoğu ülkelerine yönelmiştir. Giderek stratejik önemi artan bu kaynağa sahip olmak bir avantaj gibi gözükürken siyasi ve ekonomik gelişimlerini tamamlayamamış ortadoğu ülkeleri açısından bir dezavantaj halini almıştır. Potansiyel çatışma ortamında olan bu ülkelerin temel problemleri olan iç istikrarsızlık bu ülkeleri dışarıdan müdahalelere açık hale getirmiş ve kaynaklarının güçlü bölge dışı aktörler

tarafından sahiplenilmesine sebep olmuştur. Soğuk Savaş dönemi boyunca bölge dışı aktörlerin müdahalesinden rahatsız olan Irak, İran ve Mısır gibi ülkelerde ortaya çıkan toplumsal muhalefet etkisini artırmıştır. Ulusal değerleri ön plana çıkararak hükümetler petrol kaynaklarının da devlet tarafından işletilmesini öngörmüş ve buna yönelik birçok faaliyet gerçekleştirmişlerdir. Ancak bölgede etkin olmak isteyen büyük devletlerin çıkarları böyle bir anlayışla uyuşmadığı için bu ülkelerde çeşitli krizler başgöstermiş ve bu krizler hükümet değişiklikleriyle sonuçlanmıştır. Enerjinin uluslararası politikaya girişi ve enerji-dış politika ilişkisinin ortaya çıkışı da yine bu döneme rastlamaktadır.

Enerji, giderek bir güvenlik problemi olmaya başlamıştır. Çünkü, enerjiye sahip olmak isteyen ülkelerin arasındaki rekabetin yanı sıra bu kaynaklara sahip olan ülkelerin de kaynaklarını sahiplenmeleri, petrolü kendi ülkelerinin kalkınmaları için kullanmak istemeleri devletlerarası gerilimi giderek tırmandırmıştır. Bu bağlamda Soğuk Savaş dönemine Arap-İsrail Savaşları'nın damga vurduğunu söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrası dönem ise Körfez Krizi ile başlamıştır. Günümüzde ise enerji merkezli olarak Irak, İran ve Afganistan vb. bölgelerde yaşanan krizleri örnek olarak göstermek mümkündür.

Güvenliğin yeni bir boyutu olarak "enerji güvenliği" temelleri her ne kadar Soğuk Savaş döneminde ortaya atılmış olsa da 90'lı yıllar ile birlikte kavram olarak literatürdeki yerini almıştır. Enerji kaynaklarına ulaşmak, bu kaynaklara sahip olmak, bu kaynakları muhafaza edebilmek ve enerji kaynaklarına ulaşan yolların güvenliğini sağlamak enerji güvenliğinin temel parametreleri haline gelmiştir. Bu kavram, zamanla enerjiye olan ihtyacin artması ve enerji kaynaklarının hızlı tüketime bağlı olarak azalmasıyla devletlerin dış politika önceliklerinde ilk sıraya yerleşmiştir. Devletler, enerji

meselesine ayrı bir önem vermeye başlamış ve enerji güvenliği politikalarını ayrı bir başlık altında incelemeye başlamışlardır.

Enerji güvenliği yukarıda da bahsedildiği gibi enerji rezervleri ile özellikle de petrol rezervleri ile doğru orantılıdır. Petrolün yanısıra doğalgaz ve kömürün de enerji sektöründe önemli yerini olduğunu söyleyebiliriz. Petrol kadar yaygın bir kullanım alanı olmasa da doğalgazın ülkelerin enerji ihtiyaçlarını karşılamada ciddi değeri olduğu bir gerçektir. Kömür ise bulunduğu bölgelerle sınırlı denebilecek bir tüketim niteliği taşıyan, çevresel kirliliğe yol açsa da Çin ve Hindistan gibi nüfusu kalabalık olan ülkeler için temel yakıt görevi gören bir kaynaktır. Fosil yakıtlar adı verilen bu üç kaynak geçmişte olduğu gibi günümüzde de birincil enerji kaynakları olarak adlandırılmakta ve tüketim oranları tüm enerji kaynakları içinde %80'lerin üzerine çıkmaktadır. Diğer enerji kaynakları olarak elektrik, nükleer ve yenilenebilir kaynaklarının ise kullanım alanı daha sınırlı ve üretimleri daha zahmetli ve maliyetli olduğundan fosil yakıtların seviyesine ulaşması mümkün olmamaktadır.

Gelişen teknoloji sayesinde yeni keşfedilen rezervler ile enerji alanındaki rekabet dünyanın hemen hemen her bölgesine taşınmıştır. Ortadoğu'nun halen rezervler konusunda bir ağırlığının olmasının yanısıra Sovyetlerin dağılması ile birlikte dünya pazarına açılan Hazar Havzası kaynakları, Kuzey Afrika ve Gine Körfezi ile küresel ısınmaya bağlı olarak Kuzey Buz Denizi'nin hidrokarbonları yeni rekabet alanları olarak devletlerin gündemine girmiştir.

Asya kıtası ise özellikle son yıllarda artan enerji ihtiyacı ile adından sıkça söz ettirmeye başlamıştır. Çin ve Hindistan gibi nüfus açısından dünyanın en kalabalık iki ülkesine sahip bu kıta dünyada enerji ihtiyacı en hızlı artan ülke olmuştur. Çin, enerji rekabetinde Hindistan'a oranla daha ilerde bulunmakla birlikte Güneydoğu Asya ve Afrika'da ABD ile yoğun bir rekabet halindedir.

Hindistan ise bölgesel bir güç olma yolunda önemli adımlar atan, büyüyen ekonomisi ile de varlığını her alanda hissettirmeye başlayan, özellikle de bilişim sektöründeki atılımı ile dünya çapında teknolojiye ilk sıraları zorlayan bir devlettir. Ekonomi ve teknoloji alanında ilerleyen Hindistan'ın kalkınma hızını yükselen bir ivmede tutabilmesi ise –tıpkı diğer küresel ve bölgesel aktörler gibi- enerji alanındaki başarısından geçmektedir. Sanayileşen bir devlet olarak Hindistan'ın enerjiye olan ihtiyacı ise gün geçtikçe artmaktadır.

19. yüzyıl ortalarında İngiliz sömürgesi döneminde belli başlı petrol bölgeleri keşfedilen Hindistan uzun süre bu rekabette yer almamıştır. Çünkü, bağımsızlığın kazanılmasının ardından Nehru ile başlayan Kongre Partisi iktidarı döneminde Hindistan, enerji konusunda kendine yeterli bir ülke konumundaydı. Devletçi bir ekonomi politikasının izlendiği bu dönemde enerji alanında bir sorun yaşamamasına rağmen 1990 sonrası dönemde piyasa ekonomisine geçiş ve sanayileşmenin hızlanması ile birlikte enerji açığı da hızlı bir şekilde artmıştır. Bu yükseliş Hindistan'ı önce bölgede sonra da komşu coğrafyalarda etkin bir hale getirmiştir. Enerjiye olan bağımlılığı giderek artan Hindistan'ın enerji kaynaklarını çeşitlendirmesi de enerji güvenliği politikalarındaki en önemli sorun olmuştur. Komşuları ile yaşadığı sorunlar, bölgenin birçok uluslararası krize sahne olması, Hint Okyanusu'nda bulunan boğazların ve adaların enerji konusundaki stratejik önemi sebebiyle güvenlik problemi oluşturması Hindistan'ın bölgesi dışında enerji kaynaklarına

ulaşma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Hindistan bu bağlamda temel enerji sağlayıcısı Ortadoğu bölgesinin dışında Güneydoğu Asya, Hazar Havzası ve Afrika'ya dönük birçok çalışma yapmaktadır. Her ne kadar bölgesel enerji işbirliği Hindistan açısından kilit önem taşısa da yukarıda bahsedilen sebepler itibariyle Hindistan bölge dışı enerji yatırımlarına ağırlık vermek durumunda kalmıştır.

Gelecekte, dünya genelinde olduğu gibi Hindistan'ın da fosil yakıtlara olan bağımlılığında önemli ölçüde artış gözlenmesi beklenmektedir. Enerji rekabetine diğer küresel ve bölgesel aktörlere göre yeni giriş yapan Hindistan'ın bu rekabette ne şekilde yer alacağının ipuçları günümüzdeki faaliyetlerinde saklı bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEĞİŞEN DÜNYADA GÜVENLİK KAVRAMI VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

1.1. 21. YÜZYILDA GÜVENLİK KAVRAMI

1.1.1. Güvenlik Kavramının Tanımı ve Evrimi

Güvenlik, insanın doğumundan itibaren aile içinde başlayarak bireysel ve toplumsal hayatına doğrudan etki eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu etkinin temelinde ise; “varlığını koruma ve sürdürme” bulunmaktadır. En temelinde kişinin kendisi olmak üzere dini, dili, ailesi gibi tüm maddi ve manevi varlıklarını bu kapsama dahil etmemiz mümkündür. Güvenlik hayatın her alanında temel dinamiği oluşturmaktadır.¹

Uluslararası ilişkiler açısından bakıldığında ise güvenlik kavramı merkezinde “devlet” olan ve “tehdit algılamaları” ile şekillenen bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda güvenlik “barış” kavramı ile de yakından ilgilidir. Brauch’a göre güvenlik; devletler, devlet-üstü ve devlet-dışı yapılar için “olağanüstü önlemler” gerektiren ve onların her türlü hareket serbestliğine meşruluk kazandıran bir araçtır. Hiç bir zaman bağımsız bir kavram olmamış, aksine belirli bir takım bireysel ve toplumsal değer sistemlerinin hayata geçirilmesiyle doğrudan ilgili olmuştur.²

---

¹ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2008, ss. 21-22.

² Hans Günter Brauch, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler**, cilt 5, sayı 18, Yaz 2008, s. 2.

“Güvenlik” kavramının kullanılmaya başlanması ise Roma İmparatorluğu dönemine rastlamaktadır. Cicero ve Lucretius’un *securitas* olarak ortaya çıkardığı kavram, Pax Romana bağlamında bir temel siyasi kavram olarak literatüre girmiştir.³ “Güvenlik”, kavram olarak bu tarihler itibariyle kullanılmaya başlansa da, fiili anlamda ortaya çıkışı çok daha öncelere dayanmaktadır. Dedeoğlu, uluslararası ilişkiler tarihinin bir çatışmalar ve uzlaşmalar tarihi olduğunu saptadıktan sonra güvenlik kavramının tehdit kavramı ile doğrudan ilgili olduğunu ve ilk uygulamalarının Sümer site devletlerinde görüldüğünü belirtmiştir. Buna göre, Sümer site devletlerinden bir tanesinin diğerlerine göre daha çok büyümesi ve gelişmesi, aynı zamanda büyüyen devletin küçük olanları etki altına almak istemesini doğurmuştur. Büyüyen devlet ise bu durumu küçük devletlere dışardan gelecek olası bir tehdide karşı önleme niyetinin varlığı ile açıklamıştır. Bu açıklama, güvenliğin kavram olarak kullanılmasından çok önce ortaya çıktığını ve “tehdit” kavramı ile doğrudan ilintili olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁴ “Güvenlik”in kavram olarak evrimleşmesi 17. yüzyıla kadar her ne kadar durağan bir nitelik gösterse de bu tarihten itibaren sürekli olarak değişerek günümüze kadar gelmiş ve modern anlamda “güvenlik” değişen konjonktüre uygun olarak bugünkü anlamını kazanmıştır.

Soğuk Savaş’ın sonuna kadar olan dönemde güvenlik kavramı Baldwin’e göre ihmal edilmiş bir kavramdır. Kavramsal olarak analizinin yapılması somut olarak 1952 yılında Wolfers ile birlikte başlamış ve Soğuk savaş dönemine kadar birçok evreden geçmiştir. Ancak bu dönem boyunca güvenlik açıklanırken daha doğrusu açıklanmaya çalışılırken sivil özgürlüklerin askıya alınması, yapılan savaşların ve bunlara tahsis edilen kaynakların meşrulaştırılması hedeflenmiştir.⁵ Aynı şekilde güvenlik ile ilgili yapılan çalışmaların gelişimi ise kavramın evrimleşmesini doğrudan

³ Brauch, **a.g.m.**, ss. 2-3.

⁴ Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, s. 27.

⁵ David A. Baldwin, “Güvenlik Kavramı”, **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, s. 10.

etkilemiştir. Uluslararası ilişkiler açısından güvenlik kavramı incelendiğinde güvenlik kavramının merkezinde “savaş” olduğu görülecektir. Bu dönemin güvenlik çalışmalarının odak noktasında savaşın sürekli var olduğu ve asker kullanımının devletler ve toplumlar üzerinde uzun dönemli etkiler bıraktığı varsayımı vardır. Walt’a göre, bu dönemde yapılan çalışmaların temelinde askeri güç vardır ve güvenlik ile ilgili çalışmalar her zaman siyasi bir manipülasyona açıktır. Her ne kadar bazı yazarlar AIDS, uyuşturucu, ekonomik ve çevresel sıkıntılar ile ilgili konuları güvenlik kapsamına sokmaya çalışsalar dahi, bu durum güvenlik çalışmalarında bir yayılmaya sebep olacak ve sorunların çözümünü zorlaştıracaktır. Bu sebeple askeri gücün güvenlik çalışmalarının merkezinde olması oldukça yerinde bir eğilimdir.⁶

Soğuk Savaş döneminde tanımlanan güvenlik kavramı geleneksel olarak nitelendirilmektedir. Yukarıda “güvenlik” tanımlanmaya çalışılırken merkezinde “devlet” ve “askeri güç” kavramlarının olduğu gözlemlenecektir. Yine, güvenlik kavramının geleneksel tanımını yapacak olursak; güvenlik tehditten, korkudan ve tehlikelerden uzak ve özgür kalma durumudur.⁷

Güvenlik kavramını bu yaklaşıma göre biraz daha detaylı inceleyecek olursak beş önemli unsurun ön plana çıktığı görülecektir. Bunlardan birincisi, tehdit algılamalarının tamamının dış kaynaklı olduğudur. İkinci olarak, devletlerin silahlanması ve diğer devletlere yönelik saldırgan karakterli askeri kapasitelerini giderek güçlendirmesi bir tehdit unsurudur. Üçüncüsü, güvenliğin sağlanmasına yönelik sorumluluk doğrudan askeri güce aittir ve güvenlik ile ilgili sorunlar askeri yollardan halledilmelidir. Dördüncü olarak herhangi bir devlet-üstü yapılanma bulunmadığı için her devlet kendi güvenliğinden sorumludur. Son olarak ise güvenlik ulus-devletler bağlamında

⁶ Stephen M. Walt, “Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı”, *Avrasya Dosyası*, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, ss. 72-74.

⁷ Benjamin Miller, “The Concept of Security: Should It Be Redefined?”, *Journal of Strategic Studies*, vol. 24, no. 2, June 2001, p. 16.

egemenlik ve toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik ve içişlerinde dışa karşı tam bir bağımsızlığın sağlanmasını içermektedir.⁸ Ovalı, güvenlik kavramının bu yönde şekillenmesini uluslararası ilişkiler kuramları içerisinde realizmin etkin olduğu dönemdeki algıya bağlamaktadır. Ovalı'ya göre, güvenlik kavramının merkezine güç unsurunun yerleşmesi, uluslararası politikayı herhangi bir üst otoritenin bulunmadığı anarşik bir ortam olarak nitelendiren, bu sebeple de uluslararası ilişkileri her ne şekilde olursa olsun bir güç mücadelesi olarak gören realistlerin etkisinde gerçekleşmiştir. Bu anarşik yapıda temel aktör devlettir. Devletler bu güvensiz yapıda kendilerini güvende hissedebilmek için sürekli olarak güçlerini artırma ve hayatta kalma dürtüsü ile birtakım davranışlar sergileyeceklerdir. Bu dönem nükleer anlamda da krizlerin tırmandığı ve dünyanın nükleer savaşın eşiğine geldiği 1945-1960 arası dönemdir. Küba Krizi'nin ardından nükleer tehdidin ortadan kalkmasıyla birlikte başlayan “yumuşama” dönemi ise klasik anlamda realizmi de etkileyerek neo-realizmin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Neo-realist akımın -her ne kadar devlet dışı bir takım aktörlerin ve sisteme etkilerinin var olduğunu belirtse de- realizmde olduğu gibi devlet merkezli bir yaklaşımdan uzaklaşmadığı görülecektir.⁹

1.1.2. Günümüzde Güvenlik Kavramının Anlamı

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından ABD'nin küresel hegemonyasını ilan ettiğini ve “küreselleşme” ya da “yeni dünya düzeni” adı verilen bu dönemde güvenlik kavramının temellerinin sorgulandığını görmekteyiz. Öyle ki, ortaya çıkışından itibaren bu kavramın odağında bulunan devlet, koltuğunu yavaş yavaş ulus-üstü ve ulus-altı bir takım yapılanmalarla paylaşmaya başlamıştır.

⁸ Miller, **a.g.m.**, ss.16-17.

⁹ A. Şevket Ovalı, “Masadan Sahaya Geçiş: Yeni Güvenlik Kurgusunun Uluslararası Politikadaki Yansımaları”, **Avrasya Dosyası**, cilt 10, sayı 4, Kış 2004, s. 114.

Geleneksel güvenlik yaklaşımı, küreselleşmenin ortaya çıkışıyla birlikte ciddi biçimde değişime uğramıştır. Özellikle de devlet merkezli yaklaşımın doğal bir sonucu olan dış tehdit algılamaları, yerini iç-dış ayrımının ortadan kalktığı bir sürece bırakmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda kısıtlamaların önüne geçildiği ve ulusal boyuttan ulus-ötesi ve ulus-altı boyuta geçildiği görülmektedir.¹⁰ Bununla birlikte “güvenlik” ile ilgili önemli çalışmalara imza atan Barry Buzan, yeni dönemde güvenlik kavramına askeri boyutun yanında ekonomik, siyasi, sosyal ve ekolojik boyutların da eklenmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda, beş farklı alana ayrılan güvenlik kavramına devletin yanında devlet-altı yapılanmaların ve uluslararası sistemin de dahil olduğunu belirtmiştir. Devletin hakimiyetinin yanısıra güvenlik kavramının içine din, dil, kültür ve milli kimlik gibi kavramlar da dahil olmuştur.¹¹ Soğuk Savaş sonrası dönemi ve beraberinde getirdiği 21. yüzyılın güvenlik kavramını karakterize eden başlıca kriterler şunlardır:

- Tehdit algılamaları dışarıdan yerele doğru kaymıştır. Devletler arası askeri yöntemlerle çözülen sorunlar yerini devletin kendi vatandaşı ile arasındaki çözümsüzlüklere bırakmıştır. Devletin yalnızca rejimini ve seçkinlerini koruduğu bir dönemde tüm vatandaşlarının güvenliğinden sorumlu olduğu ve etnik ayrımcılığın, insan haklarının tartışılmaya başlandığı bir sürece girilmiştir.
- Güvenlik sorunlarına askeri çözümlerden daha kapsamlı çözüm arayışları başlamıştır. “İnsan”ın temel alındığı bu yaklaşıma göre askeri sorunlardan çok, askeri olmayan sorunlar daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Çevresel sorunlar, yasadışı uyuşturucu trafiği, göç, kronik işsizlik gibi sorunlar daha kapsamlı yaklaşılması gereken problemlerdir.

¹⁰ Ersel Aydın, “Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar”, **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, s. 39.

¹¹ Steve Smith, **The Contested Concept of Security**, IDSS Working Papers, No: 23, May 2002, p. 2.

- Sivil insiyatif daha çok ön plana çıkmakta, sivil toplum kavramının gelişmesi, bununla birlikte demokratikleşme ve ekonomik kalkınma var olan sorunların çözümünde daha etkili olmaktadır. Liberal demokrasinin barış ve güvenlik ortamını tesis etmeye en elverişli ortamı hazırladığı ve serbest pazar ekonomisinin yerleşmesi ile birlikte sınırların ortadan kalktığı ve karşılıklı bağımlılık ile birlikte insanların hür şekilde yaşayacağı bir toplumun yaratılması gerektiği belirtilmektedir.
- Devletlerin yalnızca kendi ayakları üzerinde durduğu ve kaotik bir yapıyı simgeleyen ulusal güvenlik anlayışının yerine daha yaygın bir güvenlik anlayışının ortaya konması gerekmektedir. Çünkü, yaşanan sorunlar yalnızca o devletin vatandaşlarını değil, aslında tüm insanlığı ilgilendirmektedir. Rekabetten uluslararası işbirliğine, tek taraflılıktan çok taraflılığa doğru geçilmesi gerekmektedir. Birleşmiş Milletler veya birçok bölgesel örgüt bu anlamda önplana çıkmaktadır.
- Genel olarak, ulusaldan küresele doğru bir geçiş süreci yaşanmaktadır. Var olan sınırların ötesine geçilmektedir. Gelişen teknoloji, sınırları zorlamakta ve insanlığı birbirine daha çok yaklaştırmaktadır.¹²

Güvenlik kavramı yukarıda belirtilen öğeler ile şekillenirken bir taraftan da yeni dönemin yeni tehditlerini de tanımlama ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Tehdit algılamaları askeri ve askeri olmayan tehditler olmak üzere başlıca iki gruba ayrılmaktadır. Buna göre kitlesel imha silahlarının azaltılması, dini ve etnik çatışmalar ile terörizmin çeşitlenmesi askeri tehditler kapsamındadır. Ticari ve finansal rekabet, siber savaşlar, teröre kimyasal ve biyolojik öğelerin eklenmesi ile oluşan terörün yeni yüzü ise askeri olmayan tehditler arasında sayılmaktadır.¹³

¹² Miller, **a.g.m.**, pp. 19-23.

¹³ Max G. Manwaring, "The New Global Security Landscape: The Road Ahead", **Low Intensity Conflict & Law Enforcement**, vol. 11, no. 2., December 2002, p. 198.

21. yüzyıl güvenlik kavramının şekillenmesinde en önemli dönüm noktalarından biri ise, hiç şüphesiz 11 Eylül'dür. Bu vakadan itibaren güvenlik kavramı yeniden sorgulanmaya başlanmış ve güvenliğin sağlanması hususunda farklı öneriler getirilmiş ve farklı önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu dönemin ABD merkezli tartışmalarında beş önemli çerçeve gösterebiliriz ki bunlar; terörizme karşı savaş, ABD'nin stratejik önceliği ve uluslararası duruma etkileri, "Medeniyetler Çatışması" tezinin etkileri, yerel politik sistemler ve uluslararası güvenlik arasındaki ilişki, ve "insan güvenliği" kavramından "anavatanın güvenliği" kavramına geçiş. Dünya böylelikle ulusların sınırlarını aşan, post-modern terör kavramı ile de tanışmış oldu. Bu yeni güvenlik tehdidi ABD'nin tek kutupluluğunun da tescillendiği bir sürecin de başlangıcı olmuştu. Soğuk Savaş sonrası kabul edilen bir takım kavramlar yerini yeniden tek taraflı ve tek kutuplu dünya anlayışına bıraktı.¹⁴

Heisbourg, Batı'nın özellikle de ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını özetlercesine ve Brzezinski'nin 1970'lerde ortaya koyduğu tezleri günümüze taşımak suretiyle, bu değişimin daha da ardında bir değişmezliği itiraf etmektedir. En büyük problem olarak Ortadoğu'daki enerji kaynaklarına sahip olma emellerini, siyasal İslamın yaratabileceği tehlikeleri ve bu coğrafyadaki ülkelerin -ki bu coğrafya "Magrip'ten Pakistan'a" şeklinde belirtilmektedir- ellerindeki konvansiyonel ve nükleer silahların varlığını göstermektedir.¹⁵

Devletlerin dışında devlet dışı bir takım yapıların da etkinlik kazanmasıyla birlikte dünya siyasetini etkileyen aktörlerin sayısında da artış meydana gelmiştir. Özellikle de uluslararası örgütler (BM, FAO, UNDP, UNEF, OECD, IEA vs.) üye sayılarının giderek artması sebebiyle daha da etkin hale gelmekte ve ülkeler bu örgütler vasıtasıyla küresel sorunlara karşı

¹⁴ Amitav Acharya, **Security and Security Studies After September 11: Some Preliminary Reflections**, IDSS Working Papers, No. 23, May 2002, pp. 12-14.

¹⁵ François Heisbourg, "A New Security Landscape: The End of The Post-Cold War Era", **Asia-Pacific Review**, vol. 10. no. 1, May 2003, pp. 53-54.

ortak tavır alma noktasında daha çok bir araya gelmektedirler. Bu bağlamda uluslararası örgütler çerçevesinde de “çevresel güvenlik”, “gıda güvenliği”, “küresel sağlık güvenliği”, “geçim güvenliği” ve ileride ayrıntılı şekilde açıklanacak olan ve dünya gündemini doğrudan etkileyen “enerji güvenliği” kavramı da güvenlik problemleri arasında tanımlanmaktadır.¹⁶

“Güvenlik” kavramı yukarıda da görüldüğü gibi farklı algılamaları içinde barındırmasına rağmen bir takım ortak tehditlerin de varlığı gözden kaçmamalıdır. Çevresel tehditlerin varlığı, küresel ısınma, açlık, ekonomik krizler, terörün değişen yüzü, enformasyon savaşları, teknolojinin uygarlık göstergesi olmaktan çıkıp ülkelerin birbirlerine karşı kullandığı bir silah haline gelmesi, sınırların kontrolsüz bir şekilde kaldırılması ve karşılıklı müdahalelerin daha kolay hale gelmesi, sorunları devlet sınırlarının ötesine taşımakta ve küreselleştirmektedir. Ülkeler ise uluslararası örgütler aracılığı ile yeniden tanımlanma ihtiyacı olan güvenlik kavramını netleştirerek çözüm aramaya devam etmektedir.

1.2. “ENERJİ GÜVENLİĞİ”NİN YENİ BİR KAVRAM OLARAK GÜVENLİK POLİTİKALARI İÇİNDEKİ YERİ

Enerji, fosil yakıtların özellikle de petrolün keşfedilmesinden itibaren ülke siyasetlerini doğrudan etkilemiştir. 20. yüzyılın başlarında yaşanan İngiliz-Rus mücadelesi ve ardından gelen I. Dünya Savaşı’nın ve hatta II. Dünya Savaşı’nın nedenleri arasında enerji kaynaklarına giden yolların güvenliğini sağlamak ve bu kaynaklar üzerinde hakimiyeti pekiştirmek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu noktadan hareketle her ne kadar son yıllarda sıkça kullanılmaya başlansa da “enerji güvenliği” kavramının yaklaşık yüz yıllık bir

---

¹⁶Brauch, a.g.m., s. 16.

geçmişinin olduğundan bahsetmek yanlış olmayacaktır. Bunun yanı sıra ileride de ayrıntıyla açıklanacağı üzere “enerji güvenliği” kavramının kaynaklara sahip olan değil, kaynakları talep eden ve üzerinde hakimiyet kurmak isteyen ülkeler tarafından geliştirildiği de bir başka gerçekliktir.

Kavramın tanımlanmasında günümüzde de enerjiye sahip olmak isteyen ülkelerin ağırlığı hissedilmektedir. Ancak son yıllarda özellikle de Rusya Federasyonu başta olmak üzere enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerin de birtakım açılımlar yaptığı görülmektedir. Bu durum, kavramın ortak bir tanımlama problemi olduğunu da gözler önüne sermektedir. Örnek verecek olursak, ABD için enerji güvenliği dışı bağımlılığı mümkün olduğu kadar azaltmak ve ülke içinde enerji üretimini sağlamak anlamına geliyorken, Rusya Federasyonu için yerel petrol ve gaz sahalarındaki yabancı yatırımları sınırlandırmaktır. Çin için ise yabancı petrol sahalarından hisse satın almaktır.¹⁷

Genel olarak “enerji güvenliği” denildiği zaman bugünkü yaklaşımların iki boyutu olduğu görülecektir. Bunlardan birincisi “enerji” kısmına ağırlık veren yaklaşım, ikincisi ise “güvenlik” kısmına ağırlık veren yaklaşımdır. Bunlardan ikincisi, daha çok arama, geliştirme, üretim, dağıtım ve pazarlama gibi konularda karşılaşılabilecek olası problemlere karşı (terörist saldırılar vb.) alınması gereken önlemlerden bahsetmektedir. İlkine yani “enerji” kısmına ağırlık veren ve güncel anlamda kavramı açıklayan yaklaşıma göre ise kavram “bulunabilirlik” (availability), “erişilebilirlik” (accessibility) ve “kabul edilebilirlik” (acceptability) prensiplerini içermektedir. Bu noktadan hareketle kavrama bir tanım verilecek olursa en geniş haliyle enerji güvenliği; “yeterli miktarda, kaliteli ve çevre dostu enerjinin makul fiyatlarla ve kesintisiz olarak

---

¹⁷ Sebastian Mallaby, “What ‘Energy Security’ Really Means”, (Erişim), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/07/02/AR2006070200675.html>, 5 Ocak 2009.

temin edilmesi” anlamına gelmektedir.¹⁸ Demirağ ise “enerji güvenliği”ni tanımlarken tanıma “kaynakların çeşitlendirilmesini” de eklemiştir.¹⁹ Keza kaynakları çeşitlendirmek bugün enerji bağımlısı ülkeler için oldukça önemlidir.

Ülkelerin enerjii edinmek bakımından Ortadoğu’ya aşırı bağımlılığı onları farklı kaynak arayışlarına itmıştır. Bu durum, bu ülkeler açısından dış politikalarındaki hareket serbestisinin önünde bir engeldir denilebilir. Enerji kaynaklarına ulaşmadaki çeşitlilik, ithalatçı ülkeler bakımdan dış politikada da bir çeşitliliği beraberinde getirmektedir. ABD’nin özellikle 1977 ve 2007 yılları arasındaki 30 yıllık dönemde, Ortadoğu enerji kaynaklarına sahip olan ülkelere karşı bağımlılığı %72’den %54’e gerilemiştir.²⁰

Güvenlik çalışmalarında önemli bir yere sahip olan Kopenhagen Okulu enerji güvenliğini tanımlarken, kavramı diğer güvenlik öğelerinden ayrı tutmamaktadır. Neo-realizmin devlet merkezli yaklaşımına paralel bir tanım getiren Kopenhagen Okulu, bunu dört farklı gerekçe ile açıklamaktadır. İlk konu, uluslararası anarşik düzenin bir sonucu olarak devletlerarası ilişkiler esasında güvenlik ilişkileridir. Bununla birlikte her devlet yalnızca kendi güvenliğinden sorumludur. Enerji güvenliği ise yine devletlerin enerji konusunda kendilerine yeterli olmalarını amaçlamaktadır. İkinci olarak, enerji kaynaklarına ulaşabilmek ülkelerin askeri kapasiteleri ile doğrudan ilgili değildir. Üçüncüsü, ekonomik güvenliğin tanımlanması kapitalist ekonominin aktörlerinin davranışlarına bağlı olduğu için zordur. Bu anlamda “güvenleşme” enerji

¹⁸ Volkan Ş. Ediger, “Enerji Arz Güvenliği ve Ulusal Güvenlik Arasındaki İlişki”, **Enerji Arz Güvenliği**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Yayınları, Genel Kurmay Basımevi, 2007, ss. 2-3.

¹⁹ Osman Demirağ, “Enerji Güvenliği-Güvenilir Enerji”, (Erişim),http://www.enerjiajansi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=424&Itemid=48, 27 Ocak 2009.

²⁰ “The Evolving Concept of Energy Security”, (Erişim), www.globalization101.org/index.php?file=issue&pass1=subs&id=327, 5 Ocak 2009.

pazarına yönelik politik tavır ile doğrudan ilgilidir. Dördüncü olarak da çevresel güvenlik hızla yükselerek ekonomik kalkınma ile doğal kaynakların korunma zorunluluğunu bir arada barındırmaktadır. Enerji kaynaklarının kullanımının artması iklim değişikliklerini de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple çevresel güvenlik yine enerji ile doğrudan ilgilidir.²¹ Mulligan da benzer bir yaklaşım ile enerjinin doğrudan bir güvenlik problemi olduğundan bahsetmektedir. Enerji kaynaklarında sürdürülebilirlik sağlanması gerekiyorsa ve bu durum, o ülkenin savunma araçları ile doğrudan ilgili ise enerji doğrudan güvenlik problemidir. Aynı zamanda “enerji güvenliği” değişen şartlar ile uyum içerisinde bir evrim göstermektedir. 1970’li yıllarda yaşanan petrol şokları ile birlikte 80’ler ve 90’lar boyunca çevreci hareketlerde bir takım artışlar gözlenmiş ve fosil yakıtların “yenilenemeyen” olarak tanımlandığı bu dönemde yenilenebilir ve alternatif enerji kaynaklarının varlığından bahsedilmeye başlanmıştır. Küresel ısınma gibi bir takım çevresel felaketlerin giderek arttığı bir ortamda ise enerji güvenliği kavramı giderek çevreselleşmektedir.²²

Bununla birlikte enerji güvenliği konusuna getirilen yaklaşımların farklılığına yukarıda çok kısa bir şekilde değinmiştik. Buna paralel olarak devletlerin ekonomik kalkınma seviyeleri de farklı yaklaşımları doğurmaktadır. Mitchell’e göre, gelişmiş ülkeler açısından bakılacak olursa liberal ekonominin rekabetçi yapısı mal ve hizmetlerde kaliteyi artırırken, aynı zamanda maliyetlerin de düşük tutulmasını sağlamaktadır. Maliyetler düşük tutulmasına rağmen, zaten kıt olan kaynakların ulaştırılması konusunda riskleri de artırmaktadır. Ancak bu risklerin belli bir sınırdan tutulması da kaynakların stoklanması vb. yöntemlerle mümkündür. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde ise durum biraz daha farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerde serbest pazar ekonomisinin yerine devlet merkezli bir ekonomik

²¹ Andrei V. Belyi, “New Dimensions of Energy Security of The Enlarging EU and Their Impact On Relations With Russia”, *Journal of European Integration*, vol. 25, no. 4, December 2003, p. 354.

²² Shane Mulligan, “The Changing Face of Energy Security”, (Erişim), www.cpsa-acsp.ca/papers-2008/Mulligan.pdf, 16 Ocak 2009

yapılanma bulunmaktadır. Özel sektörün ise fiyat kontrolleri ile denetim altında tutulduğu bu tarz sistemlerde yabancı yatırımların teşvik edildiği görülmektedir. Özellikle Çin ve Hindistan örneklerinden hareket edecek olursak, enerji açığı gün geçtikçe artan bu iki ülke, yabancı yatırımları ülkelerine davet ederek uluslararası pazar ile yatırım ve ticaret konularında bir entegrasyona doğru gitmektedirler. Bu noktadan sonra bir takım farklılaşmaların başladığını söylemek mümkündür. Bu konuda ülkelerin ihracat sektörlerindeki ilerleme içerisinde sosyal sınıfların sınırlarının daha da keskinleşmesini, rejimlerin daha otoriter hale gelmesini , sivil veya bölgesel askeri çatışmaların yaşanmasını da tetiklemektedir.²³

Yine benzer şekilde Bochkarev ve Austin gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için iki farklı modelden bahsetmektedir. Bunların ilki Batı Modeli'dir. Buna göre siyasi sınırlar enerji kaynaklarına ve yeni pazarlara ulaşmayı engellemektedir. Bu sebeple petrol ve gaz "denasyonalize" edilmelidir. İkinci olarak ise gelişmekte olan ekonomiler küreselleşmeye karşı kendi yollarını ortaya koymaktadırlar. Bu sistemi uygulayan devletler uluslararası ekonomiye katılmak istemekte ancak politik ve stratejik konularını göz ardı etmemektedirler. Aynı zamanda standart IMF beklentilerine karşılık özel sektörü devlet eliyle kontrol etmeye de devam etmektedirler. Bu anlayış zamanla "Pekin Konsensusu" adı verilen bir ilkeler bütünü halini almıştır. Buna karşı geliştirilen argüman ise IMF tarafından savunulan Washington Konsensusu'dur. Günümüzde ilk gruba giren devletler klasik 70'lerin amborgocu tavrından uzak birtakım eylemler içerisindedirler. Niyetleri, Batılı devletlere politik baskılar uygulamak değil, enerji pastasındaki paylarını korumaktır.²⁴

²³ John V. Mitchell, **Renewing Energy Security**, The Royal Institute of International Affairs, July 2002, p. 6.

²⁴ Danila Bochkarev, Greg Austin, **Energy Sovereignty and Security: Restoring Confidence In A Cooperative International System**, East West Institute Policy Paper, 2007, p. 3.

Bir başka konu ise petrol ve doğalgaz konusunda pratikte yaşanan farklılıklar ile ilgilidir. Herşeyden önce doğalgazın üretiminden itibaren tüketiciye kadar ulaştırılmasında gerekli olan altyapı petrole göre oldukça maliyetlidir. Doğalgaz piyasası petrol piyasasına göre daha çok sermaye isteyen bir piyasadır. Doğalgaz fiyatları bu sebepten dolayı dünya piyasasını doğrudan yönlendiren bir fiyat değildir. Doğalgaz piyasası petrol piyasasına göre daha dar ve bölüntülü bir görünüm sergilemektedir. Bunun yanında doğalgaz fiyatları %80 oranında petrol fiyatlarına bağımlı haldedir. Bu özelliklerinin yanında fiyatlarının kolay ayarlanır olması, temiz bir enerji kaynağı olması, ülkelerin doğalgaz pazarına yoğun bir şekilde girişini de beraberinde getirmiştir. Doğalgazın daha ucuz olması, çevreyi tehdit etmemesi, aynı zamanda LPG teknolojisi ile birlikte doğalgazın sıvılaştırılarak ulaşım konusunda maliyetlerinin düşürülmesi petrol karşısındaki itibarını artırmaktadır.²⁵ Ayrıca doğalgaz anlaşmaları petrol anlaşmalarına göre daha uzun bir zaman dilimini içermektedir. Doğalgaz (ulaşım konusundaki güçlükler sebebiyle de) bölgesel pazarda yer alırken, petrol dünya pazarındadır. Bu farklılıklarına rağmen, doğalgazın enerji güvenliği kavramı yeniden yorumlanırken dikkate alınmaması söz konusu değildir.²⁶

Enerji güvenliğinin öneminin giderek artması, bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Enerji güvenliğinin günümüzde “enerji arz güvenliği” olarak daha çok kullanılıyor olması “enerji arzındaki riskler”in tanımlanması sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda riskler dört ana başlık altında incelenmektedir. İlk olarak teknik anlamdaki risklerden bahsedilmiştir. Buna göre hava durumuna, yatırımların düşüklüğüne veya çok kötü şartlarda oluşturulmasına bağlı olarak (enerjinin üretiminde veya ulaştırılmasında gerekli olan) sistemde bir çok aksaklık meydana gelebilmektedir. İkinci olarak ise yapılan anlaşmalardaki eksiklikler veya yine yapılan yatırımdaki

²⁵ Bircan Dokuzlar, **Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah: Doğalgaz**, İstanbul, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2006, ss. 36-37.

²⁶ “The New Energy Security”: 2005 Global Oil and Gas Forum, Aspen Institute, 2006, p. 35.

problemler nedeniyle talep ve arz arasında bir takım dengesizlikler yaşanması ihtimali ekonomik anlamda risklerin meydana gelmesine neden olabilmektedir. Üçüncü olarak hükümet politikalarına bağlı olarak alıcı ülkelerle yaşanması muhtemel bir takım sorunlarda hükümetin enerjinin ulaşmasını engelleyecek bir takım girişimlerde bulunması (Rusya-Ukrayna gaz krizinde olduğu gibi) siyasi anlamda riskleri doğurabilmektedir. Son olarak ise nükleer kazalar, depremler vb. birçok çevresel etmeden kaynaklanabilecek birçok kaza yine çevresel riskler olarak tanımlanmaktadır.²⁷ Elbette, bu başlıkların enerji güvenliğinin taşıdığı risklerin bir bölümü olduğunu da söylemek gerekmektedir.

Yukarıda dört başlık altında incelenen risk tanımlarının dışında da tanımlamaların yapıldığını görmekteyiz. Kuloğlu'na göre enerji güvenliği jeopolitik gerçekler ve muhtemel gelişmeler göz önüne alındığı zaman genel olarak üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi, büyük miktarda petrol ve gaz ihraç eden ülkelerin rejimlerindeki istikrarsızlığın dış politikalarına da yansıma ihtimalidir. Bu ülkelerin rejimlerinden kaynaklanan dengesiz ve istikrarsız görüntüleri enerji politikalarını olumsuz yönde etkilemektedir. İkinci olarak ileride de açıklanacağı üzere enformasyon teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişimin siber-terör kavramını ortaya çıkarması ve enerjinin ulaşımının veya geliştirilen alt yapıların terörist saldırılara oldukça açık hale gelmesi bir başka risk unsurudur. Üçüncü olarak ise, petrol ve doğalgaz ihraç eden ülkelere yönelik kitle imha silahı da dahil olmak üzere dış müdahale olasılığının yüksek olması yine bir risk faktörüdür. Kuloğlu bu bağlamda Basra Körfezi, Hazar Havzası ve Orta Asya ülkelerine yönelik demokratikleştirme faaliyetlerinin hız kazanacağını, bunun Avrupa ve ABD arasında rekabete yol açacağını, bunun da enerjinin ulaştırılmasında

---

²⁷ **Security of Energy Supply: A Question For Policy of The Markets**, Centre of European Policy Studies Working Party Report, November 2001, p. 5.

kesintilere yol açacak bir takım gelişmeleri beraberinde getireceğini belirterek enerji güvenliği açısından dikkate alınması gerektiğini söylemektedir.²⁸

Gelişen teknoloji, Kuloğlu'nun da bahsettiği gibi risk unsurlarının artmasını doğrudan etkileyen bir hal almıştır. Ülkeler açısından ilerlemenin ve kalkınmanın en önemli göstergelerinden birisi olan teknoloji, güvenliğin tüm boyutlarında olduğu gibi enerji güvenliğine yönelik tehditleri de doğrudan artırmaktadır. Özellikle de güvenlik kavramının geçirdiği evrim, Soğuk Savaş sonrası kazandığı anlam ve 11 Eylül saldırılarından sonra sınır-aşan, gelişen teknolojiyle uyumlu bir şekilde hayatın her alanına yayılan terör kavramı, enerji güvenliğinin sağlanmasında ciddi riskleri de beraberinde getirmiştir. Enerji alt yapılarına ve ulaşım hatlarına yapılan saldırılar enerjinin güvenli bir şekilde ulaştırılmasını doğrudan etkilemekte ve birtakım kesintilere yol açmaktadır. Bu durum enerjiyi ihraç eden ülkeler açısından oldukça sıkıntı yaratmakta ve buna yönelik daha sıkı önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Çeçenistan'dan Doğu Türkistan'a, Mısır'dan Afganistan'a kadar birçok bölge bu bağlamda tehdit altındadır. Ülkeler buna yönelik önlemlerini artırmakta ve askeri güçlerini enerji hatlarının güvenliğinin temini için kullanmaktadır. Azerbaycan ve Gürcistan orduları Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) hattını, kendilerine ait olan bölgeleri korumaktadırlar.²⁹

Bu eylemlerin en yoğun olarak yaşandığı bölge hiç şüphesiz Irak üzerinden geçen botu hatlarına yapılan saldırılardır. 2003'te gerçekleştirilen işgalden sonra bu durumun daha da arttığı görülecektir. İşgal ortamı ile yaşanan istikrarsızlık ve düzensizlik bu eylemlerin daha da artmasına sebep olmuştur. Yapılan bir araştırmaya göre işgalden bugüne kadar Irak'ta boru

---

²⁸ Armağan Kuloğlu, "Enerji Politikasının Güvenlik Boyutu", **Stratejik Analiz**, cilt 3, sayı 27, Temmuz 2002, s. 114.

²⁹ Pavel K. Baev, "Reevaluating the Risks of Terrorist Attacks Against Energy Infrastructure in Eurasia", **China and Eurasia Forum Quarterly**, vol. 4, no. 2, 2006, pp. 33-34

hatlarına yaklaşık olarak 460 saldırı gerçekleşmiştir.³⁰ Rusya Federasyonu ise yine bu problemle birçok kez yüzyüze gelmiş bir ülkedir. Özellikle de Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan, Kuzey Osetya ve Dağıstan bölgelerinde geçen boru hatlarına son yıllara kadar (Çeçenistan meselesinin gelişimiyle paralel olarak) önemli ölçüde saldırılar düzenlenmiştir. İran'ın bu tarz faaliyetlere destek olma ihtimali çok yüksek olmasına rağmen, İran Basra Körfezi'nden geçen tankerlere yönelik herhangi bir eylemde bulunmamıştır. Çünkü, İran'ın elinde Hürmüz Boğazı'nın trafiğini kontrol etmek gibi ABD'ye karşı önemli bir kartı bulunmaktadır ve bunun avantajlarından faydalanabilmek adına terörist saldırılara taraf olmamaktadır. Yine Endonezya açıklarında hızla yükselen korsanlık faaliyetleri Çin'i doğrudan ilgilendirmektedir. Çünkü, Çin'in petrol ihtiyacının önemli bir bölümü Malakka Boğazı'ndan temin edilmektedir. Bu sebeple bölgedeki korsanlık faaliyetleri Çin açısından enerji anlamında bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır.³¹ Yine Nijerya'da son iki yıldır yoğun olarak devam eden çatışmalarda "Nijer Deltası'nın Özgürlüğü Hareketi" hem Nijerya ordusuna hem de yabancı petrol şirketlerine çeşitli saldırılar düzenlemektedir. Bunda Nijerya'da petrol üretiminin 2006 yılından bu yana dörtte bir oranında artmasının etkili olduğu belirtilmektedir. Bu örgütün eylemlerinin komşu ülkelere de sıçraması beklenmekte aynı zamanda Shell ve Chevron'a ait iki off-shore petrol sahasının da hedef alınacağı tahmin edilmektedir.³²

Ülkelerin özellikle de 11 Eylül saldırıları ile farklı boyutlara ulaşan terör saldırılarına karşı enerji altyapı güvenliğini sağlama konusunda birtakım önlemler aldıkları görülmektedir. Bu önlemler genel olarak dört başlık altında toplanmıştır: Güvenlik sistemlerinin daha da artırılması, gözetleme ve denetleme araçlarının geliştirilmesi, hava ve kara devriyelerinin sayısının

³⁰ Bu saldırılar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. "Iraq Pipeline Watch", (Erişim), <http://www.iags.org/iraqipelinewatch.htm>, 16 Şubat 2009

³¹ Baev, **a.g.m.**, pp. 35-36.

³² Will Connors, "New Attacks On Pipelines In Delta of Nigeria", (Erişim), <http://www.iht.com/articles/2008/09/18/africa/18nigeria.php>, 16 Şubat 2009

artırılması ve geliştirilmesi ve boru hattı sistemlerinin siber-güvenlikteki boşlukları dolduracak şekilde geliştirilmesi.³³

Enerji güvenliğinin giderek artan önemi uluslararası kamuoyunun gündemini oldukça meşgul etmektedir. Devletler enerjinin üretimi, dağıtılması ve tüketilmesi konularında ortak tavır almayı daha çok tercih etmektedirler. Bu bağlamda dünyada enerji ile ilgili birçok kurumun hayata geçirildiği görülecektir. Bu kurumlar arasında enerji politikalarında en çok öne çıkan yapı bu kurumların en eskisi olan OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) tir. Bunun yanında 1974 Petrol Krizinden ambargo ile etkilenen Batılı devletlerin oluşturduğu IEA (Uluslararası Enerji Ajansı) bir diğer önemli örgüttür. Süreç içinde IEF (Uluslararası Enerji Forumu), IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı), GECF (Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu), Avrupa Birliği ve APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü) gibi örgütler de dünya enerji politikalarında söz sahibi haline gelmişlerdir.

Bu örgütlerin varlığı bir taraftan ortak bir çabanın varlığını kanıtlaya da, bir diğer yandan bir takım noktalarda belli taraflarda yer almak suretiyle ortak tavır alınmasını zorlaştırmaktadırlar. Özellikle IEA, diğer örgütler arasında daha geniş katılımlı ve etkin olmasına rağmen, zaman içinde gelişmiş ülkelerin kontrolüne girerek kapalı bir elit tabakaya hizmet eder hale gelmiştir. Bunun yanında enerji üreten ülkeler ile enerji tüketen ülkelerin koordinasyonunu sağlama noktasında halen somut bir başarı gösterememiştir. Ayrıca teknolojinin paylaşımı konusunda üye olmayan ülkelere ulaşım gerçekleşmemiştir. İstatistikler dış kaynaklıdır ve üye ülkeler bu konuda kendileriyle çelişmektedirler. OPEC ve GECF ise petrol ve gaz için birer tekel oluşturma çabası içindedirler. Bu konuda tek yazılı kaynak

³³ "Pipeline Sabotage Is Terrorist's Weapon of Choice", (Erişim), <http://www.iags.org/n0328051.htm>, 8 Ocak 2009

olan Enerji Şartı Antlaşması ise Avrupa merkezlidir ve enerji politikalarında söz sahibi olan ABD ve Çin'i bünyelerine katmalıdırlar.³⁴

Görüldüğü gibi bir çok örgüt enerji politikalarında söz sahibi olabilmek ve "küresel anlamda" enerji güvenliğini sağlayabilmek adına hareket etmektedirler. Ancak pratikteki durum amaçlanandan farklı bir görünüm sergilemektedir. Örgütlerin etkin üyeleri ya da etkin anlayışlar, örgütlerin belli bir yöne eğilmesine ve ortak tavır alınması gereken konularda farklı tavırlar sergilenmesine sebep olmaktadır. Bu ise örgütlerin geleceği açısından olumsuz ipuçları vermekte ya da her ne olursa olsun devletlerin çıkarlarının önplanda olduğunu kanıtlar nitelikteki gelişmeleri dünya kamuoyuna sunmaktadır.

1.3. BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK ENERJİ GÜVENLİĞİ

Enerji, yalnız bugünün değil yüzyılı aşkın bir sürecin temel problemlerinden biridir. Enerji ile ilgili yaşanan gelişmeler son yıllarda daha çok gündeme geliyor gibi görünmektedir. Bunda iklim değişikliklerinin ve küresel ısınmanın da rolü olduğunu söylemek mümkündür. Halbuki enerji ile ilgili yaşanan sıkıntılar fosil yakıtların özellikle de petrolün keşfi ve petrolün değerinin anlaşılması ile birlikte ortaya çıkmış ve devletler arasında yaşanan ve yaşanacak olan birçok sorunun hatta dünya çapında yaşanan iki büyük savaşın temeli haline gelmiştir. Enerjinin, devletlerin ve uluslararası sistemin temel problemlerinden biri haline gelmesini geçmiş ve günümüzdeki benzerlikleri yanında birtakım farklılıklarla da açıklamamız mümkündür. Herşeyden önce petrolün ilk bulunduğu dönem olan 20. yüzyılın başı ile 1973 Petrol Krizinin yaşandığı dönem arasındaki süreçte enerji yalnızca enerjiiyi

³⁴ Bochkarev and Austin, a.g.e., pp. 4-6.

talep eden ülkelerin yani küresel anlamda güç elde etmeye çalışan ve iki dünya savaşının temel aktörleri olan devletlerin problemi idi. Süreç içinde önemli olan tek konu enerji kaynaklarına ve enerji kaynaklarına giden yollara sahip olabilmektir. Ancak 1973 Petrol Krizi gösterdi ki; enerji kaynakları yalnızca enerjiyi talep eden ülkeler için değil, enerjiye sahip olan ülkeler açısından da önemli bir sorun olmaya başlamıştı. Üretici ülkelerin de bu konuda söz sahibi olduğunu kanıtlayabilmek amacı ile kurulan OPEC, Batı'ya kısmen de olsa bu konuda bir ambargo koyarak, petrol ithal eden ülkeleri sıkıntıya sokmuş ve bir anda petrol fiyatlarının yükselmesine ve petrole sahip olan ülkelerin çok ciddi boyutlarda maddi kazançlar elde etmesine sebep olmuştur. Enerji kaynaklarına sahip olmaya çalışan ülkeler üretici ülkelerin de bu konuda etkin olmaya çalıştığını ve bir araya gelerek kendilerine karşı bir güç oluşturabildiklerini fark etmişler ve bu konuda daha farklı önlemler almaya yönelmişlerdir. "Enerji güvenliği" kavramının ortaya çıkışında üretici ülkeler ile tüketici ülkeler arasında yaşanan sorunların rolü oldukça önemlidir. Bu krizin ardından enerji-dış politika ilişkisi daha girift hale gelmiştir.

Bugün ise temel problemin, yine ilk dönemde olduğu gibi yalnızca üreten ülkeler açısından bu sorunun irdelenmek istenmesi olduğu görülecektir. Enerji kaynaklarına sahip olan coğrafyaya harita üzerinden bakacak olursak kaynakların büyük oranda Kuzey Afrika'dan Çin'e kadar olan bölgede dağıldığını göreceğiz. Bölge ülkelerine baktığımız zaman ise hemen hemen tamamında siyasal anlamda iktidar problemlerinin yaşandığını, demokrasi ve insan hakları problemlerinin üst seviyelerde olduğunu ve istikrarsız bir görünüm sergilediklerini göreceğiz. Bölge ülkelerindeki istikrarsızlık, enerjiyi talep eden ülkelere karşı yeniden bir oluşum içine gidilmesini engellemekte, varolan kurumları da pasifize etmektedir. Bu da enerji açığı giderek artan sanayileşmiş ülkelerin lehine bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Petrolün keşfinden itibaren bugüne kadar gelinen süreç, önce enerji kaynaklarına ve bu kaynaklara giden yollar üzerinde rekabete sahne olmuştur. Daha sonra süreç içinde enerji kaynaklarını talep eden ve bu kaynaklara sahip olan ülkeler arasında bir rekabetin doğduğunu söylemek mümkündür.

1.3.1. Petrolün Bulunması İle Birlikte Enerjinin Devletlerin Gündemine Girmesi ve İki Dünya Savaşı

19. yüzyılın ikinci yarısında keşfedilen ve “kayayağı” adı verilen petrol, 20. yüzyılın başına kadar yeni bir enerji kaynağı olarak değil, daha çok bir aydınlatma aracı olarak kullanılmıştır. 1853’te Stohwasser adlı bir Alman lamba üreticisi bizim petrol olarak adlandırdığımız bu maddeyi, bulduğu yeni bir teknik ile o dönemdeki yağ lambalarını yakmak için gerekli bir yakıt olarak görmekteydi. “Kayayağı”, Pensilvanya, Titusville, Bakü ve Galiçya gibi bölgelerde de kayaların arasından sızılmaktaydı.³⁵ Bu sebeple, petrol kelimesinin kökü Petra (kaya) ve Oleum (yağ) kelimelerinden meydana gelmektedir.³⁶

19. yüzyılın ikinci yarısında sektör iki ayrı koldan ciddi şekilde gelişmiştir. Amerika’daki petrol sahaları, ülkenin en önde gelen ailelerinden Rockefeller tarafından geliştirilmiştir. Bakü ile başlayarak Rusya’nın genelinde yapılan araştırmalar öncelikle İsveçli Nobel kardeşlerin elindeyken ve Ludwig Nobel yeni “petrol kralı” olmuşken, İngiltere’nin en önemli Musevi ailesi olan Rothschild ailesi bu projenin kendilerine ait olduğunu ileri sürerek bu bölgedeki tüm denetimi ellerine almıştır. Bununla birlikte Bakü’yü de bir

³⁵ William Engdahl, **Petrol Para İktidar: Anglo-Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni**, (çev.) Ertuğrul Bilal, İstanbul, Alfa Yayınları, 2008, s.27.

³⁶ Çağrı Kürşat Yüce, **Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2006, sy. 54.

nevi başkent haline getirmişlerdir. Bunun ardından da Bakü-Batum demiryolunu inşa eden Rothschild ailesi, bölgedeki petrolün uluslararası alana açılmasını sağlamış ve henüz ne işe yaradığı tam olarak bilinmeyen bu madde üzerinden iki büyük aile ve bu ailelerin kurduğu şirketler arasında kıyasıya bir rekabet başlamıştır. Bu mücadeleye ileriki dönemde Hollanda Krallığının da katılmasıyla petrol üzerindeki mücadele alanı daha da genişlemiştir.³⁷

20. yüzyıla girilen ilk yıllarda petrolün günümüzdeki manası yavaş yavaş ortaya çıkmaktaydı. 1905'e gelindiği zaman Britanya İmparatorluğu'nun en büyük problemi petrol kaynaklarına sahip olmamaktı. Bu konuda Amerika, Meksika ve Rusya'ya doğrudan bağımlı olan Britanya oldukça sıkıntı çekmekteydi. Bu sebeple de petrol kaynaklarını elde etmek, kendileri için hayati önem taşımaktaydı. Bir Amiral olan Fisher, Britanya Donanması'nın en üst kademesine getirilmişti. Göreve başladığında ilk yaptığı iş ise Britanya'nın petrol kaynaklarına nasıl sahip olacağı konusunda bir komite kurmak oldu.³⁸

Britanya'nın o dönemde Basra Körfezi'nde yeterli bir ağırlığı bulunmamaktaydı. Ancak en önemli sömürgesi olan Hindistan'a giden en kilit noktalardan biri olan Basra Körfezi'nde başka bir gücün hakimiyetini engelleyebilmek için de savaş gemilerini körfezde tutmaktaydı. Aynı zamanda Britanya istihbaratı bu bölgede çok önemli petrol yatakları olduğunu düşünüyordu. Britanya, en önemli ajanlarından birisi olan Sydney Reilly'yi İran'ın mineral kaynaklarına sahip olabilmek için imtiyaz elde edilmesi amacıyla, bu imtiyazlara sahip olan Avustralyalı bir armatör, jeolog ve mühendis olan William Knox D'arcy'den almak amacıyla görevlendirmiştir.

³⁷ Petrolün keşfi ve sektörün kurucuları arasındaki rekabet döneminin doğuşu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Daniel Yergin, **Petrol: Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, (çev.) Kamuran Tuncay, İstanbul, İşbankası Kültür Yayınları, 2003, ss. 33-75.

³⁸ Engdahl, **a.g.e.**, s. 29.

İnançlı bir Hristiyan olan D'arcy'nin tarihe olan merakı ve bölgedeki Part tapınaklarını ve petrolü araması o dönemde modernleşmeye çalışan İran'ın dikkatini çekmiş ve D'arcy'ye petrol arama konusunda çok önemli imtiyazlar verilmişti. Bu imtiyazlardan haberi olan Britanya istihbaratı Reilly'yi D'arcy'ye göndermiş ve Reilly D'arcy'yi "iyi bir Hristiyan girişimi" olarak sunduğu projesi için ikna etmiş ve Britanya adına D'arcy'deki petrol arama imtiyazlarını elde ederek Anglo-Pers Petrol şirketiyle anlaşmasını sağlamıştır. Britanya bu sayede kendisi için hayati önemde olan bu problemi çok kısa bir sürede halletmiş ve ilk büyük petrol kaynağını eline geçirmiştir.³⁹

Bu arada Amerika kıtasında da petrol ile ilgili önemli gelişmeler olmaktadır. Petrol sektörünü bugün dahi elinde bulunduran şirketlerin temeli olan meşhur "Yedi Kızkardeşler", piyasada ağırlıklarını hissettirmeye başlamış, petrol pazarının alt yapısını hazırlamaya başlamışlardı. "Yedi Kızkardeşler" in beşi Amerikalı şirketlerdi. Standart'ın 1911 yılında dağıtılmasıyla yedi kardeşin üçü meydana gelmişti. Bunlardan birincisi Standart Oil of New Jersey (bugünkü adıyla Exxonmobil), ikincisi Standart Oil of New York (önceki Mobil, bugünkü Exxonmobil) ve sonuncusu Standart Oil of California (eski Socal, Chevron, bugünkü adıyla ChevronTexaco). Rockefeller'a ait olan bu üç şirket, Standart zamanında olduğu gibi tek bir şirket gibi idare edilmekte ve önemli ölçüde tepki toplamaktaydı. Kızkardeşlerin diğer iki Amerikalı üyesi ise Gulf Oil Corporation ve Texas Oil Company (bugünkü ChevronTexaco), bu üç şirketten sonra kurulmuş ve Phillips, Union ve Sunoco gibi şirketlerle birlikte Rockefeller'ın sektördeki payını %90'lardan %60'lara indirmeyi başarmışlardı. Kızkardeşlerin son iki üyesi ise Avrupalı idi. Birisi %60'ı Hollanda'ya, %40'ı İngiltere'ye ait olan Royal Dutch/Shell, diğeri ise British Petroleum'dur.⁴⁰ Bina, Amerikan petrol sektörünün tarihsel gelişimini şu şekilde sınıflandırmıştır:

³⁹ Engdahl, a.g.e., ss. 30-31.

⁴⁰ Cenk Pala, **20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar**, İstanbul, Yasak Elma Yayınları, 2007, s. 32.

- Petrolün erken dönemi ve klasik kartelleşme (1870-1910)
- Düzenlenmiş yeni kartelleşme dönemi (1911-1972)
- 1973-74 krizinden itibaren uygulamaya sokulan küresel tek fiyat dönemi.⁴¹

90 sonrasında bu sınıflandırmaya belki de enerji kaynaklarına sahip olan ülkeleri demokratikleştirme ve kaynaklar üzerinde tek hakim güç olma dönemi de eklenebilir. Bu sürecin görünür gelecekte ucunun açık olduğunu söylememiz de mümkündür.

Amerika kıtasında gelişmeler bu yönde cereyan ederken Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfuz sahasında bulunan alanda rekabetin giderek arttığını söyleyebiliriz. 2. Abdülhamit Dönemi'nde Berlin-Bağdat Demiryolu'nun yapımını üstlenen Almanlar 1888 yılında demiryolunun etrafındaki arazide bulunabilecek hammadde kaynaklarının da işletim hakkını almıştır. İngiltere, Almanların elde ettiği bu hak üzerinde telaşa kapılmış ve D'arcy'yi petrol konusunda yapılacak pazarlık amacıyla görüşmek için İstanbul'a göndermiştir. 1907 yılında görüşmelere Royal Dutch Shell de katılmıştır. Ancak 1908'de Abdülhamit'in tahttan indirilmesi geçici bir süre de olsa bu pazarlık sürecinin önünü tıkamıştır. İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesi ile birlikte pazarlık süreci tüm hızıyla devam etmiştir. Yapılan pazarlıklar sonucunda Osmanlı Devleti, D'arcy grubunun %50, Deutsch Bank ve Anglo-Saxon Company'nin de %25'er oranda ortak oldukları bir konsorsiyum oluşturarak bu şirketlere petrol imtiyazı vermiştir. Yine aynı yıl

---

⁴¹ Cyrus Bina, "The Rhetoric of Oil and The Dilemma of War and American Hegemony", **Arab Studies Quarterly**, vol. 10, no. 3, Summer 1993, p. 8.

1. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle bu imtiyazın işletilmesi askıya alınmıştır.⁴²

Savaştan önce İngiltere, Rusya ve Romanya petrolüne önemli ölçüde bağlıydı. Ancak savaş sırasında bu iki ülkenin İngiliz saflarından ayrılması, İngilizleri Amerikan petrolüne %80 oranında bağlamıştır. 1. Dünya Savaşı, gemilerin, tankların hatta uçakların kullanıldığı teknolojik anlamda da dönemine göre oldukça ileri bir savaş olduğu için petrole olan bağımlılığın da çok ciddi oranlarda artmasına sebep olmuştur. Bu durum hiç şüphesiz petrol üreticisi şirketlere yaramış, dönemin en önemli petrol devi Rockefeller dünyanın en zengin kişisi haline gelmiştir.⁴³

1. Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin nüfuz sahaları olan ve önemli petrol yataklarına sahip olan bölgedeki kontrolünün yitirilmesi ile sonuçlanmıştır. Ortadoğu'daki Türk egemenliğine son veren savaş, sınırların yeniden çizildiği bir dönemi de beraberinde getirmiştir. 1916 yılında imzalanan Sykes-Picot Anlaşmasına göre Irak ve Filistin İngilizlerin, Suriye ve Lübnan Fransızların kontrolüne bırakılmıştır. Bu paylaşımın bu şekilde noktalandığını söylememiz mümkün değildir. Hala Osmanlı'nın nüfuz alanında olan Arap toplumlarının Osmanlı Devleti'ne karşı bir güç olarak kullanılması ve bu devletin varlığına son verilmesi gerekiyordu. Bu sebeple, İngiltere Araplara bir ulus-devlet sözü vermiş ve bağımsız bir Arap devletinin kurulacağını müjdesini vermişti. "Bereketli Hilal" adı verilen bu topraklarda zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarına sahip bir devletin -iç yapısı nasıl olursa olsun- kurulması İngilizlerin lehine bir durum oluşturmaktaydı. Ancak bu birleşmenin de bir sınırı vardı. Kuveyt'in ve Hicaz'ın dahil edilmesi suretiyle bu kadar büyük bir Arap Devleti'nin yaratılması da İngilizlerin aleyhine bir

⁴² M. Vedat Gürbüz, "Petrol, Petrol Politikaları ve Ortadoğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları Irak Savaşı", *Avrasya Dosyası*, cilt 9, sayı 1, Bahar 2003, s. 139.

⁴³ Gürbüz, *a.g.m.*, s. 140.

takım gelişmelere sahne olabilirdi. İngilizlerin gözünü diktiği en önemli nokta ise Musul bölgesindeki petrol kaynakları idi. Fransa'nın Mezopotamya'nın genelindeki petrol haklarının tanınmasına karşılık bu bölge Fransız çıkar alanından İngiliz çıkar alanına geçmiştir.⁴⁴

ABD bu gelişmeleri dikkatli bir şekilde takip etmekte, İngiltere'nin bölgede kurduğu denetimi soğukkanlılıkla izlemekteydi. Standart Oil of New York 1919 yılında iki mühendisini Irak'a yollamıştır. Mühendislerin bölgede yaptığı inceleme sonucunda gönderdikleri raporda, bölgedeki petrolün her ne pahasına olursa olsun Amerika'ya ait olması gerektiği belirtilmiştir. Bu mektup İngilizlerin eline geçmiş ve Londra, Irak Yüksek Komiseri Wilson'a Amerikalı jeologların bu bölgede çalışmalarının engellenmesi yönünde talimat vermiştir. Bu çatışma durumu belli bir süre devam etmiş, ardından da Anglo-Persian Oil Company, Royal Dutch Shell, Standart Oil of New Jersey ve Socony-Vacuum ile birlikte Fransız Compagnie Française des Petroles firmaları ile bir çokuluslu Irak Petrol Şirketi kurulmuş, %5 hissesi de Ermeni asıllı Gulbenkian'a verilmiştir.⁴⁵

Savaş sonrası dönem İngiltere'nin Irak'a ağırlık verdiği bir dönemdir. Irak'a gösterdiği bu ilgi Suudi Arabistan'ı göz ardı etmesine yol açmış, bu da Amerika'nın Suudi Arabistan'ı kontrol altına almasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda ABD'nin sektörle ilişkileri İngiltere'ninkinden daha az sancılı geçmiştir. 1930'larda Suudi Arabistan'da petrol bulan Amerika, Suudi Kralına İngilizlere karşı bağımsızlık garantisi vermiş ve El-Suud ailesinin Haşimileri ülkeden çıkarmasıyla, modern anlamda ülkenin yeniden yapılanmasını sağlamıştır. El-Suud ailesinin iktidarını garanti altına alan Amerika, hem kendi meşruiyetini hem de ailenin meşruiyetini geliştirdiği petrol sektörü ile

⁴⁴ Oystein Noreng, **Ham Güç: Petrol Politikaları ve Pazarı**, (çev.) Nurgül Durmuş, Ankara, Elips Kitap, 2004, ss. 83-84.

⁴⁵ Erol Bulut, "Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol", **II. Körfez Savaşı**, (der.) Mesut Taştekin, Mehmet Şahin, Ankara, Platin Yayıncılık, 2006, s. 344.

sağlamıştır. Ülkenin iktidarı tek bir ailenin güdümüne bırakılınca Amerika'nın işi daha da kolaylaşmış ve ülkedeki istikrar Amerikan ekonomisine de önemli katkılarda bulunmuştur.⁴⁶

1920'lerin sonları petrol bakımından önemli bir bolluk dönemiymişti. Bunun en önemli sebeplerinden birisi yukarıda da bahsedildiği gibi İngilizlerin Musul petrollerini keşfetmesi ve bu yataklara göz dikmesiydi. Irak'ta kurulan çok uluslu şirketin olası bir hammadde petrol fazlalığı karşısında karlarının düşmemesi için bu devletler 31 Temmuz 1928 tarihinde Belçika'da toplanmışlar ve Kırmızı Hat (Red Line) Anlaşması'nı imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre, hiç bir devlet diğerinin izni olmadan eski Osmanlı coğrafyasındaki petrolü işletemeyecekti. Anlaşmaya dahil olan alan Kuveyt, İsrail, Ürdün ve İran dışında kalan tüm Türkiye ve Ortadoğu ülkelerini içermekteydi. Dışarda kalan ülkeler ise özellikle İran ve Kuveyt İngilizlerin önemli çıkar alanlarıydı ve ileride muhtemel petrol ihtiyaçları için bir anlamda doğal bir depo görevi görecekleri. Bu anlaşma aynı zamanda Yedi Kızkardeşlerin petrol sektöründeki hakimiyetini daha da perçinlemiştir.⁴⁷

2. Dünya Savaşı'nın temel ögesi tıpkı öncesinde olduğu gibi yine petrol kaynaklarına ulaşmak ve bu kaynaklar üzerinde egemenlik sağlamaktı. Ancak bu sefer yeni bir aktörün bu mücadeleye dahil olduğunu söylememiz mümkündür. 1. Dünya Savaşı'ndan deyim yerindeyse hezimetsiz ayrılan Almanya, Hitler iktidarı ile beraber ciddi bir toparlanma yaşamış, yıkılan bir devletin kalıntılarından yeniden bir imparatorluğun temelleri atılmaya başlanmıştır. Almanya'nın da tıpkı diğer bütün güçler gibi yöneldiği şey enerji kaynakları idi. Hedef ise petrolün ilk keşfedildiği yerlerden olan Bakü petroleri idi. Bakü petrolerine gözünü diken Almanya, bu bölgede ciddi şekilde denetim kuran İngiltere ve Sovyetler Birliği'ni telaşlandırmıştır. 2. Dünya

⁴⁶ Noreng, a.g.e., s. 85.

⁴⁷ Pala, a.g.e., ss. 56-57.

Savaşı Kafkas petrolünün yanında Ortadoğu petrolünün önemini yeniden gündeme getirmiştir. 1941'de Irak'ta İngiliz karşıtı bir darbe ile birlikte İran'a savaş açılma istemi İngilizlerin bu ülkeyi işgali ile sonuçlanmıştır. İran daha sonra da Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmiştir. Ortadoğu petrolü üzerindeki bu denetim aynı zamanda Kafkas petrolüne göz diken Almanya'ya karşı da alınmış bir önlem niteliği taşımaktaydı.⁴⁸

Almanya'nın yenilgisi İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin bölge üzerindeki egemenliğini daha da sağlamlaştırmıştır. ABD yeni bir küresel aktör olarak ortaya çıkmış, ekonomik gücünü siyasi güçle de pekiştirmiş ve Soğuk Savaş dönemi ile birlikte "Atlantik İttifakı" giderek etkisini artırmaya başlamıştır. Savaştan galibiyetle ayrılan ve petrol kaynakları üzerindeki denetimlerini sağlamlaştıran ülkelerin yeni hedefi kaynaklara sahip olan ülkelerin rejimlerinde istikrar sağlamaktır. Rejimdeki istikrar, aynı zamanda petrol kaynakları üzerindeki denetimin sağlanmasını da beraberinde getirecekti. Bu sebeple, bu ülkelerin var olan otokratik yönetimleri desteklenmeye başlanmış, yönetimdeki aileler Batı desteğini arkalarına alarak güçlerine güç katmışlar ve karşılıklı faydaya dayanan bir ilişki türü ortaya çıkmıştır. Günümüz itibarıyla bu ilişki türünün devam ettiğini söylemek mümkündür.

1.3.2. Petrol Krizleri ve Enerji-Dış Politika İlişkisi

1.3.2.1. 1951 Krizi

İran petrolü üzerinde sıkı bir denetim kuran İngiltere 22 Aralık 1920 tarihinde Armitage-Smith Anlaşmasını imzalayarak D'arcy döneminin

---

⁴⁸ Noreng, a.g.e., ss. 85-86.

ayrıcılıklarından daha ileri düzeyde birtakım ayrıcalıklara sahip olmuştur. Ancak 1929 Buhranı İngiltere'yi ve Anglo-Iranian Şirketini de etkilemiş ve İran'a yapılan ödemelerde birtakım eksiklikler meydana gelmiştir. Bunun sonucunda da 1 Aralık 1932 tarihinde İran, yapılan bu ayrıcalık anlaşmasını feshettiğini açıklamıştır. Bu duruma şiddetle karşı çıkan İngiltere, savaş gemilerini Basra Körfezi'ne göndererek İran'a gözdağı vermiştir. Bu baskının sonucunda İran pes etmiş ve 29 Nisan 1933 tarihinde 60 yıl süreli yeni bir ayrıcalık anlaşması imzalanmıştır.⁴⁹ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İran ve İngiltere yeniden görüşmelere başlamışlar ve İran ödenen paranın artırılmasını ve İran'da petrolün daha ucuza satılmasını talep etmiştir. Bunun üzerine 14 Mayıs 1949 tarihinde 1933 yılındaki anlaşmaya ek olarak yeni bir anlaşma yapılmış ve ödenecek para çok az bir miktarda artırılmıştır. Yapılan bu anlaşmanın mecliste onaylanması gerekiyordu ve yapılan görüşmelerde Milli Cephe Grubu lideri Musaddık buna karşı çıkmış ve İran petrolünün millileştirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Musaddık'ın meclis içinde bu yönde çabaları sonuç vermiş ve 28 Aralık 1949 tarihinde anlaşma reddedilmiştir. Meclis'in bu kararının ardından İran'da petrolün millileştirilmesi için gösteriler başlamıştır. Bu gösterileri komünist Tudeh Partisi ve aşırı sağcı Molla Kaşani'nin fanatik Şiiileri de desteklemekteydi.⁵⁰

İran petrolünün millileştirilmesi İngiltere için çok önemli bir kayıp olacaktı. İngiltere hem petrolünün dörtte birini bölgeden karşılamakta, aynı zamanda buradan diğer Avrupa ülkelerine petrol satarak önemli dolar rezervlerine sahip olmaktadır. İran'da Meclis görüşmelerinde millileştirme yönünde alınan karar henüz uygulamaya konmadan, İngiltere İran'a bir nota göndererek millileştirmenin derhal son bulmasını istedi. İran ise İngiltere'ye verdiği cevapta İngiliz hükümetinin İran ile bir şirket arasına girmemesi gerektiğini söyledi. İngiltere bunun üzerine ikinci bir nota göndererek ülkesinin şirket üzerinde koruma hakkı olduğunu belirtti. Bu iki uyarıya da

⁴⁹ Türel Yılmaz, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004, s. 70.

⁵⁰ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınları, 2002, s. 489.

kulağını tıkayan İran, 20 Mayıs 1951 tarihinde millileştirme faaliyetlerinin başlayacağını bildirdi. İngiltere, 26 Mayıs 1951 tarihinde Uluslararası Adalet Divanı'na başvurdu. İngiltere, İran ile şirket arasındaki problemlerin hakemlik yolu ile çözülmesi gerektiğini belirtmekteydi. Ancak İran, iki gün sonra verdiği cevapta Divan'a yargı yetkisi tanımadığını bildirdi. 22 Temmuz 1952 tarihinde Divan konuyla ilgili gerekli incelemeleri yaptıktan sonra verdiği kararda İngiltere hükümeti bu konuda taraf olmadığı gerekçesiyle "yetkisizlik" kararı verdi. Bununla da yetinmeyen İngiltere, konuyu uluslararası arenaya taşımak istemiştir ve konuyu 28 Mayıs 1951 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin gündemine taşıdı. Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'nın karşı çıkması nedeniyle bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı.⁵¹ Bu karar aynı zamanda Musaddık'ın Başbakan olma yolunu açan bir karar olmuştu.

Musaddık, İngiltere'ye karşı büyük bir zaferin de sahibi olarak 28 Nisan 1951 tarihinde İngiltere'nin girişimleri henüz neticelenmeden Başbakan seçilmişti. İngiltere ve İran arasında yaşanan krizin daha da artması bekleniyordu. Amerika arabuluculuk yapmak istedi ancak sonuç alamadı. Musaddık çok kritik bir kararın eşiğindeydi. Şah'ın tahtından feragat etmesini istiyordu ve Şah'ı buna zorlamak için bir takım girişimlerde bulundu. İktidarını daha da sağlamlaştırmak için yaptığı bu hamle aynı zamanda kendisinin sonunu da hazırlayan bir sürecin başlangıcını teşkil etmişti. Çünkü, Şah'ın tahttan feragat etmesi ile birlikte, ülkede bir takım iç karışıklıklar başgöstermiş, ordu hareketlenmeye başlarken Musaddık'ın yanında olan Molla Kaşani, Musaddık'ın Tudeh'e gereğinden fazla yanaşmasını gerekçe göstererek karşısına geçmişti. Yaratılan bu kaotik ortamdan faydalanan General Zahidi 19 Ağustos 1953 tarihinde gerçekleştirdiği bir darbe ile Musaddık'ı devirmişti.⁵² Musaddık'ın İngiltere ve ABD ortak girişimiyle gerçekleştirilen darbe sonucu indirilmesi bir anlamda İngiltere'nin dünya

---

⁵¹ Yılmaz, a.g.e., ss. 72-73.

⁵² Armaoğlu, a.g.e., ss. 490-491.

kamuoyu önünde yaşadığı yenilginin karşılığını çıkarması olarak da görülebilir.

1.3.2.2. 1957 Krizi

İngiltere'nin sömürgelerine giden yolu bakımından Mısır'ın ayrı bir önemi bulunmaktadır. Mısır, girdiği borç sebebiyle Fransızların inşa ettiği Süveyş Kanalı'nın hisselerini satışa çıkarmış ve İngiltere aldığı hisselerle Fransa ile ortak işletmeye başlamıştır. Ardından İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesi ile birlikte denetim tamamen İngilizlerin eline geçmiştir. İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'ı işgal etmesi ve Mısır'a komşu olması İngilizleri güvenlik anlamında bir tehdit ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu sebeple İngiltere, Mısır ile daha sağlam bir ilişki kurabilmek için Mısır'ın bağımsızlığını tanımış ancak belli oranda askerinin Mısır'da tutulmasını mecburi kılmıştır. 2. Dünya Savaşı'nın gergin ortamında İngiltere, rakiplerinin faaliyetlerinin ne derecede ciddi olduğunu bildiği için asker sayısını ikiye katlamış ve savaş sonunda bu askerleri çekeceğini garanti etmiştir. Ancak savaş sonrasında askerlerin halen Mısır'da bulunmaları, ülke içinde birtakım rahatsızlıklara sebep olmuştur. Sudan'ın statüsü üzerinden başlayan gerginlik, giderek Mısır içinde milliyetçiliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İngiliz aleyhtarlığının tırmandığı Mısır'da halk İngiliz mağazalarını yağmalamaya başlamıştır. Ülke içinde tam bir anarşi ortamının meydana gelmesi askerleri harekete geçirmiş ve Cemal Abdülnasır komutasındaki Hür Subaylar 23 Temmuz 1952 tarihinde yaptıkları bir darbe ile yönetimi ele geçirmişlerdir.⁵³

Nasır'ın iktidarı ile birlikte ülke içinde milliyetçilik iyice yükselmeye, bununla birlikte Arap halklarının bir arada yaşamasını savunan Pan-Arabizm

---

⁵³ Armaoğlu, a.g.e., ss. 492-496.

görüşü Nasır'ın en önemli hedefi haline gelmeye başlamıştı. Nasır aynı zamanda bu hedefini gerçekleştirebilmek için Sovyetlere dayanıyor ve önemli ölçüde maddi destek alıyordu. İngiltere ve ABD bunun önüne geçebilmek için Mısır'a Nil üzerinde Aswan'da bir baraj kurulması konusunda kredi garantisi veriyordu. Ancak verdiklerini kredinin silaha yatırılması ve pamuk ekiminden Mısır ekonomisinin olumlu yönde etkileneceği ihtimali üzerine krediden vazgeçmişti. Nasır da bunun üzerine Süveyş Kanalı'nı millileştirmişti. Gerginleşen ortamda ABD ikili ilişkiler vasıtasıyla konuyu çözebileceğini düşünürken İngiltere ve Fransa İsrail'le görüşme yoluna gitmişti. Nasır'ın da zaten İsrail'e savaş açma planlarının bulunması İngiltere ve Fransa'nın işine gelmişti. İsrail'le gerekli anlaşma sağlandıktan sonra İsrail 1956 Ekim'inde Sina yarımadasına saldırıya başlamıştı. Mısır orduları geri püskürtülmüş ve ardından kanalın da işgal edileceği açıklanmıştı. Ancak işgalin bir kaç gün gecikmesinden yararlanan Nasır, kanalı büyük taşlarla tıkayarak petrol tankerlerinin geçişine izin vermemişti. Sonuçta kıta Avrupasına petrol sevkiyatı yapılamamış, İngiltere ve Fransa'da petrol belli bir süre karne yöntemiyle dağıtılmış, ülkeler petrolün yokluğu sebebiyle önemli ölçüde sıkıntı çekmişti. Daha sonra Avrupa, ABD desteği sayesinde petrol konusundaki açığını kapatabilmiştir.⁵⁴

1.3.2.3. 1967 Krizi

Nasır İsrail'den Süveyş'in intikamını almak istiyordu. Bu sebeple tüm Arap ülkelerini hareketlendirmeye başlamıştı. Sina'ya yeniden asker gönderen Nasır'a aynı zamanda Ürdün Kralı Hüseyin de destek olmuş ve silahlı kuvvetlerini Mısır'ın emrine vermişti. Bu anlaşmanın ardından Nasır'ın herhangi bir saldırı girişiminde bulunmasına fırsat kalmamış İsrail elini çabuk tutarak saldırılara başlamıştı. 6 Gün Savaşları adı verilen bu savaş

⁵⁴ Şener Üşümezsoy, Şamil Şen, **Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2003, ss. 108-109.

sonucunda İsrail topraklarını daha da genişletmiş, Sina yarımadasının tamamını işgal ederek Mısır'ın nesi varsa %80 oranında tahrip etmişti. Aynı zamanda Kudüs'ün tamamı, batı kıyısı ve Golan Tepeleri de İsrail'in hakimiyetine girmişti. Araplar tüm bu saldırılara karşı ne kadar direnmeye çalışsalar da askeri alandaki başarısızlıklarına bir alternatif geliştirmek zorunda kalmışlardı. Sahip oldukları tek silah ise petroldü. Petrolü bir silah olarak kullanma fikri Arapların yaklaşık on yıldır aklında olan birşeydi ve bu saldırılar onlara önemli bir imkan da sağlıyordu. Arap devletleri saldırıların başladığı günden bir gün sonra bir araya geldiler ve İsrail'e yakın olan devletlere hatta Batı Almanya gibi ılımlı duran devletlere de petrol sevkiyatını durdurdular. Petrol ambargosunun varlığı sebebiyle kriz 57 krizinden daha şiddetli geçmiş hatta Nijerya da iç savaş yüzünden dünyaya petrol sevkiyatını durdurmuştu. ABD ve Avrupa krizi aşmak için ortak plan uygulamışlar ve Araplar bir ay sonra ambargonun başarısızlığını kabul edip ambargoya son vermişlerdir.⁵⁵

1.3.2.4. 1973-1974 Krizi

1967 savaşının sonunda Araplar, Filistin komandolarını İsrail'e karşı kullanma kararı vermişlerdir. Aynı şekilde de petrolün ibresini İsrail'den Batı'ya çevirme kararı almışlardır. Bugüne kadar İsrail'e karşı kullanılmaya çalışılan petrol, artık tüm Batı'ya karşı kullanılmak istenen bir silahtı. 1973-74 krizi, 1973'teki Yom Kippur Savaşı'nın ardından meydana gelen bir krizdir. Ancak bu krizin bu savaşın öncesinden gelen bir altyapısı bulunmaktadır. Herşeyden önce 1960 yılında OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries-Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) kurulmuştur. Bu örgütün amacı, petrol fiyatlarının belirlenmesi başta olmak üzere konu ile ilgili tüm problemlerin ortak bir çatı altında çözülmek istenmesiydi. 1967 savaşından

---

⁵⁵ Yergin, a.g.e., ss 522-527.

sonra ise petrolün Batı'ya karşı kullanılması Arap ülkelerinin gündemine gelmişti. Bu maksatla Arap ülkeleri OAPEC (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries-Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Örgütü)'i kurdular. Arap ülkeleri açısından petrolü bir silah olarak kullanmak oldukça güçtü. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi, Batı'nın özellikle de ABD'nin Ortadoğu dışında da hem kendi kıtasında hem de Asya'da önemli kaynakları bulunmaktaydı. Bir diğeri ise ortak karar almada yaşanan zorluklardı. Ancak yine bunu gerçekleştirmek için iki yol düşünmüşlerdi. Bunlardan birincisi üretimi kısmak, ikincisi ise fiyatları yükseltmekti. Birinci seçenek hem kendi gelirlerinin ciddi düşme tehlikesine sahip olduğu hem de dışardan gelecek tepkilerin aşırı derecede sertleşme ihtimali doğurduğu için Araplar ikinci seçeneği tercih etmişler ve petrol fiyatlarını yükseltmişlerdir. 1973 Ocak ayında varili 2.59 dolar olan Arap petrolü, 1974 Ocak ayında 11.65 dolara yükselmiştir.⁵⁶

Batı bir yandan ciddi şekilde telaşa kapılmış bir diğeryandan da bunun için önlemler almaya başlamıştı. Petrol akışı önemli ölçüde kesilen Batı ülkeleri ekonomileri tehdit edildiği anda Basra Körfezi'nde silahlı bir müdahalenin gerçekleşebileceği ihtimalinden bahsetmeye başlamışlardı. Bir diğeryandan da ABD, 1974 Ekim ayında Uluslararası Enerji Ajansı'nı kurmuş ve üye ülkelere önce 60, sonra 90 günlük petrol stoğu getirilmesini kabul etmiştir. Aynı zamanda petrol ile ilgili üye ülkelerden herhangi biri sıkıntıya düşecek olursa diğeryülkelerle yardımlaşması söz konusu olacaktı. Petroldeki fiyat artışı sanayileşen ülkeleri bir süre sarssa da toparlanmaları kolay olmuştur. Çünkü, bu ülkeleri asıl endişelendiren şey petrol fiyatlarındaki artış değil üretimdeki kesinti idi. Bu yüzden geçici bir sıkıntı yaşandığını söylemek mümkündür. Petrol ihraç eden ülkeler aynı zamanda önemli silah alıcısı ülkelerdi ve silahlarını Batı'dan temin etmekteydiler. Bütün kazanımları Batı bankalarında olan Arap devletleri pahalı sattıkları petrol karşılığında pahalı

---

⁵⁶ Armaoğlu, a.g.e., ss. 725-726.

silahlar almaya başlamışlardı. Bununla birlikte de petrol fiyatlarındaki artış ile Batı ülkelerinin yaşadığı sıkıntı dengelenmiş oldu.⁵⁷

Engdahl'e göre ise 1973-74 krizinin perde arkasında daha farklı olaylar cereyan etmişti ve herşeyin başında bu kriz, hiçbir şekilde Arap devletlerinin kendi aldıkları bir karar değildi. Bu kriz tamamen dönemin ABD Başkanı Nixon'ın ulusal güvenlik danışmanı Kissinger'ın müthiş bir oyunuydu. Kissinger tüm diplomatik hünerlerini ustaca kullanmıştı. Kissinger, İsrail'in Washington Büyükelçisi ile olan yakın ilişkilerini kullanarak İsrail'in gelişen olaylara karşı tepki vermesini minimum seviyeye indirmiş ve olası bir gerginliğin önüne geçmişti. Bu krizle birlikte, büyük petrol şirketlerinin üzerindeki gerginlik Arap şirketlerinin üzerine geçmiş ve Arap ülkeleri bir anlamda "günah keçisi" ilan edilmişti. Aynı zamanda petrol fiyatlarının %400 arttığı bir ortamda Kuzey Denizi'nde BP, Royal Dutch Shell ve Anglo-Amerikan petrol şirketlerinin yaptığı yatırımlar sayesinde büyük oranda karlı petrol üreteceklerdi. Kuzey Denizi'ndeki yeni petrol sahalarında bu şirketlerin elde ettiği kar OPEC'in fiyat artışından sonra gerçekleşmiştir.⁵⁸ Bunun yalnızca bir tesadüf olduğunu ileri sürmek sistemi kendi lehine oldukça akıllı kullanan İngiliz-Amerikan ittifakı için çok da mümkün görünmemektedir.

1.3.2.5.1980 Krizi

1979 İran İslam Devrimi'nden önce, petrol fiyatlarıyla gelişen ekonomi ve bu sayede artan silahlanma İran'ı devrimi ihraç eden bölgesel bir tehdit haline getirmiştir. Ancak devrim sonrası dönemde ortaya çıkan iç karışıklık bu tehdidi engelleyebilmek için çok önemli bir fırsattı. Bölgenin diğer gücü olan Irak, İran'ın bu durumundan istifade etmek ve bölgede yeniden prestij

⁵⁷ Armaoğlu, a.g.e. , ss. 727-728.

⁵⁸ Engdahl, a.g.e., ss. 192-193.

kazanabilmek amacı ile İran'a savaş açmıştır.⁵⁹ Bu savaşın bir çok siyasal ve hukuki sebebi görünmesine rağmen savaş süresince iki devletin birbirlerinin en önemli petrol sahalarını hedef alması savaşın asıl nedenlerini ortaya koyma noktasında önemlidir. 8 yıl süren savaş boyunca OPEC %15, dünya %8 oranında petrolden yoksun kalmış İran'da üretim büyük oranda azalırken Irak'ta üretim durma noktasına gelmiştir. 42 dolara kadar yükselen petrol fiyatları bir süre daha dengesiz bir görünüm sergilemiş, Suudi Arabistan, Meksika, Norveç ve İngiltere'nin üretimlerini artırmasıyla varil fiyatı 34 dolara inerek yeniden bir düzen sağlanmıştır.⁶⁰

1.3.3. Körfez Savaşları

1.3.3.1. Birinci Körfez Savaşı

Osmanlı Devleti'nin dağılmasının ardından Irak, Kuveyt'in kendi topraklarına ait olduğunu iddia ediyordu ve Kuveyt'i ilhak edebilmek için birtakım girişimlerde bulunuyordu. 1930'ların başında ilhak konusunun Kuveyt tarafından da olumlu karşılanması Irak'ı daha da cesaretlendirmişti. Ancak İngiltere, Kuveyt Şeyhi'ne baskı yapmış ve bu ilhak girişimini engellemişti. Aynı zamanda İngiliz şirketi olan Anglo-Persian Oil Company ile Amerikan şirketi olan Gulf Oil Company'nin birlikte kurdukları Kuwait Oil Company Kuveyt Şeyhi ile bir ayrıcalık anlaşması imzalamıştı. İkinci ilhak girişimi ise 1961 yılında General Kasım tarafından gerçekleştirilmiş, ancak Kürtlerle başı dertte olduğu için yeterli güç ayıramayarak Irak'ın bu girişimi de sonuçsuz kalmıştı.⁶¹ Üçüncü girişim ise 1990 yılının Ağustos ayında Irak'ın işgalden önceki son devlet başkanı Saddam Hüseyin tarafından

⁵⁹ Gürbüz, **a.g.m.**, s. 152.

⁶⁰ Üşümezsoy, Şen, **a.g.e.**, ss. 111-112.

⁶¹ Tayyar Arı, **Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2004, s. 417

gerçekleştirilmiştir. Kuveyt'e yaptığı ilhak girişimi sonucunda Irak, olağanüstü bir uluslararası müdahale ile karşılaşmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990 tarihli kararı doğrultusunda 15 Ocak'a kadar Kuveyt'ten çıkması istenmiş ancak Saddam Hüseyin karara uygun hareket etmediği için ABD önderliğindeki çok uluslu askeri güç önce hava daha sonra da kara saldırısına geçerek 28 Şubat'ta Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini sağlamıştır.⁶² Bu krizin sonucunda petrol fiyatları iki katına çıkmış ve Batı ekonomilerinde büyüme hız kesmiştir. Irak'ın Kuveyt'e saldırısı aynı zamanda ABD'nin Ortadoğu petrolerini kontrol edebilmek adına Irak merkezli yapacağı müdahalenin de bir şekilde zeminini hazırlamış ve 2003 yılındaki işgalin gerekçesi haline gelmiştir.⁶³

1.3.3.2. İkinci Körfez Savaşı

1990 sonrası dönem Soğuk Savaş'ın bittiği ve "tek kutuplu" dönemin başladığı bir süreci ifade eder. ABD'nin tek kutup olduğu bu dönem, aynı zamanda bu ülkenin küresel hegemonyasını daha da etkili hale getirebilmek için dış politikada karar alma mekanizmasının ibresini ekonomiye çevirdiği bir dönem olmuştur. Enerji kaynaklarının özellikle de petrolün teknolojinin gelişimine bağlı olarak öneminin giderek artması bu stratejik silah üzerinde kesintisiz bir denetimin varlığını mecbur kılmaktadır. Tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi tek kutuplu dönemin krizlerinin merkezi yine enerji kaynaklarının ana rezervi olan Ortadoğu coğrafyasıdır. Yukarıda da bahsedildiği üzere Irak'ın Kuveyt'i işgali ABD'nin bölgeye müdahalesine önemli ölçüde olanak tanımıştır. 1980-1988 arası İran'a karşı bölgede asıl güç olmaya çalışan Irak tüm dünyanın desteğini arkasına alarak önemli bir prestij kazanmıştı. Ancak 90 sonrası siyasal ortamı ile İran-İrak savaşının içinde bulunduğu siyasal

⁶² Arı, a.g.e., s. 426.

⁶³ Bulut, a.g.m., s. 327.

ortam aynı değildi. İran'ın devrim sonrası rejimini ihraç çabaları endişesi tüm büyük ülkeleri bu devlete karşı birleştirmiş ve uluslararası baskı karşısında İran tehdidi bertaraf edilmişti. Sovyetlerin dağılması ve ABD'nin küresel hegemonyasını ilan etmesi ile birlikte artık Irak'a bu anlamda ihtiyaç kalmamıştı. Irak artık İran tehdidine karşı kullanılması gereken bir tampon değildi. Irak, Ortadoğu enerji kaynaklarının kontrol edilmesinde kilit önemde olan ve önemli petrol rezervleri ile stratejik öneme sahipti. Bununla birlikte Irak, Saddam Hüseyin'in anti-demokratik rejimi ile bir kaosa doğru sürüklenen, kitle imha silahları ile bölgesel güvenliği tehdit eden ve bir an önce "demokratikleşme" ihtiyacı olan bir ülkeydi.

11 Eylül saldırılarının ardından gelişen siyasal ortam, bu tezlerin temelini teşkil etmektedir. ABD'nin Ortadoğu petrolerini kontrol edebilme projesinin adı bu kaynaklara sahip olan ülkelerin "terörizmle mücadele" adı altında demokratikleştirilmesidir. Yine petrol endüstrisi ve savunma sanayii, stratejik savaş endüstrisi alanına girmiştir. Savaşın arkasındaki genel görüntüye bakacak olursak; petrol endüstrisi, savunma sanayii ve sermayenin küresel hegemonyasını pekiştirmeyi amaçlayan oligarşik bir yapıyı da görmek mümkün olacaktır.⁶⁴ Bu dönem aynı zamanda ABD ekonomisinde yaşanan ciddi daralmanın başlangıcına da sahne olmuştur. Bu süreç doların değer kaybetmesine sebep olmuş, başta Çin olmak üzere önemli dolar rezervleri bulunan ülkeler dolar yerine Euro tercih etmeye başlamıştır. Yine Irak'ın 1999 sonrasında petrolünün uluslararası arenaya açılmasında Euro'yu baz alma kararı ABD'yi bu müdahaleye iten önemli bir diğer neden olarak karşımızda durmaktadır. 1991 yılından sonra Irak'a bir ambargo uygulanmış, bu ambargo Irak ekonomisini nerdeyse çökertmiş ve 23 yıl içinde kişi başına düşen gelir 9 bin dolardan bin dolar seviyesine gerilemiştir. Ciddi altyapı ve kalkınma problemleri ile karşı karşıya gelen Irak'a karşı Batılı devletler bir araya gelmiş ve Irak'ın yeniden

⁶⁴ Şener Üşümezsoy, **Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası**, İstanbul, İleri Yayınları, 2006, ss. 192-194.

yapılandırılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Buna göre 2003-2007 yılları arasında gerçekleştirilmek üzere, 60 milyar dolarlık bir proje hazırlanmış daha sonra bu rakam 100-200 milyar dolar seviyesine yükseltilmiştir. Bu durum ise pastadan alınan payların artırıldığı şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁵ Bu proje Irak'ın işgalinin görünen yüzü olarak dünya kamuoyuna sunulmuştur. Proje, Saddam Hüseyin'in baskısı altında olan fakir ve yardıma muhtaç Irak halkının özgürlük ve demokrasiye kavuşturulması amacıyla tasarlanmış, ancak ABD'nin petrol kaynakları üzerindeki kontrolünü ve silah satışlarını artırmasıyla sonuçlanmıştır.

1.3.4. 21. Yüzyılda Enerjinin Bir Dış Politika Aracı Haline Gelmesi: Rusya Federasyonu Örneği

Yaşadığı dağılmanın ardından Boris Yeltsin döneminde Batıya endeksli bir dış politika takip eden Rusya Federasyonu, Vladimir Putin iktidarı ile birlikte yeniden devlet merkezli, bölgesine dönük ve ekonomik kalkınmaya öncelik veren bir görünüm sergilemiştir. Yeniden büyük bir güç olmanın gereklerini yerine getirmeye çalışan Vladimir Putin'in adı, izlediği siyaset nedeniyle "Kızıl Çar"a kadar yükselmiştir.

Rusya Federasyonu'nun dünya siyasetindeki varlığı onun ekonomik gücü ile doğrudan ilgilidir. Aynı zamanda sahip olduğu enerji kaynakları ve özellikle de dünyanın en önemli doğalgaz rezervleri üzerine kurulu bir coğrafyada varlığını sürdürmesi ve diğer iki büyük doğalgaz deposu, İran ve Türkmenistan ile geliştirdiği ilişkiler Rusya Federasyonu'nu enerji politikalarına öncelik vermeye sürüklemiştir. Putin'in 1997 yılında St.

---

⁶⁵ Bulut, **a.g.m.**, ss. 347-348.

Petersburg Madencilik Enstitüsü'nde savunduğu doktora tezi, petrol ve doğalgaz kaynaklarının Rus ekonomisinin gelişimi için önemini vurgulamaktaydı. Bu da Putin'in izlemiş olduğu ve bugün halen Medvedev döneminde de takip edilen dış politikanın en önemli şifrelerinden birisidir.⁶⁶ Aynı zamanda giderek artan enerji ihtiyacı, yaklaşık %50 oranında Rusya'ya bağımlı olan Avrupa Birliği'ni farklı arayışlara mecbur kılarken, bu tablo asıl olarak Rusya'nın enerji alanındaki hakimiyetine emin adımlarla gittiğinin de bir göstergesidir.⁶⁷

Enerji, Rusya Federasyonu'nun Putin dönemi ile birlikte kullandığı "yumuşak güç"ün en önemli öğelerinden bir tanesidir. Doğalgaz kaynakları üzerinde kurmak istediği hakimiyetin bir sonucu olarak en başta Türkmenistan ile geliştirdiği ilişkiler oldukça dikkat çekicidir. Türkmen gazı üzerindeki Rus etkisi, yapılan anlaşmalar doğrultusunda 2028 yılına kadar devam edecektir. Bunun dışında Hazar Havzası'nın diğer iki önemli petrol ve doğalgaza sahip ülkesi Azerbaycan ve Kazakistan, yine Moskova'nın yakın takibi altındadır. Bununla birlikte hem ulusal güvenliği hem de enerji güvenliği için hassas noktaları olan Ukrayna, Gürcistan ve Ermenistan'a yaptığı yatırımlar da gözden kaçırılmamalıdır.⁶⁸ Putin, NATO'nun Şubat 2007'de gerçekleştirilen Münih Konferansı'nda Batı'ya resmen meydan okumuş, özellikle de ABD merkezli girişimlere karşı alternatif girişimlerin varlığından bahsetmiş, aynı zamanda Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA)'yı askıya alma kararı almıştır. Petrol fiyatlarının yükselmesi ile Rus ekonomisinde yaşanan canlanma, Putin'in hedeflerine giden yolun daha da belirginleşmesine sebep olmuştur. Rusya Federasyonu'nun Gayri Safi Milli Hasılasının %25'i petrol ve doğalgaz gelirlerinden karşılanmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği gibi önemli bir bölgesel aktörün artan enerji ihtiyacı kendisini

⁶⁶ Mitat Çelikpala, "Rus Enerji Stratejisi", **Stratejik Analiz**, cilt 8, sayı 94, Şubat 2008, s. 58.

⁶⁷ İlyas Kamalov, "Rusya'nın Yeni Enerji Politikaları", **Stratejik Analiz**, cilt 9, sayı 100, Ağustos 2008, s. 10.

⁶⁸ Andrei P. Tsygankov, "If Not by Tanks Then by Banks? The Role of Soft Power in Putin's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, vol. 58, no. 7, November 2006, p. 1083 .

Rusya'ya giderek daha da bağımlı hale getirmektedir. Bu da Rusya'nın dış politikasında Soğuk Savaş döneminde kullandığı "ideolojik silah"ın yerine "enerji silahı"nın kullanmasının en önemli sebeplerinden birisidir.⁶⁹ Rusya'nın enerji güvenliği bağlamında hidrokarbonların önemi ve Batı ile kurduğu enerji diplomasisi ikinci bölümde daha detaylı olarak incelenecektir.

"Enerji"nin bir dış politika aracı olarak kullanılmasının somut göstergesi özellikle de kış aylarında yaşanan doğalgaz kesintileridir. Daha ciddi ölçüde Belarus ve 2009 yılının ilk günlerinde bir yenisi daha yaşanan Ukrayna krizleri enerjinin dış politikada ne denli önemli olduğunu kanıtlayan gelişmeler olarak karşımıza çıkmıştır.

2005 yılının son günlerinde Rusya ve Ukrayna arasında bir gaz krizi başgöstermiştir. Rusya, Ukrayna'ya verdiği gazın fiyatını yükseltmek istemiştir. Bunun yanında Rusya'nın doğalgazı Ukrayna topraklarından geçirmek için ödediği transit ücret ise bu krizin diğer bir nedeni olmuştur. Halbuki Rusya, Belarus ve Ukrayna ile birleşerek "Slav Birliği" kurma hayallerini gerçekleştirme istiyordu. Bu sebeple de bu ülkeye metreküp başına 50 dolarlık bir fiyat uyguluyordu. Ancak Turuncu Devrim'in ardından Ukrayna'nın ABD ve NATO endeksli politikalar takip etmesi, Rusya'yı Ukrayna'ya dönük farklı politikalar izlemeye itmişti. Putin, fiyatların uluslararası standartlara çekilmesi gerektiğini çünkü Ukrayna'nın Batı'dan milyarlarca dolar yardım aldığını belirtmişti. Yaşanan bu kriz enerji kaynaklarına sahip olmayan ülkeleri doğrudan etkilemiş, Rusya ile yapacakları uzun vadeli anlaşmalarda onları önemli ölçüde şüpheye sevk etmiştir.⁷⁰ Belarus ile ilişkilerde de benzer durumların yaşandığını söylemek mümkündür. 2006 yılının son günlerinde yaşanan kriz, Rusya'nın Belarus ile iki devletli özel bir birlik kurulması hedefi ile doğru orantılıdır.

⁶⁹ Çelikpala, a.g.m., s. 56.

⁷⁰ İlyas Kamalov, **Moskova'nın Rövanşı**, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2008, s. 281.

Belarus ile yaşanan bu kriz, aynı zamanda bu ülke üzerinden geçen hattın devamındaki Almanya, Polonya, Macaristan, Slovakya ve Çek Cumhuriyeti'ni de olumsuz yönde etkilemiş, bu ülkeleri endişeye sevk etmiştir.⁷¹ Rusya'nın eski Varşova Paktı ülkeleri ile yaşadığı gerilim diğer eski Pakt ülkelerini huzursuz etse de bu bağımlılık ve alternatif eksikliği AB'yi yine Rusya'ya mecbur bırakmaktadır.

Görüldüğü üzere, sahip olduğu enerji kaynakları ile Rusya görünür gelecekte Batı'nın vazgeçilmez enerji sağlayıcısı olmaya devam edecektir. Rusya da bunun farkında olduğu için eline geçen her fırsatta enerji kartını oldukça sert oynamaktadır. Batı, en son Nabucco olmak üzere Hazar havzası kaynaklarına sahip olabilmek için birçok proje geliştirmiştir. Rusya ise bu projelere karşı oldukça sert önlemler almakta, deyim yerindeyse kendisine ait olmayan hiçbir hattın enerji akışının sağlanmaması için elinden geleni yapmaktadır.

---

⁷¹ Çelikpala, a.g.m., s. 61.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİSİ

2.1. ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARININ GÜNCEL ÖNEMİ

2.1.1. 21. Yüzyılda “Enerji”nin Anlamı

Enerji kaynakları, gelişen ekonomilere ve artan nüfusa bağılı olarak ülkelerin kalkınma stratejilerinde daha önemli bir noktaya gelmektedir. Enerji kaynaklarına olan ihtiyaç günden güne çok hızlı bir gelişim göstermekte ve ülkelerin hem bireysel olarak gelişimlerinde, hem de birbirleri ile olan rekabetlerinde temel dinamiği oluşturmaktadır. Bu anlamda, enerji kaynakları ticari bir madde olmasının yanında, aynı zamanda stratejik anlamda da önemli bir konuma gelmiştir.

Bu bağlamda dünyadaki genel tabloya şöyle bir göz atacak olursak; yaklaşık 6,4 milyar olan dünya nüfusunun 2,4 milyar civarındaki kısmı halen, ticari olmayan odun-bitki-hayvan artıklarını yakıt olarak kullanmaktadır. 1,6 milyar insana halen elektrik ulaşmış değildir. Gelişmiş ülkelerdeki enerji tüketim oranı, gelişmemiş ülkelere göre 7 kat daha fazladır. Enerji kaynaklarının dünya üzerindeki dağılımı eşit değildir ve bu yüzden ülkeler üretici ve tüketici olmak üzere ikiye ayrılmış durumdadır. Enerji tüketimi ile birlikte ülkeler ciddi bir ekonomik kalkınma ivmesi kazanmasına rağmen, enerji tüketiminin yoğun olarak gerçekleştirilmesinden kaynaklanan bir takım çevresel problemlerle de karşı karşıya kalınmaktadır. Özellikle de hava kirliliği ve buna bağılı olarak yaşanan hastalıklar ve ölümlerin sayısı, enerjinin

tüketim yoğunluğuna bağlı olarak günden güne artmaktadır.⁷² Verilen tabloyu tek bir cümle ile bir özetleyecek olursak, enerji kaynaklarının varlığı ve kullanımı ülkelerin birçok problemini çözmesinin yanında, bir o kadar da problemi bünyesinde taşımaktadır.

Enerji kaynaklarının keşfedilmesi ile birlikte gelişen bu rekabet ortamının artan aktör sayısına bağlı olarak daha da karmaşık bir hal aldığını görmekteyiz. İleride daha ayrıntılı bir şekilde bahsedileceği üzere, 20. yüzyılın genel rezerv görüntüsü 21. yüzyıl ile birlikte daha farklı bir hal almaya başlamıştır. Petrolün keşfedilmesinden itibaren Ortadoğu merkezli olarak algılanan rezervler bölgenin bu anlamda üstünlüğünü korumasının yanında, birçok alternatif coğrafyaya da ülkelerin ilgisi kaymaya başlamıştır.

Bunlardan en önemlisi, hiç şüphesiz Hazar Havzası enerji kaynaklarıdır. Sovyetler Birliği döneminde gözardı edilen bu bölge, Sovyetlerin dağılmasının ardından bugün bölgesel ve küresel aktörlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Hazar Havzası enerji kaynakları günümüzün en önemli enerji nakil projelerine merkez olmaya başlamıştır. Bunun yanında, diğerlerine nazaran yeni sayılabilecek bir araştırma sonucu da şudur ki; özellikle Kuzey Denizi ve çevre bölgelerde önemli oranda hidrokarbon rezervi tespit edilmeye başlanmıştır. Petrolün ilk keşfedildiği günden itibaren son dönemde, rezervlerin ve aktörlerin oldukça çeşitlenmesi ve ülkelerin politik gelişim süreçlerine enerjinin iyice hakim olmaya başlaması söz konusudur. Arıboğan'a göre bu durum; klasik anlamda karasal hakimiyeti veya deniz hakimiyetini savunan "jeopolitik" teorilerden "enerjeopolitik" bir sürece doğru gidilmesini sağlamıştır. Bilgin ise enerji merkezli kurulmaya başlayan yeni dünya sisteminde uygulanan politikaya Neopolitik (New Energy Order

---

⁷² Abdurrahman Satman, "Dünyada Enerji Kaynakları", **Türkiye'de Enerji ve Kalkınma**, (ed.) Atilla Sandıklı, Hasret Dikici Bilgin, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, s. 48.

Politics-Yeni Enerji Düzeni Politikaları) adını vermiştir.⁷³ Arıboğan, Paul Roberts'ın bu konuda yaptığı çalışmayı temel ölçü olarak kabul ederek, yeni düzende enerji politikalarını belirleyecek beş temel aktörün varlığından bahsetmiştir.⁷⁴ Bu beş aktör: Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Gelişmekte Olan Dünya Ülkeleri, Ülkeler ve Şirketleri İçeren Enerji Üreticileri ve Anti-Statükocu ve Düzenleyici Devlet-Dışı Aktörler'dir.

Bilgin, bu sınıflamaya paralel olarak, önümüzdeki süreç açısından ABD ve Avrupa Birliği'nin, gelişmekte olan ülkeler, üretici ülkeler ve devlet-dışı aktörler tarafından baskı ile karşı karşıya kalabileceğinden bahsetmektedir. Buna göre; enerji ihtiyacı, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınma rakamlarına bağlı olarak hızı bir şekilde artacak, OPEC başta olmak üzere tüm üreticiler fiyatları yüksek tutmaya çalışacak ve Devlet-Dışı aktörler ise iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarına karşı yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması doğrultusunda faaliyet göstereceklerdir.⁷⁵

Arıboğan ve Bilgin'in çizmiş olduğu bu tablo, 21. yüzyılda enerji alanında yaşanacak gelişmeler konusunda çok temel ve önemli ipuçları vermek sureti ile geçmiş ve günümüz arasındaki bağlantıyı çok yalın bir şekilde kurarak, 21. yüzyılın tahmini bir özetini sunmuşlardır. Enerji ile verilen bu genel görüntünün temelini oluşturan şey, hiç şüphesiz enerji kaynaklarının özellikle de fosil yakıtların rezerv durumları ile, kaynakların ne şekilde ve hangi oranda tüketildiği ile ilgili olan bilgilerdir. Petrolün keşfinden günümüze kadar gelinen süreçte bilinen en önemli gerçek, fosil yakıtların kullanımındaki ağırlıktır. Bugün de bu durum herhangi bir değişiklik göstermemiştir ve fosil yakıtlar halen dünya enerji tüketiminde % 88'lik bir ezici ağırlığa sahip olmaya

⁷³ Deniz Ülke Arıboğan, Mert Bilgin, "New Energy Order Politics Neopolitics: From Geopolitics to Energeopolitics, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 20, Kış 2009, ss. 116-122.

⁷⁴ Paul Roberts, **The End of Oil**, New York, Mariner Book, 2005, pp. 285-289'dan aktaran Arıboğan, Bilgin, **a.g.m.**, s. 120.

⁷⁵ Arıboğan, Bilgin, **a.g.m.**, s. 122.

devam etmektedirler. Her ne kadar bu kaynakların enerjiye dönüşüm sürecinde sebep oldukları karbon salınımı (emisyonu) yüksek olsa da ve bu durum çevresel kirliliğe yol açsa da, sanayi hammaddesi olarak halen ciddi şekilde önem arz etmektedir. Bunun sebebi, bu kaynakları ikame edecek alternatif kaynakların henüz fosil yakıtlar ölçüsüne ulaşamamış olmasıdır. Pamir'e göre, önümüzdeki dönemde de fosil yakıtların bu anlamda ezici bir üstünlüğünün olması beklenmektedir.⁷⁶

Fosil yakıtlar üzerinde kurulmaya çalışılan denetim, küresel enerji rekabeti adı verilen yeni jeopolitik denklemin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu rekabet alanının günden güne değişim gösterdiği de bilinen bir başka gerçektir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, petrolün bulunmasıyla birlikte gelinen süreçte enerji merkezli yaşanan krizlerin tamamının Ortadoğu bölgesinde yaşandığını söylememiz mümkündür. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile başlayan dönem, Hazar Havzası enerji kaynaklarına olan ilginin çok kısa bir sürede artmasını sağlamış ve Hazar Havzası ülkeler açısından yeni rekabet alanı haline gelmiştir. ABD, Rusya ve Çin'in başını çektiği bu rekabet alanı, daha öncesinde bu ülkelerin aynı anda müdahale ettiği Ortadoğu'daki kırılmalar ve yıpranma göz önünde bulundurulacak olursa, çok ciddi sıkıntılara gebe bir görünüm sergilemektedir.⁷⁷

Üzerinde böylesine bir rekabetin başladığı bu alandaki rezervlere bakacak olursak, aslında beklenen boyutlarda olmadığı görülecektir. Çok ciddi petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olmasına rağmen, bölgedeki kaynakların toplam üretimi dünyadaki ihtiyacın yalnızca %3'ünü karşılamaya yeterli görünmektedir. Halbuki Ortadoğu, dünya enerji ihtiyacının yaklaşık

⁷⁶ Necdet Pamir, **Enerji Güvenliği**, ASAM Stratejik Öngörü 2023, Ekim 2006, ss. 5-6.

⁷⁷ Sedat Laçiner, "Hazar Enerji Kaynakları ve Enerji-Siyaset İlişkisi", **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları**, cilt 1, no. 1, s. 65.

%60'ını karşılamaktadır.⁷⁸ Bu noktada şunu söylemek mümkün olacaktır; bir ülkenin enerji güvenliğini sağlayabilmesinin ön koşulu olarak kaynakların çeşitlendirilme zorunluluğunu temel aldığında, Hazar havzası enerji kaynakları devreye girmektedir. Miktar olarak ülkeleri tatmin edecek ölçüde ihtiyaç karşılamasa dahi, bu konudaki tekeli kırabilmek anlamında ciddi şekilde önem kazanmaktadır. İleride daha ayrıntılı inceleneceği üzere, enerji ihtiyacı hızla yükselen ABD, AB, Çin, Hindistan ve Japonya gibi güçlerin bu bölgeye olan bağımlılıkları çok yüksek boyutlardadır. Bu durum, bu aktörler açısından kaynak çeşitlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bölgeye olan ilginin ekonomik olduğu kadar siyasi olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. ABD'nin küresel hakimiyetine giden yolda Avrasya coğrafyasının kilit önemde olduğu oldukça açıktır. Dünya gündemindeki birçok krizin bu bölgede gerçekleşmesine de bir anlam yüklemek gerekmektedir. Yakın döneme kadar Çeçenistan meselesi, Afganistan-Pakistan-Hindistan hattında yaşanan gelişmeler, ABD ve Rus askeri üslerinin durumu, renkli devrim çabaları ve son olarak da Doğu Türkistan'da yaşanan krizlerin, ilgili bölgeler üzerinde hakimiyet kurabilmek için bir araç olduğunu söylemek gerekir. Bu çabaların günümüzdeki somut sonuçlarından birisi de, enerji kaynaklarına sahip olan sahaların ve bu sahalardan elde edilen kaynakların dünya pazarına ulaşımını sağlayan boru hatlarının güvenliğini sağlamaktır. Avrasya coğrafyasının güvenliğini sağlamanın yolu, bölgedeki enerji kaynaklarına sahip ülkeler ve boru hatları üzerinde kurulacak denetimden geçmektedir.

Bu bölge hem bölgesel problemlerin hem de ülkelerin kendi içlerinde yaşanan sıkıntıların yoğun olduğu bir alandır. Bölge ülkelerinin "demokratikleşme" problemleri, yaşanan iç istikrarsızlıklar, ayrılıkçılık ve kökten dinciliğin yarattığı tehdit ortamı, siyasi anlamda bir takım projelerin gerçekleşmesini oldukça riskli kılmaktadır. Ülkelerin kendi iç sorunlarının yanında, Rusya'nın doğalgaz alanında bir tekel oluşturma çabası, bu ülkeye

---

⁷⁸ Mert Bilgin, *Avrasya Enerji Savaşları*, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Mayıs 2005, s. 20.

alternatif olarak gerçekleştirilen projelerin Hazar denizinin altından Gürcistan ve Azerbaycan üzerinden geliştiriliyor olması, bu ülkeler açısından ciddi güvenlik risklerini de gündeme getirmektedir. Yine aynı şekilde boğazların kullanılması da hem çevresel anlamda hem de güvenlik anlamında bölgeyi birçok problemle karşı karşıya bırakacak niteliktedir.⁷⁹

Enerji kaynaklarına ulaşabilmek için ilginin değişik coğrafyalara kaymaya başlaması, enerji kaynaklarına sahip bölgeler kadar ulaşımının sağlanmasında rol alan ülkelerin de önemini artırmaya başlamıştır. Enerji merkezli kurulan bu yeni düzende, alıcı ve satıcı ülkelerin yanı sıra, boru hatlarının üzerinden geçtiği “transit ülkeler” de enerji rekabetinin diğer önemli aktörleri olmaya başlamışlardır. Transit ülkelerin giderek ağırlık kazanması üç temel nedene bağlanmaktadır: Geleneksel pazarlara yakın kaynakların giderek tükeniyor olması, doğalgaz pazarının hızlı bir yükseliş göstermesi ve Soğuk Savaş’ın hemen ardından yaşanan Sovyetler Birliği ve Yugoslavya gibi önemli devletlerin dağılma sürecine girmesidir.⁸⁰

Yeni dönemde enerji kaynaklarının temin edildiği kadar nakledilirken de üzerinden geçtiği ülkeler önem kazanmaktadır. Bu ülkelerdeki ekonomik, siyasi, dini ve kültürel problemler bu ülkeleri iç istikrarsızlığa sürükleyebilir ve boru hatlarının güvenliği noktasında çok önemli sıkıntılar yaratabilirler. Rusya’nın enerji kaynaklarının dünyaya açılmasında kullandığı en önemli yollar üzerinde bulunan Beyaz Rusya, Ukrayna ve Gürcistan’da yaşanan siyasi problemler, renkli devrimler ve iç istikrarsızlığın arkasında böylesi bir durumu da görmek yararlı olacaktır. Özellikle de üretici ülkeler, enerji kaynaklarının ulaştırılmasında doğrudan deniz yollarına sahip olmadıkları

⁷⁹ Mehmet Ögütçü, “Hazar Enerji Kaynakları: Jeopolitik Dengeler, Yatırım Gereksinimi ve Hukuki Uyuşmazlıklar”, **Küresel Politikada Orta Asya**, (der.) Mustafa Aydın, Ankara, Nobel Yayın, 2005, ss. 270-271.

⁸⁰ Paul Stevens, **Transit Troubles: Pipelines as a Source of Conflict**, Chatham House Report, 2009, p. 4.

müddetçe, öncelikle komşu ülkelerin ve daha sonra diğer transit ülkelerin yaşadığı sorunlarla uğraştırılmak zorunda bırakılmışlardır. Transit ülkeler de dönemsel olarak birçok kriz ortamı ile başa çıkmak zorunda kalmıştır ve bu durum günümüz itibariyle geçerliliğini korumaktadır.

Transit ülkeler içinde günümüzün en önemli ülkelerinden biri hiç şüphesiz Pakistan'dır. Dünyanın hem artan nüfusu, hem de buna bağlı olarak yükselen enerji ihtiyacı ile gözönünde olan iki ülkesi Çin ve Hindistan'ın karadan geçmesi planlanan enerji nakil hatlarının büyük çoğunluğu Pakistan topraklarından geçmektedir. 6,5 milyara yakın dünya nüfusunun yaklaşık 2,4 milyarının bu iki ülkeye ait olduğu düşünüldüğünde, bu iki ülkenin enerjiye olan ihtiyaçlarının yalnızca Asya için değil, tüm dünya için ne denli önemli olduğu görülecektir. Dünyanın siyasi dengelerini değiştirme yeteneğine sahip bu iki devletin giderek artan enerji ihtiyacı, bunu sağlama noktasında bu ülkeleri alternatif çözüm üretmeye sevk etmektedir. Geline nokta Ortadoğu'daki rezervlerin önemli ölçüde ağırlığını koruması, bu iki büyük gücün taleplerini önemli oranda bu bölgeden karşılamasını da beraberinde getirmiştir. İlerde daha ayrıntılı bir şekilde inceleneceği üzere Pakistan, Ortadoğu enerji kaynaklarının Hindistan ve Çin'e ulaştırılmasında çok önemlidir. Hatta, Çin devleti sırf bu sebeple Pakistan'da Gwadar Limanı'nı inşa etmiştir. Aynı şekilde hem İran-Pakistan üzerinden gelen hat ve buna alternatif olarak geliştirilen Trans-Afgan Hattı da Hindistan açısından Pakistan'ın önemini giderek artırmaktadır. Bu durum ise Pakistan'ı birçok güvenlik problemi ile karşı karşıya bırakmaktadır.

11 Eylül sonrası dönemde Pakistan dünya kamuoyu önünde önemli ölçüde prestij kaybetmiştir ve dünyadaki en büyük tehdidin merkezinde Pakistan'ın olduğu varsayılmıştır. 11 Eylül sonrası isimlerini daha sık duymaya başladığımız El-Kaide ve Taliban sürekli Pakistan devleti ile anılmaya başlanmıştır. Bu durum, siyasal anlamda zaten yeteri ölçüde

istikrar kazanamamış Pakistan devletinin durumunu giderek güçleştirmiştir. Siyasal ve ekonomik alanda ciddi sorunlar ile boğuşmak durumunda bırakılan Pakistan'ın enerjinin ulaşımında bu kadar ciddi bir önemde olması ve aynı zamanda bu devletin büyük ölçüde güvenlik zaafiyeti içinde bulunması, bölgeye yönelik projelerin ciddi şekilde aksamasına sebep olmuştur. Özellikle İran üzerinden Hindistan'a ulaşması planlanan proje, Belucistan'da yaşanan gelişmeler sebebiyle çok uzun süre askıya alınmak durumunda bırakılmıştır. Pakistan'ın giderek önem arz eden jeostratejik konumu, buna paralel olarak bu ülkedeki güvenlik zaafiyetinin artmasına sebep olmaktadır. Enerji kaynaklarının bu iki dev ülkeye ulaştırılması, Pakistan devletinin iç istikrarının sağlanması ile doğrudan ilgilidir.⁸¹ Bu durum, ileride daha ayrıntılı inceleneceği üzere, Kuzey Denizi, Barents Denizi ve Sibirya'daki rezervlerin, giderek ticari değer kazanmaları gözönüne alındığı zaman, gelecekte Rusya merkezli benzer sıkıntıların yaşanmasına da sebep olabilecektir. Türkiye de tıpkı Pakistan gibi önemi giderek artan bir transit ülke olma noktasındadır. Son dönemin en önemli enerji projelerinin temelini, Hazar havzası kaynaklarının Avrupa'ya taşınması oluşturmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin bu konuda rol üstlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Yalnızca Batılı devletlerin değil, Rusya'nın da buna alternatif olarak geliştirdiği birçok proje, gerek Türkiye üzerinden, gerekse karasularından geçmekte ve bu coğrafya enerji konusunda yaşanan rekabette önemli bir merkez teşkil etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, fosil yakıtların enerji tüketiminde ağırlığını koruması, enerji politikaları dendiği zaman akla yalnızca petrol, doğalgaz ve kömürü getirmektedir. Dünya'nın önündeki en büyük tehditlerden biri olan küresel ısınma ve iklim değişiklikleri, etkisini dünya çapında yavaş yavaş göstermeye başlamış olmasına rağmen, halen fosil yakıtlar dışındaki yenilenebilir enerji kaynakları (biyo-yakıtlar, rüzgar, güneş vb.) ülkelerin gündemine yeterince girememiştir. Nükleer enerji meselesi ise

---

⁸¹ Faryal Leghari, "Proposed Gulf-Asian Energy Pipelines Grid: Security Implications", **Security & Terrorism**, No. 6, August 2007, p. 18.

deyim yerindeyse büyük devletlerin elinde adeta bir oyuncak haline gelmekte ve yalnızca silah üretimi bağlamında değerlendirmeye alınarak, buna sahip olmasını istemedikleri ülkeler üzerinde bir baskı aracı yapılmaya çalışılmaktadır. Fosil yakıtlar dışındaki enerji seçeneklerinin üretimi ve kullanımı, halen dünya için belirsiz ve soru işaretleri ile dolu bir görünüm arz etmektedir.

2.1.2. Dünyadaki Fosil Yakıt Rezervlerinin Durumu

2.1.2.1. Petrol

500 milyon yıllık bir geçmişi olduğu saptanan petrol rezervleri çeşitli jeolojik zamanlarda meydana gelmiştir. Bu rezervlerin bulunduğu yerleri günümüz coğrafi tanımlamaları ile belirtmek, araştırmaları daha da kolaylaştırmaktadır.⁸² Üşümezsoy petrol rezervlerini önem sırasına göre şu şekilde bir sıralamaya tabi tutmuştur:

- Arap-İran petrol yatakları
- Batı Sibirya petrol yatakları
- Volga-Ural-Kuzey Hazar
- ABD Anadarko-Permian Platformu
- Kuzey Kafkas-Güney Hazar-Amuderya
- Kuzey Denizi
- Güney Amerika Kuzeybatı çevresi yatakları
- Kanada Alberta yatakları
- Endonezya yatakları

⁸² Dünyadaki tüm petrol rezervlerinin bu tanımlamaya uygun olarak belirtilen ayrıntılı tablosu için bkz. Şener Üşümezsoy, **Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası**, İstanbul, İleri Yayınları, 2006, ss. 22-25.

- Sirte Zelten Kuzey Afrika Kretase yatakları
- Kuzey Afrika Sahara Era Slüryen Yatakları.⁸³

Üşümezsoy'un çizmiş olduğu bu tabloya baktığımız zaman, petrolün bulunmasından yakın zamana kadar enerji alanındaki mücadelenin Ortadoğu kaynaklı olduğunu, Soğuk Savaş'ın ardından ilginin Hazar Havzası'na neden kaydığını ve gelecek dönemde Kuzey Denizi ve çevresinin neden ön plana çıkabileceğini anlamak daha da kolaylaşacaktır. Yine bu tablodan anlaşılacağı üzere, Ortadoğu enerjiye ulaşım anlamında üstünlüğü kanıtlamaktadır. Fakat bunun yanında, gerek Hazar havzası, gerek Kuzey Denizi ve çevresi, gerekse Latin Amerika ve Kuzey Afrika, enerji rekabetinin yaşanacağı, siyasal anlamı ekonomik kazanımlara göre daha yüksek olan coğrafyalar olarak karşımıza çıkacaktır. Günümüz uluslararası siyasetinde yaşanan gelişmeleri göz önünde bulunduracak olursak, yaşanan krizlerin önem sırası ile petrol rezervlerinin önem sırası arasında ciddi benzerliklerin bulunduğu da gözlerden kaçmayacaktır. Bununla birlikte, daha açıklayıcı olması bakımından Üşümezsoy'un bu tabloya paralel olarak daha dikkate değer bilgiler verdiği bir yoruma dikkat çekelim:

- Dünya petrolünün yarısını kapsayan 4 yatağın ikisi Batı Sibirya, ikisi Arap-İran petrol kuşağındadır.
- Dünyanın en büyük 20 yatağının 6 tanesi Arap petrol kuşağındadır.
- Dünyanın en büyük 6 yatağının 4'ü Arap petrol kuşağındadır. Rusya'da ikinci büyük petrol bölgesi Volga-Ural-Kuzey Hazar bölgesinde yer alan 2 yatak dünyanın en büyük 10 yatağı arasında yer alır.
- Dünyanın en büyük 10 yatağı arasında Venezüella petrol yataklarından 2'si yer alır.

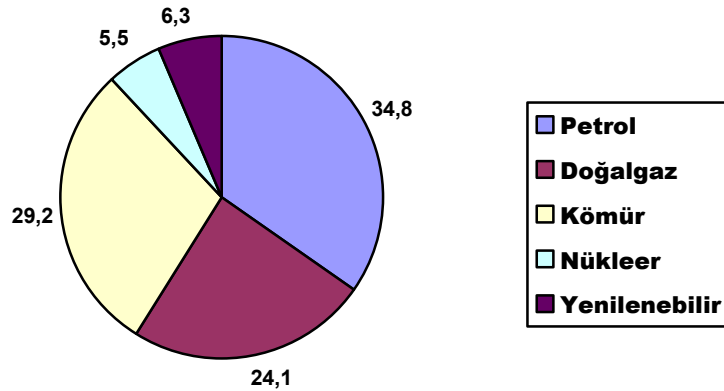
⁸³ Üşümezsoy, a.g.e., s. 26.

- Kafkasya-Hazar çevresi Amuderya petrol yataklarından 2'si dünyanın en büyük 20 yatağı içinde yer alır.
- Kuzey Afrika'da oluşan yatak ilk 20 yatak içinde yer alır.
- Kuzey Denizi'nde oluşan Norveç yatakları ilk 10, Kuzey Denizi'nin güney kesiminde yer alan İngiltere petrol yatakları ilk 20 yatak arasındadır.
- Nijerya petrol yatakları ilk 10 yatak içindedir.⁸⁴

Fosil yakıtların dünya enerji tüketiminde nasıl bir ağırlığı var ise petrolün de fosil yakıtlar içinde aynı şekilde ağırlığını görmek mümkündür.

Şekil 1.

Dünya Birincil Enerji Tüketim Payları (%), 2008 sonu

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Petrolün tüketimindeki bu ağırlık onun halen dünyanın en önemli enerji kaynağı olarak gösterilmesini sağlasa da en hızlı tüketilen enerji kaynağı olarak üretiminin ve buna bağlı olarak rezervlerinin de aynı hızla azalmasına sebep olmaktadır. Bugün bilinen petrol rezervlerinin yaklaşık olarak 1.2

⁸⁴ Üşümezsoy, a.g.e., s. 39.

trilyon varil olduğu gözönüne alındığı zaman, üretim değerleri de hesaba katıldığında (günde 80 milyon varil) petrolün ortalama ömrünün 41 yıl olduğu tahmin edilmektedir.⁸⁵

2008 sonu itibariyle son yirmi yılda dünya petrol rezervlerine bölgesel olarak baktığımız zaman şöyle bir tablo ile karşı karşıya kalmaktayız:

Tablo 1.

Dünya Petrol Rezervlerinin Durumu (2008 sonu itibariyle)

	1988 Sonu (milyon varil)	1998 Sonu (milyon varil)	2008 Sonu (milyon varil)	2008 Sonu (toplamdaki pay)
K. Amerika	100.0	65.3	70.9	% 5.6
G. Amerika	69.2	95.6	123.2	% 9.8
Avrasya	77.3	104.9	142.2	% 11.3
Ortadoğu	653.0	684.3	754.1	% 59.9
Afrika	59.0	77.2	125.6	% 10.0
Asya-Pasifik	39.9	41.3	42.0	% 3.3
Toplam	998.4	1,068.5	1,258.0	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Petrol rezervlerinin durumu tabloda verildiği gibidir. Bunun yanında toplam rezerv rakamları verilen petrolün üç ayrı türü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ham petrol rezervleri, ikincisi killi şistten elde edilen petrol ve üçüncüsü de ekstra-ağır petroldür. Dünyada genel anlamda elde edilen petrol ham petrol olmakla birlikte, killi şistten elde edilen petrol Avustralya, Brezilya, Çin, Estonya, İsrail, Ürdün, Fas, Tayland ve Amerika Birleşik

⁸⁵ Pamir, a.g.e., s. 14.

Devletleri'nde bulunmaktadır. Bu ülkeler kendi ürettikleri petrolü, genellikle petrol ürünleri üretmekte ve elektrik santrallerinde kullanmaktadırlar. Ekstra-ağır petrol rezervleri ise Kanada ve Venezüella'da bulunmaktadır. Bu iki tür petrolün aranması, çıkartılması ve ticari bir değer kazanması oldukça maliyetlidir. Bu yüzden düşük petrol fiyatlarından olumsuz etkilenmekte ve üretimi ham petrole göre oldukça yavaş ilerlemektedir.⁸⁶

Tablo 1'e bakıldığı zaman, geleneksel sıralama değişmemekle birlikte, Afrika ve Güney Amerika'da keşfedilen rezervlerin hiç de yabana atılır olmadığı görülecektir. Ortadoğu ve Avrasya coğrafyasına nazaran Afrika ve Güney Amerika rezervleri çok yeni olmakla birlikte, bu iki coğrafya uluslararası alanda önemi giderek artan bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Latin Amerika'da enerji kaynaklarının yeniden "millileştirilmesi" gündeme gelmekte ve bölge ABD tarafından ciddi şekilde baskı altına alınmaktadır. Benzer şekilde Afrika'da, başta ABD ve Çin olmak üzere, büyük devletlerin yatırım rakamları, bölgenin hem sahip olduğu kaynakların hem de jeostratejik öneminin giderek arttığını gözler önüne sermektedir. İleride bu konu küresel aktörlerin enerji güvenliğine yaklaşımları bağlamında daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Yine tabloya bakacak olursak, petrol rezervlerinin dünya genelinde arttığını görüyoruz. Gelişen teknoloji ve hızla artan enerji ihtiyacı, varolan rezervlerin geliştirilmesine ve başka coğrafyalarda yeni rezervlerin keşfedilmesine sebep olmaktadır.⁸⁷ Rezervlerin yeni araştırmalarla giderek arttığını görmekte beraber, petrolün dünya genelinde üretim ve tüketiminde benzer bir artışı görmemiz çok da mümkün değildir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, ileride inceleneceği üzere, doğalgazın giderek

⁸⁶ **Survey of Energy Resources Interim Update 2009**, World Energy Council, 2009, pp. 17-20.

⁸⁷ Dünya'daki tüm rezervlerin ülke bazında 2008 sonu itibarıyla durumlarını ayrıntılı olarak görebilmek için bkz. **BP Statistical Review of World Energy**, June 2009, p. 6.

yaygınlaşması ve ülkelerin yeterli oranda olmasa da yenilenebilir enerjiye yatırım yapamaya başlamış olmalarıdır. Petrol rezervleri gün geçtikçe artmakla beraber, üretim ve tüketim rakamları nispeten daha düşük ve sallantılı bir görünüm arz etmektedir. Aşağıdaki iki tabloda hem üretim hem de tüketim rakamları verilmektedir:

Tablo 2.

Petrol Üretim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyon varil/gün)	2008 Sonu (milyon varil /gün)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	13638	13131	-% 3.9	% 15.8
G. Amerika	6636	6685	% 0.6	% 8.5
Avrasya	17819	17591	-% 1.3	% 21.7
Ortadoğu	25168	26200	% 4.0	% 31.9
Afrika	10320	10285	-% 0.4	% 12.4
Asya-Pasifik	7862	7928	% 0.9	% 9.7
Toplam	81,443	81,820	% 0.4	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Tablo 3.

Petrol Tüketim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyon varil/gün)	2008 Sonu (milyon varil /gün)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	25030	23753	-% 5.4	% 27.4
G. Amerika	5681	5901	% 3.7	% 6.9
Avrasya	20031	20158	% 0.6	% 24.3
Ortadoğu	6084	6423	% 5.5	% 7.8
Afrika	2776	2881	% 3.8	% 3.4
Asya-Pasifik	25277	25339	% 0.2	% 30.1
Toplam	84,878	84,455	- % 0.6	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Bu tablolarda görüldüğü gibi, üretim anlamında Ortadoğu temel belirleyici konumdadır. Dünya genelinde bir düşüş gözlemlenirken, Ortadoğu'da üretim rakamlarının artması toplam üretimde bir artış olduğu izlenimini vermesine rağmen, sonuçta çıkan artı değer dünyanın geneli ile ilgili değil, Ortadoğu bölgesinde yapılan üretimle doğrudan ilgilidir. Yine aynı şekilde yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, tüketim rakamlarında da Kuzey Amerika'nın belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Keza, tüketim rakamlarında diğer bölgelerin tamamında ufak da olsa artış gözlenirken, yalnızca Kuzey Amerika bölgesinde tüketimin düşmesi, toplamda bir düşüşün varolduğu gibi bir sonuca ulaşmamıza sebep olmaktadır. Halbuki yine bir önceki durumda da görüldüğü üzere, bu düşüş dünyanın geneli ile alakalı değil, yalnızca Kuzey Amerika'daki petrol tüketiminin düşüşü ile alakalıdır. Ülkeler bazında bakacak olursak, üretimde giderek artış eğilimi görülen ülkeler arasında Angola ilk sırayı almaktadır.

Bunun yanında genel petrol üreticisi ülkelerin yanında Brezilya, Peru, Türkmenistan, Umman, Endonezya ve Malezya'nın da üretim rakamları dikkate değerdir.⁸⁸ Yine ülkeler bazında rezerv, üretim ve tüketim rakamlarında ilk on ülkeyi verecek olursak genel görüntüyü biraz daha netleştirmek mümkün olacaktır.

Tablo 4.

Petrol Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması (İlk On Ülke)

Rezerv	Üretim	Tüketim
Suudi Arabistan	Suudi Arabistan	ABD
İran	Rusya	Çin
Irak	ABD	Japonya
Kuveyt	İran	Hindistan
Venezüella	Çin	Rusya
BAE	Kanada	Almanya
Rusya	Meksika	Brezilya
Libya	BAE	Suudi Arabistan
Kazakistan	Kuveyt	Kanada
Nijerya	Venezüella	Güney Kore

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

⁸⁸ BP Statistical..., p. 8.

2.1.2.2. Doğalgaz

Petrolde yaşanan krizler, petrole ikame edilebilecek yeni bir kaynağın bulunmasını zorunlu kılmaktaydı. Dünyanın bu dönemde nükleer enerjiye büyük oranda ağırlık verdiğini söylemek mümkündür. Bu sebepten dolayı, doğalgaz her ne kadar dünya gündeminde yerini almaya başlamış olsa da, doğalgaza verilen önemin artması için nükleer enerji ile ilgili yaşanan sıkıntıların baş göstermesi beklenebilir. Nükleer enerji kullanımının petrole ikame edilmek sureti ile giderek yaygınlaşmış olması ve nükleer enerjinin aynı zamanda çevreye zarar verdiği iddiası 70'lerden itibaren çevreci hareketlerin gelişiminde önemli ölçüde etkili olmuştur. Nükleer enerjiye verilen ağırlık 70'lerden itibaren hız kazansa da 2000'li yıllar ile beraber nükleer enerjiden yavaş yavaş vazgeçilmeye başlandığı görülmektedir.⁸⁹ Yine aynı şekilde, enerji tüketiminde kömürün de oldukça önemli bir rolünün olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Çin ve Hindistan için hem sahip olduğu rezervler itibariyle önemli bir enerji kaynağıdır. Ancak kömürün yoğun bir şekilde kullanılması hava kirliliğine sebep olmaktadır. Çin'de 2008 yılında yapılan Pekin Olimpiyatları öncesinde kömür nedeniyle yaşanan hava kirliliği Çin'e sorun yaratmıştır.

Doğalgaz, diğer enerji kaynaklarına oranla daha geç keşfedilmesine rağmen, günümüzde hem verimlilik açısından, hem de temiz bir enerji kaynağı olması açısından oldukça önemli bir ticari madde olduğu kadar, aynı zamanda stratejik bir madde olmaya başlamıştır.

Doğalgaz rezervleri, yukarıda da belirtildiği üzere, diğer kaynaklara oranla daha yeni bir kaynak olduğundan, rezervlerinin keşfi de ağırlıklı olarak

---

⁸⁹ Dokuzlar, a.g.e., s. 26.

son yirmi yıllık bir döneme rastlamaktadır. 1988-2008 arasında dünya genelinde doğalgaz rezervlerinin keşfi konusunda önemli ölçüde artış gözlenmiştir. Bugün bilinen doğalgaz rezervlerinin toplamı 185 trilyon metreküptür. Mevcut üretim miktarının 3 trilyon metreküp olduğu göz önüne alındığı zaman, doğalgaz rezervlerinin ömrü yaklaşık 62 yıldır.⁹⁰ Dünyadaki doğalgaz rezervlerine bölgesel olarak bakacak olursak şöyle bir tablo ile karşı karşıya kalacağız:

Tablo 5.

Dünya Doğalgaz Rezervlerinin Durumu (2008 sonu itibariyle)

	1988 Sonu (trilyon metre küp)	1998 Sonu (trilyon metre küp)	2008 Sonu (trilyon metre küp)	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	9.51	7.24	8.87	% 4.8
G. Amerika	4.79	6.35	7.31	% 4.0
Avrasya	44.53	59.09	62.89	% 34.0
Ortadoğu	34.34	53.17	75.91	% 41.0
Afrika	7.68	10.77	14.65	% 7.9
Asya-Pasifik	8.86	11.39	15.39	% 8.3
Toplam	109.72	148.01	185.02	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

⁹⁰ BP Statistical..., pp. 22-24.

Tablo 5'e baktığımız zaman, doğalgazın petrole oranla daha dengeli bir şekilde dünyaya dağıldığını görüyoruz. Fakat doğalgaz da tıpkı petrol gibi yoğunluk bakımından Ortadoğu ve Avrasya coğrafyasında bulunmaktadır. Rezervler bakımından ise BP'nin "*Statistical Review of World Energy-June 2009*" raporu daha detaylı incelendiği zaman görülecektir ki petrol rezervleri genel bir artış eğilimi gösterse de, önceki seneler ayrı ayrı incelendiğinde birkaç ülkede dönemsel azalmalar olduğu görülecektir. Ancak doğalgaz konusunda aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü doğalgaz rezervleri hem ülke hem de bölge bazında yıldan yıla artış eğilimi göstermektedir.

Tablo 6.

Doğalgaz Üretim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyar metre küp)	2008 Sonu (milyar metre küp)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	778.7	812.3	% 4.1	% 26.7
G. Amerika	155.0	158.9	% 2.2	% 5.2
Avrasya	1053.3	1087.3	% 2.9	% 35.4
Ortadoğu	357.6	381.1	% 6.3	% 12.4
Afrika	204.4	214.8	% 4.8	% 7.0
Asya-Pasifik	396.3	411.2	% 3.5	% 13.4
Toplam	2,945.3	3,065.6	% 3.8	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Tablo 7.

Doğalgaz Tüketim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyar metre küp)	2008 Sonu (milyar metre küp)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	812.4	824.4	% 1.3	% 27.6
G. Amerika	137.9	143.0	% 3.5	% 4.7
Avrasya	1138.3	1143.9	% 0.2	% 37.8
Ortadoğu	303.3	327.1	% 7.6	% 10.8
Afrika	89.2	94.9	% 6.1	% 3.1
Asya-Pasifik	456.8	485.3	% 5.9	% 16.0
Toplam	2,938.0	3,018.7	% 2.5	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Rezerv bakımından Ortadoğu ve Avrasya coğrafyalarında ağırlığı hissedilen doğalgazın da, tıpkı petrol gibi üretim ve tüketiminde Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik ağırlığını hissetmektedir. Petrolden farklı olarak, üretim ve tüketim rakamları dünya genelinde ciddi bir artış göstermekte ve petrole nazaran doğalgaza olan genel eğilim kendisini net bir şekilde hissetmektedir.

Ülke bazında bakacak olursak, 2008 yılı itibariyle en önemli gelişme Azerbaycan'da üretilen doğalgazın miktarıdır. Bir önceki yıla oranla doğalgaz üretiminde %50 oranında bir artış izlenen Azerbaycan, önemli bir petrol devleti olarak bilinmesine rağmen, aynı zamanda bir doğalgaz devleti olduğunu da göstermeye başlamıştır. Aynı şekilde Brezilya, Kolombiya,

Katar, Tayland, Vietnam, Kazakistan, Hollanda, Norveç, Bahreyn gibi ülkelerin de üretim rakamları dikkate değer bir görünüm sergilemektedir.⁹¹

Tablo 8.

Doğalgaz Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması (İlk On Ülke)

Rezerv	Üretim	Tüketim
Rusya	Rusya	ABD
İran	ABD	Rusya
Katar	Kanada	İran
Türkmenistan	İran	Kanada
Suudi Arabistan	Norveç	İngiltere
ABD	Cezayir	Japonya
BAE	Suudi Arabistan	Almanya
Nijerya	Katar	Çin
Venezüella	Çin	Suudi Arabistan
Cezayir	Endonezya	İtalya

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

2.1.2.3 Kömür

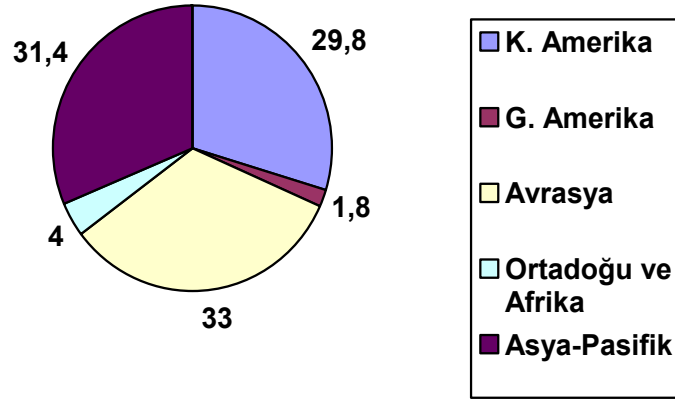
Kömür, fosil kaynaklar içinde petrol ve doğalgaza göre çok daha homojen olarak dağılmış bir maddedir ve rezerv olarak da tüketim üretim miktarlarına bakıldığı zaman ömrü çok daha uzun bir maddedir. 826 trilyon

⁹¹ BP Statistical..., p. 24.

ton rezerve sahip kömürün yıllık üretim miktarının 3.3 milyar ton olduğu da göz önüne alınırsa ortalama ömrü yaklaşık 250 yıldır.⁹² Kömürün kullanımı daha öncesinde de belirtildiği gibi, dünya genelinde bir azalma eğilimi göstermektedir. Çevreyi ve insan sağlığını önemli ölçüde tehdit eden kömür, doğalgaz başta olmak üzere birçok enerji kaynağı ile ikame edilmeye başlanmıştır.

Şekil 2.

Dünya Kömür Rezervlerinin Bölgesel Dağılımı
(2008 sonu itibariyle % olarak)

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

⁹² BP Statistical..., p. 34.

Tablo 9.

Kömür Üretim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyon ton petrol eşdeğeri)	2008 Sonu (milyon ton petrol eşdeğeri)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	630.6	638.4	% 1.0	% 19.2
G. Amerika	54.0	55.5	% 2.5	% 1.7
Avrasya	447.0	456.4	% 1.8	% 13.7
Ortadoğu	0.5	0.5	- % 0.3	< % 0.05
Afrika	142.1	143.4	% 0.6	% 4.3
Asya-Pasifik	1875.4	2030.7	% 8.0	% 61.1
Toplam	3,149.5	3,324.9	% 5.3	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Tablo 10.

Kömür Tüketim Rakamları (2008 sonu itibariyle)

	2007 Sonu (milyon ton petrol eşdeğeri)	2008 Sonu (milyon ton petrol eşdeğeri)	2007'ye göre değişim	2008 Toplamdaki pay
K. Amerika	614.6	606.9	-% 1.5	% 18.4
G. Amerika	22.5	23.3	% 3.3	% 0.7
Avrasya	528.9	522.7	-% 1.4	% 15.8
Ortadoğu	9.3	9.4	< % 0.05	% 0.3
Afrika	105.7	110.3	% 4.0	% 3.3
Asya-Pasifik	1913.5	2031.2	% 5.9	% 61.5
Toplam	3194.5	3303.7	% 3.1	% 100.0

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere, dünya genelinde kömür kullanımının diğer fosil yakıtlara göre çok da önemli oranda artış göstermemektedir. Hatta düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.. Ancak Kuzey Amerika petrol üretim ve tüketim rakamlarını neredeyse tek başına etkilemesi gibi Çin ve Hindistan'ın da tek başlarına kömür üretim ve tüketim rakamlarını etkilediklerini söylemek mümkündür. Kömüre olan eğilimde dünya genelinde bir düşüş yaşanırken bu iki ülkenin üretim ve tüketim rakamları durumu tersine çevirmektedir. Aşağıdaki tablo ise ülke bazında sıralamayı vermektedir:

Tablo 11.

Kömür Rezervleri, Üretim ve Tüketimde Dünya Sıralaması (İlk Beş Ülke)

Rezerv	Üretim	Tüketim
ABD	Çin	Çin
Rusya	ABD	ABD
Çin	Avustralya	Hindistan
Avustralya	Hindistan	Japonya
Hindistan	Rusya	Güney Afrika

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Klasik üretici ülkeler ve ayrıca Kanada, Kolombiya, Arjantin, Brezilya, Şili ve Venezüella gibi Amerika kıtası ülkelerinin yanında, Mozambik, Swaziland ve Malavi gibi Afrika ülkeleri de kömür rezervlerine sahip sıralamaya tabi tutulan diğer ülkeler olarak göze çarpılmaktadırlar.⁹³ Yine kömür ile ilgili 2008 yılında yaşanan genel durum şudur ki; Hindistan'da kömür üretiminde önemli ölçüde artış gerçekleşirken, kömür üretimi konusunda dünyada ağırlığını hissettiren en önemli ülkelerden biri olan

⁹³ Survey of Energy..., p. 4.

Güney Afrika'da deyim yerindeyse rekor bir düşüş yaşanmıştır. Keza; Şili, Kolombiya, Avustralya ve ABD'de de önemli ölçüde düşüşün yaşandığını söylemek mümkündür.⁹⁴

Yukarıda verilen bilgiler ışığında kömürün günümüzde giderek etkisini kaybetmeye başladığını söylememiz mümkündür. Çin ve Hindistan gibi hem rezerv olarak, hem de nüfus yoğunluğu anlamında oldukça yüksek rakamlı ülkelerde enerji açığının giderek arttığı aşıkardır. Kömürün bu iki ülke için çok önemli bir enerji kaynağı olduğunu ve kolay kolay da vazgeçilemeyeceğini söylememiz mümkündür. Ancak, Güney Amerika'nın hem petrol, hem de doğalgaz rezervlerinde yaşanan artış, bu ülkelerin kömüre sahip önemli ülkelerinde yine kömürün tercih edilebilirliğinin giderek düşmekte olduğunu da göstermektedir.

2.1.3 Fosil Yakıtların Geleceği

Ülkelerin giderek artan enerji ihtiyacı bağlamında, geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılırken hemen hemen tüm enerji kaynaklarına olan ihtiyacın arttığı yönünde bilgiler ile karşılaşmaktayız. Bu çalışma her ne kadar fosil yakıtları içeriyor olsa da diğer kaynaklara yönelik olarak da hazırlanan bir gelecek projeksiyonu, fosil yakıtların diğerleri karşısındaki durumunu anlayabilmek bakımından önemli olacaktır. Öncelikle diğer enerji kaynakları da dahil olmak üzere, "birincil enerji kaynakları" adı verilen tüm kaynakların geleceğine yönelik bir tablo verilecek, ardından fosil yakıtlar daha detaylı bir biçimde incelenecektir.

---

⁹⁴ Survey of Energy..., p. 2.

Tablo 12.

Birincil Enerji Kaynaklarının Geleceği (milyon ton petrol eş değeri)

	2006	2010	2020	2030
Petrol	4,031	4,257	4,830	5,360
Kömür	2,989	3,298	3,993	4,655
Doğalgaz	2,400	2,637	3,239	3,993
Nükleer	731	762	864	1,022
Hidro	251	278	350	427
Biyoyakıt	349	408	537	674
Diğerleri	61	81	150	258
Toplam	10,813	11,720	13,964	16,389

Kaynak: OPEC World Oil Outlook 2008

Bu tabloda görüldüğü üzere, fosil yakıtlar 2030'a doğru halen ağırlığını korumaktadır. Ancak diğer yakıt türlerinin de öneminin giderek artması gözden kaçırılmamalıdır. Ülkeler bir yandan geleneksel kaynaklardan vazgeçemezken, bir yandan da küresel ısınma ve çevresel sorunlarını da göz önünde bulundurarak yeni ve temiz enerji kaynaklarına doğru eğilim göstermektedirler. Enerji güvenliğini sağlayabilmenin temel koşullarından birisi fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılıp ikame kaynaklar ile enerji elde edilebilmesidir. Ülkelerin bu konuda sarfettiği çabanın varlığından söz etmek mümkündür ve fakat, bunun yeterli olmadığı da tabloda verilen rakamlar doğrultusunda görülecektir. Bir diğer konu ise, fosil yakıtlar dışında enerji kaynaklarının içinde en önemli yeri nükleer enerjinin oluşturmasıdır. Nükleer enerjinin ciddi bir enerji kaynağı olması ve gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede hem enerji kaynağı hem de silah üretiminde kullanılıyor olması, ayrıca

nükleer enerji ile ilgili birçok problemin halen dünyanın gündeminde olması bilinen bir gerçektir. Nükleer enerjinin silaha dönüştürülmesi çok büyük problem olmasının yanında, bu enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılması bile kabul edilemez bir durum olmaya başlamıştır. Yine de bütün bunlara rağmen tablo, nükleer enerji konusunda devletlerin geleneksel tutumunu devam ettirdiğini ve nükleer enerjiyi en önemli alternatif seçenek olarak gördüklerini kanıtlamaktadır.

Fosil yakıtlar, yapılan tahminlere göre 2030'a kadar tüm yakıtlar içinde %83'lük bir paya sahip olacaklardır. Bunların içinde önemli artışın da kömürde olacağı tahmin edilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, kömüre olan talepte en büyük artış ve en büyük pay Çin ve Hindistan'a aittir.⁹⁵ Bu ülkelerin zengin kömür rezervleri başta elektrik üretimi olmak üzere birçok sektörde kullanılmaktadır. Yalnızca Asya-Pasifik bölgesinde değil, bir diğer kömür zengini Kuzey Amerika'da da kömür, gelecekte de kullanılmaya devam edecektir.⁹⁶ Doğalgazın ise petrol ve kömüre göre temiz bir yakıt olmasından dolayı öneminin giderek artacağı belirtilmektedir. Elektrik üretiminde kömüre göre %50, ulaşımda da petrole göre %25 daha az CO₂ (karbondioksit) üreten doğalgaz, enerjinin tüketiminde çevreyi ve insanlığı önemli ölçüde tehdit eden CO₂ emisyonunu düşürdüğü için geleceğin temiz yakıtı olarak gösterilmekte ve kullanımının artması beklenmektedir.⁹⁷

Fosil yakıtlar içinde hiç şüphesiz geleceğe yönelik yapılan değerlendirmelere en çok konu olan, hatta yalnızca fosil yakıtlarda değil, tüm enerji kaynakları içinde rezerv ve üretim durumu en çok tartışılan madde geçmişte olduğu gibi bugün de petroldür. Hem tüm enerji kaynakları, hem de

⁹⁵ Fatih Birol, "World Energy Prospects and Challenges", *Asia-Pacific Review*, vol. 14, no. 1, 2007, p. 2.

⁹⁶ *OPEC World Energy Outlook 2008*, pp. 28-29.

⁹⁷ Irwin Stelzer, *Energy Policy: Abandon Hope All Ye Who Enter Here*, Hudson Institute, Summer 2008, p. 6.

fosil yakıtlar içinde ağırlığını her dönemde hissettiren petrol, yeni rezervlerin bulunması ile birlikte devletlerarası yeni mücadele alanlarının da ortaya çıkmaya başlamasına sebep olmaktadır.

Küresel ısınma bir yandan buzulları eriterek çevreyi tehdit etmeye başlamışken bir yandan da Kuzey Yarımkürede birçok yeni rezervin keşfedilmesine yol açmaktadır. Son birkaç yıldır Kuzey Denizi havzasının zengin enerji kaynakları, Rusya, Norveç ve ABD'nin ilgisini çekmekteydi. Bugün Avrupa Birliği de Kuzey Denizi enerji kaynaklarını yakından takip etmektedir. ABD, daha çok Alaska buzullarının bulunduğu bölge ve çevresinde konumlanmışken, Rusya ve Norveç, Avrupa buzulları (Norveç, Barents ve Kara Denizi) etrafında bulunmaktadır. Stratejik olarak özellikle de Soğuk Savaş süresince etkisi pek hissedilmeyen bu bölge, keşfedilen petrol ve doğalgaz kaynakları sayesinde giderek artan bir öneme sahip olmaya başlamıştır.⁹⁸ Yapılan araştırmalara göre, 2100 yılına kadar dünyanın ısısı 1.8 ile 4.0 santigrat derece arasında bir artış gösterecektir. Barents Denizi bu noktada küresel ısınmadan ciddi şekilde etkileyecektir. Isınma ile birlikte birçok deniz canlısı hayat bulacak ve balıkçılık önemli ölçüde artacaktır. Petrol arama faaliyetleri de aynı şekilde hız kazanacak ve bölgenin ekonomik değeri giderek artacaktır.⁹⁹ Küresel ısınma ile birlikte daha büyük ve geniş alanlarda keşif faaliyetleri yapılmaya başlanacaktır. Bu da beraberinde bölgede oldukça uzun süreli araştırma yapılmasına neden olacaktır.¹⁰⁰

Bölgedeki enerji kaynaklarının durumuna bakacak olursak, Rusya'nın en büyük payı aldığını söylememiz mümkündür. Enerji kaynaklarının dağılımı Rusya'dan Kanada'ya kadar önem sırasına göre bir dizilim göstermektedir.

⁹⁸ Kristine Offerdal, "High North Energy: Myths and Realities", **Security Prospects in the High North: Geostrategic Thaw or Freeze?**, (ed.) Sven G. Holtsmark, Brooke A. Smith-Windsor, NATO Defense College Forum Paper 7, May 2009, pp. 152-153.

⁹⁹ Svein Vigeland Rottem, Arild Moe, **Climate Change in the North and the Oil Industry**, Fridtjof Nansen Institute Report, November 2007, pp. 3-5.

¹⁰⁰ Rottem, Moe, **a.g.e.**, p. 9.

Buna göre; Rusya'daki kaynaklar Komi, Yamal-Nenets ve Khanty-Mansiysk, Timan-Pechora ve Batı Sibirya, açıklarda ise Pechora, Kara ve Barents Denizi'inde bulunmaktadır. Diğer önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip bölgeler şöyledir ki; Alaska, Barents Denizi'nin Norveç'e ait olan bölümü, Norveç Denizi, Grönland açıkları, Kanada Kuzey Buzulları ve Beaufort Denizi Rusya'daki rezerv alanlarını takip etmektedir. Bu bölgedeki rezervlerin, dünyada keşfedilmemiş petrol ve doğalgaz rezervlerinin % 22'sine eşit olduğu tahmin edilmektedir.¹⁰¹

Kuzey Denizi havzası kaynakları ise büyük oranda karada değil, denizde bulunmaktadır. Toplamda 8.3 milyar metreküp petrol eşdeğeri kaynak rezervi üç bölgeye dağılmıştır. 4.3 milyar metreküplük bir bölümü Kuzey Denizi'nde, 2.7 milyar metreküpü Norveç Denizi'nde ve geri kalan 1.3 milyar metreküplük bölümü ise Barents Denizi'nde bulunmaktadır.¹⁰² Bölgenin enerji bağlamında giderek ön plana çıkacağını söylememiz mümkündür. Bölgeye kıyısı olan ve bölge üzerinde söz sahibi olan ülkeler, önceliği kendi alanlarının güvenliğine vermişlerdir. Bu da bölgede bir ortak faaliyet yürütme amacından ziyade, ülkelerin bölgeye daha bireysel baktıklarını kanıtlamaktadır.

Bölgede enerji ile ilgili faaliyetlerin giderek artması bir takım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bunların en önemlisi, hiç şüphesiz bölgedeki kaynakların dünya pazarlarına ulaşım yollarında yaşanacak muhtemel güvenlik problemleridir.¹⁰³ Enerji güvenliğinin sağlanmasında dünyanın karşılaştığı en önemli problemlerden bir tanesinin boru hatlarının güvenliği olduğundan söz etmiştik. Yeni bulunan rezervler ise buldukları bölgeye ekonomik bir değer atfederken, üretim ile birlikte bu bölge kazanç elde etmek

---

¹⁰¹ Offerdal, a.g.e., p. 165.

¹⁰² Offerdal, a.g.e., pp. 165-166.

¹⁰³ Offerdal, a.g.e., p. 174.

isteyen güçler arasında da bir rekabet alanı haline gelmektedir. Bu rekabetin bir sonucu olarak da enerji kaynaklarına ulaşımında boru hatlarının güvenliği daha da ön plana çıkmaktadır. Yalnızca boru hatları değil, genel olarak bir altyapı güvenliğinden bahsetmemiz yerinde olacaktır. Bu yeni bölgeler üretime ve kazanca açık olduğu gibi, bu tarz güvenlik riskleri ile de karşı karşıya kalmak durumundadırlar.

Kanada'nın da ileride petrol rezervlerine sahip olma konusunda önemli bir devlet olarak ön plana çıkacağını söylemek mümkündür. Kanada'da petrol üretimi, teknolojinin gelişmesine bağlı olarak önem kazanmaktadır. Kanada'nın Alberta bölgesinde petrol kumları bulunmakta ve bu kumlarda yaklaşık 174 milyar varil petrol olduğu tahmin edilmektedir. Bu petrol maddi bir değer kazanabilirse, Kanada Suudi Arabistan'dan sonra ikinci büyük petrol devleti haline gelecektir.¹⁰⁴ Önemli petrol şirketlerinin önümüzdeki dönemde bu bölgeye yaklaşık 100 milyar dolarlık bir yatırım yapması beklenmektedir. Günümüzde 1.3 milyon varil petrol üretimi yapılan bölgede, 2020 yılı itibariyle 4 milyon varil üretim yapılması hedeflenmektedir.¹⁰⁵

Latin Amerika ise yeni keşfedilen rezervler ile gelecek dönemde bölgedeki dengeleri etkileyecek ölçüde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bölgenin en önemli petrol rezervlerine sahip Venezüella'daki durumu ele alırsak; sahip olduğu petrolün tür olarak ultra-ağır petrol olduğunu söylemiştik. Bu petrol, işlendiği ve ticari bir değer kazandığı anda, Venezüella ile ilgili tahmin edilen rakam bugünkü 80 milyar varillik rezervlerinin yanına bir 220 milyar varillik rezerv daha ekler ki, bu da şu anda rezervler bazında %6.6'lık bir payı olan bu ülkenin oranının %25'e çıkmasına sebep olur. Venezüella ile ilgili yapılan bu tahmin oldukça ciddi birtakım ipuçları

---

¹⁰⁴ Satman, **a.g.m.**, s. 55.

¹⁰⁵ Stelzer, **a.g.e.**, s. 3.

vermektedir. Tabii, bu petrolün işlenmesi hiç de kolay olmayacaktır. Zira ultra-ağır petrolün işlenmesi oldukça maliyetli ve zordur. Aynı zamanda bu petrolün işlenmesi çevreye önemli ölçüde zarar vermektedir. Venezüella'ya getireceği maddi kazancın yanında, aynı ölçüde çevresel riskler taşıması da çelişkili bir durum sunmaktadır.¹⁰⁶ Yine Brezilya, Venezüella'nın ardından önemli enerji kaynaklarına sahip bir diğer devlet olmaya adaydır. Özellikle de son on yılda yapılan araştırmalar sonucunda Brezilya'nın rezervleri ve üretimi iki katına yükselmiştir. Brezilya petrolü ithal eden bir devlet iken, bugün bu duruma son vermiştir. Günlük 2.2 milyon varil üretimi ile bölgede Venezüella'nın 2.8 milyon varillik üretiminin hemen arkasında yer almaktadır. 2008 yılı sonunda Brezilya'nın en önemli petrol şirketi olan Petrobras'ın yaptığı açıklamaya göre, 12 milyar varil olan rezervleri 20 milyar varile yükselmiştir. Bu da Brezilya'nın önemini giderek artırmaktadır.¹⁰⁷ Peru da yukarıda bahsedildiği gibi, gerek rezerv, gerek üretim rakamları ile Latin Amerika'da dikkat çeken bir diğer ülkedir.

Dünya'nın enerji konusundaki geleceği ile ilgili bir özet yapacak olursak şu şekilde maddeler halinde sıralamamız mümkün olacaktır:

- İran Körfezi bugün olduğu gibi 2020'de de dünyanın başat arz merkezi olacaktır. Asya açısından bölgenin önemi daha artacak, Avrupa açısından mevcut durum korunacaktır.
- Rusya dahil BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinin toplam üretimi %9'dan %12'ye çıkacaktır. Hazar bölgesi üretimi önemli olmasına rağmen belirleyici olmayacaktır.
- Kuzey Amerika ve Avrupa'nın toplam arza katkısında azalma olacaktır.
- Fosil yakıtlar bugün olduğu gibi 2020'de de ağırlığını koruyacaktır.

¹⁰⁶ Paul Isbell, **Energy and Geopolitics in Latin America**, Real Instituto Eleano Working Paper, March 2008, p. 6.

¹⁰⁷ Isbell, a.g.e., p.10.

- Petrol ulaşımda, kömür ise elektrik üretimindeki yerini koruyacak, doğalgaz gerek üretim gerekse tüketim miktarlarında artış gösterecektir.
- Petrol ve doğalgaz talebinde önemli lde artışın beklenmesine rağmen, arzda bir problem yaşanmayacak, ama bu konudaki yatırım gereksinimi giderek kendisini gösterecektir.
- Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığı artacak ve bu durum birtakım stratejik sonuçlar doğuracaktır.
- Doğalgaza giderek talep artacak, bu durum yeni bağımlılıkların ve gelişmelerin yaşanmasına sebep olacaktır.
- Bugün üretilen petrolün yaklaşık yarısı bölgeler arası ticaretin konusudur. Bu durumun 2030 yılında %60'ların üzerine çıkması beklenmektedir. Bu artış petrolün taşınmasında bir takım güvenlik problemlerinin artmasına sebep olacak, karadan ve denizden petrolün taşınması, boru hatlarının ve tankerlerin güvenliği ileride en önemli güvenlik konuları arasında yer alacaktır.¹⁰⁸

2.2. KÜRESEL AKTÖRLERİN ENERJİ GüVENLİğİ POLİTİKALARINA YAKLAşIMI

2.2.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD enerji üreten bir devlet olduğu kadar enerji tüketiminde de ilk sıralarda yer almaktadır. Özellikle de teknolojinin büyük bir süratle genişlemesi ve küresel bir g olmanın üzerindeki ağır yükü, ABD'yi enerjiye yoğun oranda muhtaç bırakmaktadır. ABD'nin enerji güvenliği politikalarını belirleyen tek Őeyin ie dönük ihtiyaı olduğunu söylemek mümkün değildir.

---

¹⁰⁸ Pamir, a.g.e., ss.18-19.

Enerji kaynaklarının en yoğun olduğu bölgelere uzak bir coğrafyada bulunması ve küresel ölçekli AB, Rusya ve Çin gibi aktörlerin bölgeye daha yakın olması ABD'yi endişeye sevketmektedir. Enerji talebini bölgeden karşılamasının yanı sıra, bölgede kendisi ile rekabet edebilecek bir başka gücün ortaya çıkmaması için de önemli ölçüde güç sarfetmektedir. Bir yandan ülke içinde hızla artan enerji ihtiyacı, bir yandan da Ortadoğu'dan Hazar havzası ve Afrika'ya sıçrayan enerji rekabeti, ABD'nin dış politika hesaplarında enerjiyi merkeze oturtmuştur.

ABD'nin petrole olan bağımlılığı gün geçtikçe artmakta ve petrole bağımlılık konusunda ülkede deyim yerindeyse "alarm zilleri" çalmaktadır. Her ne kadar Amerikan yönetimi petrole bağımlılığı azaltmak için büyük çaba sarfetse dahi, ülkenin içinde bulunduğu durum gelecekte de bu bağımlılığın ortadan kalkmasını pek mümkün kılmamaktadır. Herşeyden önce ABD'nin petrol tüketimi günlük 21 milyon varildir. Tüketimin %95'i ulaşım sektöründe kullanılmaktadır. ABD'nin başta kuzey bölgelerinde yaşayan olmak üzere 7.7 milyon ev sahibi, evini petrolden elde edilen ürünlerle ısıtmaktadır. Rafine petrol ürünleri, plastik sanayi gibi birçok alanda temel ihtiyaç olarak kullanılmaktadır. Karayolları ve fabrikalar yine petrol ürünlerine önemli ölçüde bağımlıdır. Yine tarım sektörü büyük oranda petrole bağımlıdır. Amerikan ulusal güvenliğini sağlamakla görevli askeri personel ve ekipmanın ihtiyacı olan petrol ise günlük 300 bin varildir.¹⁰⁹ Böylesine petrole bağımlı bir ülkenin bu bağımlılığı azaltması yakın gelecekte hiç de kolay görülmemektedir.

ABD, enerji güvenliği problemleri ile çok uzun süredir uğraşan bir devlettir. Bilindiği gibi, 1973-74 Petrol Krizi "enerji güvenliği" kavramını ortaya çıkarmıştır. Enerjiyi talep eden ülkelerin güçleri oranında ve kendi koydukları kurallara bağlı olarak enerji ihtiyaçlarını karşılayan ülkeleri bir araya

¹⁰⁹ **American Energy Security: Building A Bridge To Energy Independence And To A Sustainable Energy Future**, The Southern States Energy Board, Norcross, Georgia, July 2006, p. 8.

getirmiştir. OPEC'i kuran üretici ülkelere karşı; ABD öncülüğünde tüketici ülkeler, IEA (International Energy Agency-Uluslararası Enerji Ajansı) çatısı altında bir araya gelerek, enerji güvenliği politikalarına yön verebilmek adına yeni arayışların içine girmişlerdir.¹¹⁰

Enerji politikalarının giderek artan etkisi ile birlikte Bush yönetimi Mayıs 2001'de Ulusal Enerji Politikaları Kalkınma Grubu'nu oluşturmuştur. Bu grubun yayınladığı bir raporda, ABD'nin enerji güvenliği politikalarında yakın coğrafyasını garanti altına almaya çalıştığı ve Kuzey Amerika'da sorunsuz bir şekilde enerjiyi temin etmek istediği belirtilmektedir. Bu rapora göre, Kuzey Amerika'nın diğer iki ülkesi Kanada ve Meksika ile sınırlararası ticaretin bir an önce genişletilmesi ve hızlandırılması öngörülmektedir.¹¹¹ ABD için Kuzey Amerika bölgesi enerji ihtiyacının karşılanması anlamında önemli bir bölgedir. ABD enerji ihtiyacının % 36'sını Kanada ve Meksika'dan karşılamaktadır. %27 oranında petrol, doğalgaz ve elektriği Kanada'dan ithal etmekte, % 9 oranında da ham petrol ağırlıklı olmak üzere enerji ihtiyacını Meksika'dan karşılamaktadır.¹¹² 2007 yılında imzalanan Enerji Bağımsızlığı ve Güvenliği Eylem Planı ise bu rapordan daha farklı noktalara temas etmektedir. Fosil yakıtların gün geçtikçe çevreye daha da zararlı hale gelmesi genel olarak dünyayı etkilediği gibi, ABD'yi de ciddi ölçüde etkilemeye devam etmektedir. Bu bağlamda 2007 yılında imzalanan bu plan, ABD'nin enerji güvenliği politikasında dokuz ana başlığa işaret etmektedir: Araç yakıtı ekonomisinin geliştirilmesi, biyo-yakıt üretiminin artırılması, aydınlatma ve cihazların standartlarının geliştirilmesi, binalarda ve sanayide tasarruf, hükümete ve halka ait kurumlarda tasarruf, araştırma ve geliştirmenin hızlandırılması,

---

¹¹⁰ Lourdes Melgar, **Energy Security: North American Approach**, Forging North American Energy Security Conference, Monterrey, Mexico, 1-2 April 2004, p. 4.

¹¹¹ Melgar, **a.g.e.**, p. 5.

¹¹² Melgar, **a.g.e.**, p. 9.

karbon salınımını kontrol etmek, enerji politikası yönetimini geliştirmek ve uluslararası enerji programları.¹¹³

ABD görüldüğü gibi daha etkin bir enerji güvenliği politikası oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çalışmaların temelinde yenilenebilir kaynaklara ağırlık vermek ve karbon salınımını engellemek bulunmaktadır. Ancak dünyanın genelinde olduğu gibi ABD'nin de enerji güvenliğinin geleceğinde fosil yakıtlar etkili olacaktır. Petrol ve doğalgaz kadar ABD'deki kömür üretim ve tüketim durumu da dikkate değerdir. Dünyadaki kömür rezervlerini incelediğimiz bölüme bakacak olursak görürüz ki, ABD'deki kömür üretim ve tüketimi, dünyada kömür ile ilgili dengeleri değiştirme kapasitesine sahiptir. Yine ABD'nin kömür rezervlerini inceleyecek olursak, bugün kanıtlanmış rezervleri 270 milyar ton civarındadır. Ancak keşfedilmemiş ve tahmini rezervler de göz önüne alındığında, yaklaşık 4 trilyon ton kömür olduğu belirtilmektedir.¹¹⁴ Enerji politikalarında her ne kadar "temiz enerji"ye önem verilse de, başta elektrik üretimi olmak üzere pek çok alanda kömüre ihtiyaç duyulacağı ve böylesine büyük rezervlerin gözardı edilmeyeceği de ortadadır.

Enerji güvenliği meselesi ABD'nin son başkanlık seçimlerine de yansımış ve şimdiki ABD Başkanı Barack Obama'nın seçim süreci kapsamında, yapmış olduğu çalışmalarda önemli bir yer almıştır. Barack Obama'nın seçim döneminde enerji ile ilgili hazırladığı plan, göreve gelmesi ile birlikte ABD'nin enerji güvenliği politikalarına nasıl bir yön vereceği konusunda birçok ipucu ile doludur. Obama bu konu ile birkaç önemli noktanın üzerinde durmuştur. Maddeler halinde verecek olursak: Kısa dönemli fiyat ve arz krizlerinin yönetilmesi, karbon emisyonunun azaltılması,

¹¹³ Franklin Kramer, John Lyman, **Transatlantic Cooperation for Sustainable Energy Security: A Report of the Global Dialogue between the European Union and United States**, Center for Strategic and International Studies, February 2009, p. 17.

¹¹⁴ **American Energy Security...**, pp. 22-24.

ithal petrole bağımlılığın azaltılması, alternatif enerji kaynaklarının teşvik edilmesi, enerji verimliliğinin artırılması ile yeni teknolojilere ve temel araştırmalara daha çok yatırım yapılması şeklindedir.¹¹⁵

Bush dönemi politikaları ile çok büyük farklılıklar göstermemesine rağmen, ithal petrole bağımlılığın azaltılması ve enerji konusunda yatırımların artırılması talebi ABD'nin enerji güvenliği politikalarının merkezine oturacak gibi görünmektedir. Alternatif enerji kaynaklarının bulunması, geliştirilmesi ve karbon emisyonunun azaltılması, başta ABD olmak üzere Rusya, Çin, Hindistan gibi ülkelerin gündemlerine henüz yeterince oturmadığı için yakın gelecekte uygulanması çok da mümkün olmayan, daha çok halkın tepkisini hafifletmeye yönelik bir siyasi manevradan öte bir anlam taşımamaktadır.

Amerikan dış politikasında enerjinin yeri bellidir, ABD'nin başta Ortadoğu olmak üzere diğer birçok coğrafyada da söz sahibi olmaya çalıştığı bilinen bir olgudur. Özellikle 90'lara kadar geline süreç içinde, ABD ve dünya geneli açısından enerji rekabetinin Ortadoğu merkezli yaşandığını söylemek mümkündür. İki büyük dünya savaşının ve ardından Sovyetlerin dağılmasına kadar süren Soğuk Savaş esnasında yaşanan birçok krizin perde arkasında enerji kaynaklarına ve kaynaklara giden yollara sahip olma mücadelesinin yattığını belirtmiştik. ABD, enerji kaynaklarına ulaşım konusunda en uzak bölge olarak göze çarpmaktadır. 90'lara kadar Ortadoğu'yu ve 2000'lerle birlikte Hazar Havzası ve Afrika'yı göz önünde bulundurduğumuz zaman, ABD diğer rakiplerine göre oldukça uzak bir mesafeden rekabete dahil olmuştur. ABD bu farkı kapatabilmek adına askeri gücünü önemli ölçüde ön planda tutmaktadır. Soğuk Savaş dönemi boyunca Ortadoğu ve Asya merkezli kurduğu birçok örgütün (CENTO, ANZUS vb.)

---

¹¹⁵ Sharon Burke, Christine Parthemore, **Remodeling the U.S. Government for Energy Security: Initial Findings from the Big Energy Map**, Center For A New American Security Working Paper, December 2008, p. 9.

temelinde ABD'nin bölgeye yönelik önemli güvenlik kaygıları bulunmaktaydı. Yalnızca bölge ülkelerinin hükümetleri ile kurduğu işbirliği yeterli olmamakta, ilişkileri sürekli sıcak tutabilmek için askeri varlığını bölgede hakim kılmak adına birçok girişimde bulunmaktaydı. Bölge ülkelerinin kendisine gösterdiği her tepkide daha çok saldırgan bir tutum izleyen ABD'nin 90 sonrası süreçten birçoğu kendi üretimi olan enerji zengini ülkelerin hükümetlerini açıkça tehdit ederek, bölgede denetim kurma çabasına işgallerle destek vermeye başlamıştır. Bunun en somut örneği ise hiç şüphesiz 2003 yılında Irak'a yapılan müdahaledir. Yine aynı şekilde İran'a karşı tavrı da bu noktada önem kazanmaktadır. 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'a yönelik müdahalesinin arkasında da bu konunun gündeme geldiğini söylememiz mümkündür.

Ortadoğu, ABD için halen kilit önemde olan bir bölgedir. Toplam petrol ithalatı giderek artan ABD gün geçtikçe petrole daha bağımlı bir hale gelmektedir. 2003 yılı rakamlarına göre günlük 2.5 milyon varil olan ithalatın 2020 yılında 4.2 milyon varile denk gelmesi beklenmektedir. Bu da ABD açısından bölgedeki petrole olan bağımlılığın %22'den %62'ye yükselmesi anlamına gelmektedir.¹¹⁶

Ortadoğu coğrafyasının yanında ABD için bir diğer rekabet alanı ise Karadeniz-Kafkasya bölgesidir. Bu bölge özellikle de Soğuk Savaş sonrası süreçte daha çok ön plana çıkmıştır. Bilindiği gibi, Soğuk Savaş dönemi boyunca tabiri caizse -Türkiye dışarıda tutulduğunda- Karadeniz bir "Sovyet gölü" idi. Ancak Sovyetlerin dağılmasının ardından hem Karadeniz-Kafkasya bölgesi hem de Hazar havzası ABD'nin bölgede etkin olabilmesi için anahtar bölgeleri teşkil etmekteydi. ABD bölgede AB ile işbirliği kurmak sureti ile bir "Avrupa-Atlantik" mimarisi kurmayı hedeflemiştir. Rusya'nın, dağılmanın

¹¹⁶ Joe Barnes, Amy Myers Jaffe, "The Persian Gulf and the Geopolitics of Oil", *Survival*, vol. 48, no. 1, Spring 2006, p. 144.

ardından yeniden toparlanma çabaları ve eski denetimi yeniden sağlama girişimleri, ABD'yi önemli ölçüde rahatsız etmekteydi ve bugün de etmeye devam etmektedir. ABD için Karadeniz-Kafkasya bölgesinde kurulacak denetim hem kendisini asıl hedefi olan Hazar Havzası'na ulaştırmış hem de Rusya'nın bölgedeki etkinliği kontrol altına alınmış olacaktır.¹¹⁷

Aynı zamanda bölgede AB ile ilişkilerinin çok yoğun olması sebebi ile AB'nin enerji arz güvenliği ABD'yi yakından ilgilendirmektedir. Hazar Havzası kaynaklarının Rusya üzerinden dünyaya açılması ve Rusya'nın bu konuda bir tekel oluşturma çabaları ABD'yi rahatsız etmektedir. AB'nin Rusya'ya giderek daha bağımlı hale gelmesi, ABD'nin işine gelmemektedir. AB'nin enerji arz güvenliğini sağlayabilmek için ABD, NATO'yu devreye sokmuştur. Özellikle de 2006 yılında Rusya-Ukrayna arasında yaşanan gaz krizi, NATO'nun sürece müdahil olmasını daha da hızlandırmıştır.¹¹⁸ Bu bağlamda NATO mekezli olmak üzere BİO (Barış İçin Ortaklık Projesi)'yu geliştirilmiştir. Bu projeye Karadeniz ülkelerinin tümü dahil olup, Azerbaycan ve Ermenistan da bu sürece dahil edilmiştir. Ülkelerin gerek NATO üyeliğini gerçekleştirebilmesinin, gerekse birçok alanda işbirliği yapabilmesinin önünü açan bu proje, bölge ülkelerini Batı ile entegre edebilmek adına önemli bir noktada durmaktadır. Keza bölgenin siyasal anlamda Rusya ile en sorunlu olarak görülen iki ülkesi olan Ukrayna ve Gürcistan, Batıyla entegre olma konusunda diğer devletlerden daha istekli görünmekte ve ABD'nin bölgenin kilidini açacağı bölgede bulunmaktadırlar.¹¹⁹

ABD'nin esas hedefi, Hazar Havzası kaynaklarına ulaşabilmek ve Rusya, Çin, Hindistan ve İran gibi önemli güçlerin tam ortasında kalan bu

¹¹⁷ Akın Alkan, **21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği**, Ankara, Nobel Kitap, 2006, ss. 80-81.

¹¹⁸ Andrew Monhagan, **Energy Security-What Role for NATO?**, NATO Defense College Research Paper, October 2006, p. 4.

¹¹⁹ Alkan, **a.g.e.**, ss. 86-88.

bölgede denetim kurabilmektir. Bu bağlamda Kafkasya-Karadeniz coğrafyası Hazar Havzası'na giriş kapısını teşkil etmektedir. Bu sebeple, Karadeniz-Kafkasya-Hazar Havzası'nı bir bütün olarak değerlendirmek daha yerinde olacaktır. ABD'nin enerji güvenliğinde bu coğrafyada gerçekleştirmek istediği en önemli şey, yukarıda da belirtildiği gibi Rusya'nın bölgedeki denetimini kırarak, kendi oluşturacağı alternatif güzergahlar ile Hazar havzası enerji kaynaklarının Avrupa'ya ulaşımının sağlanması ve AB'nin Rusya'ya olan bağımlılığının mümkün olduğu kadar azaltılmasıdır.

Bir diğer hedef ise İran gibi önemli bir enerji üreticisi devin tecrit halinin devam ettirilmesidir. Bu bağlamda 90'lı yılların başından itibaren ABD, Kazakistan ve Türkmenistan enerji şirketleri ile birçok ortaklık anlaşması imzalamış ve bölgede önemli imtiyazlar elde etmiştir. ABD'nin özel sektördeki ağırlığının artması, eşzamanlı olarak siyasal anlamda da bir güç olmasını beraberinde getirmiş ve bu durum ABD'ye bölgede önemli avantajlar sağlamıştır.¹²⁰ ABD'nin bu konudaki en önemli girişimi ise bilindiği gibi BTC (Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi)'ye verdiği destektir. Kazakistan petrolünün BTC'ye dahil olması, yine ABD'nin gerçekleştirmeye çalıştığı en önemli projelerden birisidir.

Bunun yanında Rusya topraklarından geçmeyen Bakü-Supsa hattı, Bakü-Novorossiysk hattı, ABD'nin destek verdiği diğer alternatif güzergahlardır.¹²¹ Karadeniz bölgesinde ise ABD enerji güvenliği politikalarında etkinliğini giderek artırmaktadır. Türkiye-Yunanistan arasında kurulan ve İtalya'ya ulaştırılması hedeflenen doğalgaz hattı, Gürcistan ve Ukrayna üzerinden Polonya'ya ulaştırılması hedeflenen doğalgaz hattı, Azerbaycan doğalgazını Türkiye'ye taşıyacak olan Şah Deniz doğalgaz hattı,

¹²⁰ Şatlık Amanov, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2007, ss. 163-164, Gawdat Bahgat, "Central Asia and Energy Security", **Asian Affairs**, vol. 37, no. 1, March 2006, pp. 8-9.

¹²¹ Amanov, **a.g.e.**, s. 165.

yine Hazar Havzası doğalgazını Ortadoğu ve Afrika ile destekleyerek Avrupa'ya ulaştırmaya çalışan ve dünyanın en önemli enerji nakil hattı projesi olarak görülen NABUCCO, Avrupa'ya petrol taşıyacak olan Burgaz-Alexandropolis ve Burgaz-Vlora hatları ve bu hatlara Kazakistan petrolünün dahil edilmesini öngören proje ABD'nin desteğini almaktadır. Bu durum, ABD'nin bölgede Rusya'nın etkinliğine karşı birçok alternatif geliştirdiğini ve etkinliğini artırmaya başladığını da göstermektedir.¹²²

ABD'nin güncel enerji güvenliği politikalarını belirleyen en önemli bölgelerden biri de hiç şüphesiz Afrika kıtası ve sahip olduğu enerji kaynaklarıdır. 11 Eylül sonrası süreç "terörizm ile mücadele" bağlamında ABD'nin etkisinin giderek arttığı ve bu etkinin zaman zaman askeri müdahaleler ve işgallere dönüştüğü bir süreci ifade etmektedir. "Terörizm ile mücadele" adı altında yürütülen faaliyetlerden Afrika coğrafyası da önemli ölçüde etkilenmiştir. Önemli bir müslüman nüfus barındıran Afrika'da, İslami söylemler üzerinden girilen Amerikan karşıtlığını engelleyebilmek bağlamında Avrupa Komutanlığı ile birlikte bölgedeki faaliyetlerle mücadele etmekteydi.¹²³ Şiddet içerikli eylemler yalnızca siyasi değil, aynı zamanda ekonomik zararlara sebebiyet veren eylemler haline gelmeye başlamıştır. Nijer Deltası Kurtuluş Hareketi, Batı'nın enerji yatırımlarına gerçekleştirdiği saldırılar ile adından oldukça söz ettirmiş, hatta Nijerya'nın petrol üretiminin % 20 azalmasına sebep olmuştur.¹²⁴ ABD, Batı Afrika'da yaşanan bu gelişmeler üzerine bu bölgeye Ekim 2007'de Afrika Komutanlığı'nı kurarak, bölgedeki yatırımlarının güvenliğini sağlayabilmek adına ne kadar ciddi olduğunu göstermiştir.¹²⁵

¹²² Zeyno Baran, Robert A. Smith, "The Energy Dimension in American Policy towards the Black Sea Region", **Southeast European and Black Sea Studies**, vol. 7, no. 2, June 2007, pp. 267-271.

¹²³ Daniel Morris, "The Chance to Go Deep: U.S. Energy Interests in West Africa", **American Foreign Policy Interests**, no. 28, 2006, pp. 228-229, Herman J. Cohen, "In Sub-Saharan Africa, Security Is Overtaking Development as Washington's Top Policy Priority", **American Foreign Policy Interests**, no. 30, 2008, pp. 91-92.

¹²⁴ Morris, **a.g.m.**, p. 231.

¹²⁵ Cohen, **a.g.m.**, p. 94.

ABD'nin Afrika'ya olan ilgisi, 11 Eylül saldırılarının ardından büyük bir artış göstermiştir. ABD'nin Çad Büyükelçisi Donald R. Norland Aralık 2002'de yaptığı bir konuşmada, "Afrika" ve "ABD Ulusal Güvenliği" kavramlarının ilk defa Pentagon belgelerinde aynı cümle içinde geçtiğinden bahsetmiştir.¹²⁶

Afrika, dünya petrol rezervlerinde %7'lik, petrol üretiminde ise %11'lik bir paya sahiptir. ABD açısından bakıldığında ise, toplam petrol ihtiyacının %14'ü Afrika'dan temin edilmektedir. Yapılan tahminlere göre bu oran 2015 yılında %25'e çıkacaktır.¹²⁷ Bu durum Afrika'nın önemini daha da artırmaktadır.

Enerji ticareti bakımından bölgenin en önemli iki ülkesi Angola ve Nijerya'dır. ABD, bu iki ülkeden aldığı petrol karşılığı bu ülkelere askeri, teknik ve ekonomik anlamda çok önemli yatırımlar yapmaktadır. Yalnızca Angola ve Nijerya değil, Çad, Cibuti, Eritre, Etiyopya, Gabon, Kenya, Sao Tome ve Uganda da Amerikan yardımlarının ulaştığı diğer ülkeler arasında yer almaktadır.¹²⁸ ABD, etki alanını giderek genişletmekte, ancak tıpkı İran örneğinde olduğu gibi siyasi problemler yaşadığı Afrika ülkeleri ile ilişki kurmaktan kaçınmakta ve bu ülkeleri uluslararası platformda yalnız bırakma çabası içinde bulunmaktaydı. Afrika'nın enerji rezervleri bağlamında en önemli ülkeleri içinde Libya ve Sudan da mevcuttur. Ancak Libya uluslararası terörizme ve kitle imha silahlarına verdiği destek yüzünden, Sudan ise insan hakları ihlalleri gerekçe gösterilerek ABD şirketleri tarafından tecrit edilmekteydiler.¹²⁹ Ancak bu durumun Sudan örneğinde değişim gösterdiğini

¹²⁶ Michael Klare, Daniel Volman, "America, China & Scramble for Africa's Oil", **Review of African Political Economy**, no. 108, 2006, p. 298.

¹²⁷ Daniel Volman, "The Bush Administration & African Oil: The Security Implications of US Energy Policy", **Review of African Political Economy**, no. 98, 2003, p. 574.

¹²⁸ Klare, Volman, **a.g.m.**, pp. 300-301.

¹²⁹ Michael Klare, Daniel Volman, "The African 'Oil Rush' and US National Security", **Third World Quarterly**, vol. 27, no. 4, 2006, p. 614.

söylemek mümkündür. ABD Devlet Başkanı Obama Ekim 2009'da yaptığı bir konuşmada, yeni dönemde Sudan politikasının farklı olacağını, eskiden uyguladıkları tecrit politikasını terk ederek Sudan'ı dünya ile entegrasyonunun sağlanacağını ve karşılıklı işbirliği yolları aranacağını belirtmiştir.¹³⁰ Bu durumun enerji alanındaki ilişkilerine de yansıtacağını söylemek mümkündür. İleride ayrıntılı şekilde açıklanacağı üzere Çin'in, Sudan'daki enerji faaliyetlerinin yoğunluğu ABD'nin Sudan politikasında değişikliğe gitmiş olabileceği yönünde bir izlenim vermektedir.

2.2.2. Avrupa Birliği

Avrupa Birliği, tıpkı diğer aktörler gibi enerjiye giderek bağımlı hale gelen ve uygulamaya koymak istediği ve sürdürmek istediği enerji politikalarına rağmen bu bağımlılığı azaltmamaktadır. Avrupa enerji bakımından fakir bir alan olarak kabul edilmektedir. Sahip olduğu fosil kaynaklar, kendi iç tüketimlerini karşılamak konusunda bile yeterli görünmemektedir. AB'nin enerji güvenliği politikaları ile ilgili temel kaynak olarak kabul edilen "Yeşil Kitap" da dahi, AB'nin iç tüketimi azaltma veya enerjide dışa bağımlılığı alt seviyelere indirgeme gibi hedefleri bulunmadığından, "AB'nin enerji güvenliği" kavramının, dışa bağımlılıktan kaynaklanan risklerin azaltılması gerekliliği ile eşleştiğini görürüz.¹³¹ AB'nin kendi hazırlamış olduğu bu belgeye dayanarak, AB'nin enerji arzı konusunda önemli sıkıntılar yaşadığını söylememiz mümkündür. Enerji kaynaklarının yetersizliği ve artan dış bağımlılık, AB'yi enerji arzı konusunda önemli ölçüde çeşitlendirmeye teşvik etmektedir. Bununla beraber, AB'nin enerji harcamaları ve üretim maliyetleri oldukça yüksektir. AB'nin enerjiye harcadığı

¹³⁰ (Erişim), <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/oct/130672.htm>, 06.07.2010

¹³¹ Necdet Pamir, "Avrupa Birliği'nin Enerji Sorunsalı ve Türkiye", **Stratejik Analiz**, cilt 6, sayı 67, Kasım 2005, s. 76.

paranın çok ciddi boyutlara ulaşması, AB açısından bir başka önemli sorunu teşkil etmektedir.¹³²

Avrupa Birliği Komisyonu'nun 2007 yılında hazırlamış olduğu "Avrupa İçin Enerji Politikası" adlı rapor, AB'nin geleceğe yönelik hedeflerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

- 1990 yılındaki orana göre 2020 yılında karbon emisyonu en az %20 oranında azaltılmış olmalıdır. Bu rakam 2050 yılında %60 ile %80 azalma seviyesine ulaşmalıdır.
- Birincil enerji tüketimi 2020 yılında günümüze oranla %20 azalmalıdır.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının birincil enerji tüketimindeki payının 2020 hedefi % 20 olmalıdır.
- Tüm ulaşım yakıtlarında biyo-yakıtların kullanım oranı 2020 hedefi en az %10 olmalıdır.
- Avrupa Stratejik Enerji Teknoloji Planı geliştirilmelidir.
- Karbon yakalama ve hapsedme politikaları geliştirilmelidir.¹³³

AB'nin enerji ihtiyacına göz atacak olursak, 2005 yılı itibariyle toplam enerji ihtiyacının %50'sini ithal ettiğini görüyoruz. Bu ithalatın %80'ini fosil yakıtlar oluşturmaktadır. İthalat rakamın 2030 yılında %65'e çıkması tahmin edilmektedir. Dünya enerji tüketiminin yaklaşık %17'sini gerçekleştiren AB'nin en önemli enerji sağlayıcıları Rusya, Norveç, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dır.¹³⁴ AB'nin enerji ithalatında, petrole nazaran doğalgazın giderek arttığı görülmektedir. 2030 yılında AB'nin doğalgaz tüketiminin genel enerji tüketiminin % 80'ini oluşturacağı tahmin edilmektedir. Doğalgaz ihtiyacının

---

¹³² Aynı yerde

¹³³ **Energy Policy For Europe: Identifying The European Added-Value**, CEPS Task Force Report, 2008, p. 9.

¹³⁴ Paul Belkin, **The European Union's Energy Security Challenges**, CRS Report For Congress, January 2008, p. 5.

yaklaşık yarısını iç üretimden ve Norveç'ten karşılayan AB, diğer kısmının büyük bölümünü Rusya Federasyonu ve Cezayir'den temin etmektedir.¹³⁵ Suudi Arabistan, Katar ve Nijerya AB'nin diğer önemli doğalgaz sağlayıcılarıdır. Petrol ithalatı da yine benzer şekilde başta Rusya ve Norveç olmak üzere, büyük oranda Suudi Arabistan, Kazakistan, İran, Libya, Cezayir, Nijerya'dan yapılmaktadır.¹³⁶ Rusya, AB'nin oldukça önemli bir enerji ihracatçısıdır ve Rusya'nın enerji politikalarında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ya da değişiklikler AB'yi oldukça yakından ilgilendirmektedir. Rusya'nın, Beyaz Rusya ve Ukrayna ile yaşamış olduğu krizler AB'nin dikkatini çekmiştir. Durumu gören AB, enerji arz güvenliğini sağlama noktasında daha ileri bir adım atma gereği hissetmiştir. Moskova, Avrupa gibi büyük bir pazardaki işleyişin düzeni için karşısında gerçekten bir "Birlik" görmek istemekte ve AB-Rusya ilişkilerinin daha da geliştirilmesini talep etmektedir. AB de aynı şekilde bir "Birlik" olabilmenin önemine sürekli olarak vurgu yaparken entegrasyon sürecinde istenilen noktaya ulaşamaması ve iç muhalefetin baskısı sürece engel teşkil etmektedir. Bu durum AB-Rusya ilişkilerini de yakından etkilemekte, her ne kadar enerji alanında ilişkilerin geliştiği görülse de AB'nin entegrasyon sürecinde yaşadığı sıkıntılar ikili ilişkilerde bekleneni verememektedir.¹³⁷

AB, bir yandan da sera gazının emisyonunu azaltmak üzere Çin, Hindistan ve Brezilya gibi önemli kalkınma hamleleri gösteren ülkelerle de diyalog halindedir. Enerji arzında çeşitlendirmeye gidilme zorunluluğu, Rusya ve Ortadoğu'nun yanında Afrika coğrafyasına da ilgi duyulmasına neden olmaktadır. Coğrafi anlamda Avrupa'nın ulaşılabilirlik noktasında en avantajlı bölge olan Afrika ile de ilişkilerinin önemli ölçüde geliştiği görülmektedir.

---

¹³⁵ Belkin, a.g.e., p. 6.

¹³⁶ Ksenia Borisocheva, *Analysis of the Oil and Gas Pipeline Links Between EU and Russia*, Center For Russia and Eurasia, Athens, Greece, November 2007, p. 9.

¹³⁷ Belkin, a.g.e., p. 8.

Başta Cezayir ve Mısır olmak üzere, Mağrip bölgesinin diğer önemli ülkeleri ile ilişkiler giderek geliştirilmektedir.¹³⁸

AB'nin enerji güvenliği politikalarında ulaşmak istediği hedeflerin ABD ile benzerlik gösterdiğinden hareketle, ABD-AB ittifakının Rusya'ya karşı işbirliği içinde olduğunu ve Rusya'ya alternatif olarak pek çok proje geliştirmeye çalıştığını söylememiz mümkündür. Diyebiliriz ki, AB'nin de enerji arz güvenliğini sağlamanın yolu Hazar Havzası enerji kaynaklarına ulaşabilmekten geçmektedir. ABD için olduğu gibi, AB için de Karadeniz-Kafkasya-Hazar Bölgesi hem siyasi hem de ekonomik anlamda kilit bir bölge olmaya devam etmektedir. Bölge ülkeleri ile ilişkiler ENP (European Neighbourhood Policy-Avrupa Komşuluk Politikası) çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.¹³⁹ Avrupa Birliği bölgeye yönelik faaliyetlere 1995 yılında INOGATE projesi ile başlamış ve bunu 2004 yılında "Bakü Girşimi" takip etmiştir.¹⁴⁰ Günümüzde ENP bünyesinde geliştirilen ilişkiler Karadeniz-Kafkasya coğrafyasını aşarak Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'ya kadar ulaşmıştır.¹⁴¹ Bölge ülkeleri ile enerji alanında kurulan ilişkilerin siyasi olarak da AB'ye avantaj kazandırabileceğini söylememiz mümkündür.

Günümüzde gerçekleştirilmekte olan enerji nakil hatlarının en önemlisi ve en geniş kapsamlısı hiç şüphesiz Hazar Havzası kaynaklarını Avrupa'ya ulaştıracak olan NABUCCO projesidir. Bu durum, AB'yi küresel enerji rekabetinin merkezine oturtmaktadır. AB'nin NABUCCO projesi ile birlikte öneminin artması Türkiye'yi de doğrudan etkilemektedir. Zira projenin yaklaşık 2/3'ü Türkiye topraklarında gerçekleşecektir. Rusya'nın Karadeniz üzerindeki projelerde daha etkin olması, Hazar Havzası kaynaklarının

¹³⁸ **Energy Policy For...**, p. 10, Richard Youngs, **Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market**, CEPS Working Document, no. 278, November 2007, p. 10.

¹³⁹ Belkin, **a.g.e.**, p. 14.

¹⁴⁰ Aynı yerde

¹⁴¹ Avrupa Komşuluk Politikası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. **European Neighbourhood Policy Strategy Paper**, Commission of The European Communities, Brussels, May 2004.

Avrupa'ya ulaştırılmasında Türkiye'yi hem güvenli hem de önemli bir alternatif yapmaktadır. AB her ne kadar Türkiye'yi by-pass eden birtakım projelerin arkasında dursa da, görünen gelecekte Türkiye üzerinden ulaştırılacak hatların daha verimli ve güvenli olacağı ortadadır. Bu noktadan hareketle AB'nin enerji arz güvenliğini sağlamada Türkiye'nin başat rolü olduğunu söylememiz mümkündür. Bu durum Türkiye-AB ilişkilerini doğrudan ve olumlu olarak etkilemektedir. Tabi bu proje yalnızca Hazar Havzası kaynaklarını değil, Ortadoğu ve Kuzey Afrika doğalgazını da içermektedir. Projenin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi, öngörülen tüm ülkelerden sağlıklı doğalgaz akışına bağlıdır.

NABUCCO kapsamında projeye dahil edilmesi öngörülen devletlerden bir tanesi de zengin doğalgaz kaynaklarına sahip olan İnan'dır. İnan, enerji güvenliği meselesinde ABD-AB ittifakı arasında belki de tek anlaşmazlık konusu olan devlettir. Çünkü yukarıda da bahsedildiği gibi, ABD'nin bölgedeki enerji güvenliğini sağlama yolundaki en önemli hedeflerinden biri de İnan'ın tecrit edilmesi ve İnan enerji kaynaklarının dünya pazarına açılmasının engellenmesidir. Fakat AB bu konuda her ne kadar içinde karşıt fikirler barındırsa da, ABD gibi katı düşünmemekte ve İnan doğalgazının Avrupa pazarlarına ulaşmasını hedeflemektedir. İngiltere ve Fransa (Sarkozy sonrası) İnan'a karşı olan tutumlarını devam ettirmekte iken, Almanya ve İtalya İnan'ı destekler bir konumda bulunmaktadırlar.¹⁴²

Son dönemde AB'nin İnan'a karşı olan tutumlarında birtakım değişikliklere gittiğini söylemek mümkündür. İnan ile ticari ilişkilerini devam ettiren İtalya'nın yanında başta İngiltere, Almanya ve Fransa olmak üzere AB lkeleri, İnan'a karşı olan tutumlarında daha sert bir tavır almaya

---

¹⁴² Youngs, a.g.e., p. 9.

başlamışlardır. Enerji alanında İran ile önceki dönemlerde yakın ilişki kuran AB, 2010 yılının Haziran ayında İran'a karşı uygulanacak yaptırımlar konusunda oldukça sert ve net bir tavır ortaya koymuşlardır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1929 sayılı karar doğrultusunda İran'a uygulanacak yaptırımlarla yetinmeyen AB'nin, birçok farklı alanda İran'a ek yaptırımlar uygulayacağı belirtilmektedir.¹⁴³ Fakat AB, bir taraftan da diyalog yolunu açık tutmakta, çeşitli müzakereler yapmak için İran'ı masaya oturtmaya çalışmaktadır. AB, İran konusunda yine bir arabuluculuk rolü oynayarak 2009 yılının Nisan ayında İran'a, ABD ile görüşmesi yönünde çeşitli önerilerde bulunmuş ve iki ülkeyi masaya oturtmak için yoğun çaba sarfetmişti.¹⁴⁴ Görülüyor ki Batı, İran konusunda bir bütünlük sağlamaya çalışmaktadır. ABD, AB'yi İran konusunda sıkıştırmakta, bir yandan da AB enerji konusunda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltabilmek için alternatif olarak gördüğü İran hidrokarbonlarından vazgeçmek istememektedir. AB, İran konusunda enerjiye olan ihtiyacı ile ABD baskısı arasında sıkışmış görünmektedir.

AB'nin güncel enerji arz güvenliğinde dağılıma bakacak olursak en büyük pay Rusya'ya aittir. AB bu konuda her ne kadar alternatif kaynak arayışlarına girse de henüz bu dengeyi değiştirebilecek ölçüde bir girişimde bulunamamıştır. Druzhba hattı, Novorossiysk limanı ve Baltık boru hattı AB'ye ulaşan önemli petrol hatları iken, Yamal 1, Dostluk, Kuzey Işıkları ve Mavi Akım ise önemli doğalgaz hatlarıdır. Rusya'nın AB ülkelerine yaptığı doğalgaz ihraç rakamlarına bakılacak olursa ülkelerin iç tüketimlerinde Rus doğalgazının çok önemli bir noktada olduğunu söylemek mümkündür.¹⁴⁵

¹⁴³ (Erişim), <http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/ab-iran-mzakerelere-davet-etti-010701>, 06.07.2010

¹⁴⁴ (Erişim), <http://www1.voanews.com/turkish/news/a-17-2009-04-27-voa12-88160307.html>, 06.07.2010

¹⁴⁵ Rusya'nın AB ülkelerine gerçekleştirdiği doğalgaz ihracatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ksenia Borisocheva, **Analysis of the Oil and Gas Pipeline Links Between EU and Russia**, Center For Russia and Eurasia, Athens, Greece, November 2007, pp. 5-7.

Bunun dışında NABUCCO anlaşmasının 2009 yılı Temmuz ayında imzalanmasından yaklaşık bir ay sonra imzalanan Güney Akım projesi ile ilgili anlaşma da, Rusya'nın AB'yi alternatif projelere bırakma konusunda hiç de istekli olmadığını kanıtlar niteliktedir. AB alternatif girişimlerde bulunmasına rağmen enerji arz güvenliği konusunda mecburen "statüko"nun devamı için de çalışmalarını devam ettirmektedir. Güney Akım'ın Türkiye açısından çok da olumlu olmadığını söylememiz gerek. Çünkü Güney Akım Türkiye'yi by-pass eden bir projedir ve Karadeniz üzerinden Avrupa'ya ulaştırılacak hatlar Türkiye'nin enerji naklindeki merkez konumunu zayıflatacak niteliktedir. Karadeniz üzerinden Avrupa'ya enerji ulaşımının sağlanması Türkiye'nin elini zayıflatırken, Yunanistan'ın bu konuda daha çok ön plana çıkacağı tahmin edilmektedir.¹⁴⁶

AB'nin Kuzey Afrika'daki en önemli gaz ihracatçısı Cezayir'in ileride daha detaylı olarak anlatılacağı gibi alternatiflik özelliğini kaybetmeye başladığını söylemek mümkündür. Rusya'nın Cezayir'le enerji alanında ilişkilerinin giderek genişlemesi ve Rusya'nın Cezayir'deki enerji yatırımlarının yoğunluğu AB'nin Rusya'ya Afrika'dan da bağlanması gibi bir görüntüyü oluşturmaktadır. Bu sebeple, AB için Kuzey Afrika yerine Batı Afrika önemli bir alternatif olarak durmaktadır.

---

¹⁴⁶ Thrassy N. Marketos, **European Energy Security and The Balkans: A Battleground For The U.S.-Russia Struggle for The Geostrategic Control of Eurasia**, Research Institute For European and American Studies Research Paper, Greece, no. 119, March 2008, p. 16.

Tablo 13.

Rusya'nın AB Ülkelerinin Doğalgaz Alımındaki Payı (2005 İtibariyle)

Ülke	İthalat (milyar metreküp/yıl)	Yerel tüketimdeki pay (%)
Ukrayna	60.4	79
Almanya	36.5	43
İtalya	23.3	65
Beyaz Rusya	20.2	100
Fransa	22.6	26
Macaristan	8.3	62
Çek Cum.	7.1	?4
Avusturya	6.9	70
Polonya	6.9	47
Slovakya	6.4	108
Baltık Dev.	5.7	100
Finlandiya	4.2	105
Romanya	4.2	23
E. Yugoslavya	4	57
Azerbaycan	3.4	36
Bulgaristan	2.8	89
Yunanistan	2.4	96
Gürcistan	1.3	100
İsviçre	0.36	12

Kaynak: Borisocheva, a.g.e., p. 6

2.2.3. Çin Halk Cumhuriyeti

Küresel enerji rekabetinde ÇHC (Çin Halk Cumhuriyeti) küresel ve bölgesel aktörler arasında nispeten yeni bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. ÇHC, kurulduğu günden 80'li yıllara kadar kendine yeterliliğini sağlayabilmiştir. Kendi iç üretimine ağırlık veren bir ülkedir ve bu konuda önemli ölçüde başarı göstermiştir. Özellikle 1965-1973 dönemi Çin'in enerjide kendine yeterliliği açısından oldukça önemli bir dönemi ifade etmektedir.¹⁴⁷ Gelişen teknoloji, artan nüfus ve beraberinde getirdiği artan enerji ihtiyacı Çin'in bu durumunu önemli ölçüde etkilemiştir. 80'li yıllara gelindiği zaman, Çin'in artık kaynaklarının kendine yetmediği ve dışarı açılmak zorunda kaldığı görülecektir. Bundan sonra Çin, ithalat konusunda bu konuda en büyük ağırlığa sahip olan Ortadoğu coğrafyasını tercih etmiştir. İlk ithalatını 1983 yılında Umman'dan gerçekleştiren Çin, petrol konusundaki ilk dış yatırımını da 1993 yılında Peru'ya yapmıştır.¹⁴⁸ Görüldüğü gibi Çin, enerji güvenliği konusunda yaklaşık yüz yıldır devam eden mücadeleye ancak 1980'lerin başlarında dahil olabilmıştır. Fakat ileride de görüleceği gibi küresel enerji rekabetine çok hızlı bir biçimde adapte olmuş ve etkinlik alanını kısa zamanda genişletmeyi başarmıştır. Çin'in bu alanda hızla yükselişi uluslararası arenada Çin'in prestijini önemli ölçüde artırmıştır.

Çin, Soğuk Savaş dönemi boyunca hem zengin kömür rezervleri, hem de kendi ürettiği petrol ile enerji ihtiyacını karşılamaktaydı. Ancak 1992 yılından sonra Çin'in petrol üretiminde önemli ölçüde bir düşüş gösterdiğini söylemek mümkündür. 2005 yılı itibariyle ürettiği petrol toplam enerji tüketiminin %7.69'unu karşılamaktaydı. Artan enerji ihtiyacı ile birlikte dışa bağımlılığı daha da artan Çin'in 2030 yılına kadar ithal petrole %82, ithal

¹⁴⁷ Pak K. Lee, "China'a Quest For Oil Security: Oil (Wars) In Pipeline?", *The Pacific Review*, vol. 18, no. 2, June 2005, p. 267.

¹⁴⁸ Zha Daojiong, "China's Energy Security: Domestic and International Issues", *Survival*, vol. 48, no. 1, Spring 2006, p. 180.

doğalgaza ise %30 ile %50 arasında bağımlı olacağı tahmin edilmektedir.¹⁴⁹ Çin uzun süre kapalı kalan kapılarını, enerjide verimliliği ve kalkınmayı sağlamak amacıyla, 1990'ların ikinci yarısından itibaren açmaya başlamıştır. Çin petrolünün giderek uluslararasılaşmaya başladığını söylememiz mümkündür. 90'lı yılların sonuna doğru Exxon, Shell, BP gibi birçok önde gelen firmanın Çin petrol sahalarında arama yapmaya başladığını görmekteyiz.¹⁵⁰ Aynı dönem, Çin'in giderek yurtdışı sahalarına açıldığı bir dönem olmuştur. Peru, Sudan, Venezüella ve Kazakistan gibi ülkeler, petrol arama konusunda Çin'in ciddi oranlarda yatırım yaptığı ülkelerdir. Ortadoğu'da ise Suudi Arabistan ve İran, Çin'in hem enerji kaynağı, hem de önemli siyasi avantajlar kazandığı iki önemli ülke olmuştur. Çin'in bölgede ABD'nin etkisinden duyduğu rahatsızlığı bu iki ülkeden silah karşılığı petrol imtiyazı temin edilerek gidermeye çalıştığı da belirtilmektedir.¹⁵¹

Çin'in fosil yakıtlara olan ihtiyacında, geçmişten günümüze Çin'in en önemli enerji kaynağının kömür olduğu görülecektir. Dünyanın en önemli kömür rezervlerinden birisine sahip olan Çin, hem yakıt kullanımında, hem de sanayi sektöründe kömüre büyük oranda bağımlı bir ülkedir. Getirdiği çevresel sıkıntılara rağmen kömüre olan talepte bir artışın olacağını da söylemek mümkündür. Bugün 326 milyon ton olan kömür ihtiyacının, 2010 yılında 517, 2020 yılında ise 1174 milyon tona yükseleceği belirtilmektedir.¹⁵² Çin'deki hava kirliliğinin %70'i kömür kullanımından kaynaklanmasına rağmen, Çin için kömürün önemi giderek artmakta ve bu durum Çin açısından çevresel problemlere karşı olan duyarlılığında bir ikileme sebep olmaktadır.¹⁵³ Petrol ve doğalgazda ise daha ciddi boyutlarda artış beklendiği

¹⁴⁹ Joseph Y. S. Cheng, "A Chinese View of China's Energy Security", **Journal of Contemporary China**, vol. 17, no. 55, May 2008, p. 301

¹⁵⁰ Amy Myers Jaffe, Steven W. Lewis, "Beijing's Oil Diplomacy", **Survival**, vol. 44, no. 1, Spring 2002, p. 120.

¹⁵¹ Jaffe, Lewis, **a.g.m.**, pp. 122-123

¹⁵² Gheng, **a.g.e.**, p. 303.

¹⁵³ Dingli Shen, "China's Energy Problem and Alternative Solutions", **Journal of Contemporary China**, vol. 10, no. 29, November 2001, p. 718.

gözlenmektedir. Günümüzde günlük 6 milyon varil olan petrol ihtiyacının 2025'te 14 milyon varilin üzerine çıkacağı, 45 milyar metreküp olan yıllık doğalgaz ihtiyacının ise 2030 yılında 300, 2050 yılına gelindiğinde ise 450 milyar metreküpe çıkacağı tahmin edilmektedir.¹⁵⁴ Çin'in ekonomik anlamda hızlı bir yükselişinin olduğunu görmemize rağmen, bu konudaki olumsuz yükseliş birçok soruna da zemin hazırlamıştır. Çin'in net bir ithalatçı ülke olması, çevresel kirlenme, doğanın tahribatı ve karbondioksit oranının yükselmesi gibi birçok problem, Çin ekonomisinin bu hızlı yükselişi ile atbaşı gitmektedir. Buradan hareketle diyebiliriz ki, 2006-2010 yıllarını kapsayan beş yıllık planda kalkınma hızı 7.5 olarak hedeflenmekte ve önceki döneme nazaran harcamalar geliştirilerek toplamdaki oranının %20'ye çıkarılması amaçlanmaktadır. 2020'de ise bu oranın %43'e ulaşması beklenmektedir.¹⁵⁵

Çin'in içe dönük üretim kapasitesini artırma stratejisinin yanısıra enerji güvenliği konusunda asıl belirleyici unsur dışa dönük gerçekleştirdiği hamlelerdir. Çin'in bu konudaki stratejisinin dört ana ayağı olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi; ithalat kaynaklarını geliştirmek, Rusya ile Orta Asya'dan gerçekleştirdiği ithalatı artırmak, Ortadoğu'dan gerçekleştirdiği ithalatta ülkelerin sayısını çoğaltmak ve etki alanını Afrika ve Latin Amerika'ya doğru genişletmektir. İkincisi; beklenmedik problemlere ve kazalara karşı petrol rezervlerini güçlendirmek ve enerji güvenliğinin en önemli sorun alanlarından biri haline gelen altyapı güvenliğinde baştan önlem almaktır. Üçüncüsü; enerji konusunda bölgesel ve çok taraflı ilişkileri teşvik etmektir. Sonuncusu ise; Enerji Şartı Anlaşması'na katılmaktır.¹⁵⁶ Buna bir beşinci madde olarak da yurtdışı petrol sahalarından hisse satın almayı eklemek yerinde olacaktır. Çünkü Çin'in enerji güvenliğini sağlamak noktasında yaptığı en önemli girişim, yurtdışındaki petrol sahalarından hisse

¹⁵⁴ Shebonti Ray Dadwal, "China's Search for Energy Security: Emerging Dilemmas", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 6, November 2007, p. 891.

¹⁵⁵ Li Zhidong, "China's Long-Term Energy Outlook and the Implications for Global Governance", **Asia-Pacific Review**, vol. 14, no. 1, 2007, p. 13.

¹⁵⁶ Xu Yi-Chong, "China's Energy Security", **Australian Journal of International Affairs**, vol. 60, no. 2, June 2006, pp. 273-274.

satın almaktır. Bu da Çin'in enerji güvenliğinde "dışa açılım" stratejisi olarak belirlenmiştir. Bu stratejiye bağlı olarak Çin; başta Endonezya olmak üzere Avustralya, Cezayir ve Azerbaycan'da yaptığı yatırımlar ile önemli oranda pay sahibi olmuştur. Bu strateji aynı zamanda Çin'i ABD, İngiltere ve İspanya gibi ülkelerle karşı karşıya getirmiş ve Çin'in küresel enerji rekabetindeki varlığının daha da pekişmesine sebep olmuştur.

Çin ekonomisi yaptığı yurtdışı atımları ile ciddi bir güç kazanmaya başlamıştır. 2003 yılında Çin petrol şirketlerinin günlük üretimi yalnızca 0.22 milyon varil iken, bu rakam birkaç yıl içinde 5.6 milyon varile yükselmiştir. Çin ülkeler bazında etki alanını hızla geliştirmiş ve Sudan, Angola, Venezüella, Tayland, Papua Yeni Gine gibi geleneksel üretici ülkelerin dışında da birçok ülke ile ilişki içine girmiştir. Bu ülkeler ABD'nin etkin olduğu ülkeler olup, Çin'in giderek ABD ile enerji alanında daha yakın bir temasa girmesine de sebep olmaktadır. ABD Sudan'ı ülkedeki insan hakları ihlallerini gerekçe göstererek uluslar arası arenada yalnız bırakmaya çalışmaktadır. Buna karşılık, Çin ile Sudan arasındaki ilişkiler oldukça üst seviyededir. Bu duruma bakarak Çin'in ABD'ye karşı provokatif bir tutum sergilediği öne sürülebilir. Fakat günümüzde Çin'in ABD ile çatışma değil, işbirliği istediği belirtilmektedir.¹⁵⁷ Doğalgaz ise yine Çin açısından önümüzdeki dönemde bağımlılığın giderek artacağı bir görünüm arz etmektedir. Çevresel faktörler sebebi ile doğalgaza ihtiyacı giderek artan Çin'in doğalgaz tüketiminin 2020'de 125 ile 250 milyar metreküp arasında olacağı, buna karşılık doğalgaz üretiminin ise 80-150 milyar metreküp olacağı tahmin edilmektedir. Bu da Çin açısından doğalgazda %70'e varan bir bağımlılığa sebep olacaktır.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Yi-Chong, **a.g.m.**, pp. 277-278.

¹⁵⁸ R. Kutay Karaca, **Güç Olma Stratejisi Çin**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 87.

Çin'in enerji talebini yoğun olarak karşıladığı bölge, dünyanın geri kalanında da olduğu gibi Ortadoğu coğrafyasıdır. İlk ithalatını Umman'dan gerçekleştiren Çin için bir diğer önemli ülke Yemen olmuştur. Ancak 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren şekillenen bu görüntünün yerini 11 Eylül sonrası sonrası ilişkilerini yoğun olarak geliştirdiği Suudi Arabistan ve İran almıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından Suudi Arabistan ABD'ye gerçekleştirdiği petrol satışını 2004 yılı itibariyle azaltma yoluna girmiştir. İlişkilerin gerildiği bu ortamdan Çin önemli ölçüde istifade etmiş ve bu ülkeyi en önemli petrol alıcısı haline getirmiştir. Suudi Arabistan aynı zamanda Çin'e Hanian Adaları ve Guangzhou'da kuracağı iki önemli petrol rafinerisi için de 8 milyar dolarlık bir yardım teklifi de götürmüştür.

Ortadoğu'nun en büyük ikinci petrol üreticisi konumunda olan İran'la ise Irak'la sekiz yıl süren savaşın ardından sağlıklı ilişkiler kurabilmiş ve iki ülke arasındaki ilişkiler gün geçtikçe olumlu yönde artmaya devam etmiştir. Çin, petrol ve doğalgaz alırken, aynı zamanda Yadavaran sahasında da doğalgaz arama imtiyazı elde etmiştir. Çin'in Ortadoğu'dan temin ettiği petrol 2003 yılı itibariyle toplam ithalatının yaklaşık %55'ine denk gelmektedir.¹⁵⁹

Ortadoğu coğrafyasından talep ettiği enerjiyi karşılayabilmesi adına Pakistan'ın oldukça önemli bir noktada olduğunu söylememiz mümkündür. Daha önce de belirtildiği gibi Pakistan, Ortadoğu enerji kaynaklarının Asya'ya aktarılmasında kilit bir role sahiptir. Bu bağlamda Çin, Pakistan'a Gwadar Limanını inşa etmiştir. Aynı zamanda enerji güvenliğini sağlayabilmesi için Pakistan'ın güvenliğinin temin edilmesi gerekmektedir. Çin açısından zaten diğer Güney Asya ülkelerine göre Pakistan'ın ayrı bir önemi bulunmaktadır ve bu durum Güney Asya'nın güvenliğinde Pakistan'ı öne çıkarmaktadır. Çin ve Pakistan arasında askeri anlamda özel bir ilişki bulunmakta ve Pakistan'ın

¹⁵⁹ Hongyi Harry Lai, "China's Oil Diplomacy: Is it a Global Security Threat?", *Third World Quarterly*, vol. 28, no.3, 2007, pp. 522-523.

bölgesel güvenliğinin sağlanmasında Çin önemli oranda Pakistan ordusuna destek vermektedir.¹⁶⁰ Hatta Çin'in Myanmar ile birlikte bölgede Çin-Pakistan-Myanmar denklemini kurmak suretiyle bölgedeki dengeleri kendi lehine değiştirmeyi düşündüğü de belirtilmektedir.¹⁶¹

Güneydoğu Asya bölgesini Güney Asya'dan bağımsız düşünebilmek olanaksızdır. Hint Okyanusu kıyısında olan bu iki bölge Hint Okyanusu'ndaki adaları, enerji nakil hatlarının geçtiği stratejik önemi yüksek boğazları kontrol etmektedir. Çin'in enerji ihtiyacının yaklaşık %80'ini bu bölgedeki Malakka Boğazı üzerinden karşıladığını düşündüğümüz zaman ise bu bölgenin önemi daha da artacaktır. Çünkü başta ABD olmak üzere Doğu Asya'daki diğer rakipleri Malakka Boğazı'nı kontrol etmek suretiyle Çin'i baskı altına almak istemektedirler.¹⁶²

Malakka Boğazı güvenlik açısından oldukça riskli bir bölgedir. Yoğun olarak yaşanan korsanlık faaliyetleri tedirgin edici boyutlardadır. Yalnızca 2004 yılı içinde 250 korsanlık olayı meydana gelmiştir. Korsanlık faaliyetleri aynı zamanda boğazdan geçen tankerleri de tehdit etmekte ve Çin açısından önemli bir güvenlik sorunu oluşturmaktadır.¹⁶³ Çin bölgede yaşanan sorunlardan dolayı, daha doğrusu bölgede kendine yönelmiş tehditleri bertaraf edebilmek adına alternatif projeler üretmektedir. 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında Çin dört alternatif güzergah belirlemiştir: 1) Tayland'dan geçecek bir kanal, 2) Bengal Körfezi'nden Kunmin bölgesine uzanacak bir boru hattı, 3) Pakistan'ın Gwadar Limanı'ndan Doğu Türkistan'a uzanacak bir boru hattı ve 4) İran'dan Pakistan, Hindistan ve Myanmar'dan

¹⁶⁰ J. Mohan Malik, "South Asia in China's Foreign Relations", **Pacifica Review**, vol. 13, no. 1, February 2001, p. 75.

¹⁶¹ Malik, **a.g.m.**, s. 83.

¹⁶² Zha Daojiong, "Energy in Sino-American Relations: Putting Mutual Anxiety in Context", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, p. 501.

¹⁶³ You Ji, "Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect its Energy Supply", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, p. 471.

Çin'e uzanacak bir hat. Ancak bu hatlar her ne kadar alternatif olarak görünse ve üzerinde ciddi şekilde çalışılsa dahi, hem politik olarak hem de teknoloji ve maliyetler boyutuyla birçok zorluğunu bünyesinde barındırmaktadır.¹⁶⁴

Çin'in içinde bulunduğu bölge olan Doğu Asya ve komşusu Güneydoğu Asya, Çin açısından hem askeri güvenlik hem de enerji güvenliği bağlamında giderek artan bir öneme sahiptir. Bölgede birtakım güvenlik sorunları yaşayan Çin, enerji güvenliğini sağlayabilmek adına bölgedeki anlaşmazlıkları halledebilmek için çaba sarfetmektedir. Çin bölgesel politikaya sahip olmayan bir bölge devleti olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda bir Asya-Pasifik devleti olan Çin'in bu coğrafyadaki avantajını kullanması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü, Asya-Pasifik bölgesini merkeze alan üç önemli unsurdan bahsedilmektedir.

Bunlardan birincisi 21. yüzyılın "Pasifik Yüzyılı" olacağı iddiasıdır. İkincisi "Yeni Asyacılık" adı altında Asyalılık kimliğinin öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Üçüncüsü ise iki kutuplu dönemin sona ermesinin ardından bölgesel örgütlenmelerin giderek güç kazanmasıdır. Bu üç unsur itibarıyla Çin önemli bir avantaja sahiptir.¹⁶⁵ Bölgedeki en önemli rakibi olan Japonya ile Doğu Çin Denizi'nde ciddi bir rekabet içindedir. Aralarındaki en önemli sorun da Diaoyu/Senkaku adaları sorunudur. Çin'e yaklaşık 200, Tayvan'a 120 ve Japonya'ya da 200 milden biraz fazla olan bu adalar iki ülke arasında önemli bir sorun alanıdır. Bu adaların önemi ise bulunduğu bölgenin sahip olduğu önemli petrol ve doğalgaz kaynaklarıdır.¹⁶⁶

---

¹⁶⁴ Ji, a.g.e., p. 474.

¹⁶⁵ Suiheng Zhao, "China's Global Search for Energy Security: Cooperation and Competition in Asia-Pacific", *Journal of Contemporary China*, vol. 17, no. 55, May 2008, pp. 213-214.

¹⁶⁶ James C. Hsiung, "Sea Power, the Law of the Sea and the Sino-Japanese East China Sea "Resource War", *American Foreign Policy Interests*, no. 27, 2005, p. 519.

Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge Tayvan'ın konumu itibariyle önemli bir sorun olagelmıştır. Çin'e göre Tayvan dahil olmak üzere adalara uzaklık 120 mil iken ve bu adalar Çin'in münhasır ekonomik bölgesi içindeyken Japon tarafı ise bu adaların Tayvan'a ait olduğunu ve Çin'in kendisi ile adalara eşit mesafede olduğunu kabul etmektedir.¹⁶⁷ Bu durum aynı zamanda Çin'in Doğu Çin Denizi'ndeki Chunxiao doğalgaz bölgesindeki üretimini de doğrudan ilgilendirmektedir. Japonya ortay hat kuralını benimserken ve bu bölgede kendisi de doğalgaz arama ve üretme hakkı talep ederken Çin bu bölgenin tamamen kendi kıta sahanlığında olduğunu iddia etmektedir.¹⁶⁸

Japonya ile bir başka rekabet alanı ise Sibirya bölgesi enerji kaynakları üzerinedir. zengin petrol ve doğalgaz kaynakları iki ülke açısından da önemli bir anlam ifade etmektedir. Ulaşılabilirlik açısından iki ülkenin de yanibaşında olması, aynı zamanda Japonya'nın Çin'den daha büyük oranda Ortadoğu'ya bağımlı olması, iki ülkenin de enerji arz güvenliğini sağlama noktasında bir an önce çeşitlendirmeye gitmek istemeleri ve bu iki ciddi rakibin bu büyük pastayı paylaşmak istememeleri Sibirya üzerindeki rekabeti daha da artırmaktadır. Rusya'nın tavrı ise bu konuda belirleyici olmaktadır. Çünkü Rusya, Doğu Asya'da yeniden bir denge unsuru olmaya çalışmakta ve mümkün olduğu kadar Çin'e ve Rusya'ya eşit mesafede davranmaya çalışmaktadır. Japonya ile Kuril Adaları meselesi yüzünden Çin'e yaklaşan Rusya, Çin'in artan gücü karşısında Japonya ile aynı şekilde endişeyi duymakta ve Japonya ile ilişkilerini geliştirme yoluna girmektedir.¹⁶⁹ Bu sebeple bugün Sibirya konusunda ne Çin'in ne de Japonya'nın galibiyetinden bahsetmek mümkündür. Aslında bölgeye bakıldığı zaman Çin ve Japonya'nın hatta Güney Kore'nin enerjiye büyük oranda bağımlı devletler oldukları

¹⁶⁷ Hsiung, **a.g.m.**, p. 522.

¹⁶⁸ Zhao, **a.g.m.**, p. 224.

¹⁶⁹ Lyle Goldstein, Vitaly Kozyrev, "China, Japan and the Scramble for Siberia", **Survival**, vol. 48, no.1, Spring 2006, p. 175.

görülecektir. Bu üç devlet de en önemli ithalat kaynağı olan Ortadoğu coğrafyasına oldukça uzak olmakla birlikte, nakilde de ciddi sorunlar ile karşı karşıya bulunmaktadır. Üç ülkenin de enerji arz güvenliğini sağlamanın yolu birbirlerine karşı olan şüphelerle rekabet içine girmekten değil, bölgesel anlamda bir işbirliği sürecine girmelerinden geçmektedir.¹⁷⁰

Çin'in enerji güvenliğini sağlması konusunda yakın coğrafyasına verdiği önemin bir sonucu olarak Orta Asya'nın da Çin'in yakın markajı altında olduğunu söylememiz mümkündür. Zengin enerji kaynakları ile Çin açısından Orta Asya'nın çok önemli olmasının yanında aynı zamanda enerji kaynaklarının naklinde ciddi sıkıntılar taşıyan da bir bölgedir. Çin'in kuzeybatısındaki Doğu Türkistan, müslüman Uygur Türklerinin yaşadığı bir bölgedir. Bu bölgenin Çin için önemi ise oldukça zengin petrol kaynaklarıdır. Turpan, Jungar ve Tarim Havzaları bu bölgenin önemli petrol rezervlerine sahip yerleridir.¹⁷¹ Bölgede Uygur Türkleri ile Çin Hükümetinin yaşadığı problemler enerji güvenliği problemlerini de beraberinde getirmektedir. Çin için "ayrılıkçı terörist" olan Uygur Türkleri, ABD için "özgürlük savaşçısı" olmaktadır. Bu da bölgedeki sorunun devam etmesinde önemli bir noktadır.¹⁷² Çin'in yalnızca enerji hatları değil, Orta Asya ile tüm ekonomik bağları bu bölgeden geçmektedir. Bu bölgede yaşanan ya da yaşanması muhtemel olan birçok gelişme, Çin'in Orta Asya ile ilişkilerini doğrudan etkilemektedir.¹⁷³ Bu sebeple de bölgenin güvenliğinin sağlanabilmesi Çin'in enerji güvenliğinde Orta Asya hesaplarında önemli yer tutmaktadır.

¹⁷⁰ Yu Xintian, "China and Northeast Asian Regional Security Cooperation", *Asia-Pacific Review*, vol. 12, no. 2, 2005, pp. 35-36.

¹⁷¹ J. Peter Pham, "Beijing's Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia", *American Foreign Policy Interests*, no. 28, 2006, p. 57.

¹⁷² Ezra F. Vogel, "The Rise of China and the Changing Face of East Asia", *Asia-Pacific Review*, vol. 11, no. 1, p. 52.

¹⁷³ Niklas Swanström, "China and Central Asia: A New Great Game or Traditional Vassal Relations", *Journal of Contemporary China*, vol. 14, no. 45, November 2005, p. 580.

Çin açısından bölgenin en önemli iki ülkesi Kazakistan ve Türkmenistan'dır. Kazak petroleri Sovyetlerin dağılmasından itibaren Çin'in gündemindedir. Çin tıpkı diğer birçok dış yatırımı gibi Kazakistan'da da şirket hisselerini satın almak sureti ile bölgenin petrol kaynakları üzerinde denetim kurmaktadır. Çin, Kazak petrollerine sahip olabilmek için çok ciddi yatırımlar yapmaktadır. 1997 ile 2005 yılı arasında Çin'in Kazakistan'a 10 milyar dolar civarında yatırım yaptığı belirtilmektedir.¹⁷⁴ Çin ve Kazakistan arasında üç önemli anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaların toplamında Çin yılda yaklaşık 27 milyon ton petrol üretimine ve bir Kazak petrol şirketinin 20 yıllığına %60 hissesine sahip olmuştur.¹⁷⁵ Türkmenistan ile de doğalgaz konusunda işbirliğini geliştiren Çin 2006 yılında varılan bir anlaşma doğrultusunda 2008'den itibaren yıllık 30 milyar metreküp doğalgaz temin edecektir. Bu rakamın 2010 yılında yılda 50 milyar metreküpe çıkması beklenmektedir.¹⁷⁶ Çin'in Orta Asya'daki çıkarlarını koruyabilmesinin en önemli aracı Şangay İşbirliği Örgütü'dür. Örgüt bölge ülkelerini sıkı işbirliğine yönlendirerek başta Aşırı İslamcılık olmak üzere bölgedeki önemli sorunlara çözüm bulabilmek ve bölgede istikrarı sağlayabilmek anlamında birtakım görevler üstlenmektedir. Uygur Türkleri ile ilgili sorunların, dolayısıyla da Xinjiang bölgesinin güvenliğinin, buna bağlı olarak da enerji güvenliğinin sağlanabilmesi anlamında ŞİÖ çok önemlidir.¹⁷⁷

Çin'in Latin Amerika ile ilişkileri de giderek artmaktadır. Başta Venezüella olmak üzere birçok Latin Amerika ülkesi Çin'in gündemindedir. Çin, Venezüella'da 14 petrol sahasında arama yapma imtiyazı elde etmiştir. Kasım 2004'te Devlet Başkanı Hu Jin Tao, Şili, Brezilya, Arjantin ve Küba'ya

---

¹⁷⁴ Yi-Chong, **a.g.m.**, p. 283.

¹⁷⁵ Lai, **a.g.m.**, p. 527.

¹⁷⁶ Henry Plater-Zybek, **Turkmenistan-Slowly In The Right Direction**, Advanced Research and Assessment Group Central Asian Series, Defence Academy of the United Kingdom, October 2007, p. 6

¹⁷⁷ Pham, **a.g.m.**, p. 61.

yaptığı resmi ziyaretler sonucunda on yıl içinde Latin Amerika'ya 100 milyar dolarlık yatırım yapacağını garanti etmiştir.¹⁷⁸

Çin'in Afrika'da çok hızlı bir biçimde ilerlediğini söylememiz mümkündür. 2000'li yılların ilk yarısından itibaren Çin varolan ilişkilerini önemli ölçüde geliştirerek çok ciddi bir atılım göstermiştir. Bugün Afrika'da 700'den fazla Çin şirketi faaliyet göstermektedir. Bununla beraber 2004 yılı itibariyle Çin'e yapılan toplam 15 milyar dolarlık dış yatırımın 900 milyon dolarlık bölümü Çin'e aittir. Çin yaptığı yatırımlar ile ABD ve Fransa'nın hemen arkasında ve İngiltere'den bir adım önde üçüncü sıraya yükselmiştir.¹⁷⁹ Çin'in Afrika'dan gerçekleştirdiği petrol ithalatının da giderek arttığını söylememiz mümkündür. Petrol ithalatının %27'sini Afrika'dan sağlayan Çin'in başlıca ihracatçıları Cezayir, Angola, Çad, Sudan olmakla beraber hisse alımlarında paylarını yükselttiği ülkeler ise Ekvator Ginesi, Gabon ve Nijerya'dır. Sudan, bölgede Çin-ABD ilişkilerini etkileyen en önemli ülke olarak da karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin 1995 yılında ilişkilerini kopardığı bu ülke ile giderek daha sıkı ilişki kuran Çin'in, denizaşırı en büyük petrol sahaları bugün Sudan'da bulunmaktadır. Sudan'ın toplam petrol ihracatının yarısından fazlası Çin'e yapılmaktadır ve bu rakam Çin'in toplam ihracatının %5'ine denk gelmektedir. Çin'in bölgedeki yatırımlarını sıralayacak olursak:

- Cezayir'de ADRAR petrol sahasının geliştirilmesi ve rafineri inşaatı,
- Çad'da Mimosa ve Kubla sahalarındaki rezervlerin değerlendirilmesi,
- Libya Ulusal Petrol Şirketi ile 5 yılı keşif 25 yılı üretim olmak üzere işbirliği anlaşması imzalanması,
- Moritanya'da petrol arama ve üretim faaliyetleri ile Nijer'deki petrol sahalarında olası depremlerle ilgili veri elde etme çalışmaları,
- Tunus'ta iki petrol sahasında kısmi satın alma,

¹⁷⁸ Lai, a.g.m., pp. 527-528.

¹⁷⁹ J. Peter Pham, "China's African Strategy and its Implications for U.S. Interests", **American Foreign Policy Interests**, no. 28, 2006, p. 244.

- Sudan’da yapılan önemli operasyonlar sonucu her yıl 16.38 milyon ton petrol üretimi ve 550 milyon varil petrol elde etme ve
- 2005 yılında imzalanan bir anlaşma doğrultusunda oluşturulan konsorsiyum çerçevesinde Petronas, Nigerian Express, Sudapet ve Hi-Tech Group’un Sudan hükümeti ile Sudan’da petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetleri şeklindedir.¹⁸⁰

Çin’in enerji arz güvenliğini sağlama konusunda denizaşırı bölgelerden pay sahibi olmayı baş hedef olarak belirlediğini görüyoruz. Bu, hem o bölgelerdeki etkinliğini daha da artırmayı, hem de çeşitliliği sağlamayı beraberinde getirmektedir. Ancak Çin, enerji arz güvenliğini sağlayabilmek için deniz yollarının da güvenliği sağlayabilmek zorundadır. Dış alımının %80’i Malakka Boğazı’ndan, %40’ı da Hürmüz Boğazı’ndan geçen Çin açısından Hint Okyanusu’nun önemi giderek artmaktadır. Bu sebeple de Çin, donanmasına son yıllarda büyük bir ağırlık vermeye başlamıştır.¹⁸¹ Aynı zamanda işbirliği adı altında rekabetinin giderek arttığı ABD ile de ilişki kurduğu ülkeler açısından sorun yaşamaktadır. Çünkü, ABD’nin teröre destek verdiğini iddia ettiği ve “şer eksenli” olarak tanımladığı ülkeler ile Çin sıkı ilişki içindedir. Bu durumun gelecek dönemde Çin ile ABD arasındaki rekabeti daha da artıracaklarını söylemek mümkündür.

---

¹⁸⁰ Angelica Austin, Danila Bochkarev, Willem van der Geest, **Energy Interests and Alliances: China, America and Africa**, East-West Institute Policy Paper, August 2008, pp. 18-19.

¹⁸¹ Lai, **a.g.m.**, pp. 893-894.

2.2.4. Rusya Federasyonu

Rusya diğer küresel ölçekli aktörlerden farklı olarak tüketici olmasının yanı sıra, dünyanın en önemli enerji üreticisi ülkelerinden biridir. Dünya'nın en önemli doğalgaz üreticisi olan Rusya, petrol üretiminde de ikinci sırayı almaktadır. 47 trilyon metreküp doğalgaza sahip olan ülke, aynı zamanda yaklaşık 100 milyar varil petrole sahiptir. Sibiryaya sahalarının üretime geçmeye başlaması ile birlikte Rusya'nın günlük petrol üretimi önemli oranda artmıştır.¹⁸²

Rus ekonomisi açısından da enerji kaynaklarının rolü oldukça büyüktür. Rusya'nın ihracat gelirlerinin yaklaşık %75'ini petrol, doğalgaz ve diğer tabii kaynaklar oluşturmaktadır.¹⁸³ Rusya'nın enerji politikaları konusunda önemli bir dönüşüm yaşadığını söylemek mümkündür. Dağılımın ardından serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde, özellikle de enerji sektöründe birçok girişimci önemli servetlerin sahipleri olmuşlardır. "Oligark" adı verilen bu yeni sanayici sınıfı, Yeltsin dönemi ile palazlanmasına rağmen Putin döneminde bu konu farklılaşmış ve Oligarklar, Putin döneminde tasfiye sürecine girmeye başlamıştır. Rus şirketlerinin uluslararası pazara açılması ve yabancı şirketlere devri süreci bu şekilde tıkanmıştır.¹⁸⁴ Rusya'da gelişen bu değişim süreci "doğal kaynakların yeniden millileştirilmesi" olarak adlandırılmaktadır. Doğal kaynakların devlet tarafından kontrolü ve merkezi denetim, Rusya'nın enerji güvenliği politikalarının temeline oturmaktadır. Bu politikaların somutlaşmış hali ise

¹⁸² Andrew Monaghan, Lucia Montanaro-Jankovski, **EU-Russia Energy Relations: The Need for Active Engagement**, European Policy Centre Issue Paper, no. 45, March 2006, p. 18.

¹⁸³ Mesut Hakkı Caşın, **Novgorod Knezliği'nden 21. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2006, s. 481.

¹⁸⁴ Caşın, **a.g.e.**, s. 504.

Rusya'nın bir dış politika aracı olarak kullandığı, dünyanın en büyük doğalgaz şirketi olan Gazprom'dur.¹⁸⁵

Rusya'nın enerji güvenliği siyasetini Putin üç temel üzerine oturtmuştur: Enerji sektöründe yeniden devlet kontrolünü tesis etmek, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindeki yerel gaz üretimini kontrol altına alarak Avrupa'ya yeniden ihraç edilmesini sağlamak ve Avrupa yerel enerji pazarını da etki altına alabilmektir.¹⁸⁶

Gazprom, dünyanın en önemli gaz rezervlerini kontrol eden bir şirkettir. Dünya'daki gaz rezervlerinin %17'si ve Rusya'nın gaz rezervlerinin %60'ı Gazprom'un kontrolündedir. Ayrıca, Rusya'da üretilen gazın %85'i ve dünyada üretilen gazın %20'si yine Gazprom'a aittir. Doğalgazın hem ekonomik hem de stratejik öneminin bu derecede yüksek olması, Rusya'yı doğalgaz konusunda daha kapsamlı politikalar üretmeye sevketmektedir. Bu bağlamda Gazprom, USGS (Unified System of Gas Supplies-Gaz Arzı Birleşik Sistemi) adı altında bağımsız bir doğalgaz sistemi geliştirmiştir. Bu sistem kapsamında 155,000 km. boru hattı, 268 pompa istasyonu ve 24 yeraltı depolama birimi bulunmaktadır.¹⁸⁷

Rusya'nın doğalgaz politikası bununla da sınırlı kalmamaktadır. Bir adım daha öteye gidilerek, tıpkı OPEC gibi gaz ihraç eden ülkeleri biraraya getirmek istemektedir. Bu konuda ilk olarak en önemli doğalgaz ülkelerinden İran ile işbirliği yoluna gitmiştir. 2006 yılının sonunda Putin'in İran'a

---

¹⁸⁵ Cheng Jian, **Relations Between Russia and Europe From the Perspective of Energy Strategy**, Institut Für Friedensforschung und Sicherheitspolitik, Hamburg, Februar 2008, p. 13.

¹⁸⁶ Nicklas Norling, **Gazprom's Monopoly and Nabucco's Potentials: Strategic Decisions for Europe**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, November 2007, p. 11.

¹⁸⁷ Nina Poussenkova, "Gazprom and Russia's Great Eastern Pipe-Dreams", **Russian Analytical Digest**, no. 58, 21 April 2009, p. 5.

gerçekleştirdiği ziyaret sonucunda İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecad bunun çok ilginç bir fikir olduğunu ve üzerinde düşüneceğini belirtmiştir. Ocak 2007’de aynı konuyu görüşmek üzere Avrupa’nın en büyük ikinci doğalgaz ihracatçısı Cezayir ile görüşme gerçekleştirmiş, bunun ardından Şubat 2007’de Katar’a resmi bir ziyarette bulunmuştur. 9 Nisan tarihinde de Katar’ın başkenti Doha’da GECF (Gas Exporting Countries Forum-Gaz İhraç Eden Ülkeler Forumu) bir araya gelmiştir.¹⁸⁸ Bu girişimler şüphesiz Batı’yı, özellikle de ABD’yi önemli ölçüde rahatsız etmektedir. Çünkü, doğalgaz ihraç eden ülkelerin Rusya’nın kontrolü altında bir araya gelmesini, Rusya’nın bu konuda “tekel” olduğunu iddia etmesini ve Batı’nın giderek artan enerji ihtiyacını gözönünde bulundurduğumuz zaman bu durum, Rusya’ya önemli avantajlar sağlayabilecektir. Aynı zamanda doğalgaza sahip olan ülkelerle bu zeminde kurulacak bir ilişki, Rusya’nın siyasi olarak da elini kuvvetlendirecektir. Ancak, enerji kaynaklarına sahip olan ülkelerin aynı zamanda dünyanın önemli kriz bölgeleri de olması ve ABD öncülüğünde Batı’nın bölgede denetim kurma çabaları Rusya’nın bu girişiminin önünde en büyük engellerden birisidir.

Rusya’nın enerji güvenliğinde yaşadığı problemlerden bir diğeri enerji nakil hatlarıdır. Rusya’nın enerji nakil hatları oldukça eski ve yıpranmış hatlardır. Aynı zamanda ABD Enerji Bakanlığı’nın tahminlerine göre, günde yaklaşık 7 milyon varil gaz ihraç edilmekte ve bunun 4 milyonu boru hatları ile ihraç edilirken geri kalanı tren veya su kanalları yolu ile ulaştırılmaktadır. Bu durum hem güvenlik riskleri taşımakta hem de Rusya için oldukça maliyetli olmaktadır. Rusya’nın aynı zamanda bir bütün olarak altyapı konusunda eksiklikleri bulunmaktadır. Çok büyük ve iklim olarak zorlu şartlarda bulunan petrol ve doğalgaz bölgelerine sahip Rusya’nın bu sorunları aşabilmesi için çok yüksek rakamlarda yatırım yapması gerekmektedir. Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar Bakan Yardımcısı Pyotr Sadovnik yalnızca Kuzeybatı Rusya’da petrol ve doğalgaz keşfetmek, çıkarmak ve ticari bir değer

¹⁸⁸ Matteo Fachinotti, “Will Russia Create a Gas Cartel?”, **Russian Analytical Digest**, no. 18, 3 April 2007, p. 14.

kazandırabilecek için 2020 yılına kadar 65 milyar dolarlık bir yatırıma ihtiyaç olduğundan bahsetmiştir. Rusya'nın kendi sermayesiyle bunun üstesinden gelemeyeceği, yabancı girişimcilere ve şirketlere bu konuda güvenmesi gerektiğinden söz edilmektedir.¹⁸⁹

Rusya'nın üretici bir ülke olmasına bağlı olarak, enerji politikalarında diğer küresel aktörlerden daha farklı kaygılar içinde olduğunu söylemek mümkündür. Rusya'nın enerji güvenliğini sağlama konusunda alacağı tedbir, diğer aktörlerde olduğu gibi enerji arz kaynaklarını çeşitlendirmek değil, enerji talep kaynaklarını çeşitlendirmektir. Rusya, ne kadar çok sayıda ülkeye enerji kaynağı ulaştırabilirse o denli enerji güvenliğini sağlayabilir ve bir o kadar da diğer ülkeler üzerindeki etki alanını genişletebilir.

Bu noktadan hareketle Rusya'nın enerji kaynaklarının dünya pazarına açılmasındaki en önemli coğrafya olarak Karadeniz-Kafkasya bölgesini görmemiz mümkündür. 21. yüzyılın en önemli rekabet alanlarından biri olan bu coğrafya, ABD ve AB'nin de doğrudan ilgili alanı içindedir. Aynı zamanda yalnızca Rusya açısından değil, Batı'nın da enerji güvenliğini sağlamaya çalıştığı önemli bir coğrafyadır. Rusya bu bölgeden Avrupa'nın geneline petrol ve doğalgaz temin etmektedir. Bölgeye giden boru hatlarının büyük bir kısmı ise Ukrayna üzerinden geçmektedir. Bu durum son yıllara kadar Rusya'yı rahatsız etmese de, 2004 yılında yaşanan devrimin ardından Rusya-Ukrayna ilişkileri giderek zayıflamış ve ilişkilerin kötüye doğru gitmesi Ukrayna ile dönemsel olarak gaz krizlerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Ukrayna'dan geçen hatlar ise Rusya ile ilişkileri yine bir o kadar kötü olan Polonya'ya ulaşmaktadır. Rusya-Ukrayna-Polonya hattı ise Rusya açısından önemli bir güvenlik sorununu teşkil etmektedir. Bu durum Rusya'yı alternatif

---

¹⁸⁹ Monaghan, Montanaro-Jankovski, a.g.e., p. 20.

yollar aramaya sevk etmiştir.¹⁹⁰ Aynı şekilde Rusya'nın, Ukrayna ve zaman zaman da Belarus ile yaşadığı sorunlar AB ve ABD'yi de yakından ilgilendirmektedir. Rusya'nın enerjiyi bir dış politika silahı olarak kullanması ve çıkarları ile ters düştüğünü hissettiği anda gazı kesmesi, Batı açısından da bir güvenlik problemi oluşturmaktadır.¹⁹¹

Rusya'nın Avrupa'ya petrol ve doğalgaz ihracında bugün Karadeniz'in önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü Batı'nın Hazar Havzası kaynaklarını Türkiye üzerinden talep etmesi ve Ukrayna-Polonya hattının güvenlik probleminin giderek artması, Rusya'nın Karadeniz üzerinden birçok proje üretmesine sebep olmuştur. Rusya'nın bugün bölgedeki en önemli projesi "Güney Akım Projesi"dir. Bu proje kapsamında Rusya ile İtalya, Haziran 2008'de anlaşmaya varmışlardır. Güney Akım Projesi'nin iki önemli ayağı bulunmaktadır. İlk hat Bulgaristan ve Yunanistan hattını takip ederek İtalya'ya ulaşmakta, ikinci hat ise Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Slovenya'yı takip ederek Avusturya üzerinden Kuzey İtalya'ya ulaşmaktadır. Bu iki hattın Avrupa'ya yılda toplam 30 milyar metreküp gaz sevk edilecektir.¹⁹²

Bir diğer hat ise Rusya, Bulgaristan ve Yunanistan arasında Mart 2007'de imzalanan anlaşma ile gerçekleştirilecek olan Burgaz-Alexandropolis Petrol Boru Hattı'dır. 1.2 milyar dolara malolan bu hattın, günde 700,000 varil petrol taşınması öngörülmektedir.¹⁹³

Avrupa'ya ulaşan ikinci hat ise kuzeyden gelmektedir. Proje aşamasında olan bu hat, "Kuzey Akım" adı ile de bilinmektedir. Rusya'nın

¹⁹⁰ Kamalov, a.g.e., s. 289.

¹⁹¹ Andrew Monaghan, **Russia and the Security of Europe's Energy Supplies: Security in Diversity?**, Conflict Studies Research Centre Special Series, January 2007, p. 2.

¹⁹² Mark A. Smith, **Russian Energy Interests in the Balkans**, Advanced Research and Assessment Group Balkan Series, Defence Academy of the United Kingdom, March 2008, p. 2.

¹⁹³ Mark A. Smith, a.g.e., p. 5.

Vyborg kentinden çıkacak olan hat, Baltık Denizi'ni takip ederek Almanya'da Greifswald'a ulaşacaktır. Bu hat üzerinden yılda 55 milyar metreküp doğalgazın Avrupa'ya ulaştırılması hedeflenmektedir. İki ana hat üzerine inşa edilen projenin ilk ayağının 2011'de, ikincisinin ise 2011-2013 arasında biteceği öngörülmektedir.¹⁹⁴ Kuzeyden gerçekleştirilen bir diğer proje ise Avrupa'nın önemli alıcısı Norveç üzerinden Polonya pazarına ulaştırılmak üzere Kuzey Akım'a paralel ama görece daha küçük olan Skanled Boru Hattı Projesi'dir.¹⁹⁵

Rusya açısından Orta Asya'nın önemi ise enerji güvenliği politikalarında bir başka sorun alanını teşkil etmektedir. Sovyet döneminde kendi toprakları olan bu bölgedeki tüm hatların bugün yine Rusya'nın tekelinde ve daha az masraflı olması sebebiyle, Orta Asya ülkeleri tarafından kullanılıyor olmasına rağmen, Kazakistan ve Türkmenistan (hatta Hazar Havzası bağlamında Azerbaycan'ı da bu kapsama dahil etmemiz mümkündür) gibi bölgenin öne çıkan iki ülkesinin Sovyet döneminden kalma alışkanlığa tepki göstermeye başladığını görmemiz mümkündür. Bölgenin enerji kaynaklarının dünya pazarına açılmasında en önemli hatlar halen Rusya'ya ait olan hatlardır. Ancak bölgenin enerji üretici ülkeleri, kendi enerji güvenliklerini sağlama noktasında talep merkezlerini çeşitlendirme ve enerji kaynaklarının dünyaya pazarlanmasında bağımsızlık talep etmektedirler. Bu bağlamda Batı'nın önde gelen petrol ve doğalgaz şirketlerinin Hazar Havzası enerji kaynaklarına ciddi oranda yatırım yaptığı ve ülkeler üzerinde etkilerini artırdığı görülmektedir. Orta Asya ülkelerinin bu talebi, Batılı ülkelerin enerji güvenliği politikalarını doğrudan etkilemekte ve Batı'nın bölgeye girişini kolaylaştıran bir zemin hazırlamaktadır.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Bendik Solum Whist, **Nord Stream: Not Just a Pipeline**, Fridtjof Nansen Institute Report, November 2008, pp. 5-6.

¹⁹⁵ Jakub M. Godzimirski, "The Northern Dimension of Russian Gas Strategy", **Russian Analytical Digest**, no. 58, 21 April 2009, p. 3.

¹⁹⁶ Mamuka Tsereteli, **Economic and Energy Security: Connecting Europe and the Black Sea-Caspian Region**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, March 2008, pp. 37-38.

Rusya, Batı'nın bu hamlelerine karşı kayıtsız kalmamakta ve yakın çevresinin Batı'nın denetimi altına girmesine izin vermemektedir. Bu bağlamda Kazakistan ve Türkmenistan ile Mayıs 2007'de Prikaspişi doğalgaz boru hattının yenilenmesi ve kapasitesinin artırılması için bir anlaşma imzalamıştır. Bununla birlikte Şangay İşbirliği Örgütü'nde Çin'in giderek artan etkisine karşı faaliyetleri kontrol altına almak ve ortak bir enerji pazarının oluşmasını sağlayabilmek adına Enerji Klübü'nün kurulmasını önermiş ve bu öneri 2008 yılında hayata geçirilmiştir. Kırgızistan'ın da doğalgaz şirketini satın almayı planlayan Rusya, Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu'nun kapasitesini artırabilmek için Kazakistan ile anlaşmaya varmıştır. Buna göre 32 milyon ton olan yıllık petrol kapasitesi önce 50 ardından da 67 milyon tona yükseltilecektir. Ayrıca bölgedeki doğalgazı düşük fiyatlardan alan Rusya, kaynakları Batı'ya kaptırmamak için Avrupa fiyatlarından gazı satın almayı 2009 yılı itibariyle garanti etmiştir.¹⁹⁷

Rusya'nın bölgede Türkmenistan ile gaz üzerine kurulu ilişkileri ise Rusya açısından önemini korumaktadır. Türkmenistan'ın kurulduğu günden itibaren Rusya ile en büyük problemi, enerji kaynaklarının Rusya üzerinden pazara açılması ve Rusya'nın ödediği düşük ücretlerdir. Sırf Rusya'nın gaz alımında uyguladığı kotayı düşürmesi, Türkmenistan'ı ciddi bütçe problemleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Türkmenistan ise buna karşı olarak bölgeyi önemli ölçüde tehdit eden ve Rusya'nın önlenmesi konusunda ciddi şekilde çaba sarfettiği Taliban hareketi Türkmenistan tarafından "zarar görülmediği" gerekçesiyle tehdit olarak görülmemiştir.¹⁹⁸ Türkmenistan'ın Taliban'a yönelik bu politikası ise bugün Türkmen gazının Afganistan üzerinden Pakistan ve Hindistan'a ulaşmasını sağlayacak olan ve bölgenin en önemli projelerinden olan Trans-Afgan Hattı'nın gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır.

¹⁹⁷ Ertan Efeğil, "Orta Asya Güç Mücadelesine Genel Bakış", **Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun**, (ed.) Mehmet Seyfettin Erol, Ankara, Platin Yayınları, 2009, ss. 75-76.

¹⁹⁸ Elnur Soltan, "Türkmenistan ve Rusya: 'Gaz' Üzerinde Kurulan İlişkiler", **Avrasya Dosyası**, Türkmenistan Özel, cilt 7, sayı 2, Yaz 2001, ss. 191-193.

Türkmenistan'ın Taliban politikası ise Rusya'nın enerji güvenliğini doğrudan ilgilendirmektedir. Rusya, 2007 yılı itibariyle Türkmenistan'dan yılda 60-70 milyar metreküp doğalgaz alımı yapmaktadır ve bu rakamın 2009 itibariyle 70-80 milyar metreküpe çıkması beklenmektedir. Fiyat meselesi ise halen güncelliğini korumaktadır. Rusya 1000 metreküp için 44 dolar ödediği gazın fiyatını 2008 itibariyle 150 dolara yükseltmiştir ki, kendisi bu gazı Avrupa'ya 280 dolardan satmaktadır. Fiyatla ilgili problem Gazprom için de bir çelişki oluşturmaktadır. Çünkü Gazprom hem bölgenin tüm doğalgaz kaynaklarını kontrol etmek istemekte, aynı zamanda buna en düşük fiyattan sahip olmayı beklemektedir. Ancak Rusya'nın fiyatları sürekli aşağı çekmeye çalışması Türkmenistan'ı doğal olarak daha yüksek fiyat veren Batılı ülkelere yöneltmekte ve Gazprom'un etkisini azaltmaktadır.¹⁹⁹

Rusya'nın enerji güvenliğinde son dönemde giderek ön plana çıkan bir başka bölge ise Asya-Pasifik bölgesidir. Rusya'nın bu bölgeye olan ilgisinin "Doğuya Bakış Politikası" etrafında şekillendiğini söylememiz gerekmektedir. Doğuya Bakış Politikası çerçevesinde Çin, Japonya ve Güney Kore ile enerji konusundaki ilişkilerin geliştirildiği ve bu politikalar belirlenirken Kuzey Kore ve ABD'nin de dikkate alındığı görülmektedir.²⁰⁰ Rusya'nın doğusu zengin enerji kaynakları rezervleri ile önemli oranda yatırım beklemekte ve Rusya'nın geleceğe yönelik projeksiyonlarında merkeze oturmaktadır. Putin 2006'daki yeni yıl törenlerinde yaptığı konuşmada bunu açıkça dile getirmiştir. Asya-Pasifik bölgesinde etkin olabilmenin, Doğu Sibirya ve uzak doğusundaki enerji kaynaklarının üretilmesinden ve pazara açılması gerektiğinden bahseden Putin, bunun için çok ciddi yatırım ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir.²⁰¹ Bölgenin kalkınmasının maddi zorluklarının yanında bölge ile ilgili farklı sorunlar ile de uğraşmaktadır. Bölgenin yerli halkı enerji

¹⁹⁹ Tsereteli, **a.g.e.**, pp. 48-49.

²⁰⁰ Vladimir I. Ivanov, "Prospects for Russia's Energy Diplomacy in Northeast Asia", **Global Economic Review**, vol. 28, no. 2, 1999, p. 97.

²⁰¹ Nodari A. Simonia, "Russia in the Asia-Pacific: The Beginning of a New Era?", **Asia-Pacific Review**, vol. 13, no. 1, 2006, p. 28.

tesislerinin kurulması ile birlikte çevresel kirliliğin de başlayacağını belirtmekte ve bu bölgede kısmen de olsa Rusya'ya direniş göstermektedirler. Birtakım Rus şirketleri de bu karşı çıkışı desteklemekte ve bölgede sanayinin gelişmesi ile birlikte tehlike oranının ciddi şekilde yükseleceğinden bahsetmektedirler. Hem çevreciler hem de Putin'in çıkarlarını zedelediği bazı enerji şirketleri Rusya'nın bölgedeki girişimlerine daha baştan karşı çıkmaktadırlar.²⁰²

Rusya, Kuzeydoğu Asya'da Japonya, Güney Kore ve Çin ile enerji konusunda giderek artan ilişkiler kurmaktadır. 90'ların başından itibaren Rusya bu ülkelerle ilişki kurmak ile beraber Kuzey Kore ile de ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. Hem Kuzey Kore'nin nükleer silahları ile ilgili 6'lı görüşmelere katılmış, aynı zamanda da Japonya'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeliğini destekleme kararı almıştır. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne de katılma kararı alan Rusya bunların yanında Kore yarımadasında terörizme ve kitle imha silahlarına karşı da tavır ortaya koymaktadır.²⁰³ Görüldüğü gibi, Rusya'nın Asya-Pasifik bölgesinde enerji güvenliği politikalarının sağlanabilmesi için çok yönlü bir dış politika takip etmesi gerekmektedir.

Japonya, Rusya ile arasında sınır oluşturan Sakhalin bölgesinde gerçekleştirilmesi planan projeler için birçok şirketini devreye sokmuştur. Enerji güvenliği konusunda Ortadoğu'ya %80'in üzerinde bağımlı olan Japonya açısından Rusya'nın doğusundaki enerji kaynakları hem çeşitlilik hem de ulaşılabilirlik bağlamında Japonya için kilit önemdedir. Bu bağlamda Japonya, Sakhalin 1 ve Sakhalin 2 projeleri için büyük ölçüde yatırım yapmaktadır. Ayrıca Rusya ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda Doğu

²⁰² Marjorie Mandelstam Balzer, "The Tension Between Might and Rights: Siberians and Energy Developers in Post-Socialist Binds", **Europe-Asia Studies**, vol. 58, no. 4, June 2006, p. 569.

²⁰³ Vladimir I. Ivanov, "Russia's Energy Future and Northeast Asia", **Asia-Pacific Review**, vol. 13, no. 2, 2006, p. 48.

Sibirya ve Yakutistan'da petrol ve doğalgaz üretim tesislerinin kurulması için de Rusya'ya destek vermeyi garanti etmiştir.²⁰⁴ Japonya için başat önemde olan hat, Sibirya'dan Japonya'nın Nakhodka şehrine ulaşacak olan 4130 km. uzunluğundaki hattır. Bu hattan sağlanacak petrol ile Japonya'nın %90 olan Ortadoğu bağımlılığı % 60 seviyesine gerileyecektir ki, bu Japonya'nın enerji güvenliği politikaları açısından Rusya'yı merkeze koymakta ve Rusya'nın bölgede elini kuvvetlendirmektedir.²⁰⁵

Çin ile geliştirdiği ilişkiler ise iki ülkenin önemli benzerlikleri ve ortak çıkarları bağlamında ciddi ölçüde gelişme göstermektedir. Merkezi sistemleri çok güçlü, diktatörlükle itham edilen yönetimlere sahip, sosyalist geçmişleri olan ve ikisi de ABD karşıtı olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan bu iki ülkenin ilişkilerinin sıcak olduğunu söylemek mümkündür.²⁰⁶ Çin'in Rusya ile Temmuz 2001'de imzaladığı anlaşma doğrultusunda Batı Sibirya'dan Çin'e petrol sevkedilecektir. Bu hat yıllık 12 milyon ton petrol taşıyacak ve Çin'in toplam petrol tüketiminin %12'sini karşılayacaktır. 2006-2010 arasında 20 milyon ton kapasiteli olan bu hattan 2011-2030 yılları arasında yılda 30 milyon ton petrol taşınacaktır.²⁰⁷ Ancak bu hat 2002 yılının ilk yıllarında Kremlin tarafından reddedilmiş ve Çin'e yönelik petrol ihracı askıya alınmıştır.²⁰⁸ 2004 yılı içinde yeniden gelişen ilişkiler bağlamında demiryolu ile petrol ihrac edilmeye başlamıştır. Bu rakam 2005 yılında 7.6 milyon, 2006 yılında ise 15 milyon tondur.²⁰⁹ Rusya ve Çin arasındaki bir diğer önemli proje, Altay Doğalgaz Boru Hattı projesidir. Bu proje bağlamında Rusya'dan Çin'e doğlagaz ihracatı planlanmaktadır. Bu proje ilerde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

²⁰⁴ Simonia, **a.g.m.**, p. 25.

²⁰⁵ Leszek Buszynski, "Oil and Territory in Putin's Relations with China and Japan", **The Pacific Review**, vol. 19, no. 3, September 2006, p. 293.

²⁰⁶ Lowell Dittmer, "The Sino-Russian Strategic Partnership", **Journal of Contemporary China**, vol. 10, no. 28, 2001, p. 413.

²⁰⁷ Buszynski, **a.g.m.**, p. 289.

²⁰⁸ Keun-Wook Paik, "Russia's Oil and Gas Export To Northeast Asia", **Asia-Pacific Review**, vol. 12, no. 2, 2005, p. 59.

²⁰⁹ Kamalov, **a.g.e.**, ss. 183-184.

“Rusya’nın Enerji Stratejisi 2020” raporuna göre, 2020 yılında 2003 yılına göre üretim kapasitesi üç kat artacaktır. Bununla beraber Rusya, Asya-Pasifik petrol pazarının %30’unu, doğalgaz pazarının ise %15’ini kontrol etmeyi hedeflemektedir.²¹⁰

Rusya’nın kuzeyi enerji kaynakları konusunda yapılan araştırmalara göre oldukça zengindir. Küresel ısınma ile birlikte bölgenin enerji kaynaklarına ulaşım daha kolay ve daha az maliyetli hale gelmiş, bu durum ABD, AB ve Rusya’nın bölgeye olan ilgisinde önemli bir artış meydana getirmiştir. Mayıs 2007’de Nurmansk’ta yapılan Devlet Konseyi toplantısında konuşan Putin, Ulusal Arktik Konseyi kurulmasına karar verildiğini açıklamıştır. Ağustos ayında ise bölgenin enerji kaynaklarına yönelik gerçekleştirilecek faaliyetlere başlanmıştır. Bölgede Rusya’nın toplam gazının %90’ının, toplam petrolünün de %60’ının olduğu belirtilmektedir. Bu rakamların bu denli yüksek olması, Rusya’nın bölgeye olan ilgisini giderek güçlendirmektedir ve Rusya kıta sahanlığına giren bölgelerin ekonomik haklarını elde etme konusunda çalışmalarına hız kazandırmıştır.²¹¹

Son olarak Rusya’nın Afrika’da Cezayir ile geliştirdiği ilişkileri de ele almalıyız. Önemli bir doğalgaz ülkesi olan Cezayir, Avrupa’ya yaptığı önemli ihraç rakamları ile Rusya’nın dikkatini büyük ölçüde çekmektedir. AB’nin Rusya’ya olan bağımlılığı için de Cezayir kilit önemdedir. Cezayir’in en önemli doğalgaz şirketi Sonatrach ile yaptığı anlaşmalar doğrultusunda Batı’nın bölgedeki etkisini azaltarak, Cezayir’i Avrupa için bir alternatif olmaktan çıkarmak istemekte ve küresel anlamda varlığını Afrika’dan da hissettirmeye çalışmaktadır. Ayrıca Cezayir , MEDGAZ ve GALSI Projeleri ile Avrupa ülkeleri üzerindeki etkisini giderek sağlamlaştırmakta ve Rusya da bu

²¹⁰ Paik, **a.g.m.**, p. 67.

²¹¹ Mark A. Smith, Keir Giles, **Russia and the Arctic: The ‘Last Dash North’**, Advanced Research and Assessment Group Russian Series, Defence Academy of the United Kingdom, September 2007, p. 1.

durumun avantajlarından Cezayir ile ilişkilerini geliştirmek sureti ile faydalanmaya çalışmaktadır.²¹²

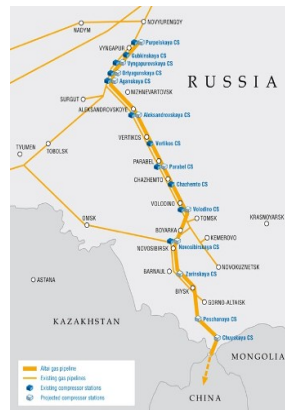
2.3. ENERJİNİN DÜNYA PAZARLARINA ULAŞTIRILMASINDA GELİŞTİRİLEN ÖNEMLİ PROJELER

2.3.1. Altay Projesi

Altay Boru Hattı Projesi, Batı Sibirya doğalgazının Rusya'nın Altay Cumhuriyeti'nden geçerek Çin sınırlarına, ordan da Şangay'a ulaştırılmasını hedefleyen bir projedir. 21-22 Mart 2006 tarihlerinde Gazprom ile Çin Ulusal Petrol Şirketi (CNPC) arasında anlaşma imzalanmış ve 7 Temmuz 2006 tarihinde projenin son şekli verilmiştir. İlk etapta yıllık 30 milyar metreküp olan bu rakamın daha sonra 68 milyar metreküpe çıkması hedeflenmektedir.²¹³

Harita 1.

Altay Projesi

Kaynak: <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/altai/>

²¹² Hakim Darbouche, **Russian-Algerian Cooperation and the “GasOPEC”**: What’s in the Pipeline?, Centre for European Policy Studies Policy Brief, no. 123, March 2007, pp. 4-5.

²¹³ (Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/articles/article22202.shtml>, 30.10.2009

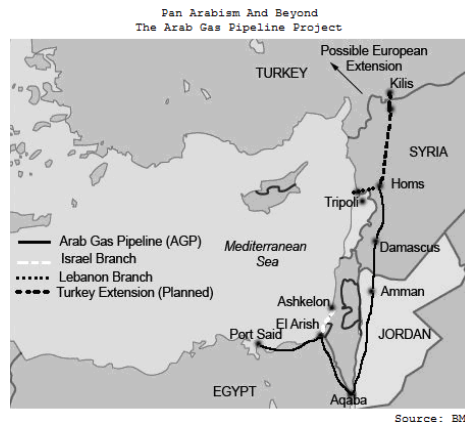

2.3.2. Arap Gaz Projesi

Temelinde Mısır doğalgazının Arap ülkelerine ulaştırılmasını sağlayan bu proje, Avrupa'ya da ulaşmayı hedeflemektedir. Toplam uzunluğu 1200 kilometre olan hattın toplam değeri 1.2 milyar dolardır. Hat dört ayrı bölümden meydana gelmektedir. İlk bölümü Mısır'da Ariş'ten Ürdün'de Akabe'ye kadar olan bölümdür. Temmuz 2003'te tamamlanan bu bölüm yılda 10.3 milyar metreküp doğalgaz taşımaktadır. İkinci bölüm, Ürdün'de Amman'dan Suriye sınırındaki El-Rehab'a kadar olan bölümdür. Bu bölüm 2005 yılında tamamlanmıştır. Üçüncü bölüm Ürdün'den Suriye'ye ulaşan 319 kilometrelik bölümdür. El-Rehab'tan Homs'a uzanan bu hat, yılda 1.1 milyar metreküp doğalgaz taşımaktadır. Son bölüm ise Homs'tan Lübnan'da Tripoli'ye uzanmaktadır. 2 Eylül 2009'da imzalanan anlaşma doğrultusunda 8 Eylül 2009'da çalışmalara başlanmıştır. 19 Ekim 2009'da bu hattın gaz vermeye başlanmıştır. Bu hattın Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne ve Suriye üzerinden Türkiye'ye uzatılması da planlanmaktadır.²¹⁴

Harita 2.

Arap Gaz Projesi

Kaynak: <http://www.stroytransgaz.ru/media/112816/arabgaspipeline1.gif>

²¹⁴ (Erişim), www.revolve-magazine.com/energy-project.php, 03.06.2010

2.3.3. Bakü-Tiflis-Ceyhan

Azerbaycan'a ait Azeri, Çırag ve Güneşli deniz sahalarındaki petrolün Gürcistan'dan geçerek, Türkiye'de Ceyhan limanına, oradan da dünya pazarlarına ulaşması hedeflenen boru hattı projesidir. Toplam uzunluğu 1768 km. olan bu hattın maliyeti 3.7 milyar dolardır. Bu hattan günde yaklaşık 1 milyon varil petrol iletimi sağlanmaktadır ve ortalama ömrünün 40 yıl olduğu tahmin edilmektedir.²¹⁵ Bu hattın önemi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Sovyet kontrolündeki bu bölgede ilk defa Hazar Havzası kaynaklarının Batı desteği ile kıtalararası bir projeye dahil edilmesidir. Gürcistan-Türkiye sınırından petrol ilk olarak 17 Kasım 2005'te girmiş ve 28 Mayıs 2006'da Ceyhan limanına ulaşmıştır. Bu hat, 13 Temmuz 2006 tarihinde üç ülkenin liderinin katıldığı resmi bir törenle faaliyete geçmiştir.²¹⁶

Harita 3.

Bakü-Tiflis-Ceyhan Hattı

Kaynak: http://morris108.files.wordpress.com/2008/08/btc_mapjpg.gif

²¹⁵ (Erişim), <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/>, 30.10. 2009

²¹⁶ (Erişim), <http://www.btc.com.tr/proje.html>, 01.11.2009

2.3.4. GALSI

Fizibilite çalışmaları 2005 yılında tamamlanan bu proje ile ilgili anlaşma 14 Kasım 2007'de İtalya ve Cezayir arasında imzalanmıştır. Yaklaşık 1200 km. olan bu hattın İtalya'ya Sardunya adası üzerinden 8 milyar metreküp doğalgaz akışı sağlanacaktır. 2 milyar dolar maliyeti olan bu hattın 2012 yılında faaliyete geçmesi beklenmektedir.²¹⁷

Harita 4.

GALSI

Kaynak: <http://www.mem-algeria.org/actu/comn/galsi.2.jpg>

²¹⁷(Erişim),http://pipelinesinternational.com/news/delving_to_the_bottom_of_the_mediterranean_galsi_pipeline/040190, 02.06.2010

2.3.5. Güney Akım

Güney Akım Projesi, Rusya Federasyonu'nun Batı merkezli Hazar-Avrupa hattına yönelik projelerine alternatif olarak geliştirilen ve Avrupa'nın Rusya'ya olan bağımlılığının sürdürülmesini öngören bir projedir. Güney Akım Projesi'nin iki ana hattı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Rusya'dan gelen gazın, Bulgaristan üzerinden Yunanistan ve İtalya'ya sevk edildiği hat olup, ikincisi ise Macaristan, Sırbistan ve Avusturya üzerinden İtalya'ya ulaşacak hattır. Rusya ve İtalya arasında bu konuda 14 Kasım 2006 tarihinde bir memorandum imzalanmıştır.²¹⁸ Proje ile ilgili nihai imza ise 15 Mayıs 2009 tarihinde Soçi'de atılmıştır. 2035 yılına kadar geçerli olacak anlaşmaya göre önümüzdeki yıldan itibaren bu hattan yılda 3 milyar metreküp doğalgaz akışı beklenmektedir.²¹⁹

Harita 5.

Güney Akım

Kaynak: http://south-stream.info/fileadmin/pixs/sotrudnichestvo/3d_map/south_stream_europe_big_eng_final.jp

²¹⁸ (Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/news/2007/06/24146.shtml>, 01.11.2009

²¹⁹ (Erişim), <http://www.voanews.com/turkish/archive/2009-05/2009-05-15-voa25.cfm?moddate=2009-05-15>, 02.11.2009

2.3.6. İnan-Pakistan-Hindistan

Çalışmalarına 1990'ların ilk yıllarında başlanan bu proje, üç ülkenin de içinde bulunduğu birçok siyasi problemden dolayı halen başarıya ulaşamamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de, hiç şüphesiz İnan enerji kaynaklarının dünya pazarına açılmasına ABD'nin şiddetli itirazıdır.²²⁰ Hem bu nedenlerin varlığı hem de Pakistan ve Hindistan'da yaşanan iç istikrarsızlıklar ve üç ülkenin birbirleri ile yaşadığı problemler bu projenin önündeki en büyük engellerdir. 2013 yılında bitirilmesi hedeflenen bu hattın, yılda İnan'dan Pakistan ve Hindistan'a toplam 60 milyar metreküp doğalgaz taşınması beklenmektedir.²²¹

Harita 6.

İnan-Pakistan-Hindistan Hattı

Kaynak: <http://dyn.ifilm.com/resize/image/stills/films/resize/istd/2976722.jpg>

²²⁰ (Erişim), <http://pakistan.foreignpolicyblogs.com/tag/ipi-pipeline/>, 02.11.2009

²²¹ (Erişim), <http://www.india-server.com/news/ipi-pipeline-moves-ahead-defying-u-s--3777.html>, 02.11.2009

2.3.7. Kuzey Akım

Bu proje Rusya'nın Avrupa'ya ulaşan enerji hatlarına bir yenisini daha eklemiştir. Bu hat Baltık Denizi'ni takip ederek, Avrupa'ya kuzeyden doğalgaz ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu hat Rusya açısından Avrupa üzerindeki etkisini devam ettirmek anlamında oldukça önemlidir. Bu hat birbirine paralel iki hattan oluşmaktadır. Toplamda 1220 km. olan bu hattın ilk bölümünün 2011 yılında tamamlanması planlanmaktadır ve bu hattın 27.5 milyar metreküp doğalgaz akışı sağlanacaktır. Diğer bölümünün ise yapımı 2012 yılında tamamlanacak ve bu hattın da yapılmasıyla doğalgaz akışı ikiye katlanarak 55 milyar metreküpe ulaşacaktır.²²²

Harita 7.

Kuzey Akım Hattı

Kaynak: <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/nord-stream/>

²²² (Erişim), <http://www.nord-stream.com/en/the-pipeline.html>, 02.11.2009

2.3.8. Mavi Akım

Rusya ve Türkiye arasında 1998 yılında yapılan anlaşmaya göre, Karadeniz üzerinden gelecek bu doğalgaz hattı, Samsun Limanı'ndan Türkiye'ye giriş yapıp güneyde Ceyhan Limanı'na ulaşacaktır. Bu hattın taşıma kapasitesi yılda 16 milyar metreküptür.²²³ Toplam uzunluğu 1213 km. olan bu hat ile ilgili 2005 yılının Kasım ayında Türkiye ile anlaşmaya varılmıştır ve bu anlaşma uyarınca 2006'da 7.5, 2007 yılında ise 9.5 milyar metreküp doğalgaz akışı sağlanmıştır. Bu projenin devamı niteliğinde olan Mavi Akım-2 kapsamında da hattın İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne uzatılması beklenmektedir.²²⁴

Harita 8.

Mavi Akım Hattı

Kaynak: <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/bs/>

²²³ (Erişim), http://www.offshore-technology.com/projects/blue_stream/, 02.11.2009

²²⁴ (Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/articles/article8895.shtml>, 02.11.2009

2.3.9. Medgaz

Cezayir'den İspanya'ya doğalgaz taşınması planlanan bu projenin yapımına Mart 2008'de başlanmıştır ve 2010 yılında da faaliyete geçmesi planlanmaktadır.²²⁵ 210 km. uzunluğundaki bu hattın yılda 8 milyar metreküp doğalgaz akışı sağlayacaktır ve bu rakamın daha sonra 16 milyar metreküpe çıkması beklenmektedir.²²⁶ Bu projenin maliyeti 900 milyon euro'dur.²²⁷

Harita 9.

Medgaz Hattı

Kaynak: <http://www.mem-algeria.org/actu/comn/medgaz1.jpg>

²²⁵ (Erişim), http://www.cepsa.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm, 03.11.2009

²²⁶ (Erişim), http://www.menafn.com/qn_news_story_s.asp?StoryId=1093259755, 03.11.2009

²²⁷ (Erişim), <http://www.zawya.com/projects/project.cfm?pid=121107012202&cc>, 03.06.2010

2.3.10. Nabucco

Hazar Havzası ve Ortadoğu doğalgaz kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırılabilmesi için gerçekleştiren ve günümüzün en önemli projelerinden biri olan Nabucco, Azerbaycan ve Mısır'dan elde edilecek gazın, Türkiye üzerinden Bulgaristan, Romanya, Macaristan yolu ile Avusturya'ya taşınmasını öngören bir doğalgaz projesidir. Hattın maksimum kapasitesi yıllık 31 milyar metreküptür.²²⁸ Bu hattın gerçekleştirilmesi ile ilgili anlaşma, 13 Temmuz 2009 tarihinde Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya başbakanları, AB komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso tarafından Ankara'da imzalandı. Toplam maliyeti 7.9 milyar euro olan bu hattın yapımına 2010 yılında başlanması kararlaştırılmış ve 2018 yılında tam kapasiteye geçmesi hedeflenmiştir. İlk olarak 2014 yılında gaz pompalanacak olan hattan, ilk yıllarda 3'te bir oranında doğalgaz akışı sağlanacaktır. İlk etapta 8-10 milyar metreküp civarında Azeri gazı geçmesi planmakta ve daha sonra bu hatta Irak ve Kazakistan gazlarının eklenmesi düşünülmektedir. Bu hat Türkiye açısından oldukça önem taşımaktadır. Yalnızca ekonomik olarak değil, siyasi olarak da enerji meselesinde Türkiye'yi gündeme oturtmakta ve Türkiye'nin jeopolitik önemini giderek artırmaktadır.²²⁹

Harita 10.

Nabucco Hattı

Kaynak: <http://www.alternaturk.org/haber/wp-content/gallery/nabucco/nabucco-1.png>

²²⁸(Erişim),<http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>, 03.11.2009

²²⁹ (Erişim), <http://www.enerjiformu.com/gazete/?ID=4997>, 03.11.2009

2.3.11. Trans-Afgan

Bu proje yine Rusya'nın ve İran'ın bölgede etkin olma çabalarına karşı Türkmenistan, Afganistan ve Pakistan arasında gerçekleştirilen bir anlaşmanın sonucunda 2002 yılında ortaya çıkmıştır. Bu projenin hedefi Türkmen doğalgazının Afganistan'ı by-pass ederek doğalgazın Pakistan'a iletilmesidir. Bu hatta 2005 yılında Hindistan da dahil olmaya karar vermiştir.²³⁰ Bu proje ile ilgili dört ülke nihai olarak 24 Nisan 2008 tarihinde bir anlaşma imzalamıştır.²³¹ 6 milyar dolar maliyetli bu proje kapsamında Türkmenistan'dan Pakistan ve Hindistan'a yılda 33 milyar metreküp doğalgaz ulaştırılacaktır. Ancak bu projenin 2018'den önce hayata geçmesi beklenmemektedir. Bu proje İran'dan çıkıp Pakistan ve Hindistan'a ulaşması hedeflenen projeye alternatif olarak ve İran'ı bölgede pasifize edebilmek için oldukça önemli bir yerdedir.²³²

Harita 11.

Trans-Afgan Hattı

Kaynak: <http://southasiaspeaks.files.wordpress.com/2009/12/afghanistan-pipeline.jpeg>

²³⁰(Erişim),

http://www.turkmenistan.ru/?page_id=3&lang_id=en&elem_id=6884&type=event&sort=date_desc, 03.11.2009

²³¹ John Foster, **A Pipeline Through a Troubled Land: Afghanistan, Canada and The New Great Energy Game**, CCPA Foreign Policy Series, vol. 3, no. 1, June 2008, pp. 2-3.

²³² (Erişim), <http://www.afghanconflictmonitor.org/2008/05/trans-afghan-pi.html>, 03.11.2009

2.3.12. Türkiye-Yunanistan-İtalya

Yapımına 2005 yılında başlanan bu hat, Türkiye üzerinden Yunanistan ve İtalya'ya doğalgaz taşınmasını öngörmektedir. 18 Kasım 2007'de ise yapılan açılış töreni ile Yunanistan'a gaz sevkiyatı başlamıştır. 2003 yılında yapılan anlaşma doğrultusunda 2006 yılında 250 milyon, daha sonrasında ise 750 milyon metreküp doğalgaz akışı sağlanacaktır. 31 Ocak 2007'de imzalanan bir diğer anlaşma ile birlikte İtalya bu hat ile ilgili Yunanistan ile anlaşmaya varmış ve ardından üç ülkenin temsilcileri 26 Temmuz 2007'de projenin son hali ile ilgili anlaşmayı imzalamışlardır. Bu anlaşma doğrultusunda Yunanistan'a yılda 3,6, İtalya'ya ise yılda 8 milyar metreküp doğalgaz verilecektir.²³³

Harita 12.

Kaynak: <http://cambridgeforecast.files.wordpress.com/2008/02/tgi.jpg>

²³³ (Erişim), <http://www.botas.gov.tr/icerik/tur/projeler/yurtdisi.asp#02>, 04.11.2009

2.3.13. Türkmenistan-Çin

2006 yılında yılında imzalanan anlaşmaya göre, Türkmenistan Çin'e 30 yıllık bir süre boyunca yılda 30 milyar metreküp doğalgaz vermeyi garanti etmiştir. Çin 1.3 trilyon metreküp rezerve sahip Bağtیارlık bölgesinden doğalgaz alacağı boru hattını Ağustos 2007 itibariyle yapmaya başlamış ve Aralık 2009 itibariyle de bölgeden Çin'e doğalgaz akışı başlamıştır. Türkmenistan'ın doğusunda Gedaim'den çıkacak olan hat Çin'in batı sınırındaki Korgos'a ulaşacaktır.²³⁴ Çin'in Orta Asya politikasında Kazakistan ile petrol konusunda gerçekleştirdiği sıkı ilişkilere Türkmenistan ile doğalgaz ilişkileri de eklenmiş ve Çin bu proje ile birlikte bölgedeki etki alanını daha da genişletmiştir.²³⁵

Harita 13.

Türkmenistan-Çin Hattı

Kaynak: <http://www.chinapage.com/map/turkmenistan-khorgos-pipeline.jpg>

²³⁴(Erişim), www.rferl.org/content/TurkmenistanChina_Gas_Pipeline_To_Open/1903108.html, 01.06.2010

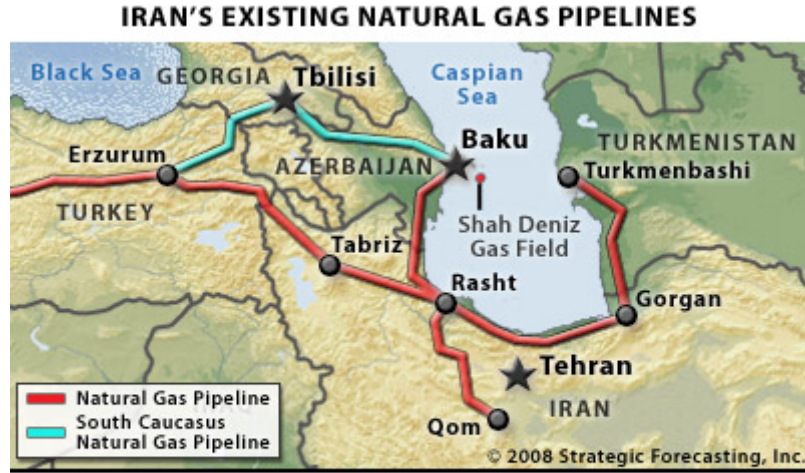
²³⁵ (Erişim), <http://www.newscentralasia.net/Regional-News/160.html>, 04.11.2009

2.3.14. Türkmenistan-İran

İki önemli doğalgaz ülkesi olan Türkmenistan ve İran, Türkmen gazının dışa açılması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Buna göre Türkmengazı İran'dan geçerek Türkiye'ye, oradan da Avrupa pazarına ulaşacaktır. Boru hattının yapımının 2009 sonunda öngörüldüğü bu proje kapsamında ilk olarak yılda 8 milyar metreküp doğalgaz akışı sağlanacağı belirtilmiş, ancak bu rakam daha sonra 14 milyar metreküpe çıkarılmıştır.²³⁶

Harita 14.

Türkmenistan-İran Hattı

Kaynak: <http://media.stratfor.com/mmfb/d/bde07a14480a0744d803e31bdd0d01f2b2d50eac.jpg>

²³⁶(Erişim), http://www.channelnewsasia.com/stories/afp_world_business/view/446306/1.html, 04.11.2009

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HİNDİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİ VE HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİ

3.1 HİNDİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİNİN YERİ

Hindistan'ın enerji ile tanışması 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır. Dünyada petrolün yeni yeni keşfedilmeye başlandığı bu dönemde İngiltere'nin Kafkaslar ve Ortadoğu ile birlikte Güney Asya'da da eş zamanlı olarak faaliyete başladığını söylememiz mümkündür. Hindistan'ın İngiliz sömürgesi altında olduğu bu dönemde, 1860 yılında Assam'da ilk olarak petrol arama çalışmalarına başlanmıştır. Yaklaşık 30 yıl süren bu çalışmaların sonucunda 1889 yılında Digboi bölgesinde petrole ulaşılmıştır. Dönemin İngilizlere ait olan tek enerji şirketi AR&T (The Assam Railways & Trading Company Limited)'nin çalışmaları sonucunda petrol keşfedilmiştir. Bu şirket, 1947 yılındaki Hindistan'ın bağımsızlığından önce 1899 yılında AOC (The Assam Oil Company) adını, ardından 1921 yılında BOC (The Burmah Oil Company) adını almıştır. Bağımsızlığın ardından 1948 yılında yeni hükümet IPR (Endüstriyel Politika Kararı) almıştır. Bu karara göre, Hindistan'ın ekonomik anlamda kalkınabilmesi, petrol sanayisinin gelişmesi ile doğru orantılıdır.²³⁷

Bağımsızlıktan itibaren 70'lerin sonuna kadar gelineen dönemde Hindistan'ın ekonomi politikalarının temelindeki beş yıllık kalkınma planlarının ana konusu genellikle enerjidir. İlk iki plan "Yeraltı Kaynaklarının Geliştirilmesi"dir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı "Yeraltı kaynakları ve

²³⁷ Tanvi Madan, **India**, The Brookings Institute Foreign Policy Studies Energy Security Series, November 2006, p. 34.

Petrol"dür. 1970'lerin sonlarına kadar süren Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı ise "Enerji"dir. Bu plan Hindistan'ın petrol ihtiyacının karşılanması amacıyla oluşturulmuştur.²³⁸

1974 yılı Hindistan'ın petrol sektörü açısından ciddi bir dönüşümün yaşandığı bir yıl olmuştur. İlk defa bu yıl içinde Hindistan münhasır ekonomik bölgesine dahil bir alanda kıyıda uzak (offshore) petrol kaynaklarına ulaşmıştır. Assam ve Gujarat bölgesindeki petrol kaynaklarına bağımlı olan Hindistan'ın denizde de petrol kaynaklarına ulaşılabilmiştir. 1974 yılını takip eden beş yıl içerisinde kıyıda uzak sahaları Hindistan'ın toplam petrol ihtiyacının yaklaşık %38'ini karşılar bir noktaya gelmiştir. Bu durum, Hindistan'ı enerji kaynaklarına olan ihtiyacı noktasında önemli ölçüde ferahlatmıştır.²³⁹ Ancak, 1974 yılı dünyayı ciddi şekilde etkileyen bir enerji krizine de sahne olmuştur. Petrol üreten ülkelerin tüketici ülkelerle yaşadıkları gerilimin bir sonucu olarak ortaya çıkan 1973-74 petrol krizi, tüm dünyayı etkilediği gibi Hindistan'ı da etkisi altına almıştır. Bu dönemde büyük oranda artan petrol fiyatları sebebiyle, Hindistan'ın petrol faturası birdenbire %50'nin üzerinde bir artış göstermiştir.²⁴⁰

Dönemin Başbakanı Indira Gandhi, bu konuya bir çözüm bulabilmek adına 1974-1976 yılları arasında Esso, Bruma Shell, Caltex ve IBP gibi petrol şirketlerini millileştirmiş, ardından petrol fiyatlarını sabit tutabilmek ve petrol arzını güvencileştirebilmek adına Petrol Koordinasyon Komitesini kurmuş ve APM (Administered Price Mechanism- Yönetilen Fiyat Mekanizması Sistemini)'yi oluşturmuştur. Alınan bu önlemlere rağmen, 1979 krizinde de benzer problemler baş göstermiş ve Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'da 5.2'lik bir düşüş yaşanmıştır. Bunun üzerine Gandhi 1981 yılında OIL (Oil India

²³⁸ Madan, aynı yerde

²³⁹ Gulshan Dietl, "New Threats to Oil and Gas in West Asia: Issues in India's Energy Security", **Strategic Analysis**, vol. 28, no. 3, July-September 2004, p. 380.

²⁴⁰ Dietl, **a.g.m.**, p. 382.

Limited) adlı petrol şirketini de millileştirmiştir. 1980'ler boyunca Hindistan'ın petrol üretim ve tüketim dengesinde bir takım değişiklikler meydana gelmiş ve bunun sonucunda ise Hindistan üretimde daha verimsiz ve artan tüketimi bağlamında da dışarıya daha bağımlı hale gelmiştir. Ülkedeki petrol üretimi ülkenin kendine yeterliliğini sağlarken 1984 ve 1985 yıllarından itibaren bu durum yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Petrol üretiminin en üst düzeyde olduğu bu dönemde Hindistan, petrol ihtiyacının yalnızca %30'unu ithal etmekteydi. Ancak üretim artış hızı ihtiyaç artış hızını bir noktadan sonra yakalayamamış ve giderek üretim hızı ile ihtiyaç arasındaki uçurum açılmaya başlamıştır. 1985-86 döneminde %60 olan petrol üretimi, 21. yüzyıla girilken %34 seviyesine gerilemiştir.²⁴¹ Özellikle de 1990'dan sonraki süreç Hindistan'ın dışarıya olan bağımlılığının giderek arttığı yılların da başlangıcı olmuştur.²⁴²

Soğuk Savaş sonrası dönem tüm dünyada olduğu gibi Hindistan'da da çok ciddi değişikliklerin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Bu dönemin temel karakteristiği Hindistan'ın yaklaşık 50 yıldır izlediği siyasetin terkedilmesi ve yeniden şekillenen dünyanın gereklerine ayak uydurulmasıdır. Mohan'a göre Hindistan dünya ile iş yapmanın yeni yollarını bulmak zorundaydı, küresel sorunlara dahil olmalı ve yeni yüzyılın getireceği değişimlere ayak uyduracak bir şekilde dış politikasını şekillendirmeliydi.²⁴³ Hindistan'ın Soğuk Savaş sonrası dönemde takip ettiği dış politikadaki değişimi şu başlıklar altında özetlenebilir:

- Soğuk Savaşın bitişi ve Sovyetlerin çöküşü Hindistan'ı birtakım gerçeklerle yüz yüze bırakmış ve yaklaşık 50 yıldır takip ettiği bağlantısız dış politika anlayışını gözden geçirmek zorunda kalmıştır.

²⁴¹ Shebonti Ray Dadwal, "Energy Security: India's Options", *Strategic Analysis*, vol. 23, no. 4, July 1999, p. 657.

²⁴² Madan, *a.g.e.*, p. 35.

²⁴³ Robert M. Hathaway, "India Transformed: Parsing India's 'New' Foreign Policy", *India Review*, vol. 2, no. 4, October 2003, p. 2.

- Sovyetlere güvenlik anlamında oldukça bağımlı olan Hindistan, Sovyetlerin çöküşü ile birlikte bu güven ortamını kaybetmiştir.
- Küreselleşme ve bilgi devrimi Hindistan'ı yeni sosyal, ekonomik ve kalkınma politikaları izlemeye mecbur bırakmıştır.
- Ülkeler ile geliştirdiği bireysel ilişkiler ve bireysel sorunların yerini tüm dünyayı ilgilendiren insan hakları ve çevresel güvenlik gibi birçok sorun almış, bu da Hindistan'ın dünya ile daha entegre bir dış politika takip etmesini mecbur kılmıştır.
- Soğuk Savaş, yerini uyum içinde bir dünya düzenine bırakmamıştır. Fakat transfer teknolojilerinin, uluslararası ticaretin ve yatırımların arttığı, bu sayede ülkelerin güvenlik ve ekonomik düzenlemelerini genişletme fırsatı bulduğu, ABD'nin kontrol ettiği yeni bir rekabet düzeni ortaya çıkmıştır.
- Hindistan yeni dönemdeki konumunu yeni bölgesel oluşumlarda aramaya başlamıştır ve yeni politik-stratejik düzenlemeleri dış politikasına dahil etmek zorunda kalmıştır.
- Hindistan, yeni dünyanın yeni çekim merkezleri olan Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Japonya, Çin, Rusya ve Güneydoğu Asya'nın en önemli işbirliği örgütlerinden biri olan ASEAN ile ilişkilerini geliştirmek durumundadır.
- Bununla birlikte, Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan Avrupa ve Avrasya Cumhuriyetleri ve Güney Afrika gibi yeni merkezlerle de ilişkilerini geliştirmelidir.
- Son olarak, her ülkeyle farklı düzeyde geliştirdiği ilişkilerin yanısıra, Soğuk Savaş dönemi boyunca yeterli seviyeye gelmeyen ve halen birçok problemlerle karşı karşıya kaldığı Güney Asya'daki komşuları ile ilişkilerini bir an önce iyileştirmek zorundadır.²⁴⁴

---

²⁴⁴ J. N. Dixit, *India's Foreign Policy and It's Neighbours*, New Delhi, Gyan Publishing House, 2001, p. 45-46.

Hindistan dış politikasının bu yönde bir değişime gitmesi, aynı zamanda Mohan'a göre Hindistan için Lord Curzon'un öngördüğü bir modeldir. Yaklaşık yüz yıl önce İngiltere'nin Hindistan için öne sürdüğü bu modele göre, Aden Körfezi'nden Singapur'a kadar olan alan Hindistan'ın etki alanı içinde olmalıdır. Hindistan, Güney Asya kutusunu kırmalı ve dünyanın önde gelen güçleri arasındaki yerini almalıdır.²⁴⁵ Bu görüş, değişen Hindistan dış politikasını göz önüne aldığımız zaman, belli bir model üzerinde dış ilişkilerinin kurgulanmak istendiğini de kanıtlar niteliktedir. Hindistan'a yeni bir vizyon çizen bu model, Nehru dönemindeki barışçıl dış politikanın yerinin "pro-aktif" bir modele doğru bir eğilim göstermesini öngörmekte ve ileride ayrıntılı inceleneceği üzere enerji güvenliğinde Hint Okyanusu'nun önemine dikkat çekmekte, Hindistan'a deyim yerindeyse emperyal bir yol haritası çizmektedir.

Bu durumu dünyanın giderek artan enerji ihtiyacı ve yeni dünya düzeninde keskinleşen enerji rekabeti ile de ilişkilendirmek mümkündür. 21. yüzyıl, enerjii küresel rekabetin ana unsuru haline getirmekle birlikte aynı zamanda bir "Asya Pazarı"nın varlığını da kanıtlayan gelişmelere sahne olmaktadır. Her ne kadar 3.6 milyar insanın yaşadığı Asya'nın günlük 22 milyon varillik ihtiyacı yalnızca ABD'ninkine eşit olsa dahi, Asya pazarının dünyayı tehdit etmekte olduğu belirtilmektedir.²⁴⁶ Bölgede her ne kadar Hindistan-Çin arasındaki rekabet gibi Japonya, Güney Kore, Endonezya ve Malezya arasında da bir takım sorunlar olsa da bölgenin geleceğini iki bölge dışı ülke olan ABD ve Rusya'nın belirleyeceği düşünülmektedir. Aynı zamanda Batı ve Orta Asya'nın giderek küresel enerji arz merkezleri olması, Asyalı olmayan birçok ülkenin dikkatlerini bu noktada yoğunlaştırmasına da sebep olmaktadır. Bölge dışı güçlerin rekabeti giderek kızıştırdığı bu ortamda

²⁴⁵ Hathaway, **a.g.m.**, p. 3.

²⁴⁶ Girijesh Pant, "Energy Security in Asia: The Necessity of Interdependence", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, p. 524.

Asyalı devletlerin enerji konusunda rekabetinin değil, karşılıklı bağımlılıklarının artacağını söylemek mümkündür.²⁴⁷

Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, 2002 ile 2030 yılları arasında dünyanın enerji ihtiyacı %66 oranında artış gösterecektir. Asya'nın enerji ihtiyacı ise %28'den %35'e yükselecektir. İhtiyacın en çok artış göstereceği enerji kaynağının ise petrol olacağı tahmin edilmektedir. Asya'nın petrol ihtiyacındaki %38'lik artışın %16'sının Çin'e, %8'inin ise Hindistan'a ait olacağı da belirtilmektedir. Petrol ihtiyacında yaşanan değişikliğin aynı şekilde doğalgaz ve kömüre de yansıtacağı tahmin edilmektedir.²⁴⁸

Yine Asya kıtası, dünya petrol tüketiminin %25 ve doğalgaz tüketiminin ise %40'ını gerçekleştirmektedir. Bir bütün olarak karşılıklı bağımlılığın sağlaması ise Asya'daki tüm kaynakların keşfiyle ve bunun Asya pazarına açılmasıyla mümkündür. Bunun için ise daha geniş yatırımlar ve daha modern enerji altyapı donanımı gerekmektedir. İşte bu noktada da Asyalı devletlerin uluslararası enerji devleriyle işbirliği yapma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü, Asyalı devletlerin enerji kaynaklarına ulaşabilmek adına yeterli teknolojik imkanları bulunmamaktadır. Birçoğunun ekonomisi giderek daha ümit veren bir hale gelse dahi, teknoloji ve bilgi yoksunluğu bu ülkeleri küresel güçlerle işbirliği yapmaya mecbur kılmaktadır. Bu ülkelerin enerji kaynaklarına ulaşacak altyapıları olmadığı gibi, var olan enerji altyapılarının güvenliğini sağlama gibi bir özellikleri de bulunmamaktadır. Asyalı devletlerin enerji ticareti, dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi ağırlıklı olarak deniz yolu ile yapılmaktadır. Denizlerin güvenliği meselesi ise enerji ticaretinin artması ile birlikte ortaya çıkan bir başka sorun alanıdır. İki büyük Asya devî Hindistan ve Çin açısından ise denizlerin güvenliği ile birlikte

²⁴⁷ Pant, aynı yerde

²⁴⁸ Ingolf Kiesow, Nicklas Norling, **The Rise of India: Problems and Opportunities**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, January 2007, p. 86.

boğazların güvenliği de önem kazanmaktadır. Hürmüz ve Malakka Boğazı'nın güvenliği iki devlet açısından hayati önem taşımaktadır. Bu da, iki ülkenin donanma kapasitelerini son dönemlerde geliştirmelerine yol açmıştır.²⁴⁹

Enerjinin hem Asya'nın hem de dünyanın gündemine ne şekilde girdiği konusunu üç temel başlık altında özetleyebiliriz:

- Güney , Güneydoğu ve Doğu Asya net ithalatçı ülkeler olduklarından bu yana, Asya'nın enerjiye olan ihtiyacı ciddi ölçülerde artış göstermiştir. Bu da, bölgeye olan ilginin ve enerjinin güvenliği konusunda çitanın yükselmesine sebep olmuştur.
- Sovyetlerin dağılması ile ortaya çıkan Orta Asya Cumhuriyetleri ciddi hidrokarbon kaynaklarına sahiptir. Rusya'nın bölgedeki etkinliği azalmaya başlayınca, bölgedeki güç boşluğu doldurulmak istenmektedir.
- Körfez bölgesinin enerji arz güvenliğinde önemini hala koruyor olması, politik anlamda kendisine bir avantaj sağlamaktadır. Bu avantaj, enerjiye ihtiyaç duyan aktörlerin tamamının bölgeye daha da yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Bölge ülkeleri düşmanlıkların, terörizmin, korsanlığın ve diğer birçok olumsuz gelişmenin hedefi haline gelmektedir.²⁵⁰

Hindistan'ın tüm bu gelişmeler karşısında dış politikasının değişmesi doğrultusunda enerji politikalarının da değiştiğini söylememiz mümkün olacaktır. Hatta yukarıda bahsedilen yeni vizyonun önemli ölçüde enerji politikalarındaki değişiklikten kaynaklandığını da söylemek mümkün

²⁴⁹ Pant, **a.g.m.**, p. 535.

²⁵⁰ Akhilesh Chandra Prabhakar, "Regional Energy Security Cooperation and Geo-Politics with Specific References to India", **African and Asian Studies**, vol. 4, no. 3, pp. 381-382.

görülmektedir. Çünkü yeni yüzyılın dış politik sorunlarının büyüklüğü, tıpkı Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi enerji kaynaklarına sahip olma mücadelesinden kaynaklanmaktadır. 2001 yılında ABD'nin Afganistan'a müdahalesi, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali, renkli devrimler, Uygur meselesinin yeniden gündeme gelişi, Darfur Sorunu bağlamında Sudan'da yaşanan gelişmeler, Aden Körfezi'nde Somali merkezli Korsanlık Krizi ve 2009'un sonlarında patlak veren bu körfezin diğer ucu Yemen'de yaşanan gelişmeler ve daha birçok krize bakıldığı zaman, bu sorunların temelinde enerji kaynakları ve enerji nakil hatları güzergahları ile ilgili sorunların olduğunu görmek mümkündür. Hindistan'ın da aynı şekilde 2001 sonrası süreçte üzerinde bulunduğu hattın giderek ısınması çerçevesinde, Afganistan ve Pakistan ile ilişkilerinde yine enerji merkezli birçok gelişmeyle Hindistan'ı karşı karşıya bırakmıştır. Bunun en somut örneği, İran'dan ve Türkmenistan'dan Hindistan'a ulaşması hedeflenen iki ayrı hattın küresel ölçekli rekabetin bir parçası olduğudur. Bu konu da yine ileride ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Hindistan, küresel ölçekte yaşanan bu büyük rekabette enerji güvenliğini sağlayabilmek adına birtakım düzenlemeler yapmıştır. Bunların en önemlisi, hiç kuşkusuz 90'larla beraber gelişen ortamda Hindistan'ın da kapılarını küreselleşme sürecine açışdır. Hindistan siyasi tarihinin belki de temel siyasi partisi olarak kabul edilebilecek Gandhi-Nehru ekolünün Hindistan'a yerleşmesini sağlayan Kongre Partisi, 1990'ların ortalarında bir takım ekonomik önlemler almıştır. Ancak kendinden sonra gelen BJP hükümeti bu çalışmalara daha da hız kazandırmış, küreselleşmenin ciddi şekilde eleştirildiği bir ortamda, ekonomiyi ciddi ölçüde "liberalizasyon" sürecine sokarak, yeni düzenin koşullarına uygun bir ekonomi modeli geliştirmek için büyük ölçüde çaba sarfetmiştir.²⁵¹

---

²⁵¹ Kieslow, Norling, a.g.e., p. 96.

Ekonominin liberalize edilmesinden enerji sektörü de ciddi şekilde etkilenmiştir. Soğuk Savaş döneminde şirket millileştirmelerinin sıkça yaşanmasına karşılık, 21. yüzyıla girerken Hindistan enerji sektöründe kapılarını özel sektöre açabilmek anlamında önemli adımlar atmıştır. O döneme kadar enerji sektöründe başat rol oynayan devlet şirketlerinin yanı sıra özel sektör de yavaş yavaş kendini göstermeye başlamıştır. Özel sektöre izin verilmesinin yanı sıra, Indira Gandhi döneminde oluşturulan APM'nin 1999 yılında kaldırılacağına açıklanması ve 1 Nisan 2002 itibariyle tamamen kaldırılması, Hindistan'ın enerji güvenliği politikaları açısından çok önemli bir dönüşümü de ifade etmektedir. Bu şekilde enerji kaynaklarının üretimi ve fiyatlandırılması konusunda devlet tekeli de ortadan kaldırılmış oldu. Bununla ilgili çalışmalar 1994 yılında başlamıştır. Petrol ve Doğalgaz Bakanlığı Sundararajan Komitesi'ni kurarak, APM yerine MDPM'yi (Market Determined Price Mechanism- Pazarın Belirlediği Fiyat Mekanizması Sistemi) oluşturacak olan bir rapor hazırlamışlardır.

Bu mekanizma, yaklaşık 50 yıldır devam eden sistemin yeniden düzenlenmesini amaçlamaktaydı. Bu rapor, 1999 yılında Nitish Sengupta Komitesi tarafından onaylanmış ve petrol sektörünün özelleştirilmesi dikkate alınarak hükümete sunulmuştur. Bunun ardından Nirmal Singh Komitesi bu raporu 2002 yılına ertelemiştir. Hükümet bunun yanında, özel sektöre bir devlet şirketi olan Petronet-India ile eşit koşullarda yatırım yapabilme olanağı sunma kararı almıştır. Birkaç özel şirket bu süreç içinde kendi boru hattı projeleri ile ilgili çalışma da başlatmıştır.²⁵²

---

²⁵² Javed Ahmad Khan, **India's Energy Security and The Arabian Gulf**, New Delhi, Arise Publishers & Distributors, 2005, pp. 30-31.

3.2. HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİ YAKLAŞIMI VE ENERJİYE OLAN İHTİYACI

3.2.1 Hindistan Perspektifinden Enerji Güvenliği

Hindistan'ın 90 sonrası yaşadığı dönüşüm, ekonomisine de olumlu şekilde yansımış ve Hindistan son yılların yükselmekte olan bir aktörü olarak dünya siyasetinde yerini almayı başarmıştır. Fakat bu büyüme, giderek artmakta olan yaklaşık 1.1 milyarlık nüfus ile birleşince enerji kaynaklarına olan ihtiyacı da önemli ölçüde artırmaktadır. Enerjinin Hindistan'ın gündemine yoğun olarak girmesinde dört önemli faktör etkilidir. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

- 2005 yılında Hindistan'daki kentli nüfusun toplam nüfus içindeki payı 27.2 idi. Bu payın 2030'da 45.8'e yükselmesi beklenmektedir.
- Ülkenin kişi başına düşen milli gelir bugünkü 728 dolar seviyesinden 5930 dolara yükselecektir.
- 2003-2004 yılları arasında Hindistan'daki araba sayısı 5.7 milyon iken, bu rakamın 2030'da 200 milyona çıkması tahmin edilmektedir ve son olarak;
- Hindistan'ın birincil enerji tüketimi günümüzde 375.8 milyon ton petrol eşdeğeri (mtpe) iken bu rakam 2030'da 812 mtpe'ye yükselecektir.²⁵³

Bu dört madde Hindistan'ın geleceği anlamında çok önemli ip uçları vermekle birlikte, bir önceki bölümde verilen Asya pazarının yükselmesi, enerji ihtiyacının bu bölgede önemli oranda artması ve küresel enerji rekabetinin etkileri de göz önünde bulundurulduğu zaman daha da anlam kazanacaktır. İçsel ve dışsal faktörler bir arada değerlendirildiği zaman, enerji

---

²⁵³ Madan, a.g.e., p. 7.

güvenliğinin diğer aktörlerde olduğu gibi Hindistan dış politikasının temel gündemi olduğundan bahsetmek yanlış olmayacaktır. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi, her aktörün dış politikasına enerji güvenliği kavramı oturmakla birlikte bu konuda farklı yaklaşımlar mevcut.

Aynı durum Hindistan açısından da geçerlidir. Hindistan açısından “enerji güvenliği”nin ne anlama geldiğini Hindistan’ın eski Cumhurbaşkanı Abdül Kalam 2005 yılındaki Bağımsızlık Günü’nde yaptığı konuşmada dile getirmiştir. Buna göre, Hindistan’a göre enerji güvenliği herşeyden önce enerji kaynaklarını muhafaza edebilmektedir. Çünkü, Hindistan açısından fosil yakıt çağıının sonuna hızla yaklaşılmaktadır. Ayrıca, güvenilir, uygun maliyetli ve çevresel olarak sürdürülebilir enerjiye ulaşabilmek Hindistan’ın temel enerji parametreleridir. Bunun yanında Hindistan’ın enerji güvenliği konusunda en büyük hedefi, 2030 yılına kadar enerji güvenliğinde bağımsızlık kazanabilmektir. Hükümetin kimi üyeleri bunun kısa veya orta vadede gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirtmektedirler.²⁵⁴

Enerjide bağımsızlığı sağlayabilmek aslında Hindistan dış politikasının Nehru’dan beri süregelen önemli ilkelerinden bir tanesidir. Nehru’ya göre, kendi petrol sanayisini kuramayan ülkeler zayıf bir konumda kalmaya mahkumdurlar. Her ne kadar Nehru’nun siyasi vizyonunu bugün Hindistan’da bulabilmek çok mümkün olmasa da, bu konuda Nehru’nun fikirlerinin gelen diğer hükümetler tarafından da benimsendiğini söylemek mümkündür. Hindistan’ın bu konudaki temel hedefi, ülke içindeki petrol üretimini en yüksek seviyede tutabilmek ve *swadeshi* olarak bilinen kendine yeterliliğini sağlayabilmektir.²⁵⁵

²⁵⁴ Madan, **a.g.e.**, p. 14, Ambrish Dhaka, “The Geopolitics of Energy Security and the Response to its Challenges by India and Germany”, **Geopolitics**, no.14, p. 289.

²⁵⁵ Nick Hordern, **India’s Energy Needs**, Lowy Institute Issues Brief, Sydney, December 2004, p. 9.

3.2.2. Hindistan'ın Enerji Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Enerji güvenliği politikalarını etkileyen faktörler hemen hemen tüm ülkelerde benzer özellikler taşımaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Hindistan açısından da enerji güvenliği politikalarını etkileyen en önemli husus, hidrokarbonların özellikle de petrolün, ispatlanmış rezervler konusunda artık tepe noktasına geldiği ve artık petrolün yavaş yavaş bitmeye başlamış olduğunun belirtilmesidir. Petrol gibi şu an dünyanın temel enerji kaynağı olan bir maddenin geleceğe dönük olumlu sinyaller vermemesi, enerji güvenliği politikalarında önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğer konu, Hindistan'ın enerjide dışa olan bağımlılığı meselesidir. Özellikle de petrole aşırı bağımlılığı ve bu bağımlılığın hızlı bir şekilde artıyor olması, Hindistan açısından önemli bir sorun olmakta ve bu durum Hindistan'ı alternatif kaynaklara doğru yönlendirmektedir. Brezilya, Çin ve Hindistan'ın son dönemdeki yükselişleri göze çarpmakla beraber, bu durum aynı zamanda bu ülkelerin enerji rekabetinin önemli aktörleri olma noktasında da yeni bir soğuk savaşın başlayacağına işaret etmektedir.²⁵⁶ Enerji güvenliği politikalarını etkileyen diğer temel faktörler ise, nüfus artışına bağlı olarak enerji kaynaklarına olan ihtiyaç, enerji tüketimine bağlı olarak çevresel sorunların ortaya çıkışı ve enerji kaynaklarında yenilenebilir kaynaklar gibi alternatif kaynak arayışlarıdır.²⁵⁷

Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarını etkileyen özel konulara baktığımız zaman bunların başında Hindistan'ın jeopolitik konumu

²⁵⁶ Anup SHAH, "Energy Security", (Erişim), <http://www.globalissues.org/article/595/energy-security>, 02.06.2010

²⁵⁷ Aynı yerde

gelmektedir. Komşuları ile gerek sınır sorunları gerekse diğer sorunları Hindistan'ın bölgeden temin etmek istediği enerji kaynakları açısından önemli bir açmazı teşkil etmektedir. Pakistan şüphesiz Hindistan'ın bölgede en çok sorun yaşadığı ülkelerin başında gelmektedir. Bununla beraber, hem İran'dan hem Türkmenistan'dan gelmesi planlanan iki önemli hattın da Pakistan'dan geçiyor olması, Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarında Pakistan'ı kilit bir noktaya oturtmaktadır. Ayrıca Umman'dan Hindistan'a ulaşması planlanan hattın deniz dibinden geçişi oldukça zor ve maliyetli olduğu için bu hattın da Pakistan aracılığı ile Hindistan'a ulaştırılması hedeflenmektedir. Hindistan'ın Pakistan ile ilişkilerinin seyri Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda Pakistan'ın elinde Hindistan'a karşı kullanacağı çok önemli kozları bulunmaktadır.²⁵⁸

Aynı şey Bangladeş'le olan ilişkilerinde de geçerlidir. Bangladeş ile yaşadığı sınır sorunları, ülkede İslami Cemaat örgütünün ağırlığı ve bu örgütün Hindistan'a karşı aldığı tavır, Myanmar'dan Hindistan'a ulaşması planlanan hattın güvenlik açısından problemlili olması sonucunu doğurmaktadır. Pakistan ve Bangladeş iki taraftan Hindistan'ı sıkıştırmakta ve Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarının aksamasına sebep olmaktadır. Bu iki ülkeden geçen boru hatlarının güvenliği Hindistan'ın bu iki ülkeyle olan ilişkilerine bağımlı halde bulunmaktadır.²⁵⁹

Bir diğer konu, Hindistan'ın enerji güvenliği politikaları açısından çok önemli bir yere sahip olan Hint Okyanusu'na kıyısının bulunması ve buna bağlı olarak Çin ile yaşadığı problemlerdir. Hint Okyanusu yalnızca Hindistan değil, Çin ve Japonya gibi Asya'nın iki önemli devinin de enerji ihtiyacını karşıladığı önemli bir bölgedir. Aynı zamanda, Hindistan dış ticaretinin hemen hemen tamamının deniz yoluyla yapıldığı göz önünde bulundurulduğu zaman

²⁵⁸ Madan, a.g.e., pp. 80-81.

²⁵⁹ Anı yerde

Hint Okyanusu'nun önemi daha da artmaktadır. Çin'in enerji ihtiyacının yaklaşık %80'inin bu bölgeden karşılandığı düşünüldüğünde, bölgenin Çin için de ne denli önemli olduğu ortadadır. Aynı zamanda Amerikan'ın Hint Okyanusu'ndaki varlığı ve Hindistan ile kurduğu yakın ilişkiler Çin'i oldukça rahatsız etmekte ve enerji açığı hızla artan bu iki ülke arasındaki rekabet giderek artmaktadır. Ayrıca Myanmar ve Vietnam gibi devletlerdeki siyasi istikrar bu iki ülkeyi de yakından ilgilendirmekte, Hindistan bölgede ABD etkisine açık bir görüntü vermektedir. Çin'in de bölgedeki denetimi sağlayabilmesi, kendi enerji politikaları açısından oldukça önemlidir. Hindistan'ın enerji kaynaklarını çeşitlendirebilmesinde Güneydoğu Asya'nın enerji kaynakları oldukça önemli bir yere sahiptir. Kısacası Hindistan'ın enerji güvenliği etkileyen en önemli faktörler içinde, Hint Okyanusu'ndaki Çin-Hindistan rekabeti ile Myanmar ve Vietnam gibi önemli enerji kaynaklarına sahip ülkelerdeki siyasi gelişmeler vardır.

Yine bölgede terör faaliyetlerinin varlığı Hindistan'ın enerji güvenliği politikalarını etkileyen önemli faktörlerdendir. Hindistan'ın ABD'ye olan yakınlığı, bölgede faaliyet gösteren terör örgütlerinin Hindistan'a cephe almasına sebep olmaktadır. El-Kaide, Laşkar-e-Tayiba ve İslami Cemaat gibi örgütlerin Hint Okyanusu'ndaki, Malakka Boğazı'ndaki ve Aden Körfezi'ndeki faaliyetleri Hindistan'ın enerji güvenliğini doğrudan etkilemektedir.²⁶⁰

3.2.3. Hindistan'ın Enerji Tüketiminde Dünya'daki Yeri ve Fosil Yakıt İhtiyacı

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Hindistan'ın hem gelişen ekonomisi hem de artan nüfusu enerjiye olan ihtiyacını hızla artırmaktadır. Ayrıca toplam enerji tüketimi 2030 yılına kadar iki kattan fazla artacaktır. Fosil

²⁶⁰ Gurpreet S. Khurana, "The Maritime Dimension of India's Energy Security", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 4, July 2007, pp. 587-589.

yakıtlar ölçeğinde Hindistan'ın temel taleplerine bakacak olursak, şöyle bir tablo ile karşı karşıya kalacağız:

Tablo 14.

Hindistan'ın Fosil Yakıt İhtiyacı (Milyon Ton Petrol Eşdeğeri)

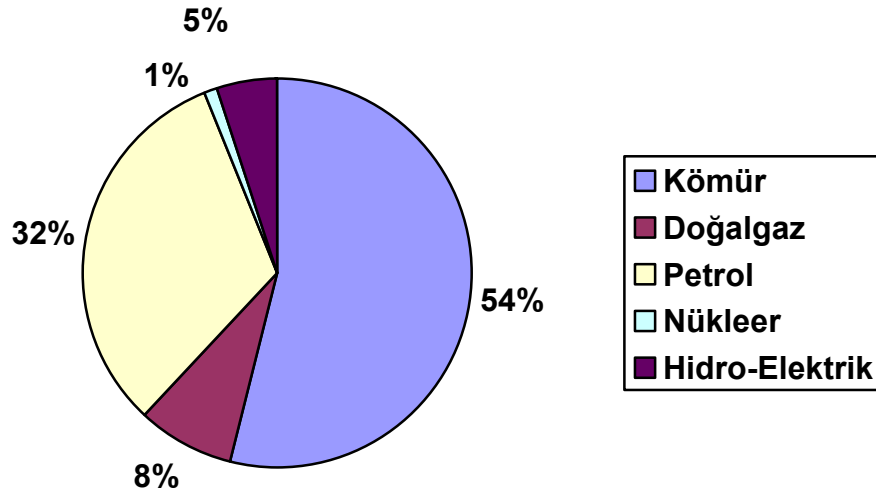
	2006-2007	2011-2012
Petrol	144.58	185.40
Doğalgaz	42.70	57.60
Kömür	190.00	254.93

*Kaynak: M. K. Ghose, B. Paul, "A Perspective of Petroleum, Natural Gas and Coal Bed Methane on The Energy Security of India", **Energy Sources, Part B**, no. 3, 2008, p. 413*

Hindistan'ın güncel fosil yakıt ihtiyacının çok kısa bir özeti olan bu tabloya göre, tüm kaynaklarda ortalama % 30 bir artış gözlenmekte ve en çok artışın da doğalgazda olduğu ortaya çıkmaktadır. Doğalgazı kömür, kömürü de petrol takip etmektedir. Bu tablodan hareketle, Hindistan'ın fosil yakıt ihtiyacında doğalgazın öneminin artmaya başladığı söylenebilir. Hindistan'ın birincil enerji tüketiminde enerji kaynaklarının payına bakacak olursak bu dağılım şu şekildedir:

Şekil 3.

Hindistan'ın Birincil Enerji Tüketiminde Kaynakların Dağılımı

*Kaynak: Tanvi Madan, **India...**, p. 10*

Bu tablo ise Hindistan'ın bugün enerji tüketimindeki kaynak dağılımını ortaya koymaktadır. Bu tabloya göre, fosil yakıtların %90'ın üzerinde bir ağırlığı olduğunu söylemek mümkündür. Tıpkı diğer birçok küresel aktörde olduğu gibi Hindistan'ın da enerji tüketimi çok büyük oranda fosil yakıt tüketimine bağlıdır. Hindistan'ın enerji tüketimindeki bu dağılım yaklaşık %66 oranında ev sahibini ilgilendirmemektedir. Çünkü, Hindistan'ın çok büyük bir bölümünde halen geleneksel olmayan yakıtlar olarak tanımlanan odun, hayvan dışkısı, biogaz ve çeşitli atıklar kullanılmaktadır. Birincil enerji tüketimi Hindistan'ın büyük oranda kentlerde yaşayan kesimini ilgilendirmektedir. Geleneksel olmayan yakıtların kullanımı ise toplam enerji tüketiminin yarısına yakınıni teşkil etmektedir. Yaklaşık 184 mtpe enerji geleneksel olmayan yakıtlardan sağlanmaktadır. Bu rakamın 2030'da 215 mtpe (milyon ton petrol

eşdeğeri)'ye çıkacağı, ancak enerji tüketim yüzdesindeki payının azalacağı tahmin edilmektedir.²⁶¹

Dünya geneline bakıldığı zaman, Hindistan'ın hidrokarbon tüketiminde dünyadaki güncel yeri aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak belirtilmiştir:

Tablo 15.

Dünya Petrol Tüketimi'nde Hindistan'ın Yeri

	Ülke	Milyar varil/gün
1	ABD	19,500,000
2	AB	14,390,000
3	Çin	7,999,000
4	Japonya	4,785,000
5	Rusya	2,800,000
6	Hindistan	2,670,000
7	Almanya	2,569,000
8	Brezilya	2,520,000

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2174rank.html>

²⁶¹ Madan, a.g.e., p. 9.

Tablo 16.

Dünya Doğalgaz Tüketiminde Hindistan'ın Yeri

	Ülke	metreküp
1	ABD	657,200,000,000
2	AB	516,200,000,000
3	Rusya	420,200,000,000
4	İran	119,000,000,000
5	Japonya	101,100,000,000
6	İngiltere	95,940,000,000
7	Almanya	95,790,000,000
19	Hindistan	42,990,000,000

Kaynak: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2181rank.html>

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde, Hindistan'ın petrol konusunda oldukça ilerleme kaydettiği görülmektedir. Elbette bu tablo aynı zamanda tüketici ülkeler açısından dışa bağımlılığın ne denli fazla olduğunu da kanıtlar niteliktedir. Dünya sıralamasında altıncı olan Hindistan'ın önümüzdeki dönemde de adından sıkça söz ettireceğini söylememiz mümkündür. Öte yandan doğalgaz tablosuna bakıldığı zaman ise Hindistan'ın bu sektöre nispeten yeni yeni girdiğini söyleyebiliriz. Henüz doğalgaz konusunda istediği verimi alamayan Hindistan'ın bu konuda da çok ciddi yatırımlar yaptığı ve ileriki dönemde de doğalgazın Hindistan'ın enerji güvenliği açısından önemli bir yerde olacağı ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Hindistan'ın enerji üretiminde birçok firmanın ön plana çıktığını söylememiz gerekmektedir. Bu firmaların büyük oranda devlete ait olduğu

görülecektir. Tıpkı Çin ve Rusya gibi, Hindistan'da da enerji sektörü büyük oranda devlete aittir. Petrol üretiminde Özel sektörün payı yalnızca %2 iken bu oran 2004-2005 döneminde %13'e yükselmiştir. Doğalgaz üretiminde ise bu oran %1.5'ten %21'e yükselmiştir. Her ne kadar özel sektör büyüme eğilimi gösterse de, devletin halen enerji sektöründe ağırlığı büyük oranda hissedilmektedir. Bugün bu rakama ortalama olarak bakacak olursak, genel anlamda ve tüm faaliyetler kapsamında devlet enerji sektörünün % 75'ine sahiptir.²⁶² Önde gelen devlet şirketlerine bakacak olursak, bunların en etkin olanı ONGC (Oil and Natural Gas Corporation)'dır. Bunun yanında offshore faaliyetleri yürüten ONGC'nin bir alt şirketi olan ONGC-Videsh, OIL (Oil India Limited), GAIL (Gas Authority of India Limited), IOC (Indian Oil Corporation Limited), BPCL (Bharat Petroleum Corporation Limited) ve HPCL (Hindustan Petroleum Corporation Limited) önemli petrol ve doğalgaz şirketleridir. Özel sektörde ise EOL (Essar Oil Limited), RIL (Reliance Industries Limited) ve Videocon Industries önde gelen özel firmalardır. Hindistan'da faaliyet gösteren başlıca yabancı firmalar BG Group, BP, Cairn Energy Limited ve Royal Dutch Shell'dir.²⁶³

3.2.3.1. Petrol

Hindistan'ın petrol rezervleri dünya rezervlerinin %0.4'ünü oluşturmaktadır.²⁶⁴ Hindistan dünya ölçeğinde olmasa dahi, Asya ölçeğinde ciddi sayılabilecek petrol rezervlerine sahiptir ve Çin'den sonra ikinci sırada yer almaktadır. Kanıtlanmış petrol rezervleri Ocak 2009 itibariyle 5.6 milyar varildir. Üretimi ise günlük 880 bin varildir. Bu rakamın 650 bin tonu ham petrol, geri kalanı diğer petrol ürünleridir. Hindistan'ın petrol üretiminin son yıllarda arttığını söylemek mümkündür. Ancak petrole olan ihtiyacı o kadar

²⁶² Madan, **a.g.e.**, p. 29.

²⁶³ Madan, **a.g.e.**, pp. 30-31. Ayrıca Hindistan'da faaliyet gösteren firmaların ayrıntılı listesi için bkz. Madan, **a.g.e.**, pp. 67-69,72-74.

²⁶⁴ Madan, **a.g.e.**, p. 11.

hızlı artmaktadır ki, üretim ve ihtiyaç açığı giderek artmaktadır ve bugün itibariyle Hindistan'ın kısa vadede üretimi ile tüketimi arasındaki dengeyi sağlaması mümkün görünmemektedir. Petrol üretimi 90'ların başında yaklaşık olarak 700-800 bin varil civarında iken tüketimi 1-1.5 milyon varil civarında idi. Bugün bu rakamlar yukarıda da bahsedildiği gibi üretimin 880 bin varile yükselmesine rağmen tüketim aşağı yukarı üç kat artış göstererek 2.8 milyon varile yükselmiştir. Bu rakamlar gösteriyor ki üretim artış hızı, önceki yıllara kıyasla yükselmesine rağmen artan ihtiyaç karşısında yetersiz kalmaktadır.²⁶⁵ Petrol tüketim rakamlarına da göz atacak olursak 2003 yılında günlük 2.3 milyon varil olan tüketimin 2030 yılında 4.5 milyon varile yükselmesi beklenmektedir. Aynı şekilde yukarıda da bahsedildiği gibi 0.8 milyon varil olan günlük üretimin de 2030 yılında 1.4 milyon varile çıkması beklenmektedir.²⁶⁶ Bu haliyle petrolde bugün yaklaşık %70 oranında dışa bağımlı olan Hindistan'ın 2020'de %90 oranında bağımlı olacağı tahmin edilmektedir.²⁶⁷ Bu bağımlılık ekonomik olarak da Hindistan'a ciddi bir yükü de beraberinde getirmektedir. 2006 yılında Hindistan'ın petrol faturası % 50 oranında artış göstermiştir. Yapılan tahminlere göre ise bu rakamın 2020 yılında bugünkünün yaklaşık üç katına çıkacağı belirtilmektedir.²⁶⁸

Petrol Hindistan'ın petrol üretimi konusunda Hindistan Petrol ve Doğalgaz Bakanlığı'nın 2009 tarihli raporuna bakacak olursak üretim rakamları ile birlikte şu bölgeler ön plana çıkacaktır:

²⁶⁵ (Erişim), <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/India/Full.html>, 01.02.2010

²⁶⁶ Gawdat Bahgat, "India's Energy Security", **Minerals&Energy**, vol. 21, no. 3-4, p. 36.

²⁶⁷ Ashok Sharma, "India and Energy Security", **Asian Affairs**, vol. 38, no. 2, p. 160.

²⁶⁸ Kieslow, Norling, **a.g.e.**, p. 88.

Tablo 17.**Hindistan'da Petrol Üretimi (Bin ton)**

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Gujarat	6187	6251	6212	6177	5944
Assam/Nagaland	4703	4474	4400	4357	4673.4
Arunachal Pradesh	83	104	109	102	102.4
Tamil Nadu	391	385	353	298	265
Andra Pradesh	226	216	252	279	289
Toplam	11590	11430	11326	11213	11274

Kaynak: Basic Statistics on Indian Petroleum & Gas 2008-2009, Ministry of Petroleum & Natural Gas Government Of India, New Delhi (Economic Division), September 2009, p. 12

Hindistan'ın petrolde dışa bağımlılık oranı 2005 itibariyle %68 civarındadır. Uluslararası Enerji Ajansı'nın tahminlerine göre bu oranın 2030 yılında %91'e yükselmesi beklenmektedir. Hindistan'ın en önemli petrol alıcıları tüm dünyada olduğu gibi şüphesiz Ortadoğu ülkeleridir. En önemli ithalatçıları %25 ile Suudi Arabistan, %15.7 ile Nijerya, %11.9 ile Kuveyt, %10 ile İran ve %8.7 ile Irak'tır.²⁶⁹

3.2.3.2. Doğalgaz

Doğalgaz günümüz itibariyle Hindistan açısından petrole oranla daha avantajlı bir enerji kaynağıdır. Bunun sebebi Hindistan'ın varolan ihtiyacının önemli bir kısmını yerel kaynaklardan karşılayabilmesidir. Petrolde dışa karşı

²⁶⁹ Madan, aynı yerde

bağımlılığını aynı oranda doğalgazda yaşamamaktadır. Hindistan'ın birincil enerji tüketiminde doğalgazın payı %8'dir. Ancak 2025'e yönelik yapılan tahminler bu oranın %20'ye çıkacağını belirtmektedir.²⁷⁰

Hindistan'ın doğalgaz rezervlerinin dünya rezervlerindeki payı %1.1, tüketimdeki payı ise % 1.3'tür.²⁷¹ Hindistan'ın doğalgaz rezervleri yaklaşık 736 metreküptür. Doğalgaz üretimi ise günlük 86 milyon metreküptür. Doğalgaz üretimi ile tüketimi arasındaki farkın petroldeki kadar olduğunu söylememiz mümkün değildir. Hindistan'ın doğalgaza olan ihtiyacı günlük 115 milyon metreküptür.²⁷² Bu haliyle Hindistan, günümüzde doğalgaz ihtiyacının yaklaşık %74'ünü yerel kaynaklardan karşılayabilmektedir.

Bu tabloya rağmen genel enerji tüketimine bakıldığı zaman, doğalgaza olan ihtiyacın hızla arttığını görmekteyiz. Doğalgazın Hindistan'ın enerji tüketimindeki payı 1980'lerde %2.5 iken, bu rakam 2000'li yıllarda %7'ye yükselmiştir. 2030'da ise bu oranın % 30'a yükselmesi beklenmektedir. Doğalgaza olan ihtiyacın yükselmesinin en önemli nedenleri arasında çevre dostu bir yakıt olması gösterilmektedir. Bu haliyle gelecek dönemde Hindistan'ın doğalgaza olan ihtiyacının ve doğalgazda dışa bağımlılığın hızla artacağı da belirtilmektedir.²⁷³ Buna karşılık, her ne kadar bu bağımlılık sürecinin önüne geçilebilecek boyutta olduğu tahmin edilmese de, Andra Pradesh açıklarında Krishna-Godavari bölgesinde Orissa ve Gujarat'ta tespit edilen yeni doğalgaz kaynakları Hindistan açısından umut vericidir.²⁷⁴ Keza Hindistan'ın 736 milyar metreküpüne (25 trilyon kübik fit) karşılık Krsihna-Godavari ve Orissa bölgelerinde tespit edilen gaz miktarı yaklaşık 20 trilyon kübik fittir. Sahip olduğu rezervlerin yarısından fazlası güneydoğu kıyıları

²⁷⁰ Sharma, aynı yerde

²⁷¹ Bahgat, "India's Energy...", aynı yerde

²⁷² Sharma, **a.g.m.**, p. 161.

²⁷³ Bahgat, "India's Energy... , pp. 36-37.

²⁷⁴ Bahgat, aynı yerde

açıklarında tespit edilmiştir.²⁷⁵ Tablo 18’de doğalgaz üretim rakamları ayrıntılı olarak verilmiştir.

Hindistan’ın başlıca doğalgaz ithalatçıları; Katar, Vietnam, Myanmar ve Bagladeş’tir. Türkmenistan ve İran da önümüzdeki dönemde Hindistan doğalgazının temin edilmesinde önemli iki ülke olacaktır.²⁷⁶ Doğalgaz üzerinden kurduğu diplomasi oldukça yenidir. Ancak ithalatçılarının bir kısmının sınır komşusu olması, Türkmenistan ve İran ile kurmaya çalıştığı diyalog sürecinde Pakistan’ın kilit ülke olması, Hindistan’ın enerji güvenliğini sağlayabilmesi noktasında sınır komşuları ile ilişkilerinin birincil önemde olduğunu da söylemek mümkündür.

Tablo 18.

Hindistan’da Doğalgaz Üretimi (Milyon Metreküp)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Gujarat	3710	3831	3294	2931	2605
Assam/Nagaland	2249	2408	2526	2598	2573
Arunachal Pradesh	40	48	35	30	30
Tripura	497	480	520	534	553
Tamil Nadu	678	906	1130	1169	1242
Andra Pradesh	1707	1663	1525	1567	1524
Rajasthan	213	242	242	255	216
West Bengal	-	-	-	15	20
Toplam	9094	9578	9272	9099	8763

Kaynak: Basic Statistics on Indian Petroleum & Gas 2008-2009, Ministry of Petroleum & Natural Gas Government Of India, New Delhi (Economic Division), September 2009, p. 12

²⁷⁵ Hordern, a.g.m., p. 11.

²⁷⁶ Bahgat, “India’s Energy....”, p. 37.

Hindistan doğalgaz ithal eden bir ülke olmaya başladığından itibaren deniz yolu ile LNG (liqified natural gas-sıvılaştırılmış doğalgaz) temini de önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Hindistan hükümeti ulusal ve uluslararası şirketleri biraraya getirerek ülkesinde sekiz adet LNG terminalinin açılması kararını almıştır. Bunun yanında LNG halinde alınan doğalgazın yeniden gaz haline dönüştürülebilmesi ve doğalgaz sektörünün geliştirilebilmesi adına Arap Denizi kıyısındaki Dahej bölgesinde 2004 yılında regazifikasyon terminali inşa edilmiştir.²⁷⁷

3.2.3.3. Kömür

Hindistan, dünyada dördüncü en büyük kömür rezervlerine sahip olan ülkedir. Aynı zamanda üçüncü en büyük kömür üreticisi ve tüketicisidir. Kömür Hindistan'ın enerji politikalarında halen en önemli yerde bulunmaktadır. Keza, Hindistan harcadığı enerjinin yarısından çoğunu kömürden temin etmektedir. Hindistan'ın birincil enerji tüketiminde kömürün yerinden bahsederken, büyük ölçüde kırsal yerleşmenin hakim olduğu ülkede çok sınırlı bir bölümün petrol ve gaz ürünlerine sahip olduğundan bahsetmiştik. Elektiriğin dahi ulaşmadığı Hindistan köylerinde yakıt olarak kömür kullanılmaktadır.²⁷⁸ 2007 yılı içinde yayınlanan "Bütünleştirilmiş Enerji Politikası" başlıklı raporda kömürün geleceği ile ilgili birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Buna göre, kömür Hindistan'ın en önemli enerji kaynağı olmaya devam edecektir. Birincil enerji kaynakları içindeki ağırlığını da 2030'lara kadar koruması muhtemel görünmektedir. Aynı zamanda kanıtlanmış 92 milyar ton ve tahmini olarak da 248 milyar ton kömür rezervi bulunan Hindistan, yaklaşık 80 yıl yetecek kadar kömüre sahiptir.²⁷⁹ Kömür kullanımı Hindistan için her ne kadar önemli ise olumsuz

²⁷⁷ Kieslow, Norling, **a.g.e.**, p. 99.

²⁷⁸ Bahgat, "India's Energy...", p. 36.

²⁷⁹ Sharma, **a.g.m.**, p. 160.

çevresel etkileri de bir o kadar ciddi noktaya gelmektedir. Hava kirliliği problemi Hindistan ve Çin gibi yoğun kömür kullanan ülkeler açısından ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Aynı zamanda Hindistan'ın yüzölçümünün oldukça geniş olması, kömürün ülke içinde taşınmasının önünde de ciddi bir engeldir. Öyle ki bazı bölgeler açısından kömür ithal etmek, kendi ülkesinden almaktan daha ucuza gelmektedir. Bu da Hindistan kömür sektörünün karşı karşıya olduğu bir başka problemdir.²⁸⁰ Hindistan'ın kömür üretim ve tüketim rakamlarında da artış gözlemlendiğini söylememiz gerekmektedir. Her ne kadar kömürün iklimsel değişimlere ve çevreye birçok olumsuz etkisi olsa da Hindistan'da kömür üretim ve tüketimi giderek artmaktadır. Aşağıdaki tabloda bu daha net olarak görülecektir:

Tablo 19.

Hindistan'da Kömür Üretim ve Tüketimi (Milyon Ton Petrol Eşdeğeri)

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009
Üretim	155.7	162.1	170.2	181.0	194.3
Tüketim	172.3	184.4	195.4	212.9	231.4

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy 2009

Tabloda görüldüğü gibi Hindistan'ın hem üretim hem de tüketim rakamları hızla artmaktadır. Yapılan tahminlere göre, 2005 yılında 382 milyon ton olan yıllık tüketim rakamı, 2025 yılında 580 milyon tona çıkacaktır. Hindistan'ın enerji kömür üretiminin yaygınlaştırılmasının önemi oldukça büyüktür. Bu bağlamda Hindistan'ın önemli kömür rezervlerine sahip Bihar, Madya Pradesh ve Batı Bengal bölgelerinin güvenliği Hindistan açısından önem kazanmaya başlamıştır. Ancak yukarıda bahsedildiği gibi ülke içinde

²⁸⁰ Kieslow, Norling, a.g.e., p. 95.

kömürün taşınması problemi halen çözülmeyi bekleyen bir problem olarak gözönünde bulunmaktadır.²⁸¹

3.3. HİNDİSTAN'IN ENERJİ DİPLOMASİSİ

3.3.1. Afrika İle İlişkiler

Dünyanın en yeni mücadele alanı Afrika, Hindistan'ın özellikle de son birkaç yılda ciddi şekilde ağırlık verdiği bir coğrafyadır. Hindistan'ın Afrika'ya böylesine önem vermesinin belli başlı sebepleri vardır. Bu sebepleri şöyle sıralamak mümkündür:

- Gine Körfezi'ndeki petrol yüksek kalitede bir petroldür.
- Yeni keşifler bölgedeki çatışma alanlarından oldukça uzakta ve deniz sahasındadır.
- Birçok Ortadoğu ülkesinin aksine Afrika pazarı uluslararası sermayeye ve rekabete oldukça açıktır.
- Sadece Nijerya bir OPEC üyesi olarak ihracatta kota uygulamasını kullanmaktadır ve
- Hindistan ile Afrika oldukça köklü bir tarihsel geçmişe sahiptir. Hindistan ve Afrika ülkeleri uzun yıllar sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı birlikte mücadele ettiler ve bu süreç Hindistan ile Afrika ülkelerini birbirlerine yaklaştırmaktadır.²⁸²

Bugün Hindistan Afrika'dan ham petrol ihtiyacının %24'ünü karşılamaktadır. En önemli alıcısı ise Nijerya'dır. Bunun dışında Hindistan'ın

²⁸¹ Hordern, **a.g.m.**, p. 14.

²⁸² Ruchita Beri, Africa's Energy Potential: Prospects for India, **Strategic Analysis**, vol. 29, no. 3, July-September 2005, pp. 380-381.

Afrika’da enerji konusunda işbirliği yaptığı ülkelerin başında Angola, Sudan, Fildişi Sahili ve Gana gelmektedir. Bunun dışında Çad, Nijer, Kongo Cumhuriyeti ve Gabon Hindistan’ın ilgi alanında olan diğer ülkelerdir.²⁸³

3.3.1.1. Angola

Angola, Afrika’nın en önemli hidrokarbon kaynaklarına sahip ülkelerinden birisidir. Bu ülkedeki enerji yatırımlarına bakıldığı zaman İngiltere’nin bölgedeki ağırlığını görmek mümkündür. Bu sebeple, Hindistan uzun yıllar sömürgesi altında olduğu İngiltere devleti ile Angola’da işbirliği yollarını aramaktadır ve Royal Dutch Shell şirketi ile kurduğu diyalog ile Angola’da enerji yatırımları yapabilmektedir. Nisan 2004’te OVL Angola’da, Blok 18’den 600 milyon dolar karşılığında %50 hissesini Shell ile yaptığı anlaşmayla satın almıştır. Bölgenin üretim kapasitesi yıllık 5 milyon tondur.²⁸⁴ Hindistan Petrol ve Doğalgaz bakanı Deora’nın Ocak ayında yaptığı Afrika gezisinin bir ayağı olan Angola’da, bu ülkenin en önemli enerji şirketlerinden biri olan Sonangol ile OVL “karşılıklı işbirliği anlaşması” imzalamışlardır. Bu anlaşma ile birlikte, Hindistan Angola’daki etkisini giderek artırmaya başlamıştır.²⁸⁵ 2009 yılı içinde Angola Hindistan’a 43 milyon varil petrol ihraç etmiştir. Bu ise Angola’nın toplam ihracatının %6.5’ini oluşturmaktadır. İki ülke bu görüşme kapsamında 2012 yılının Aralık ayında başlaması düşünülen LNG projesinin detaylarını da gündeme almışlardır.²⁸⁶

---

²⁸³ Beri, **a.g.e.**, p. 381.

²⁸⁴ Beri, **a.g.m.**, p. 383.

²⁸⁵ (Erişim),

http://www.thaindian.com/newsportal/world-news/india-angola-to-sign-deal-on-hydrocarbon-sector_100310588.html, 14.04.2010

²⁸⁶ (Erişim), <http://www.africagoodnews.com/international-relations/angola-india-ink-oil-exploration-deal.html>, 14.04.2010

3.3.1.2. Nijerya

1994 yılında iki ülke arasında enerji alanında başlayan ilişkiler büyük bir hızla artmıştır. Öyle ki, 1994 ile 1998 yılları arasında Hindistan'ın ham petrol ithalatı % 184.64 artmıştır. Hindistan günümüz itibariyle Nijerya'nın petrol ihracatında ABD ve İspanya'dan sonra 3. sıradadır. Hindistan yalnızca bu ülkeden petrol almakla kalmamakta, aynı zamanda aldığı petrole karşılık olarak bu ülkeye teknoloji ve teknik yardım desteğinde bulunmaktadır.²⁸⁷ Nijerya sahip olduğu rezervler ile bölgedeki en büyük üretici ülke olmaya adaydır.

Hindistan 2004 yılında Nijerya ile imzaladığı bir anlaşma ile Lagos'ta bir rafineri kurulması için çalışmalara başlamıştır. Ayrıca OVL Blok II'nin %15 hissesini satın almıştır. Bunun dışında OVL ve diğer Hintli şirketler Nijerya'nın 2005 yılında arza açtığı 63 yeni petrol sahası için de ciddi yatırım yapmışlardır. Ancak OVL iki deniz dibi blokta istediğini alamamış ve bu durum iki ülke arasında kısa süreli bir gerginliğin yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu olumsuzluk, Hindistan'ı farklı seçenekler üretmeye zorlamış ve OVL dünyanın en büyük çelik şirketi olan Mittal Steel ile ortaklık kurmuştur. OVL ile Mittal Steel birleşerek, ONGC Mittal Energy Limited (OMEL) adlı şirketi meydana getirmişlerdir. OMEL kısa sürede Nijerya ile birçok anlaşma imzalamış ve OPL-279, OPL-285 bloklarına sahip olmuştur. Bunun dışında 209 ve 212 de OMEL'in diğer önemli kazanımlarıdır.²⁸⁸

²⁸⁷ Sulaiman Balarabe Kura, "Nigeria-India Economic, Political and Socio-Cultural Relations: Critical Reflections For Continuous Mutual Co-operation", *IJAPS*, vol. 5, no. 1, January 2009, pp. 19-21.

²⁸⁸ Sushant K. Singh, *India and West Africa: A Burgeoning Relationship*, Chatham House Africa Programme Briefing Paper, no. 2, 2007, p. 7.

Son dönemde de Hindistan ile Nijerya arasındaki ilişkilerin giderek arttığını söylemek mümkündür. 2009 yılı sonunda Yeni Delhi'de gerçekleştirilen Hindistan-Afrika Hidrokarbon Konferansı'nda, Petrol ve Doğalgaz Bakanı Murli Deora, Nijerya'da Hindistan'ın yeni bir rafineri inşa edeceğini belirtmiştir.²⁸⁹ Bu toplantıdan bir ay sonra, Deora'nın dört Afrika ülkesine yaptığı resmi ziyaretin Nijerya durağında yaptığı görüşmelerde, Hindistan'ın Nijerya'dan daha fazla petrol almak istediğini ve yatırımlarını genişleteceğini belirtmiştir.²⁹⁰ Hindistan'ın Nijerya'ya yaptığı yatırımlara bakacak olursak; bunlardan ilki ONGC'nin Greater Nile Petroleum Company şirketinin Nijerya'da gerçekleştirdiği projede sahip olduğu %25 hissesidir. Bunun yanında National Thermal Power Corporation şirketinin 1.7 milyar dolar değerindeki doğalgaz yatırımı, IOC şirketinin 3.5 milyar dolar değerindeki petrol rafinerisi ve yine IOC şirketinin 2-4 milyar dolar arası tahmin edilen LNG terminali yatırımları Hindistan'ın Nijerya'daki diğer enerji yatırımlarıdır.²⁹¹

3.3.1.3. Sudan

Sudan petrol sahaları 1996 yılında üretime geçmeye ve uluslararası pazara açılmaya başlamıştır. Hindistan'ın Sudan ile ilişkilerinin başlangıcı ise 2003 yılına dayanmaktadır. 2003 yılında Kanada'nın Talisman şirketi Sudan'daki hisselerinin bir bölümünü OVL'ye satmıştır. OVL bu sayede Sudan'daki en büyük projenin %25'ine sahip olmuştur. Bunun ardından OVL, Sudan'ın önde gelen petrol şirketlerinden Sudapet'e Blok 5A'daki hisselerinin %2'sini, 5B'nin de %1'ini vermeye karar vermiştir. Ağustos 2004'te 740 km.lik bir boru hattı için 200 milyon dolarlık bir yatırım yapmıştır.

²⁸⁹(Erişim), http://www.thaindian.com/newsportal/business/ongc-planning-to-build-refinery-in-nigeria_100285740.html, 14.04.2010

²⁹⁰(Erişim), http://www.thaindian.com/newsportal/business/india-asks-nigeria-for-more-crude_100310165.html, 14.04.2010

²⁹¹(Erişim), <http://www.international.ucla.edu/media/files/84.pdf>, 14.04.2010

Bu hattın kapasitesi günlük 18.330 varildir. 2002'den itibaren Hindistan'ın Sudan'da yaptığı enerji yatırımı yaklaşık olarak 1.5 milyar dolardır.²⁹²

Sudan'ın son dönemde öne çıkan bir başka yönü ise insan hakları ihlalleri ile ilgilidir. Ayrıca ülke içinde yaşanan istikrarsızlık bölgedeki enerji yatırımlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple Hindistan, Sudan'daki siyasi gelişmelerle bölgedeki çıkarları gereği yakından ilgilidir. Dünya gündeminden hiç düşmeyen Darfur Sorunu, Hindistan'ın enerji güvenliği bağlamında Hindistan gündemini işgal etmektedir. Ülkede istikrar ortamının sağlanması, Hindistan'ın enerji yatırımlarını doğrudan etkileyebilecektir. Hindistan, Sudan'daki enerji güvenliğini sağlayabilmek adına, Sudan'daki iç ve dış siyasi gelişmelere yoğun şekilde angaje olmaktadır.²⁹³

3.3.1.4. Diğer Afrika Ülkeleriyle İlişkiler

Hindistan'ın Afrika'da bu üç ülke dışında da birçok yatırımı bulunmaktadır. Bunların başında Libya gelmektedir. OVL, Libya'da Trablusgarp'ın güneydoğusundaki Sirte bölgesinde iki blokta %49 paya sahiptir. ONGC burada Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ile ortak petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bunun dışında Fildişi Sahili'nde de Hindistan'ın yatırımları bulunmaktadır. 2004 yılında ABD'li Vanco şirketiyle yaptığı anlaşma doğrultusunda Fildişi Sahili açıklarındaki bir sahada %30 hisseye sahip olmuştur.²⁹⁴ Gabon'da ise IOL ve OIL birlikte bir bloğun %90 hissesi için 15 milyon dolarlık yatırım yapmıştır. Hisseleri alabilmek için 12.5 milyon dolar ve kalkınması için de 50 milyon

²⁹² Jamal M. Moosa, "Implications of Sudanese Conflict", **India's Energy Security and The Gulf**, (ed.) S. N. Malakar, Delhi, Academic Excellence, 2006, pp. 151-152.

²⁹³ Nivedita Ray, "Sudan Crisis: Exploring India's Role", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 1, January-February 2007, pp. 94-95.

²⁹⁴ V.S. Sheth (ed.), "Factoring Energy Security in India-Africa Relations", **India-Africa Relations: Emerging Policy and Development Perspective**, Delhi, Academic Excellence, 2008, pp. 61-62.

dolar ödeyecektir. Gine, Gana, Gine-Bissau ve Senegal de Hindistan'ın dikkatini çeken ve önümüzdeki dönemde Hindistan'ın yatırım yapmayı planladığı diğer ülkeler arasında yer almaktadır.²⁹⁵

3.3.2. Güney Asya İle İlişkiler

Hindistan Güney Asya'nın merkezindedir ve Güney Asya, Hint Okyanusu'nda kıyısı olması sebebiyle, enerji nakil hatları konusunda dünyanın önemli noktalarından birisidir. Hindistan'ın yakın coğrafyası olan bu bölge, Hindistan'ın dışarıya açılmasında kilit noktada bulunmasına rağmen, özellikle Pakistan ve Bangladeş bağlamında bakıldığında Hindistan'ın çevrenemeye çalışıldığı ve bölgede sıkıştırılmak istendiği de aşıkardır. Yine Afganistan da hem coğrafi konumu dolayısıyla önem arz etmektedir hem de yeni dönem projelerde önemli bir noktada bulunan bir ülkedir, Güney Asyanın enerji diplomasisinde önemi giderek artmaktadır.

3.3.2.1. Pakistan

Bilindiği üzere, 1947'den itibaren tabiri caizse Hindistan'la Pakistan "düşman kardeşler"i oynamaktadırlar. Yaklaşık 60 yıllık rekabet ortamı, enerjinin dünya gündemine oturmasından itibaren bu alana da yayılmaya başlamıştır. Soğuk Savaş dönemindeki en tehlikeli politik ve askeri mücadele bu iki ülke arasında yaşanmıştır.²⁹⁶ Pakistan devleti, özellikle 11 Eylül'ü takip eden süreçte Çin ile geliştirdiği ilişkilerle gündeme oturmuş bir ülkedir. Çin'in Pakistan'la geliştirdiği ilişkiler ise Hindistan'ı bölgede bir ölçüde yalnız

²⁹⁵ Sushant K. Singh, *a.g.e.*, p. 8.

²⁹⁶ Samarjit Ghosh, *Indo-Pak Composite Dialogue 2008*, IPCS Special Report, no. 65, February 2009, p. 1.

bırakma ve etkisini azaltma çabasına yöneliktir. Çin'in Pakistan'a yaptığı enerji yatırımları ve Gwadar limanı gibi bir üs inşa etmesi de Çin'in Hindistan'ın etki alanı olması gereken bölgede daha aktif bir konumda olduğunu göstermektedir. İki ülke arasındaki potansiyel rekabetin varlığı, Hindistan'ın Pakistan ile enerji alanında işbirliği yapabilmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Keşmir ve terör konuları, iki ülke arasındaki rekabeti daha da kızıştıran etmenler olarak söylenebilir. Böyle bir ortamda iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi için askeri olmayan önlemlerle bir güven ortamının sağlanması gerekmektedir. Enerjinin iki ülke arasındaki güven ortamının sağlanmasında kilit noktada olduğu belirtilmektedir.²⁹⁷

Son birkaç yılda bu konuda daha farklı ve iki ülke arasındaki ilişkileri nispeten daha ılımlı hale getiren birtakım gelişmelerin yaşandığını söylemek mümkündür. Günümüzdeki en önemli enerji projeleri içinde gösterilen projelerin ikisinde hem Pakistan hem de Hindistan yer almaktadır. Bu projelerden birincisi Türkmenistan ve Afganistan hattı üzerinden Pakistan'a geçecek olan TAP (Turkmenistan-Afganistan-Pakistan) projesidir. Bu projeye Hindistan da dahil olmuş ve projenin adı TAPI (Turkmenistan-Afganistan-Pakistan-India) olarak değişmiştir. Bu proje dört ülkenin katılımı ile 25 Nisan 2008 tarihinde Pakistan'ın başkenti İslamabad'da gerçekleştirilen toplantıda imzalanan anlaşma ile resmîyet kazanmıştır. Bu anlaşmaya göre, 2010 yılında yapımına başlanacak olan hat 2015 yılında faaliyete geçecektir.²⁹⁸ Bu hat, Hindistan'ın enerji güvenliğinde çeşitliliği sağlayabilmek açısından oldukça önemli bir projedir. Aynı zamanda Hindistan'ın Pakistan ile aynı projede yer almaları iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilebilmesi bağlamında da oldukça önemlidir.

²⁹⁷ S.G. Pandian, "Energy Trade as a Confidence-Building Measure Between India and Pakistan: A Study of the Indo-Iran Trans-Pakistan Pipeline Project", *Contemporary South Asia*, vol. 14, no. 3, p. 308.

²⁹⁸ (Erişim), http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=233:afghanistan-the-tapi-pipeline-and-energy-geopolitics&catid=103:energysecurityissuecontent&Itemid=358, 05.04.2010

İkinci proje ise yine Hindistan'ın sonradan dahil olduğu İran'dan Pakistan'a gelecek olan boru hattıdır. IPI (Iran-Pakistan-India) projesi temelinde İran enerji kaynaklarının dünya pazarına açılması noktasında önemliyken, Hindistan-Pakistan arasında ikinci bir bağ olması bakımından da önemlidir. Hindistan bu şekilde iki ayrı enerji hattı ile Pakistan'a bağlanmaktadır. Bu hat ilk olarak İran ile Hindistan arasındaki bir anlaşma doğrultusunda şekillense de, bugün İran-Pakistan temelli bir proje şeklini almıştır.

Bölgenin istikrarsız ortamı göz önünde bulundurulduğunda yaklaşık 20 yıllık bir gecikme ile hayata geçirilmeye çalışılan bu proje için en somut adıma Türkiye ev sahipliği yapmıştır. 16 Mart 2010 tarihinde Türkiye'de gerçekleştirilen toplantıda İran ve Pakistan, İran'ın Güney Fars sahalarını Pakistan'da Belucistan ve Sindh'e bağlayacak olan anlaşmayı imzalamışlardır. Bu proje ile birlikte İran, Pakistan'a günde 750 milyon kübik fit (21 milyon metreküp) doğalgaz sağlayacaktır. Bu hat "barış hattı" olarak tanımlanmaktadır.²⁹⁹ Hindistan ise Pakistan'a ödeyeceği transit ücret konusunda bu ülke ile anlaşmazlık yaşamaya devam etmektedir. Transit ücret meselesi ise her ne kadar üç ülke bu proje konusunda anlaşmış gibi görünseler de, Hindistan'ın projeye dahil olması konusunda önemli bir engeldir. Ancak Hindistan açısından bu projenin gerçekleşmesi oldukça önemlidir. Hem çeşitliliği sağlayabilmek hem de bölgesel ilişkilerini geliştirebilmek anlamında bu proje Hindistan'ın bölgedeki etkinliğini artırabileceği bir projedir. Aynı zamanda Hindistan bu proje ile birlikte günde 45 milyon metreküp doğalgaz temin edebilecektir.³⁰⁰

²⁹⁹ (Erişim), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8572267.stm>, 05.04.2010

³⁰⁰ Ghosh, a.g.e., p. 4.

3.3.2.2. Afganistan

Afganistan 1. Büyük Oyun'dan itibaren jeopolitik önemini halen kaybetmemiş ve son dönemde ABD'nin bölgeye dönmesiyle bu önemi giderek artan bir ülke haline gelmiştir. Afganistan'ın Hindistan ile ilişkilerinin Hindistan'ın Pakistan ilişkileri ile doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür. Pakistan'ın Hindistan'ı doğudan baskı altına alma projelerine karşı olarak Hindistan da Afganistan ile ilişkilerini geliştirerek Pakistan'ı batıdan etki altına almak istemektedir. Hindistan, Afganistan-Pakistan arasında yaşanan anlaşmazlık konularında Afganistan'dan yana tavır almaktadır. Aynı şekilde Afganistan da özellikle "Keşmir" ve "Peştunistan" gibi sorun alanlarında Hindistan'dan yana tavır almaktadır. Pakistan'a karşı Hint-Afgan ortak çıkarları bu iki ülkeyi stratejik müttefik noktasına getirmiştir.³⁰¹ Hindistan'ın Afganistan'daki çıkarlarını üç başlık altında özetlemek mümkündür: bölgedeki Taliban etkisini kırmak, uyuşturucu trafiğinin yaygınlaşmasını engellemek ve Orta Asya enerji kaynaklarına bir koridor oluşturan Afganistan'ın güvenliğini sağlamak.³⁰²

Bu noktadan bakıldığında, yukarıda bahsedilen TAPI projesi bu üç devletin de dahil olduğu bir proje olmakla beraber, Hindistan bu proje ile birlikte Afganistan ile ilişkilerini geliştirme fırsatı yakalamaktadır. Ancak bilindiği üzere her ne kadar Afganistan üzerinden gerçekleştirilecek olan proje veya projeler ciddi şekilde bölgede enerji kaynaklarının bölgeler arası ulaşımını kolaylaştırıcaksa da Afganistan'ın içinde bulunduğu istikrarsızlık ortamı enerji güvenliği konusunda birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Afganistan'da da boru hatları

³⁰¹ Mehmet Seyfettin Erol, Fazıl Ahmet Burget, "Hindistan'ın Afganistan Politikası'nda Keşmir ve Tacik Faktörü", **Hindistan Asya'nın Yeni Gücü**, (der.) Yılmaz Tezkan, İstanbul, Ülke Kitapları, 2007, s. 131.

³⁰² Raghav Sharma, **India & Afghanistan**, IPCS Special Report, no. 69, April 2009, p. 2.

terör saldırıları için oldukça net ve açık bir hedeftir.³⁰³ Afganistan aynı zamanda Hindistan ve Pakistan'ın da Keşmir gibi önemli bir rekabet alanıdır. Bölgede iki ülke tarafından birbirlerine karşı ciddi eylemler gerçekleşmektedir. Pakistan, Hindistan'ın Afganistan'daki diplomatik temsilciliklerine yönelik birçok saldırı eyleminin, Hindistan ise Afgan silahlı kuvvetleri ve istihbaratı ile Belucistan'daki isyancıların eğitimi olaylarının arkasından çıkmıştır.³⁰⁴ Bunun en önemli sebebi de, hiç şüphesiz birbirine ciddi şekilde rakip bu iki ülkenin Orta Asya enerji kaynaklarının güvenli bir biçimde kendi etki alanlarını yaratabilecekleri bu ülke vasıtasıyla kendi ülkelerine aktarılmasıdır. Hindistan için de, Pakistan için de Afganistan, enerji güvenliği politikalarında kilit bir öneme sahiptir.³⁰⁵ Ayrıca Afganistan'da son dönemde keşfedilen petrol ve gaz rezervleri de bu ülkeye olan ilginin artmasına da sebep olmuştur. 3.6 ile 36.5 trilyon kübik fit doğalgaz ve 0.4 ile 3.6 milyar varil petrol rezervi olduğu tespit edilen Afganistan'ın şimdiden rekabet alanı haline geldiği ve yalnızca bir "geçiş yolu" ve "koridor" olma özelliğini yitirdiği belirtilmektedir.³⁰⁶

3.3.2.3. Bangladeş

Hindistan'ın Pakistan dışında bölünen bir diğer parçası olan Bangladeş, son dönemde keşfedilen doğalgaz kaynakları ile Hindistan'ın dikkatini çekmektedir. Fakat Hindistan bu ülke ile sınır komşusu olmasına rağmen yabancı şirketler Hindistan'dan daha hızlı davranmışlardır. Bangladeş doğalgaz sahaları 1993 yılında yabancı sermayeye açılmış ve Amerikan Unocal konsorsiyumu Bangladeş'teki doğalgaz sahalarında ciddi şekilde faaliyet göstermeye başlamıştır. Chevron, bölgedeki dört doğalgaz

³⁰³ Joseph McMillan, **Energy Security in South Asia: Can Interdependence Breed Stability?**, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies National Defense University, no. 232, September 2008, p. 4.

³⁰⁴ Raghav Sharma, **Afghanistan: Evolving an Indo-Pak Strategy Perspectives from India**, IPCS Issue Brief, no. 118, September 2009, p. 2.

³⁰⁵ Sharma, **Afghanistan**....., p. 3.

³⁰⁶ Sharma, **India**....., p. 2.

sahasından günde 501 milyon kübik fit (yaklaşık 14.1 milyon metreküp) üretim gerçekleştirmektedir. Hindistan bölgeden doğalgaz temin edebilmek için Bangladeş'le görüşmelere başlamıştır. Hindistan'ın Bangladeş ile yaptığı görüşmeler Bangladeş kamuoyu tarafından ciddi tepkiyle karşılanmıştır. İslami Cemmat'ın nüfuz alanında olan Bangladeş halkı ve kamuoyu Hindistan ile görüşme yapmaya karşı çıkmaktadır. İki ülke arasındaki bu problem, enerji konusunda iki ülkenin işbirliği yapmasında önemli bir engeldir. Fakat bu görüşmeler sonucunda Unocal'ın işlettiği, Kuzeydoğu Bangladeş'ten Yeni Delhi'ye kadar toplam 1363 kilometre uzunluğunda bir boru hattı inşasının yapımına karar verilmiştir. Yapılan bu anlaşma yirmi yıllık olup, her yıl yaklaşık 100 milyon metreküp doğalgazı Hindistan'a ulaştıracaktır.³⁰⁷ Bu konuda uluslararası petrol şirketlerinin Bangladeş'e yaptığı baskının da etkisi oldukça büyüktür. Hindistan bu anlaşmanın yanında Bangladeş enerji sektörüne de hızlı bir giriş yapmıştır. Hindistan'ın üç önemli enerji şirketi olan IOC, ONGC ve GAIL bir konsorsiyum oluşturmuşlar ve tek bir şirket gibi hareket ederek Bangladeş enerji sektöründeki yerlerini almışlardır.³⁰⁸

Hindistan'ın Bangladeş ile kurduğu enerji diplomasisinin bir diğer boyutu da, Myanmar üzerinden Hindistan'a gelmesi ve Bangladeş'in transit ülke olarak bu projeye dahil olmasıdır. Bu projeye de yine yukarıda bahsedilen gerekçelerle karşı çıkılmasına rağmen, proje Bangladeş hükümeti tarafından kabul edilmiştir. İleride daha ayrıntılı şekilde verilecek olan bu proje, yalnızca Hindistan ve Myanmar'a değil, Bangladeş'e de önemli ölçüde maddi kazanımlar sağlayacaktır. Bangladeş bu hattan geçecek doğalgaz için yıllık 100 milyon dolar gelir elde edecektir. Ayrıca, Bangladeş'te altyapı çalışmaları için yaklaşık 150 milyon dolarlık bir yatırım yapılacaktır. Bunun

³⁰⁷ Srinjoy Bose, **Energy Politics: India-Bangladesh-Myanmar Relations**, IPCS Special Report, no. 45, July 2007, p. 1.

³⁰⁸ S.D. Muni, Girijesh Pant, **India's Energy Security: Prospects for Cooperation with Extended Neighbourhood**, New Delhi, Rupa Co., 2005, p. 97.

yanında, GTCL (Gas Transmission Company Limited) şirketi projeye dahil olacak ve bu şirket yılda 24 milyon dolarlık bir gelir elde edecektir.³⁰⁹

3.3.3. Güneydoğu Asya İle İlişkiler

Güneydoğu Asya, Hindistan'ın Soğuk Savaş dönemi boyunca ihmal ettiği ve bölge dışı birçok gücün etki alanı haline gelen yeni rekabet alanlarından birisidir. Hindistan'ın bölgeye olan ilgisi çok yeni olmakla birlikte, bunun belli başlı birkaç sebebinin olduğu belirtilmektedir. Hindistan'ın içe dönük izlediği siyaset, eski sömürge olması sebebiyle 1947 öncesi bölgeye bakışındaki farklılık ve bölgenin ekonomik anlamda gelişmemiş olması bu sebepler arasında gösterilmektedir.³¹⁰ Bölgede Myanmar ile sınır komşusu olan Hindistan, aynı zamanda Vietnam ile de enerji konusunda ilişkiler kurmaktadır. Hindistan'ın bölgeye yönelik politikası "Doğuya Bakış Politikası" olarak tanımlanmaktadır. 1992 yılında Güneydoğu Asya ile kurmaya başladığı ilişkileri artarak devam etmektedir.³¹¹

3.3.3.1. Myanmar (Burma)

Hindistan'ın doğu komşusu Myanmar'a yönelik politikası değişken bir görünüm arz etmektedir. Hindistan ilk olarak ülkenin demokrasi yanlısı hareketinin lideri Suu Kyi'yi desteklerken, 90'ların ortalarından itibaren askeri

³⁰⁹ (Erişim), <http://www.southasiaanalysis.org/papers13/paper1216.html>, 05.04.2010

³¹⁰ Anna Louise Strachan, Harnit Kaur Kang, Tuli Sinha, **India's Look East Policy: A Critical Assessment-Interview with Amb. Rajiv Sikri**, IPCS Southeast Asia Research Programme, October 2009, p. 3.

³¹¹ Rajiv Sikri, **India's Foreign Policy Priorities In The Coming Decade**, ISAS Working Paper, no. 25, September 2007, p. 21.

cuntayı desteklemeye başlamıştır. Bu değişimin arkasında iki temel sebep bulunmaktadır. Birincisi bölgenin enerji kaynaklarına ulaşma isteği, ikincisi de Çin'in bölgedeki etkisini dengeleyebilmektir.³¹² Hindistan'ın güncel Myanmar politikalarında ise yine Suu Kyi'yi desteklediği görülmektedir. Batının desteğini önemli ölçüde arkasına alan Suu Kyi, Hindistan'ın Batı ile ilişkilerini geliştirmesi oranında Hindistan'ın desteğini arkasına almaktadır.³¹³ Myanmar, bunun yanında Hindistan-Çin ilişkilerinin temel sorun alanlarından birisini de teşkil etmektedir. Çünkü Çin, Hint Okyanusu'na inebilmek ve bölgede etkinliğini sağlayabilmek için Myanmar ile ilişkilerini geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır. Myanmar açıklarındaki Coco Adaları üzerinde kurulacak olası Çin denetimi, enerji kaynaklarının yaklaşık %80'ini denizden sağlayan Çin açısından oldukça önemlidir. Çin, Myanmar üzerinden Pakistan'daki Gwadar Limanı'nı da kontrol altına almak istemektedir. Bu sebeple de Myanmar ile ilişkilerini hızla geliştirmektedir. Çin'in denetim kurmak istediği alan Hindistan'ın doğrudan etki alanına girdiği için, Myanmar Hindistan-Çin ilişkilerinde temel bir sorun alanı olarak karşımızda durmaktadır.³¹⁴

Hindistan'ın Myanmar ile enerji konusundaki ilişkileri 2001 yılında başlamıştır. 2001 yılında Myanmar'a yapılan ziyarette gaz alımı konusu görüşülmüş, aynı zamanda petrol sahalarında arama ve üretim konuları da gündeme alınmıştır. 2003 yılında Myanmar'dan Hindistan'a yapılan ziyarette de Hindistan'ın Myanmar'la enerji alanında işbirliği, Myanmar'da petrol ve doğalgaz arama konusunda Hindistan'ın rolü konuları görüşülmüştür.³¹⁵

---

³¹² Ann Koppuzha, **India's Myanmar Policy: An Alternative Road Map**, IPCS Issue Brief, no. 77, July 2008, p. 1.

³¹³ Sinderpal Singh, "**Silence is Golden**": **India's Current Position on Myanmar**, ISAS Brief, no. 124, August 2009, p. 1.

³¹⁴ Yogendra Singh, **India's Myanmar Policy: A Dilemma Between Realism and Idealism**, IPCS Special Report, no. 37, March 2007, p. 3.

³¹⁵ Marie Lall, **India-Myanmar Relations: Geopolitics and Energy in the Light of the New Balance of Power in Asia**, ISAS Working Paper, no. 29, January 2008, p. 20.

Hindistan'ın bugün Myanmar'daki ilgi alanı, büyük oranda Güney Koreli Daewoo şirketinin elinde bulunan A-1 ve A-3 bloklarındaki hisseleridir. Bu bloklarda OVL (Oil and Natural Gas Corporation Videsh Limited) %20, yine Hint GAIL şirketi ve Koreli KoGas şirketi %10'ar hisseye sahip bulunmaktadır.³¹⁶ A-1 bloğunda 120-160 milyar metreküp doğalgaz bulunmaktadır. A-3 bloğunda ise hemen hemen aynı miktarlarda doğalgaz bulunduğu bildirilmektedir. Hindistan'ın Myanmar'dan doğalgaz alabilmesi, mesafenin uzak olmamasına rağmen deniz yolundan sağlanmaktadır. Hindistan'ın Bangladeş ile yaşadığı sorunlar sebebiyle, Bangladeş üzerinden bir hat çekilmesi, güvenlik problemleri yaratacağı endişesiyle enerji nakli oldukça masraflı olan deniz yoluyla yapılmaktadır.³¹⁷

3.3.3.2. Vietnam

Hindistan'ın Güneydoğu Asya'daki diğer ayağı Vietnam, 1990'lar ile birlikte bugünkü anlamda enerji sektörüne giriş yapmıştır. Sahip olduğu 600 milyon varillik petrol rezervi ile Güneydoğu Asya'nın en büyük petrol üreticisi ülkesi durumundadır. Ancak teknolojik yetersizlik ve bilgi eksikliği Vietnam'ın yeterli ölçüde üretim yapmasına halen engeldir. Ayrıca doğalgaz rezervlerinin de 10 trilyon kübik fit'e çıktığı tahmin edilmektedir. Vietnam, bu haliyle bölgenin en önemli doğalgaz ihracatçısı ülkesi olmaya adaydır.³¹⁸

Vietnam'ın Hindistan ile enerji alanında yaptığı işbirliği 1988'e dayanmaktadır. O yıllarda Vietnam ekonomik alanda bir yeniden yapılanma sürecinde idi. *Doi Moi* adını verdikleri bu yeni dönemde, Hindistan gelişmeleri oldukça yakından takip etmiştir. 1990 yılında Vietnam'ın petrol ve doğalgaz

³¹⁶ Lall, a.g.e., p. 21.

³¹⁷ Aynı yerde

³¹⁸ Pranav Kumar, **India-Vietnam Economic Relations: Opportunities and Challenges**, IPCS Special Report, no. 57, July 2008, p. 4.

sahalarını yabancı sermayeye açması da tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi Hindistan açısından önemli bir fırsat doğurmuştur. 1992 yılında Hindistan devlet şirketi ONGC, İngiliz BP ve Norveçli Statoil ile birlikte bir katılım anlaşması imzalayarak, bölgede petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetlerine başlamışlardır. Bu katılım anlaşmasına daha sonradan Amoco da dahil olarak, Nisan 1999'da anlaşma son şeklini almıştır.³¹⁹ ONGC'nin PetroVietnam ile imzaladığı anlaşma doğrultusunda Hindistan kıyıda 370 km. uzaklıkta bulunan 06, 12E ve 19 bloklarında pay sahibi olmuştur. Bunun yanında ONGC, PetroVietnam ile 9 Ocak 2001'de imzaladığı anlaşma doğrultusunda ise bu sahalarda hidrokarbon arama ve üretim hakkına da sahip olmuştur. Hindistan yukarıda bahsedilen dört şirketle ortak olarak girdiği projede %45 paya sahiptir. Bu projeden ONGC 60 milyon dolarlık bir kazanç elde etmiştir.³²⁰

3.3.4. Orta Asya İle İlişkiler

Orta Asya, Hindistan'ın Güneydoğu Asya'dan sonraki bir diğer yayılma alanı olarak görülebilir. Bu bölge, konumu itibariyle hem Avrasya'nın kalbidir, hem de zengin hidrokarbon kaynakları ile bölgesel ve küresel güçlerin ilgisini üzerine çeken bir coğrafyadır. Hindistan'ın bölgeye olan ilgisinin nispeten yeni olduğunu söylemek mümkündür. Son yılların uluslararası alanda vuku bulan en önemli rekabetlerinin yaşandığı bu bölge, güncelliğini yitirmeden hergün bir başka gelişmeye sahne olmaktadır. Hindistan ise bölgedeki gelişmeleri oldukça yakından takip etmekte ve etki alanını yaymaya çalışmaktadır..³²¹ Enerji, yine bölge ile ilişkilerindeki temel argüman olmaya devam etmektedir. Komşusu ve "düşman kardeş"i Pakistan'ın bölgeye olan

³¹⁹ Muni, Pant, **a.g.e.**, pp. 199-200.

³²⁰ Yogendra Singh, **India-Vietnam Relations: The Road Ahead**, IPCS Special Report, no. 40, April 2007, p. 3.

³²¹ Meena Singh Roy, "India'a Interests in Central Asia", **Strategic Analysis**, vol. 24, no. 12, 2001, pp. 2275-2276.

ilgisi ve “din” silahını kullanarak gelişmeleri kendi lehine çevirme isteği bölgedeki rekabeti daha da kızıştırmaktadır. Hindistan bu sebeple Orta Asya’ya girebilmek için büyük ölçüde efor sarfetmektedir.³²²

3.3.4.1. Kazakistan

Kazakistan son dönemde özellikle de keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile adından sıkça söz ettiren bir ülkedir. Yapılan tahminlere göre, Kazakistan’ın petrol üretimi 2020 yılında günde 6 milyon varile ulaşacaktır. Bu da, Kazakistan’ın önümüzdeki dönemde Suudi Arabistan’ın üretim rakamlarına yetişebileceğinin bir göstergesidir. Bu bağlamda bakıldığında, Kazakistan ve Hindistan arasındaki ilişkilerin giderek yoğunlaştığını söylemek mümkündür.³²³ Kazakistan bölgede özellikle de petrol anlamında en zengin kaynaklara sahip ülkedir. Bu bağlamda Hindistan’ın Orta Asya enerji diplomasisindeki en sıkı ortağı Kazakistan’dır.

Hindistan’ın Kazakistan ile enerji alanında yaptığı işbirliği 90’lı yılların sonlarına rastlamaktadır. 1997 yılında ONGC, Kazakistan’ın kuzeyindeki Pavlodar bölgesinde yaklaşık 9000 km. karelik bir alanda, beş yıllık petrol keşif lisansı elde etmiştir.³²⁴ Son yıllarda da iki ülkenin enerji alanındaki işbirliğinin giderek arttığını söylemek mümkündür. Kazakistan’ın Alibekmola petrol sahasında %15 hisse alan Hindistan, Kurmangazy petrol sahasına 1.5 milyar dolarlık yatırım yapmıştır.³²⁵ Kazak petroleri ile yakından ilgilenen Çin’in bölgedeki faaliyetleri Hindistan’ı yakından ilgilendirmektedir. Çin petrol şirketi CNPC’nin PetroKazakhstan ile yaptığı anlaşmanın 4.18 milyar dolar

³²² Scott Moore, “Peril and Promise: A Survey of India’s Strategic Relationship with Central Asia”,

³²³ Meena Singh Roy, “India-Kazakhstan: Emerging Ties”, **Strategic Analysis**, vol. 26, no. 1, Jan-March 2006, p. 57.

³²⁴ Roy, “India-Kazakhstan....”, p. 55.

³²⁵ Raghav Sharma, **India in Central Asia: The Road Ahead**, IPCS Special Report, no. 63, January 2009, p. 4.

değerinde olduğunu da burada söylemek gerekmektedir.³²⁶ Hindistan'ın yatırımlarının Çin'in yatırımlarına bakıldığı zaman oldukça zayıf olduğu görülecektir. 2003 yılına kadar Hindistan'ın 3.5 milyar dolarlık yatırımına karşılık, Çin 40 milyar dolarlık yatırım yapmıştır.³²⁷ Bunun yanında Hindistan, Çin karşısındaki bu durumuna rağmen ilişkileri giderek artırmaktadır. Çünkü Kazakistan, Hindistan'ın enerji güvenliğinin geleceğinde -Hindistan'ın bölgedeki etkisi bağlamında da düşünüldüğü zaman- oldukça önemli bir ülke olacaktır. Hindistan Pavlodar bölgesindeki hisselerinin ardından Satpayev petrol sahasında da hisse satın almıştır. Bu hisseleri son dönemde %10'dan %25'e yükselmiştir.³²⁸

3.3.4.2. Türkmenistan

Türkmenistan, Hindistan'ın enerji gündeminin büyük bir kısmını işgal etmektedir. Türkmenistan'dan Hindistan'a uzatılması planlanan boru hattıdan gelecek doğalgaz, Hindistan'ın enerji güvenliği açısından kilit önemdedir. TAPI projesi olarak adlandırılan bu projenin, Hindistan açısından uygulanabilirliği daha yüksektir. Çünkü, bunun alternatifi olarak gösterilen İran-Pakistan-Hindistan projesi, hem Pakistan ile ikili sorunlar, hem de başta ABD olmak üzere İran'a karşı uluslararası alanda alınan ortak tavır, bu projenin gerçekleşmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu sebeple, Türkmenistan üzerinden Afganistan ve Pakistan'ı takip ederek Hindistan'a gelecek hattın hayat bulmasının, Afganistan'daki siyasi istikrarın sağlanmasına bağlı olarak, daha olası olduğunu söylememiz mümkündür. ABD de bahsedilen gerekçelerle TAPI projesine ciddi şekilde destek vermektedir. Rusya'nın bu durumdan oldukça rahatsız olduğu görülmektedir.

³²⁶ Gulshan Sachdeva, "India's Attitude Towards China's Growing Influence in Central Asia", **China and Eurasia Forum Quarterly**, vol. 4, no. 3, 2006, p. 26.

³²⁷ (Erişim), <http://www.india-defence.com/reports/878>, 11.04.2010

³²⁸ (Erişim), http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/IndiaandKazakhstan_ZHussain_180209, 11.04.2010

Çünkü Rusya açısından, Türkmen gazı ya Rusya'ya ve Ukrayna'ya gelmeli ya da Avrupa'ya akmalıdır. Bu sebeple, hem Türkmen gazının Hindistan'a inecek olması, hem de Çin'in Türkmenistan ile yaptığı enerji anlaşması Rusya açısından bir tehdit oluşturmaktadır.³²⁹

TAPI projesi çerçevesindeki hat, Hindistan'ın da katılımıyla yaklaşık 1680 km uzunluğundadır. 7.6 milyar dolarlık bu proje ile Türkmenistan'ın Devletabad sahasından başlayarak, Pakistan ve Hindistan'a toplam 30 milyar metreküp doğalgaz iletilecektir.³³⁰

3.3.4.3. Özbekistan

Hindistan açısından bakıldığında Orta Asya ülkeleri içinde Özbekistan ile kurulan ilişkilerin en yenisi olduğu söylenebilir. Diğer ülkelere nazaran sınırlı kaynakları bulunan Özbekistan ile Hindistan arasında enerjiye dayalı ilişkiler, 2006 yılında Özbekistan'a yapılan resmi bir ziyaret ile başlamıştır. İki ülke arasında imzalanan anlaşma doğrultusunda Hindistan 60 milyon dolarlık bir yatırım yapmıştır. Bunun karşılığında, Özbekistan'daki petrol üretimi kapasitesi yılda 100.000 tona ulaşmıştır.³³¹

3.3.4.4. Tacikistan

Tacikistan'ın konumu diğer Orta Asya ülkelerinden biraz farklıdır. Çünkü, hidrokarbon temini konusunda Tacikistan'ın herhangi bir katkısı

³²⁹ Stephen Blank, **India's Energy Options in Central Asia**, South Asian Strategic Stability Institute Reserach Report, no. 13, April 2008, pp. 28-29.

³³⁰ Raghav Sharma, **India in ....**, p. 4.

³³¹ Moore, **a.g.m.**, p. 286.

bulunmamaktadır. Enerji kaynağı olarak Hindistan'ın hidroelektrik ihtiyacını karşıladığını söylememiz mümkündür. Ancak hidroelektrik bu çalışmanın kapsamı dışında olduğu için ayrıntıya girilmeyecektir. Tacikistan ile ilgili belirtilmesi gereken şudur ki; Tacikistan, Hindistan'ın bölgedeki tek askeri üssüdür. ABD'nin hem bölgeyi denetim altında tutmak, hem de özellikle Doğu Türkistan üzerinden Çin'e giden enerji yollarını kontrol altında tutabilmek için kurduğu askeri üslerinin bir benzerini Hindistan Tacikistan'a kurmuştur. Farkor ve Ayni adında iki üssü bulunan Hindistan, bu bölgeden Afganistan'a Kuzey İttifakı kapsamında destek vermekte, kendisi için hayati önemde olan Türkmenistan'dan gelecek hattın güvenliğini sağlamak istemektedir. Bu üs, aynı zamanda Pakistan'la sorunlu bölgesi olan Keşmir'e yakınlığı ile de dikkat çekmekte ve Hindistan bölgeye kurduğu bu iki üs ile enerji güvenliğinin askeri boyutu konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir.³³²

3.3.5. Ortadoğu İle İlişkiler

Ortadoğu coğrafyası tıpkı tüm dünyanın olduğu gibi Hindistan'ın da temel enerji sağlayıcı bölgesidir. Hindistan enerji ihtiyacının yaklaşık %65 'ini bu ülkeden sağlamaktadır. Bu haliyle Hindistan'ın enerji diplomasisinin en yoğun olduğu bölge Ortadoğu'dur. En önemli alıcısı Suudi Arabistan'ın yanısıra İran, Irak, Katar, Kuveyt ve Umman, Hindistan'ın bölgeden temin ettiği enerjinin temel ihracatçı ülkeleridir.

---

³³² Raghav Sharma, **India in ....**, pp. 6-7.

3.3.5.1. Birleşik Arap Emirlikleri

1990'ların başında iki ülke arasındaki enerji işbirliği Hindistan'a ait Western Oil Company şirketinin bu ülkeye yaptığı yatırımla başlamıştır. Western Oil Company, Dubai'de bulunan Jebel Ali serbest bölgesine 5.7 milyon dolar değerinde bir rafineri inşa etmiştir. 1992 Ekim ayında imzalanan anlaşma doğrultusunda 1993 Haziran'ında rafinerinin inşasına başlanmıştır. Günde 15.000 varil üretim ile başlayan rafinerinin kapasitesi üç yıl sonra 30.000 varile yükselmiştir.

Bunun yanında BAE'nin de Hindistan'da yapmayı planladığı enerji yatırımları bulunmaktadır. Hindistan'da kurulması planlanan rafineri projesinin kabul edilmesi halinde, BAE'nin Hindistan'a yapacağı yatırım, bugünkü değeri olan 200 milyondan 600-800 milyon dolar seviyesine çıkacaktır.³³³ BAE, Hindistan'ın petrol ve bunun yanında temel doğalgaz ihracatçılarından da birisidir. 1999 yılında BAE şirketi Adgas ve Hindistan'ın Metgas şirketleri arasında yapılan anlaşma doğrultusunda, 2001 yılından başlamak üzere 20 yıl süre ile, BAE'den Hindistan'a yılda yarım milyon ton doğalgaz satılacaktır.

Aynı zamanda, BAE'nin Al-Manhal adlı şirketi de Hindistan'ın Orissa kentine bir LNG terminali inşa edecektir. Bu terminalin tahmini bedeli 5.68 milyon dolardır. Bu proje, Hindistan'a yıllık 5 milyon ton doğalgaz sağlamaktadır.³³⁴

---

³³³ Khan, a.g.e., p. 123.

³³⁴ Khan, a.g.e., pp. 159-160.

3.3.5.2. Irak

Irak ile Hindistan'ın enerji alanında gerçekleştirdikleri işbirliği Irak'ın siyasi durumu ile yakından alakalıdır. Öyle ki, 90 sonrası iki önemli savaşın merkezinde olan ve Ortadoğu gündeminin önemli bir kısmını kaplayan Irak, sahip olduğu enerji kaynakları ve üzerinde bulunduğu enerji nakil hatları ile birçok uluslararası gelişmeye ev sahipliği yapmaktadır. Hindistan ile Irak arasında ilk olarak planlanan proje, iki büyük Hint şirketi olan ONGC ve Reliance'ın Tuba petrol sahasında arama lisansı elde etmeleri yönündeydi. Ancak, 2003 Irak işgalinin öncesinde ilişkilerin geliştiğini ve Hindistan'ın Irak'a önemli ölçüde ağırlık verdiğini de görmemiz mümkündür. 1998 yılında imzalanan anlaşma doğrultusunda Hindistan 10.500 km. karelik bir alanda petrol arama faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca, 1978 yılından beri faaliyet gösterdiği Tuba petrol sahasında da kapasitesini artırma ve geliştirme faaliyetlerini de sürdürmektedir.

Bunun yanında, 2000 yılında iki ülke arasında imzalanan bir başka anlaşma ile de Irak, Hindistan'ın petrol üretiminin yaklaşık %40'ının gerçekleştiği petrol bölgesinden bir blok satın almıştır.³³⁵ Ayrıca Hindistan Irak'ta Blok 8'in tüm arama haklarına da sahiptir.³³⁶

Son dönemde de Irak ile Hindistan arasında enerji konusundaki ilişkilerin devam ettiğini söylememiz mümkündür. 2010 yılı Şubat ayı içinde Iraklı yetkililerin Hindistan'a yaptığı resmi ziyarette, Irak Sanayi ve Mineral Bakanı Fevzi Hariri, Hindistan'a ülkelerindeki petrol rafinerisi sektörüne yatırım yapması için resmi davette bulunmuştur.³³⁷

³³⁵ Khan, a.g.e., pp. 124-125.

³³⁶ Madan, a.g.e., p. 75.

³³⁷ (Erişim), <http://www.indianoilandgas.com/data-pdfs/Press-iraq.pdf>, 10.04.2010

3.3.5.3.İran

İran, Hindistan'ın enerji konusundaki en önemli ortaklarından biri olmasının yanında, siyasi ilişkilerine belki de en çok müdahale edilen ülkedir. İran'ın zengin doğal kaynakları siyaseten yaşanan olumsuzluklar sebebi ile İran'a istediği noktada verimli olamamaktadır. Başta ABD olmak üzere, dünya kamuoyunun İran'a karşı aldığı tavır İran'ın uluslararası platformda yalnızlığa itilmesini de beraberinde getirmektedir. İran'ın kalkınması, zengin hidrokarbon kaynaklarının uluslararası pazara açılmasıyla mümkündür. Ancak, bu gerçeğin farkında olan İran'a muhalif devletler, İran'ın pazara açılmaması için her türlü karşı tedbiri almaktadırlar. Bunun bir örneği de Hindistan ile olan ilişkilerinde yaşanmaktadır.

Hindistan, son on yıla kadar İran'dan yalnızca petrol almaktaydı. Doğalgaz konusunda LNG teknolojisinin yeterli düzeye erişememiş olması ve yukarıda bahsedilen gerekçelerle iki ülke arasında Pakistan'dan da geçmesi planlanan doğalgaz hattının hayata geçirilememesi, Hindistan'ın İran'dan petrol ağırlıklı ithalat yapmasına ve bu ithalatın da deniz yoluyla sağlanmasına sebep olmuştur. Ancak, 2003 yılının Mayıs ayında iki ülke arasında 25 yıl süreli bir doğalgaz anlaşması imzalanmıştır. Buna göre, Hindistan İran'dan yılda 5 milyon ton doğalgaz satın alacaktır. Bu anlaşma iki ülke arasında enerji konusundaki ilişkilerin oldukça derinleşmesini de sağlamıştır.³³⁸

Hidrokarbonlar konusunda ise iki ülke arasındaki en önemli proje hiç şüphesiz halen tam olarak hayata geçirilememiş olan İran-Pakistan-Hindistan hattıdır. Bu hat ,1989 yılından beri üç ülkenin de gündemini işgal etmektedir.

---

³³⁸ Muni, Pant, **a.g.e.**, p. 273.

Ancak bölgedeki tansiyonun hiç düşmemesi, aksine artan bir ivmeyle hız kazanması, bunun yanında iki körfez savaşının bölgede cereyan etmesi ve halen bir istikrara kavuşamayan Hindistan-Pakistan ilişkileri bu projenin gerçekleşmesinin önünde engel olmuştur.³³⁹

Bu proje 2005 yılından sonra yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Fakat gündeme gelirken bu projenin öneminden çok projenin yeni sorunları daha çok konuşulmaya başlanmıştır. Bunlardan birincisi İran'ın fiyatlandırma konusundaki isteksizliğidir. İran, bu konuda uluslararası pazar ile gerekli diyalogu kuramadığı için tatmin edici bir fiyat belirlenemediğini belirtmektedir. Bir diğer problem ise hattın yaklaşık 475 km.sinin Pakistan'ın sorunlu Belucistan bölgesinden geçecek olmasıdır. Bu sorunlu bölge ABD tarafından Pakistan'a bir tehdit unsuru olarak kullanılmaktadır ve Pakistan'ın bu konuda Yugoslavya'nın kaderini paylaşabileceği belirtilmektedir. Pakistan hükümetinin kontrolü dışında olan bu bölgeden geçecek olan hat, ciddi bir güvenlik tehdidi altında olacaktır. Bu da projeye ilgili bir başka sorundur.³⁴⁰

Projenin kapasitesine bakıldığında ise bu hattın uzunluğu toplam 2775 km. olup, Pakistan ve Hindistan'a sağlayacağı toplam gaz günlük 14 milyon ton civarındadır. 2000 yılında Pakistan her ne kadar Hindistan'a bu hat üzerinden gaz akışına izin vermiş olsa da, dönemin Devlet Başkanı Pervez Müşerref Belucistan'dan geçecek hat konusunda güvenlik garantisi istemiştir. Çünkü, Pakistan'ın transit ülke olarak kazancı yıllık 700 milyon dolar olacaktır.³⁴¹ Bu hatta yaşanan birçok probleme karşılık İran-Hindistan enerji ilişkilerinin en somut adımı iki ülke arasında 2005 yılında imzalanan LNG anlaşmasıdır. Bu anlaşma 2009 yılı başlangıç tarihli olup, 20 yıl süreli bir anlaşmadır. Anlaşmaya göre yılda 7.5 milyon ton LNG İran'dan Hindistan'a

³³⁹ David Temple, *The Iran-Pakistan-India Pipeline: The Intersection of Energy and Politics*, IPCS Research Papers, no. 8, April 2007, p. 6.

³⁴⁰ Temple, *a.g.e.*, pp. 26-27.

³⁴¹ Khan, *a.g.e.*, pp. 167-168.

ulaştırılacaktır. Hindistan diğer hattın zorluklarını göz önüne alarak, LNG hattını güvence altına alıp, İran'la ilişkilerini sıkı tutmaya devam etmektedir.³⁴² Hindistan'ın İran'a yaptığı en önemli yatırım ise Farsi bloğundaki hisseleridir. OVL şirketinin %40, OIL(Oil India Limited) şirketinin %20 ve IOC şirketinin ise %40 hissesi bulunmaktadır.³⁴³

3.3.5.4 Katar

Katar, Hindistan'ın doğalgaz ihtiyacını karşılayan en önemli ülkelerden birisidir. Gazın sıvılaştırılmasında ve LNG sektöründe önde gelen bir ülkedir. Ayrıca sahip olduğu zengin doğalgaz kaynaklarıyla da Rusya ve İran'ı takip etmektedir. 90'larla birlikte Katar doğalgazını uluslararası pazara açmaya karar verdiğinde Hindistan ile gaz alımı konusundaki görüşmelerinin ilk turu gerçekleşmekteydi. 1988 yılında başlayan görüşmelerin ikinci turu ise 90'lı yılların başlarında gerçekleşmiştir. Bu görüşmelerin sonucunda Katar ile Hindistan 1998 yılında bir anlaşma imzalamıştır. 25 yıl süreli yapılan bu anlaşma Katar'dan Hindistan'a yılda 7.5 milyon ton gaz temin edilmesini içermektedir. Bunun yanında Katar, Hindistan'a yılda 1.5-2.5. milyon ton arası LNG satmayı da planlamaktadır.

Hindistan, Katar açısından çok büyük ve önemli bir pazar teşkil etmektedir. Aynı yıl Katar Petrol Bakanı Abdullah bin Hamad Al-Attayah Hindistan'daki LNG pazarını genişleteceklerini ve Hindistan'a 2004 yılında başlamak üzere yılda 10 milyon ton LNG satacaklarını kamuoyu ile paylaşmıştır.³⁴⁴ Bu anlaşma bir başka açıdan bakıldığında Katar'ın LNG sektöründe yaptığı en büyük ikili anlaşmadır. 2000 yılında Hindistan'ın

---

³⁴² Khan, **a.g.e.**, p. 173.

³⁴³ Madan, **a.g.e.**, p. 75.

³⁴⁴ Khan, **a.g.e.**, p. 151.

Petronet şirketi ile Katar'ın RasGas şirketi arasında yapılan bir anlaşmayla da Katar'ın başkenti Doha'ya bir LNG terminali kurulmasına karar verilmiştir. Bu terminalden Hindistan'ın Gujarat kentindeki LNG terminaline yılda 5 milyon ton LNG sevkedilecektir. Bunun yanında en büyük Hint enerji şirketi olan ONGC ise RasGas'dan sonra kurulan RasGas II şirketinin %5'ini satın almıştır.³⁴⁵ Hindistan ayrıca Katar'da Najwet Najim bloğunun tamamının hisselerine de sahiptir.³⁴⁶

3.3.5.5.Kuveyt

Kuveyt ile Hindistan arasındaki ilişkiler son kırk yılda giderek daha da güçleşmiştir. Hindistan'ın körfezdeki varlığı anlamında da Kuveyt ile ilişkilerinin önemli olduğunu söylememiz mümkündür. Hindistan Kuveyt'ten hem ham petrol hem de diğer petrol ürünlerini ithal etmektedir. Günde yaklaşık 200.000 varil petrol ithal eden Hindistan açısından Kuveyt petrolü oldukça önemlidir.³⁴⁷ 2000 yılında Kuveyt rafinerisinde gerçekleşen patlamanın ardından Hindistan ciddi şekilde sıkıntı çekmiştir. Bu da Hindistan'ın Kuveyt'ten aldığı petrol miktarının düşmesine sebep olmuştur. İkili ilişkilerin bir diğer boyutu ise KPC (Kuwaiti Petroleum Corporaiton) ile IOC arasında 1995 yılında yapılan anlaşma doğrultusunda Orissa kentinde bir petrol rafinerisi inşa etme kararı alınmıştır. Yılda 9 milyon ton üretim kapasiteli bu rafineri projesine sonradan ONGC ve Banglore Refinery&Petrochemicals şirketleri de ortak olmuştur. Ancak Kuveyt anlaşmanın üzerinden üç yıl geçmesinin ardından bu önemli projeden vazgeçtiğini bildirmiştir. Bu sebeple bu proje rafa kaldırılmıştır. Bu kararın ardından yine üç yıl sonra Kuveyt bu projeye halen ilgilendiklerini ayrıca

³⁴⁵ Khan, **a.g.e.**, p. 153.

³⁴⁶ Madan, **a.g.e.**, p. 75.

³⁴⁷ Khaled Al-Razni, "Kuwait's Role In The Indian Market", **India's Energy Security and The Gulf**, (ed.) S. N. Malakar, Delhi, Academic Excellence, 2006, p. 205.

Mangalore Refineries and Petrochemicals adlı şirketlerin de hisselerine talip olduklarını açıklamıştır.³⁴⁸

3.3.5.6.Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, Hindistan'ın dünyadaki en önemli petrol kaynağıdır. Yaklaşık 750 milyon dolar değerindeki 7.5 milyon ton petrol Suudi Arabistan'dan gelmektedir. 2001 yılının Nisan ayında iki ülke arasında imzalanan anlaşma doğrultusunda ekonomik anlamda ilişkilerin daha da geliştirilmesi ve özellikle de enerji alanında daha derin ilişkiler kurulmasına karar verilmiştir. 2005 yılında da Suudi Aramco şirketi Hindistan enerji sektörüne büyük ölçüde ilgi göstermiş ve tüketicilerle ilişkileri daha da geliştirmiştir. Suudi Arabistan Hindistan'a günde yaklaşık 450,000 varil petrol sağlamaktadır.³⁴⁹ Bunun yanında Suudi Arabistan'ın böylesine önemli bir enerji kaynağı olması bu ülkede yaşanan her türlü gelişmenin Hindistan tarafından yakından ilgilenilmesini de beraberinde getirmektedir. Ülkedeki herhangi bir olumsuz gelişme veya siyasi bir kriz bu önemli petrol ihracatçısının petrolü kesmesiyle sonuçlanabilme ihtimali Hindistan açısından önemli bir risk unsurudur.³⁵⁰

Hindistan'ın artan petrol ihtiyacı çok kısa zamanda petrol ithalat rakamlarının değişmesine sebep olmaktadır. 2006 yılında Suudi Arabistan Kralı Abdullah'ın Yeni Delhi'ye yaptığı ziyaret iki ülke arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Öyle ki 500 milyon dolar olan ihracat rakamı iki yıl içinde 23 milyar dolara yükselmiştir. Yapılan bu anlaşma ile birlikte Suudi Arabistan İran'ı geçerek Hindistan'ın en büyük petrol ihracatçısı

³⁴⁸ Khan, **a.g.e.**, pp. 120-121.

³⁴⁹ Khan, **a.g.e.**, pp. 117-118.

³⁵⁰ Ishtiyak Ahmad, "Consequences of Regime Stability in Saudi Arabia", **India's Energy Security and The Gulf**, (ed.) S.N. Malakar, New Delhi, Academic Excellence, 2006, p. 201.

olmuştur.³⁵¹ Hindistan Başbakanı Manmohan Singh'in Şubat ayı sonunda yaptığı Suudi Arabistan ziyareti iki ülke ilişkilerini tüm boyutlarıyla ele alırken görüşmelerin asıl gündemini enerji ile ilgili konular oluşturmuştur. Görüşmelerin sonucunda ise Hindistan'ın Suudi Arabistan'dan aldığı yıllık 25.5 milyon ton petrol miktarı 40 milyon tona yükseltilmiştir.³⁵²

3.3.5.7. Umman

Umman, Hindistan'ın bir diğer hidrokarbon ithalatçısıdır. Umman'la da 1990'ların başlarında kurdukları ilişkiler 90'lı yılların ikinci yarısında ilk sonucunu vermiştir. OOC (Oman Oil Company) ve BPCL (Bharat Petroleum Corporation Limited) şirketlerinin 1996 yılında yaptıkları anlaşma doğrultusunda Bina şehrinde bir petrol rafinerisi inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu projeye ek olarak Bina'dan Hindistan'daki Gujarat'a ulaşacak olan bir hattın da yapımı öngörülmüş ve fakat sonradan bu fikirden vazgeçilerek Vadinar-Bina hattının yapımına karar verilmiştir.³⁵³

Doğalgaz sektöründe ise iki ülke arasındaki ilişkilerin daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. 1993 yılında ilk olarak doğalgaz konusunda görüşmelere başlayan iki ülke, bir doğalgaz boru hattı inşa edilmesi konusunda karara varmışlardır. Yaklaşık 5 milyar değerindeki bu proje, Umman ve Hindistan'ın yanında İran ve Pakistan'ın kıyı şeridini de kapsamaktadır. Bu hattın günde 1.8 milyar kübik fit (50 milyon metreküp) doğalgaz akışı sağlanacaktır. Ayrıca birisi Hindistan'ın batı kıyısında, diğeri de Hindistan'ın ortasında bulunan ve toplam üretim kapasitesi günlük

³⁵¹(Erişim),<http://www.energybangla.com/index.php?mod=article&cat=India&article=2398>, 10.04.2010

³⁵²(Erişim),<http://www.arabianbusiness.com/582569-saud-arabia-to-nearly-double-oil-supply-to-india>, 11.04.2010

³⁵³ Khan, a.g.e., p. 122.

120.000 varil olan iki rafinerinin de inşası konusunda anlaşmaya varılmıştır. Yine 2000 yılının Ağustos ayında Hint Dodsal şirketi, Avrupa–Japon Konsorsiyumu ve Oman Gas Company Umman’da 180 milyon dolarlık bir proje kapsamında iki büyük boru hattının inşası konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ayrıca IOC ile Umman’lı Enron şirketi arasında yapılan anlaşmaya göre, 1 milyar dolar değerinde Umman’da Dabhol’den Hindistan’da Maharashtra’ya doğalgaz ulaştıracak olan projenin %26.5 hissesini satın almıştır.³⁵⁴ Hindistan’ın ayrıca Reliance Industries Limited şirketi üzerinden deniz dibindeki Blok 18’de ve Oilex’in %25, GAIL’in %25, HPCL’nin %12.5 ve BPCL’nin %12.5 hisseye sahip olduğu konsorsiyum üzerinden Blok 56’da hisseleri bulunmaktadır.³⁵⁵

3.3.5.8. Diğer Ortadoğu Ülkeleriyle İlişkiler

Hindistan’ın Ortadoğu’da enerji alanında ilişki kurduğu diğer ülkelere bakacak olursak Hindistan’ın bu ülkelerle yalnızca yatırıma dönük işbirliği gerçekleştirdiğini görürüz. Bu ülkelerden bir tanesi Suriye’dir. Hint şirketi OVL Blok 24’te %60 hisseye sahiptir. Suriye aynı zamanda Hindistan açısından farklı bir öneme de sahiptir. Suriye, Hindistan’ın Çin ile işbirliği yaptığı ender bölgelerden bir tanesidir. Hint OVL ve Çin devlet şirketi CNPC’nin işbirliği ile meydana gelen Himalaya Energy Syria BV PetroCanada’ya ait olan 36 üretim sahasına sahip olmuştur.³⁵⁶

Yemen’de ise RIL Blok 9’da %25 hisseye sahiptir. Bu bölgedeki üretim günde 200 varil civarındadır.³⁵⁷

³⁵⁴ Khan, **a.g.e.**, pp. 154-159.

³⁵⁵ Madan, **a.g.e.**, p. 75.

³⁵⁶ Aynı yerde

³⁵⁷ Aynı yerde

Hindistan, Mısır'da da enerji yatırımları konusunda atağa kalkmıştır. IOL ve Egyptian General Petroleum Corporation ile Aralık 2007'de yaptıkları bir anlaşma ile 9 milyar dolar değerinde bir rafinerinin inşasına başlama kararı almışlardır. Bu rafinerinin tahminin üretim kapasitesi günde 180.000-300.000 varil civarında olacaktır.³⁵⁸

3.4. HİNDİSTAN'IN ENERJİ GÜVENLİĞİNİN GELECEĞİ

Küresel enerji politikalarına bakıldığında zaman kısa ve uzun vadede dünya genelinde fosil yakıtlara bağımlılığın artacağını söylememiz mümkündür. Gerek küresel aktörlerin gerekse Hindistan'ın fosil yakıtlara olan bağımlılığını ve fosil yakıtlar için verilen mücadeleyi incelediğimiz bölümlerimizde bunu daha yakından ve detaylı olarak görebilmekteyiz. Hindistan'ın da dünya genelinde olduğu gibi fosil yakıtlara olan bağımlılığı gün geçtikçe artmaktadır. Enerji üretimi dünya ortalamasının altında olmasına rağmen, dünyanın 5. büyük enerji tüketicisi ülkesidir. Ekonomik kalkınma hızı bu şekilde devam ettiği sürece tüketici ülkeler sıralamasında 2030 tahminlerine göre 3. sıraya yerleşecektir. Ancak bir yandan da önümüzdeki 25 yıl içinde enerjiye olan bağımlılığının bu şekilde artışı devam edecek olursa da ekonomik kalkınma hızının %8-9 seviyesinden %3-4 seviyesine inmesi ihtimali de belirtilmektedir.³⁵⁹

Hindistan sahip olduğu sınırlı petrol kaynaklarındaki üretim faaliyetlerine ek olarak Krishna-Godavari bölgesinde yeni kaynaklara da ulaşmakta ve üretimini artırmaktadır. Ancak sanyileşmenin giderek arttığı

³⁵⁸ (Erişim), <http://www.arabianbusiness/505928-india-to-build-9bn-refinery-in-egypt>, 12.04.2010

³⁵⁹ Rajiv Sikri, **The Geopolitics of Energy Security and Implications for South and Southeast Asia**, ISAS Working Paper, no. 37, February 2008, p. 14.

Hindistan'ın üretim rakamları ile tüketim rakamları arasındaki fark hızla açılmaktadır. Yapılan tahminlere göre bugün %70 olan petrole bağımlılığın, 2030 yılında %90 seviyesine çıkacağı belirtilmektedir.³⁶⁰

Bağımlılık oranının bu kadar yüksek olması Hindistan'da enerji güvenliği açısından olumsuz sinyallerin çalması anlamına gelmektedir. Hindistan'ın bu bağlamda önceki bölümde verilen örneklerden hareketle yalnızca ticaret değil en az ticaret kadar yoğun yatırım arayışına girdiğini belirtmiştik. Ortadoğu ve Afirka yatırımlarına ek olarak Hindistan son dönemde Latin Amerika'da da önemli yatırım faaliyetlerinde bulunmuştur. Kolombiya, Brezilya ve Küba gibi ülkelerde Hindistan yatırımları giderek artmaktadır. Petrol arama ve üretim noktasında Hindistan'ın önümüzdeki dönemde dış yatırıma ağırlık vereceğini ve yatırım ağını mümkün olduğunca ekonomik kalkınma seviyesiyle orantılı olarak genişleteceğini söylememiz mümkündür.³⁶¹ Doğalgazda da benzer şekilde talebin ve buna bağlı olarak bağımlılığın artacağını söylememiz mümkündür. Hindistan'ın hidrokarbon kaynakları konusundaki geleceğine yönelik en temel belgelerden birisi olan "*Hydrocarbon Vision 2025*" adlı rapora göre, 2001-2002 yıllarında günlük 110 milyon metreküp olan doğalgaz ihtiyacı, 2019-2020 yıllarında 325 milyon metreküpe çıkacaktır. Hidrokarbonlar açısından bakacak olursak, Hindistan'ın enerjiye olan bağımlılığı hızla artış göstermektedir.³⁶²

Bu rapor günümüzde Hindistan'ın enerji güvenliği politikaları konusundaki en temel metindir. 2000 yılında hazırlanan bu rapor doğrultusunda Hindistan'ın geleceğe dönük planlarını yakından takip etmek mümkündür. Aynı zamanda Hindistan'ın enerji güvenliğini sağlama konusunda hangi noktalara temas ettiğini yine bu raporda görebiliriz. Bu

³⁶⁰ Sikri, *The Geopolitics.....*, pp. 16-17.

³⁶¹ Sikri, *The Geopolitics.....*, p. 18.

³⁶² Anant V. Naik, Sajal Ghosh, V. Raghuraman, *Energy Security Issues-India*, Confederation of Indian Industry Report, July 2003, p. 9.

rapora göre Hindistan'ın enerji güvenliği açısından en temel konu petrol ve doğalgaz bölgelerinin dış yatırıma açık hale getirilmesidir. Hindistan bu sayede hidrokarbon rezervlerinden azami ölçüde faydalanma imkanı bulacak ve ülkesini bir enerji pazarı haline getirme konusunda önemli bir adım atmış olacaktır. Nehru döneminin ardından ülkede başlayan liberalizasyon sürecinin bir sonucu olarak Hindistan pazar ekonomisini benimsemiş ve dış yatırımcılara kapılarını büyük ölçüde açmıştır. Enerji sektörü konusunda da benzer bir politika takip etmektedir. Geleceğe dönük olarak birçok ulusal ve uluslararası firmanın yarışacağı bir rekabet ortamı yaratmayı amaçlamaktadır.

Geleceğe dönük ikinci proje ise dış yatırımlar konusundadır. Hindistan, günümüzdeki yatırımlarına gelecekte yenilerini de eklemeyi hedeflemektedir. Bu yatırımlar hem Hindistan'a ciddi bir gelir sağlayacak ayrıca da sınırdışı coğrafyalarda Hindistan'ın etkisinin artmasına yardımcı olacaktır.

Hindistan'ın enerji güvenliğinin geleceğine yönelik bir diğer hedefi ise temiz enerji üretmek ve çevre kirliliğinin önüne geçmektir. Yoğun kömür kullanımı Hindistan'da önemli ölçüde çevre kirliliğine sebep olmaktadır. Bunun önüne geçebilmek ve temiz bir enerjiye sahip olabilmek için Hindistan doğalgaza özel bir önem vermektedir. Raporun içeriğine bakacak olursak 2025'e yönelik öngörüde doğalgaz tüketimi petrol tüketiminin önüne geçecektir.³⁶³

Hindistan ABD, Rusya ve Çin'in aksine daha liberal bir enerji politikası izlemeyi planlamaktadır. Bu devletlerin enerji politikalarına bakıldığı zaman devletin enerji sektöründeki ağırlığını söylemek mümkündür. Özellikle de

---

³⁶³ Ayrıntılar ve ilgili raporun tam metni için bkz. Ek-1

Rusya ve Çin örneğinde devlet sektörü baskın konumdadır ve enerji politikalarında belirleyici rol oynamaktadır. Hindistan ise enerji güvenliğinde devlet kontrolüne ciddi bir atıf yapmamakta kamu sektörüne ve özel sektöre eşit şans tanıyarak yalnızca kazanmaya yönelik bir politika takip etmek istemektedir. Dış yatırım meselesinde ise Çin ile benzer bir politika takip ettiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar Çin kadar aktif olmasa da Hindistan da gün geçtikçe sınırdışı bölgelerde etkinliğini artırmaktadır ve bu konumunu gelecekte daha da güçlendirmek istemektedir.

Ülkesinde yeterli rezervleri olmayan bir ülke açısından dış yatırım, ülke ekonomisi açısından oldukça önemlidir. Hindistan gibi nüfusu ve buna bağlı olarak da enerji açığı artan bir ülke enerjide dışa bağımlılığı azaltabilmek adına dış yatırımlara büyük ölçüde hız kazandırmak zorundadır. Ama bunu gerçekleştirirken de ekonomide özel sektör kadar kamu sektörüne de ağırlık vermesinin gerekli olduğunu söylemek gerekir. Rekabete dayalı bir ekonomi birçok zenginliği beraberinde getirirse de ucu açık bırakılmış bir rekabet ulusal çıkarlarla firmaların çıkarlarının çatışmasına ve enerji gibi temel bir meselede istikrarsızlığa yol açabilir.

Soğuk Savaş döneminin içe dönük yapılanmasına bir tepki olarak ve muhtemel dış baskıların da sonucu olarak ülkeyi dış yatırıma bu şekilde açmanın da bir takım riskleri barındırdığını da unutmamak gerekir. Ayrıca küresel ve bölgesel güçlerin enerji politikalarına bakıldığında ise bu başarının arkasında devlet kontrolünde bir enerji güvenliği politikası izlendiğini de söylemek mümkündür.

Aşağıdaki tablolar Hindistan'ın enerji güvenliğinin geleceğinde 2050 yılına kadar çizilen projeksiyonu vermekte, buraya kadar Hindistan ile ilgili anlatılan tüm konuların bir özetini sunmaktadır. Bu tablolar aynı zamanda

Hindistan'ın enerjiye olan bağımlılığı hakkında da yorum yapmaya açık olup gelecekte enerji güvenliği politikalarını nasıl yönlendireceğine dair ipuçları vermektedir:

Tablo 20.

Hindistan'ın Birincil Enerji Tüketimi (Milyon Ton Petrol Eşdeğeri)

	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Ham Petrol	105	159	243	375	604	965
Doğalgaz	25	70	115	185	295	441
Kömür	181	311	519	810	1,187	1,675
Hidro veYen.*	18	18	18	18	18	18
Nükleer	3	3	3	3	3	3
Toplam	332	560	897	1,392	2,106	3,103

Kaynak: Vivek Karandikar, Ashish Rana, Future of Energy Options for India in an Independent World, (Erişim), www.worldenergy.org/documents/p001145.pdf

---

* Yenilenebilir enerji kaynakları

Tablo 21.**Hindistan'ın Birincil Enerji Üretimi (Milyon Ton Petrol Eşdeğeri)**

	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Ham Petrol	33	31	25	0	0	0
Doğalgaz	25	42	62	77	84	89
Kömür	172	234	296	359	422	485
Hidro ve Yen.	18	18	18	18	18	18
Nükleer	3	3	3	3	3	3
Toplam	251	329	405	457	527	595

Kaynak: Vivek Karandikar, Ashish Rana, Future of Energy Options for India in an Independent World, (Erişim), www.worldenergy.org/documents/p001145.pdf

Tablo 22.**Hindistan'ın Net Enerji İhracatı (Milyon Ton Petrol Eşdeğeri)**

	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Ham Petrol	72	128	218	375	604	965
Doğalgaz	0	27	53	107	211	353
Kömür	8	77	222	452	765	1,190
Toplam	80	232	492	934	1,580	2,508

Kaynak: Vivek Karandikar, Ashish Rana, Future of Energy Options for India in an Independent World, (Erişim), www.worldenergy.org/documents/p001145.pdf

Hindistan'ın içinde bulunduğu projelere bakacak olursak, varolan projelerinin de, gelecekte gerçekleştirmek istediği projelerin de büyük kısmının dünyanın kriz bölgelerinde olduğunu göreceğiz. Yakın coğrafyasına baktığımız zaman Hindistan açısından çok önemli olan iki büyük projenin (TAPI-IPI) birisi Afganistan-Pakistan hattından, diğeri de İran-Pakistan hattından gelmektedir. Hindistan'ın Pakistan ile yaşadığı sorunlar bir tarafa bırakıldığında, İran ve Afganistan başlı başına en güncel kriz bölgelerini oluşturmaktadır. Bu iki ülkedeki istikrar ortamı sağlanamadığı sürece Hindistan'ın enerji politikalarında güvenliği sağlayabilmesinin oldukça zor olduğu görülmektedir.

Görece daha az sorunlu gibi görünen Afrika'da ise benzer problemlerin yaşandığı görülecektir. Nijerya'da Nijer Deltası'nın Kurtuluşu Hareketi, Sudan'da Darfur ve Ömer El-Beşir çevresinde yaşanan gelişmeler Afrika'da enerjinin güvenliğine yönelik tehditler oluşturmaktadır. Ortadoğu'da ise Hindistan'ın enerji güvenliğini sağlayabilmesi için İsrail ile yakın ilişkiye girdiğini söylemek mümkündür. Bölgedeki ABD varlığı Hindistan açısından önemli bir unsur olmakla beraber, bunu sağlayabilmenin yolu da İsrail ile askeri alanda ilişkilerini geliştirebilmesinden geçmektedir. Bu anlamda önümüzdeki dönem Hindistan'ın İsrail ile ilişkilerini geliştireceği bir dönem olarak görülmektedir.³⁶⁴

Yine bir taraftan Pakistan, bir taraftan da Çin arasına sıkışan Hindistan'ın, Hazar havzasına girişinde de önemli engellerle karşılaştığını görmekteyiz. Bu noktada Çin'i ayrı bir şekilde ele almak gerekmektedir. Çin'in hem jeopolitik konumu hem de Hindistan ile köklü geçmişi ele alındığında, bu iki ülke bölgenin iki devi olmalarının yanı sıra, bir o kadar da önemli iki rakip devlet konumundadırlar. Özellikle de Çin'in Pakistan ve Myanmar ile

³⁶⁴ Anthony Bubalo, Mark P. Thirlwell, **Energy Insecurity: China, India and Middle East Oil**, Lowy Institute Issues Brief, December 2004, pp. 11-12.

geliştirdiği ilişkilere karşı, Hindistan'ın da ABD ile yakınlaşması bu rekabeti daha da kızıştırmaktadır. Yalnızca bölgede değil, aynı zamanda enerji yatırımları konusunda iki ülke hem Orta Asya'da hem de Afrika'da karşı karşıya gelmektedir. Aynı zamanda enerji alanında yaşadıkları rekabet yeni dönemde Hint Okyanusu'na taşınmaktadır. Hint Okyanusu'nda Hindistan'a yönelik birçok potansiyel tehdidin varlığına ek olarak Çin'in de 2000'li yıllar ile birlikte Hindistan'a yönelik bir çevreleme politikasını başlattığını söylememiz mümkündür.³⁶⁵

Hint Okyanusu hem Hindistan hem de Çin açısından kilit önemdedir. Hindistan'ın dünyaya denizlerden açıldığı ve Çin'in de enerji ithalatının yaklaşık %80'ini Hint Okyanusu'ndan temin ettiği düşünüldüğü zaman, bölgede yaşanan rekabetin büyüklüğü de daha rahat anlaşılacaktır. Hint Okyanusu'nun doğusunda hem Myanmar hem de Andaman ve Nicobar Adaları'nın üzerinde hakimiyet kurabilmek, iki ülke açısından da hayati önemdedir. Çünkü, Çin'e enerji taşınmasını sağlayan Malakka Boğazı bu hat üzerindedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği Hindistan'ın enerji güvenliğine doğrudan etki etme kapasitesine sahiptir.

Hindistan'ın Hazar Havzası'na ulaşması, hem Pakistan'ın hem de Çin'in varlığı sebebiyle oldukça zorlaşmaktadır. Bu sebeple Hindistan, Rusya ile ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir ve deyim yerindeyse bir taşla iki kuş vurmuştur. İlk olarak Rusya'nın Orta Asya enerji pazarındaki ağırlığı ve denetim gücü düşünüldüğü zaman, bu Hindistan açısından önemli bir avantajdır. İkincisi ise Hindistan'ın Sibiryaya kaynaklarına ulaşması Hindistan açısından oldukça önemlidir. Rusya'nın Sibiryaya enerji kaynaklarını öncelikle bölgesel pazara açmak için geliştirdiği Sakhalin-1 projesine dahil olan Hindistan önümüzdeki dönemde bu projenin yeni ayağı olan Sakhalin-3'e de

³⁶⁵ David Scott, "The Great Power 'Great Game' Between India and China: The Logic of Geography", *Geopolitics*, no. 13, 2008, pp. 6-8.

dahil olabilmek için çalışmalarını sürdürmektedir. Sibirya'nın zengin hidrokarbonlarının Hindistan'a ulaşması, enerji güvenliğinde çeşitliliği artırırken başka bölgelere olan bağımlılığını azaltacağından, Hindistan Sibiryaya hidrokarbonlarına önümüzdeki dönemde de ağırlık verecektir.³⁶⁶

Hindistan'ın enerji güvenliğinin geleceği açısından en net görünen durum Hindistan'ı maliyeti oldukça yüksek projelerin beklediği gerçeğidir. Kalkınma hızını artırabilmesi enerji kaynaklarını çeşitlendirebilmekten ve muhafaza edebilmekten geçmektedir. Bu sebeple de alternatif coğrafyalarda alternatif arayışlar Hindistan açısından kaçınılmazdır. Enerji yatırımları yalnızca gelir getirmesi açısından değil Hindistan'ın yatırım yaptığı bölgelerdeki etkinliğini göstereceği için oldukça önemlidir. Enerji güvenliği yalnızca enerji yatırımları ile de doğru orantılı değildir. Enerji kaynaklarına sahip olan coğrafyaların aynı zamanda önemli kriz bölgeleri olması tüm ülkeleri olduğu gibi Hindistan'ı da ek önlemler almaya zorlamaktadır.

Dünyanın önde gelen devletlerine göre enerji politikalarında daha zayıf görünen Hindistan'ın hem ülke içinde hem ülke dışında yatırımlarına hız kazandıracağı düşünülebilir. Enerji tüketimi rakamlarında üst sıraları giderek zorlayan Hindistan aynı şekilde enerji yatırımlarında da benzer seviyeye ulaşmalıdır. Yeni düzende bir dünya devleti olmanın yolu enerji güvenliği politikalarındaki başarısından geçtiği için enerji, gelecekte de Hindistan dış politikasındaki önceliğini koruyacaktır.

---

³⁶⁶ Sikri, *The Geopolitics.....*, p. 22.

SONUÇ

Güvenlik, 21. yüzyılda askeri anlamından ziyade ekonomik ve çevresel boyutu ile daha çok konuşulmaya başlayan bir kavram olmuştur. Küresel ısınmanın, çevresel felaketlerin, gıda sektöründe yaşanan gelişmelerin, fosil yakıtların tüketimi ve rezervleri ile ilgili varolan durumun bize ifade ettiği anlam güvenlik kavramında ibrenin farklı noktalara doğru kaydığı yönündedir. Güvenlik, kazanımları artırmaktan ziyade birçok noktada sahip olunanı koruma noktasına gelmeye başlamıştır. Özellikle de yeraltı ve yerüstü kaynaklarının muhafazasının dünyanın geleceği açısından önemine baktığımız zaman bunu daha net görmemiz mümkün olacaktır.

Kavram farklılaşmasının ötesinde giderek daha da karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Soğuk Savaş döneminin bitişine kadar neredeyse tek aktör olan devletin yanısıra 21. yüzyıl ile birlikte hükümet dışı kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, çeşitli uluslararası örgütler ve çok uluslu şirketlerin de devletler kadar etkin bir rol aldığını söylemek mümkündür.

Petrolün keşfinden beri bir mücadele konusu haline gelen enerji, iki büyük dünya savaşının merkezine oturmuştur. Devletlerarası rekabetin merkezi toprağın kendisinden toprağın altındakilere doğru kaymaya başlamıştır. Bununla birlikte emperyalist devletlerin yavaş yavaş bir strateji değiştirdiğini söyleyebiliriz. Toprağa sahip olmaktan ziyade yeraltı kaynaklarını denetim altına alabilmek yeni güvenlik parametreleri içinde yer almaya başlamıştır. Yalnızca askeri önlemler alınmak suretiyle devletlerin sınır dışı coğrafyalarda etkin olduğu dönemden, şirketler kurularak ilgili ülkelerin ekonomilerinin baskı altına alınmaya başlandığı bir döneme geçilmiştir. Enerji kaynakları da böyle bir ekonomik baskı ortamında etkin

olan devletin kullanımına açık hale gelmeye başlamıştır. Kaynakları elinde bulunduran ve baskı altında olan ülke içinde bir direnme durumu ortaya çıktığında da devletler çeşitli siyasi krizler ile sorunu çözmektedir. Eğer sorun beklenenden daha büyük olursa ancak bu tip durumlarda askeri müdahalelerin gerçekleştiğini görmemiz mümkündür.

Teknoloji ilerledikçe yeni rezervler keşfedilmekte, keşfedilen rezervler ise devletler arasında yeni rekabetlere yol açmaktadır. Fosil yakıtların ömrü konusunda oldukça olumsuz tablolar çizilirken bir yandan da keşfedilen yeni rezervler fosil yakıtlar konusunda dünyanın söylendiği kadar yetersiz olmadığı da görülecektir. Yalnızca Kuzey Denizi'ndeki hidrokarbon rezervleri tahmini bile fosil yakıtların geleceği konusunda söylenenlerin aksine bir tablo çizmeye yetmektedir.

Dünyanın birincil enerji kaynağı fosil yakıtlar geçmişten günümüze ağırlığını korumuş ve korumaya devam etmektedir. Gelecekte de bu tablonun değişmeyeceği çeşitli verilerle ortaya konmuştur. Fosil yakıtlar içinde petrol dünya genelinde ağırlığını korumakta ancak hem rezerv durumu hem de çevreye olumsuz etkisi nedeniyle yavaş yavaş doğalgaz ile başabaş bir tüketim seviyesine ulaşmaktadır. Doğalgaz, son dönemin talebi en çok artan yakıtı olarak dünya enerji dengelerini değiştirecek konuma gelmiştir. Uzun yıllar zengin petrol kaynaklarıyla tüm dünyanın ilgisini çeken Ortadoğu bölgesi artık zengin doğalgaz kaynakları ile de dikkatleri üzerine çekmektedir. Yine Hazar Havzası ve Afrika başta olmak üzere keşfedilen birçok doğalgaz yatağı devletlerin yoğun ilgisini çekmektedir. Doğalgazın sıvılaştırılması ve kıtalararası ulaşımı konusunda geliştirilen LNG teknolojisi ise yüksek maliyetli olmasına rağmen kısa sürede yaygın hale gelmiş ve doğalgaz da tıpkı petrol gibi denizaşırı bir intelik kazanmıştır. Kömür ise çevresel kirliliğine rağmen özellikle Hindistan ve Çin gibi hem nüfusu hem de rezervleri yüksek ülkeler açısından önemli bir yakıt kaynağı olarak varlığını sürdürmektedir.

Dünyadaki birçok kriz bölgesine baktığımız zaman ise sorunların siyasi boyutunun yanında enerji boyutunun olduğu gözden kaçmamalıdır. Ortadoğu'da, Kafkasya'da, Hazar Havzası'nda, Afrika'da, Güney Asya'da yaşanan birçok krizin temelinde enerjinin olduğunu görmemiz zor olmayacaktır. İnsan hakları, sınır problemleri, demokrasi eksikliği, kitle imha silahları üretimi, uluslararası teröre destek vb. gerekçelerle tırmandırılan krizlerin muhattaplarına bakıldığı zaman bu ülkelerin ya önemli fosil yakıt rezervlerine sahip olduğunu ya da önemli enerji nakil hatlarının üzerinde bulunduğunu görmekteyiz. Devletlerin enerji alanında yaşadıkları rekabet çeşitli gerekçelerle üstü örtülerek çoğu zaman bu rekabetin farklı alanlarda yaşandığı izlenimi verilmektedir.

Geçmişte askeri varlıklarıyla güç gösteren devletler günümüzde enerji alanındaki atılımları ile gücünü kanıtlamaktadırlar. Dünyanın önde gelen devletlerinden ABD olmak üzere, Rusya ve Çin'e bakıldığı zaman bu ülkelerin enerji alanında çok önemli mesafe kaydettiklerini söylemek mümkündür. Askeri güç yerini büyük ölçüde ekonomik güce bırakmış, ekonomik güç de enerji alanında yapılan yatırımlardan beslenmeye başlamıştır. Bu sebeple devletler enerji güvenliği politikalarına öncelik vermeye başlamışlardır. Fakat konuları gereği her devletin enerji güvenliğine olan yaklaşımı birbirinden farklıdır. ABD askeri gücünü ön plana çıkararak ülkeleri işgale varan saldırgan bir politika izlerken Rusya sahip olduğu doğalgaz rezervleri ile tekel olmaya çalışmakta ve dünya pazarını devlet şirketleri vasıtasıyla denetim altına almaya çalışmaktadır. Çin ise askeri varlığını ABD gibi kullanmamakta, ekonomik gücü ile satın aldığı alanlarda arama ve işletme hakkına sahip olmaktadır. Avrupa Birliği ise varoaln görüntüsüyle oldukça zayıf bir profil çizmekte, enerji konusunda ağırlıklı olarak Rusya'ya bağımlılığı giderek artmaktadır. AB, enerji konusunda bir birlik görüntüsünden çok uzaktadır. Başta Almanya ve Fransa

olmak üzere önde gelen ülkeler bireysel girişimlerle enerji güvenliği politikalarını belirlerken, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri büyük ölçüde Rusya'nın etkisi altındadır.

Yapılan tahminler ve yayınlanan raporlara göre fosil yakıtlar tıpkı günümüzde olduğu gibi gelecekte de ağırlığını koruması muhtemel görünmektedir. Yenilenebilir kaynaklara yeterince yatırım yapılmaması, nükleer enerjinin halen devletler arasında ciddi bir sorun olarak yer alması, hızlı ve yeterli enerjinin sağlanması ihtiyacı gelecekte fosil yakıtlara olan bağımlılığın devam etmesine neden olacaktır. Günümüzün projelerine de bakacak olursak enerji sektörüne yapılan yatırımların neredeyse tamamına yakını hidrokarbonların aranmasına, çıkarılmasına, işletilmesine ve dünya pazarlarına aktarımının sağlanmasına yapılmaktadır. Geleceğe yönelik öngörülerde nükleer ve yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimindeki yeri oldukça sınırlıdır.

Asya kıtası, enerji güvenliği politikalarında giderek daha çok söz sahibi olmaya başlamıştır. Özellikle de Çin ve Hindistan bağlamında enerji tüketimine bakılacak olursa Asya kıtasının enerji tüketimi başlı başına bu konudaki dengelerin değişmesine sebep olmaktadır. Örneğin tüm dünyada kömür tüketimi azalırken yalnızca Çin ve Hindistan'ın kömür tüketim rakamları sebebiyle dünya genelinde kömür tüketiminde rakamlarda bir artış gözlemlenmektedir.

Küresel enerji rekabeti günden güne hızlı bir şekilde değişen ve yeni aktörleri ile daha da karmaşıklaşan bir süreçte şekillenmektedir. Bu rekabetin yeni aktörlerinden birisinin de Hindistan olduğunu söylememiz mümkündür. Hindistan, enerji meselesi ile tanıştığı dönemde İngiliz sömürgesiydi ve dolayısıyla bölgenin kaynakları İngilizler tarafından kullanılmaktaydı.

Bağımsızlık sonrası süreçte ise yeniden sömürge olmamak için dış dünya ile ciddi sınırlar çizilmiş ve ağırlıklı olarak içe dönük politikalar takip edilmiştir. Hindistan, Soğuk Savaş dönemi boyunca Bağlantısızlar Hareketi dışında yalnızca komşuları ile ilişki kuran bir bölge devleti görüntüsü vermiştir. Teknolojiden yoksun oluşu, sanayileşmede gerekli adımların atılmayışı, giderek artan nüfusu ile “fakir ama mutlu” bir profil çizen Hindistan sahip olduğu enerji kaynaklarıyla kendi kendine yeterli bir durumdaydı. Bu sebeple de Soğuk Savaş dönemi boyunca küresel gelişmeler karşısında somut bir adım atmaktan uzak kalmıştır. 1990 sonrası süreçte ise kurulan yeni hükümet Hindistan dış politikasında temelden bir değişime gitmiştir. Kapılarını dünyaya açmış, ülkesine dış yatırımı teşvik etmiş, ekonomide liberalizasyon sürecine girmiş ve Hindistan’ı bir dünya devleti yapmak noktasında önemli adımlar atmıştır.

Enerji sektörü de bu değişim ve gelişim karşısında önemli ölçüde revize edilmiştir. Herşeyden önce ekonomik kalkınmaya öncelik veren Hindistan için enerji sektöründe atılacak adımlar kalkınma hamlesinde kilit noktadaydı. 90’ların ilk yarısı Ortadoğu’nun zengin hidrokarbon kaynaklarının Hindistan’a ulaşabilmesi adına gerçekleştirilen yoğun diplomasi trafiği ile geçmiştir. Bunun ardından ise yavaş yavaş dışarıya açılmanın başladığını görmemiz mümkündür.

Komşularıyla oldukça sorunlu ilişkileri olan Hindistan bir taraftan ilişkileri normalleştirmeye çalışırken bir yandan da dış politikasında “Doğuya Bakış” vizyonunu gündemine almıştır. Bu kapsamda Güneydoğu Asya ile kurulan ilişkiler hem güvenlik hem de enerji politikalarında Hindistan açısından oldukça önemlidir. Hazar Havzası enerji kaynaklarına yönelik ilgisi ile birlikte Kazakistan ve Türkmenistan ile geliştirdiği ilişkiler, Afrika gibi deniz aşırı coğrafyalarda kısa sürede varlık göstermesi, nükleer enerji meselesi gerekçesiyle hidrokarbon kaynakları dünya pazarına gerekli ölçüde

açılmayan İran ile kurduğu diyalog, diğer büyük devletlere göre mütevazî ancak kendi ekonomik gücü bağlamında çok ciddi yatırım rakamlarına ulaşması küresel güç mücadelesinde “ben de varım” mesajı vermektedir.

Enerji güvenliği politikaları ise yalnızca çeşitli anlaşmalar imzalamakla gerçekleştirilememektedir. Hindistan’ın komşuları üzerinden temin etmeye çalıştığı enerji kaynaklarının nakil hatları genelde güvenlik açısından riskli bölgelerden geçmektedir. Gerek Türkmenistan hattının Afganistan’dan geçiyor olması, gerek İran’dan gelecek olan hattın Pakistan’ın sorunlu bölgesi Belucistan’dan geçecek olması, Myanmar ve Vietnam’dan gelen hatların Bangladeş’ten ya da Çin’in etkin olduğu Kuzeydoğu bölgesinden geçiyor olması Hindistan’ın enerji güvenliği açısından ciddi riskler taşımaktadır. Bu bağlamda Hindistan bu konuda ilk adım olarak Hazar Havzası hidrokarbonlarının ülkeye ulaştırılmasının güvenliğini sağlayabilmek adına hem Afganistan ile ilişkilerini geliştirmiş aynı zamanda da Tacikistan’da iki tane askeri üs inşa etmiştir. Hindistan böylelikle enerji güvenliğinin sağlanmasında tıpkı ABD’nin Orta Asya’da yaptığı gibi askeri önemler almaya başlamıştır.

Ekonomik kalkınma hızı ile dünyada adından sıkça söz ettiren Hindistan açısından enerji güvenliğinin geleceği oldukça önemlidir. Bir yandan yatırım yapmak için çalışırken bir taraftan da önemli oranda gelir elde etmeye çalışacaktır. Yatırımlar büyüdükçe maliyetleri de artacak bu da Hindistan’ın enerji faturasının kabarmasına sebep olacaktır. Dış yatırımlarla bu açığı kaplamak isterken hem ülkesinde hem de ülke dışındaki enerji sahalarında birçok güvenlik problemiyle de başa çıkmak durumunda kalacaktır. Yalnızca mali değil askeri önlemler de yavaş yavaş devreye girmeye başlayacaktır. Dünya enerji pazarının en önemli su yolu olan Hint Okyanusu’nun konumu bu noktada daha çok öne çıkmaya başlayacaktır.

Güvenliğin yeni boyutu olarak enerji Hindistan dış politikasının merkezine oturmuştur. Gerek komşularıyla olan ilişkilerinde gerek bölgesel gelişmelerde bunu daha net olarak görmek mümkündür. Pakistan ve Çin tarafından bölgede sıkıştırılmak istenen bir ülke olarak Hindistan'ın bu kilidi kırmasındaki en önemli anahtarı yine enerji güvenliği politikalarını hangi zeminde belirleyeceğinden geçmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ALKAN, Akın, **21. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği**, Ankara, Nobel Kitap, 2006.

AMANOV, Şatlık, **ABD'nin Orta Asya Politikaları**, İstanbul, Gökkuşbe Yayınları, 2007.

ARI, Tayyar, **Irak, İran ve ABD: Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınları, 2002.

BİLGİN, Mert, **Avrasya Enerji Savaşları**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2005.

CAŞIN, Mesut Hakkı, **Novgorod Knezliği'nden 21. Yüzyıla Rus İmparatorluk Stratejisi**, İstanbul, Okumuş Adam Yayınları, 2006.

DEDEOĞLU, Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yenyüzyıl Yayınları, 2008.

DIXIT, J. N., **India's Foreign Policy and It's Neighbours**, New Delhi, Gyan Publishing House, 2001.

DOKUZLAR, Bircan, **Dünya Güç Dengesinde Yeni Silah: Doğalgaz**, İstanbul, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, 2006.

ENGDAHL, William, **Petrol Para İktidar: Anglo-Amerikan Politikası ve Yeni Dünya Düzeni**, (çev.) Ertuğrul Bilal, İstanbul, Alfa Yayınları, 2008.

KAMALOV, İlyas, **Moskova'nın Rövanşı**, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2008.

KARACA, R. Kutay, **Güç Olma Stratejisi Çin**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

KHAN, Javed Ahmad, **India's Energy Security and The Arabian Gulf**, New Delhi, Arise Publishers & Distributors, 2005.

MUNI, S.D., PANT Girijesh, **India's Energy Security: Prospects for Cooperation with Extended Neighbourhood**, New Delhi, Rupa Co., 2005.

NORENG, Oystein, **Ham Güç: Petrol Politikaları ve Pazarı**, (çev.) Nurgül Durmuş, Ankara, Elips Kitap, 2004.

PALA, Cenk, **20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar**, İstanbul, Yasak Elma Yayınları, 2007.

ÜŞÜMEZSOY, Şener, **Petrol Şoku ve Yeni Ortadoğu Haritası**, İstanbul, İleri Yayınları, 2006.

ÜŞÜMEZSOY, Şener, ŞEN, Şamil, **Yeni Dünya Petrol Düzeni ve Körfez Savaşları**, İstanbul, İnkılap Yayınları, 2003.

YERGIN, Daniel, **Petrol : Para ve Güç Çatışmasının Epik Öyküsü**, (çev.) Kamuran Tuncay, İstanbul, İşbankası Kültür Yayınları, 2003.

YILMAZ, Türel, **Uluslararası Politikada Ortadoğu**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

YÜCE, Çağrı Kürşat, **Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerinde Mücadele**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2006.

Kitapta Bölümler

AHMAD, Ishtiyak, “Consequences of Regime Stability in Saudi Arabia”, **India’s Energy Security and The Gulf**, (ed.) S.N. Malakar, New Delhi, Academic Excellence, 2006, pp. 189-203.

AL-RAZNI, Khaled, “Kuwait’s Role In The Indian Market”, **India’s Energy Security and The Gulf**, (ed.) S. N. Malakar, Delhi, Academic Excellence, 2006, pp. 204-208.

BULUT, Erol, “ Irak Savaşı, Ekonomi ve Petrol”, **II. Körfez Savaşı**, (der.) Mesut Taştekin, Mehmet Şahin, Ankara, Platin Yayıncılık, 2006, ss. 319-352.

EDİGER, Volkan Ş., “Enerji Arz Güvenliği ve Ulusal Güvenlik Arasındaki İlişki”, **Enerji Arz Güvenliği**, Ankara, Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Yayınları, Genel Kurmay Basımevi, 2007, ss. 1-49.

EFEĞİL, Ertan, “Orta Asya Güç Mücadelesine Genel Bakış”, **Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya’nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun**, (ed.) Mehmet Seyfettin Erol, Ankara, Platin Yayınları, 2009, ss. 56-98.

EROL, Mehmet Seyfettin, BURGET, Fazıl Ahmet, “Hindistan’ın Afganistan Politikası’nda Keşmir ve Tacik Faktörü”, **Hindistan Asya’nın Yeni Gücü**, (der.) Yılmaz Tezkan, İstanbul, Ülke Kitapları, 2007, ss. 130-136.

MOOSA, Jamal M., “Implications of Sudanese Conflict”, **India’s Energy Security and The Gulf**, (ed.) S. N. Malakar, Delhi, Academic Excellence, 2006, pp. 148-160.

ÖĞÜTÇÜ, Mehmet, "Hazar Enerji Kaynakları: Jeopolitik Dengeler, Yatırım Gereksinimi ve Hukuki Uyuşmazlıklar", **Küresel Politikada Orta Asya**, (der.) Mustafa Aydın, Ankara, Nobel Yayın, 2005, ss. 267-312.

SATMAN, Abdurrahman, "Dünyada Enerji Kaynakları", **Türkiye'de Enerji ve Kalkınma**, (ed.) Atilla Sandıklı, Hasret Dikici Bilgin, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006, ss. 47-57.

SHETH, V.S. (ed.), "Factoring Energy Security in India-Africa Relations", **India-Africa Relations: Emerging Policy and Development Perspective**, Delhi, Academic Excellence, 2008, pp. 57-64.

Makaleler

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, BİLGİN, Mert, "New Energy Order Politics *Neopolitics*: From Geopolitics to *Energeopolitics*", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 5, Sayı 20, Kış 2009, ss. 109-132.

AYDINLI, Ersel, "Küreselleşme ve Güvenlik: Teorik Yaklaşımlar", **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, ss. 36-50.

BAEV, Pavel K., "Reevaluating the Risks of Terrorist Attacks Against Energy Infrastructure in Eurasia", **China and Eurasia Forum Quarterly**, vol. 4, no. 2, 2006, pp. 33-38.

BAHGAT, Gawdat, "Central Asia and Energy Security", **Asian Affairs**, vol. 37, no. 1, March 2006, pp. 1-16.

BAHGAT, Gawdat, "India's Energy Security", **Minerals&Energy**, vol. 21, no. 3-4, November-September 2006, pp. 35-41.

BALDWIN , David A., “Güvenlik Kavramı”, **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, ss. 5-35.

BALZER, Marjorie Mandelstam, “The Tension Between Rights and Obligations: Siberians and Energy Developers in Post-Socialist Binds”, **Europe-Asia Studies**, vol. 58, no. 4, June 2006, pp. 567-588.

BARAN, Zeyno, SMITH, Robert A., “The Energy Dimension in American Policy towards the Black Sea Region”, **Southeast European and Black Sea Studies**, vol. 7, no. 2, June 2007, pp. 265-274.

BARNES, Joe, JAFFE, Amy Myers, “The Persian Gulf and the Geopolitics of Oil”, **Survival**, vol. 48, no. 1, Spring 2006, pp.143-162.

BELYI, Andrei V., “New Dimensions of Energy Security of The Enlarging EU and Their Impact On Relations With Russia”, **Journal of European Integration**, vol. 25, no. 4, December 2003, pp. 351-369.

BERI, Ruchita, “Africa’s Energy Potential: Prospects for India”, **Strategic Analysis**, vol. 29, no. 3, July-September 2005, pp. 370-394.

BINA, Cyrus, “The Rhetoric of Oil and The Dilemma of War and American Hegemony”, **Arab Studies Quarterly**, vol. 10, no. 3, Summer 1993, pp.1-20.

BİROL, Fatih, “World Energy Prospects and Challenges”, **Asia-Pacific Review**, vol. 14, no. 1, 2007, pp. 1-12.

BRAUCH, Hans Günter, “Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü”, **Uluslararası İlişkiler**, cilt 5, sayı 18, Yaz 2008, ss. 1-47.

BUSZYNSKI, Leszek, “Oil and Territory in Putin’s Relations with China and Japan”, **The Pacific Review**, vol. 19, no. 3, September 2006, pp. 287-303.

CHENG, Joseph Y. S., "A Chinese View of China's Energy Security", **Journal of Contemporary China**, vol. 17, no. 55, May 2008, pp. 297-317.

COHEN, Herman J., "In Sub-Saharan Africa, Security Is Overtaking Development as Washington's Top Policy Priority", **American Foreign Policy Interests**, no. 30, 2008, pp. 88-95.

ÇELİKPALA, Mitat, "Rus Enerji Stratejisi", **Stratejik Analiz**, cilt 8, sayı 94, Şubat 2008, ss. 55-62.

DADWAL, Shebonti Ray, "China's Search for Energy Security: Emerging Dilemmas", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 6, November 2007, pp. 889-914.

DADWAL, Shebonti Ray, "Energy Security: India's Options", **Strategic Analysis**, vol. 23, no. 4, July 1999, pp. 653-670.

DAOJIONG, Zha, "China's Energy Security: Domestic and International Issues", **Survival**, vol. 48, no. 1, Spring 2006, pp. 179-190.

DAOJIONG, Zha, "Energy in Sino-American Relations: Putting Mutual Anxiety in Context", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, pp. 491-506.

DHAKA, Ambrish, "The Geopolitics of Energy Security and the Response to its Challenges by India and Germany", **Geopolitics**, no.14, 2009, pp. 278-299.

DIETL, Gulshan, "New Threats to Oil and Gas in West Asia: Issues in India's Energy Security", **Strategic Analysis**, vol. 28, no. 3, July-September 2004, pp. 373-389.

DITTMER, Lowell, "The Sino-Russian Strategic Partnership", **Journal of Contemporary China**, vol. 10, no. 28, 2001, pp. 399-413.

FACHINOTTI, Matteo, "Will Russia Create a Gas Cartel?", **Russian Analytical Digest**, no. 18, 3 April 2007, pp. 14-16.

GHOSE, M. K., PAUL, B., "A Perspective of Petroleum, Natural Gas and Coal Bed Methane on The Energy Security of India", **Energy Sources**, Part B, no. 3, 2008, pp. 411-419.

GODZIMIRSKI, Jakub M., "The Northern Dimension of Russian Gas Strategy", **Russian Analytical Digest**, no. 58, 21 April 2009, pp. 2-5.

GOLDSTEIN, Lyle, KOZYREV, Vitaly, "China, Japan and the Scramble for Siberia", **Survival**, vol. 48, no.1, Spring 2006, pp.163-178.

GÜRBÜZ, M. Vedat, "Petrol, Petrol Politikaları ve Ortadoğu: Global Politikaların Bölgesel Yansımaları Irak Savaşı", **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 1, Bahar 2003, ss. 133-165.

HATHAWAY, Robert M., "India Transformed: Parsing India's 'New' Foreign Policy", **India Review**, vol. 2, no. 4, October 2003, pp. 1-14.

HEISBOURG, François, "A New Security Landscape: The End of The Post-Cold War Era", **Asia-Pacific Review**, vol. 10. no. 1, May 2003, ss. 52-63.

HSIUNG, James C., "Sea Power, the Law of the Sea and the Sino-Japanese East China Sea "Resource War", **American Foreign Policy Interests**, no. 27, 2005, pp. 513-529.

IVANOV, Vladimir I., "Prospects for Russia's Energy Diplomacy in Northeast Asia", **Global Economic Review**, vol. 28, no. 2, 1999, pp. 96-113.

IVANOV, Vladimir I., "Russia's Energy Future and Northeast Asia", **Asia-Pacific Review**, vol. 13, no. 2, 2006, pp. 46-59.

JAFFE, Amy Myers, LEWIS, Steven W., "Beijing's Oil Diplomacy", **Survival**, vol. 44, no. 1, Spring 2002, pp. 115-134.

JI, You, "Dealing with the Malacca Dilemma: China's Effort to Protect its Energy Supply", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, pp. 467-489.

KAMALOV, İlyas, "Rusya'nın Yeni Enerji Politikaları", **Stratejik Analiz**, cilt 9, sayı 100, Ağustos 2008, ss. 10-11.

KHURANA, G.S., "Maritime Security in the Indian Ocean: Convergence Plus Cooperation Equals Resonance", **Strategic Analysis**, vol. 28, no. 3, July-September 2004, pp. 411-426.

KHURANA, Gurpreet S., "The Maritime Dimension of India's Energy Security", **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 4, July 2007, pp. 583-601.

KLARE, Michael, VOLMAN, Daniel, "America, China & Scramble for Africa's Oil", **Review of African Political Economy**, no. 108, 2006, pp. 297-309.

KLARE, Michael, VOLMAN, Daniel, "The African 'Oil Rush' and US National Security", **Third World Quarterly**, vol. 27, no. 4, 2006, pp. 609-628.

KULOĞLU, Armağan, "Enerji Politikasının Güvenlik Boyutu", **Stratejik Analiz**, cilt 3, sayı 27, Temmuz 2002, ss. 113-118.

KURA, Sulaiman Balarabe, "Nigeria-India Economic, Political and Socio-Cultural Relations: Critical Reflections For Continious Mutual Co-operation", **IJAPS**, vol. 5, no. 1, January 2009, pp. 1-31.

LAÇİNER, Sedat, "Hazar Enerji Kaynakları ve Enerji-Siyaset İlişkisi", **Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları**, cilt 1, no. 1, 2006, ss. 36-66.

LAI, Hongyi Harry, "China's Oil Diplomacy: Is it a Global Security Threat?", **Third World Quarterly**, vol. 28, no.3, 2007, pp. 519-537.

LEE, Pak K., "China'a Quest For Oil Security: Oil (Wars) In Pipeline?", **The Pacific Review**, vol. 18, no. 2, June 2005, pp. 265-301.

LEGHARI, Faryal, "Proposed Gulf-Asian Energy Pipelines Grid: Security Implications", **Security & Terrorism**, No. 6, August 2007, pp. 16-25.

MALIK, J. Mohan, "South Asia in China's Foreign Relations", **Pacifica Review**, vol. 13, no. 1, February 2001, pp. 73-90.

MANWARING, Max G., "The New Global Security Landscape: The Road Ahead", **Low Intensity Conflict & Law Enforcement**, vol. 11, no. 2, December 2002, pp. 190-209.

MILLER, Benjamin, "The Concept of Security: Should It Be Redefined?", **Journal of Strategic Studies**, vol. 24, no. 2, June 2001, pp.13-42.

MORRIS, Daniel, "The Chance to Go Deep: U.S. Energy Interests in West Africa", **American Foreign Policy Interests**, no. 28, 2006, pp. 225-238.

OVALI, A. Şevket, "Masadan Sahaya Geçiş: Yeni Güvenlik Kurgusunun Uluslararası Politikadaki Yansımaları", **Avrasya Dosyası**, cilt 10, sayı 4, Kış 2004, ss. 111-130.

PAIK, Keun-Wook, "Russia's Oil and Gas Export To Northeast Asia", **Asia-Pacific Review**, vol. 12, no. 2, 2005, pp. 58-70.

PAMİR, Necdet , “Avrupa Birliği'nin Enerji Sorunsalı ve Türkiye”, **Stratejik Analiz**, cilt 6, sayı 67, Kasım 2005, ss. 74-81.

PANDIAN, S.G., “Energy Trade as a Confidence-Building Measure Between India and Pakistan: A Study of the Indo-Iran Trans-Pakistan Pipeline Project”, **Contemporary South Asia**, vol. 14, no. 3, September 2005, pp. 307-320.

PANT, Girijesh, “Energy Security in Asia: The Necessity of Interdependence”, **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 3, May 2007, pp. 523-547.

PHAM, J. Peter, “Beijing’s Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia”, **American Foreign Policy Interests**, no. 28, 2006, pp. 53-67.

PHAM, J. Peter, “China’s African Strategy and its Implications for U.S. Interests”, **American Foreign Policy Interests**, no. 28, 2006, pp. 239-253.

POUSSENKOVA, Nina, “Gazprom and Russia’a Great Eastern Pipe-Dreams”, **Russian Analytical Digest**, no. 58, 21 April 2009, pp. 5-10.

PRABHAKAR, Akhilesh Chandra, “Regional Energy Security Cooperation and Geo-Politics with Specific References to India”, **African and Asian Studies**, vol. 4, no. 3, 2005, pp. 358-402.

RAY, Nivedita, “Sudan Crisis: Exploring India’s Role”, **Strategic Analysis**, vol. 31, no. 1, January-February 2007, pp. 93-109.

ROY, Meena Singh, “India’s Interests in Central Asia”, **Strategic Analysis**, vol. 24, no. 12, 2001, pp. 2273-2289.

ROY, Meena Singh, "India-Kazakhstan: Emerging Ties", **Strategic Analysis**, vol. 26, no. 1, January-March 2006, pp. 48-64.

SACHDEVA, Gulshan, "India's Attitude Towards China's Growing Influence in Central Asia", **China and Eurasia Forum Quarterly**, vol. 4, no. 3, 2006, pp. 23-34.

SCOTT, David, "The Great Power 'Great Game' Between India and China: The Logic of Geography", **Geopolitics**, no. 13, 2008, pp. 1-26.

SHARMA, Ashok, "India and Energy Security", **Asian Affairs**, vol. 38, no. 2, July 2007, pp. 158-172.

SHEN, Dingli, "China's Energy Problem and Alternative Solutions", **Journal of Contemporary China**, vol. 10, no. 29, November 2001, pp. 717-722.

SIMONIA, Nodari A., "Russia in the Asia-Pacific: The Beginning of a New Era?", **Asia-Pacific Review**, vol. 13, no. 1, 2006, pp. 16-31.

SOLTAN, Elnur, "Türkmenistan ve Rusya: 'Gaz' Üzerinde Kurulan İlişkiler", **Avrasya Dosyası**, Türkmenistan Özel, cilt 7, sayı 2, Yaz 2001, ss. 184-205.

SWANSTRÖM, Niklas, "China and Central Asia: A New Great Game or Traditional Vassal Relations", **Journal of Contemporary China**, vol. 14, no. 45, November 2005, pp. 569-584.

TSYGANKOV, Andrei P., "If Not by Tanks Then by Banks? The Role of Soft Power in Putin's Foreign Policy", **Europe-Asia Studies**, vol. 58, no. 7, November 2006, pp. 1079-1099.

VOGEL, Ezra F., "The Rise of China and the Changing Face of East Asia", **Asia-Pacific Review**, vol. 11, no. 1, 2004, pp. 46-57.

VOLMAN, Daniel, "The Bush Administration & African Oil: The Security Implications of US Energy Policy", **Review of African Political Economy**, no. 98, 2003, pp. 573-584.

WALT, Stephen M., "Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı", **Avrasya Dosyası**, cilt 9, sayı 2, Yaz 2003, ss. 71-106.

XINTIAN, Yu, "China and Northeast Asian Regional Security Cooperation", **Asia-Pacific Review**, vol. 12, no. 2, 2005, pp. 30-38.

YI-CHONG, Xu, "China's Energy Security", **Australian Journal of International Affairs**, vol. 60, no. 2, June 2006, pp. 265-286.

ZHAO, Suisheng, "China's Global Search for Energy Security: Cooperation and Competition in Asia-Pacific", **Journal of Contemporary China**, vol. 17, no. 55, May 2008, pp. 207-227.

ZHIDONG, Li, "China's Long-Term Energy Outlook and the Implications for Global Governance", **Asia-Pacific Review**, vol. 14, no. 1, 2007, pp. 13-27.

Raporlar

ACHARYA, Amitav, **Security and Security Studies After September 11: Some Preliminary Reflections**, IDSS Working Papers, No. 23, May 2002.

American Energy Security: Building A Bridge To Energy Independence And To A Sustainable Energy Future, The Southern States Energy Board, Norcross, Georgia, July 2006.

AUSTIN, Angelica, BOCHKAREV, Danila, VAN DER GEEST, Willem, **Energy Interests and Alliances: China, America and Africa**, East-West Institute Policy Paper, August 2008.

Basic Statistics on Indian Petroleum & Gas 2008-2009, Ministry of Petroleum & Natural Gas Government Of India, New Delhi (Economic Division), September 2009.

BELKIN, Paul, **The European Union's Energy Security Challenges**, CRS Report For Congress, January 2008.

BLANK, Stephen, **India's Energy Options in Central Asia**, South Asian Strategic Stability Institute Reserach Report, no. 13, April 2008.

BOCHKAREV, Danila, AUSTIN, Greg, **Energy Sovereignty and Security : Restoring Confidence In A Cooperative International System**, East West Institute Policy Paper, 2007.

BORISOICHEVA, Ksenia, **Analysis of the Oil and Gas Pipeline Links Between EU and Russia**, Center For Russia and Eurasia, November 2007.

BOSE, Srinjoy, **Energy Politics: India-Bangladesh-Myanmar Relations**, IPCS Special Report, no. 45, July 2007.

BP Statistical Review of World Energy, June 2009.

BUBALO, Anthony, THIRLWELL, Mark P., **Energy Insecurity: China, India and Middle East Oil**, Lowy Institute Issues Brief, December 2004.

BURKE, Sharon, PARTHEMORE, Christine, **Remodeling the U.S. Government for Energy Security: Initial Findings from the Big Energy Map**, Center For A New American Security Working Paper, December 2008.

DARBOUCHE, Hakim, **Russian-Algerian Cooperation and the “GasOPEC”: What’s in the Pipeline?**, Centre for European Policy Studies Policy Brief, no. 123, March 2007.

Energy Policy For Europe: Identifying The European Added-Value, Centre For European Policy Studies Task Force Report, 2008.

European Neighbourhood Policy Strategy Paper, Commission of The European Communities, Brussels, May 2004.

FOSTER, John, **A Pipeline Through a Troubled Land: Afghanistan, Canada and The New Great Energy Game**, CCPA Foreign Policy Series, vol. 3, no. 1, June 2008.

GHOSH, Samarjit, **Indo-Pak Composite Dialogue 2008**, IPCS Special Report, no. 65, February 2009.

HORDERN, Nick, **India’s Energy Needs**, Lowy Institute Issues Brief, December 2004.

ISBELL, Paul, **Energy and Geopolitics in Latin America**, Real Instituto Eleano Working Paper, March 2008.

JIAN, Cheng, **Relations Between Russia and Europe From the Perspective of Energy Strategy**, Institut Für Friedensforschung und Sicherheitspolitik, Februar 2008.

KIESOW, Ingolf, NORLING Nicklas, **The Rise of India: Problems and Opportunities**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, January 2007.

KOPPUZHA, Ann, **India's Myanmar Policy: An Alternative Road Map**, IPCS Issue Brief, no. 77, July 2008.

KRAMER, Franklin, LYMAN, John, **Transatlantic Cooperation for Sustainable Energy Security: A Report of the Global Dialogue between the European Union and United States**, Center for Strategic and International Studies, February 2009.

KUMAR, Pranav, **India-Vietnam Economic Relations: Opportunities and Challenges**, IPCS Special Report, no. 57, July 2008.

LALL, Marie, **India-Myanmar Relations: Geopolitics and Energy in the Light of the New Balance of Power in Asia**, ISAS Working Paper, no. 29, January 2008.

MADAN, Tanvi, **India**, The Brookings Institute Foreign Policy Studies Energy Security Series, November 2006.

MARKETOS, Thrassy N., **European Energy Security and The Balkans: A Battleground For The U.S.-Russia Struggle for The Geostrategic Control of Eurasia**, Research Institute For European and American Studies Research Paper, no. 119, March 2008.

MCMILLAN, Joseph, **Energy Security in South Asia: Can Interdependence Breed Stability?**, Strategic Forum, Institute for National Strategic Studies National Defense University, no. 232, September 2008.

MELGAR, Lourdes, **Energy Security: North American Approach**, Forging North American Energy Security Conference, Monterrey, Mexico, 1-2 April 2004.

MITCHELL, John V., **Renewing Energy Security**, The Royal Institute of International Affairs, July 2002.

MONHAGAN, Andrew, MONTANARO-JANKOVSKI, Lucia, **EU-Russia Energy Relations: The Need for Active Engagement**, European Policy Centre Issue Paper, no. 45, March 2006.

NAIK, Anant V., GHOSH, Sajal, RAGHURAMAN, V., **Energy Security Issues-India**, Confederation of Indian Industry Report, July 2003.

NORLING, Nicklas, **Gazprom's Monopoly and Nabucco's Potentials: Strategic Decisions for Europe**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, November 2007.

OFFERDAL, Kristine, "High North Energy: Myths and Realities", **Security Prospects in the High North: Geostrategic Thaw or Freeze?**, (ed.) Sven G. Holtsmark, Brooke A. Smith-Windsor, NATO Defense College Forum Paper 7, May 2009, pp. 151-178.

OPEC World Energy Outlook 2008.

PAMİR, Necdet, **Enerji Güvenliği**, ASAM Stratejik Öngörü 2023, Ekim 2006.

PLATER-ZYBEK, Henry, **Turkmenistan-Slowly In The Right Direction**, Advanced Research and Assessment Group Central Asian Series, Defence Academy of the United Kingdom, October 2007.

ROTTEM, Svein Vigeland, MOE, Arild, **Climate Change in the North and the Oil Industry**, Fridtjof Nansen Institute Report, November 2007.

Security of Energy Supply: A Question For Policy of The Markets, Centre of European Policy Studies Working Party Report, November 2001.

SHARMA, Raghav, **Afghanistan: Evolving an Indo-Pak Strategy Perspectives from India**, IPCS Issue Brief, no. 118, September 2009.

SHARMA, Raghav, **India & Afghanistan**, IPCS Special Report, no. 69, April 2009.

SHARMA, Raghav, **India in Central Asia: The Road Ahead**, IPCS Special Report, no. 63, January 2009.

SINGH, Sinderpal, **“Silence is Golden”**: India’s Current Position on Myanmar, ISAS Brief, no. 124, August 2009.

SINGH, Sushant K., **India and West Africa: A Burgeoning Relationship**, Chatham House Africa Programme Briefing Paper, no. 2, 2007.

SINGH, Yogendra, **India’s Myanmar Policy: A Dilemma Between Realism and Idealism**, IPCS Special Report, no. 37, March 2007.

SINGH, Yogendra, **India-Vietnam Relations: The Road Ahead**, IPCS Special Report, no. 40, April 2007.

SIKRI, Rajiv, **India’s Foreign Policy Priorities In The Coming Decade**, ISAS Working Paper, no. 25, September 2007.

SIKRI, Rajiv, **The Geopolitics of Energy Security and Implications for South and Southeast Asia**, ISAS Working Paper, no. 37, February 2008.

SMITH, Mark A., **Russian Energy Interests in the Balkans**, Advanced Research and Assessment Group Balkan Series, Defence Academy of the United Kingdom, March 2008.

SMITH, Mark A., GILES, Keir, **Russia and the Arctic: The 'Last Dash North'**, Advanced Research and Assessment Group Russian Series, Defence Academy of the United Kingdom, September 2007.

SMITH, Steve, **The Contested Concept of Security**, IDSS Working Papers, No: 23, May 2002.

STELZER, Irwin, **Energy Policy: Abandon Hope All Ye Who Enter Here**, Hudson Institute White Paper, Summer 2008.

STEVENS, Paul, **Transit Troubles: Pipelines as a Source of Conflict**, Chatham House Report, 2009.

STRACHAN, Anna Louise, KANG, Harnit Kaur, SINHA Tuli, **India's Look East Policy: A Critical Assessment-Interview with Amb. Rajiv Sikri**, IPCS Southeast Asia Research Programme, October 2009.

Survey of Energy Resources Interim Update 2009, World Energy Council, 2009.

TEMPLE, David, **The Iran-Pakistan-India Pipeline: The Intersection of Energy and Politics**, IPCS Research Papers, no. 8, April 2007.

"The New Energy Security": 2005 Global Oil and Gas Forum, Aspen Institute, 2006.

TSERETELI, Mamuka, **Economic and Energy Security: Connecting Europe and the Black Sea-Caspian Region**, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program Silk Road Paper, March 2008.

WHIST, Bendik Solum, **Nord Stream: Not Just a Pipeline**, Fridtjof Nansen Institute Report, November 2008.

YOUNGS, Richard, **Europe's External Energy Policy: Between Geopolitics and the Market**, CEPS Working Document, no. 278, November 2007.

İnternet Kaynakları

CONNORS, Will, "New Attacks On Pipelines In Delta of Nigeria", (Erişim), <http://www.iht.com/articles/2008/09/18/africa/18nigeria.php>, 16 Şubat 2009

DEMİRAG, Osman, "Enerji Güvenliği-Güvenilir Enerji", (Erişim), http://www.enerjiajansi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=424&Itemid=48, 27 Ocak 2009

"Iraq Pipeline Watch", (Erişim), <http://www.iags.org/iraqipipelinelwatch.htm>, 16 Şubat 2009

MALLABY, Sebastian, "What 'Energy Security' Really Means", (Erişim), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/07/02/AR2006070200675.html> , 5 Ocak 2009

MULLIGAN, Shane, "The Changing Face of Energy Security", (Erişim), www.cpsa-acsp.ca/papers-2008/Mulligan.pdf , 16 Ocak 2009

"Pipeline Sabotage Is Terrorist's Weapon of Choice", (Erişim), <http://www.iags.org/n0328051.htm>, 8 Ocak 2009

"The Evolving Concept of Energy Security", (Erişim), www.globalization101.org/index.php?file=issue&pass1=subs&id=32, 5 Ocak 2009

(Erişim), <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8572267.stm>, 05.04.2010

(Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/news/2007/06/24146.shtml>, 01.11.2009

(Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/articles/article22202.shtml>, 30.10.2009

(Erişim), <http://old.gazprom.ru/eng/articles/article8895.shtml>, 02.11.2009

(Erişim), <http://pakistan.foreignpolicyblogs.com/tag/ipi-pipeline/>, 02.11.2009

(Erişim),

http://pipelinesinternational.com/news/delving_to_the_bottom_of_the_mediterranean_galsi_pipeline/040190, 02.06.2010

(Erişim), <http://www.afghanconflictmonitor.org/2008/05/trans-afghan-pi.html>, 03.11.2009

(Erişim), <http://www.africagoodnews.com/international-relations/angola-india-ink-oil-exploration-deal.html>, 14.04.2010

(Erişim), <http://www.arabianbusiness/505928-india-to-build-9bn-refinery-in-egypt>, 12.04.2010

(Erişim), <http://www.arabianbusiness.com/582569-saud-arabia-to-nearly-double-oil-supply-to-india>, 11.04.2010

(Erişim), <http://www.botas.gov.tr/icerik/tur/projeler/yurtdisi.asp#02>, 04.11.2009

(Erişim), <http://www.btc.com.tr/proje.html>, 01.11.2009

(Erişim), http://www.cepsa.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm, 03.11.2009

(Erişim),
http://www.channelnewsasia.com/stories/afp_world_business/view/446306/1/.html, 04.11.2009

(Erişim), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2174rank.html>, 30.05.2010

(Erişim),
<http://www.energybangla.com/index.php?mod=article&cat=India&article=2398>, 10.04.2010

(Erişim), <http://www.enerjiforumu.com/gazete/?ID=4997>, 03.11.2009

(Erişim), <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/India/Full.html>, 01.02.2010

(Erişim),http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=233:afghanistan-the-tapi-pipeline-and-energy-geopolitics&catid=103:energysecurityissuecontent&Itemid=358, 05.04.2010

(Erişim),<http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/ab-iran-mzakerelere-davet-etti-010701>, 06.07.2010

(Erişim), <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/bp/>, 30.10. 2009

(Erişim),
http://www.idsa.in/idsastrategiccomments/IndiaandKazakhstan_ZHussain_180209, 11.04.2010

(Erişim), <http://www.india-defence.com/reports/878>, 11.04.2010

(Erişim), <http://www.india-server.com/news/ipi-pipeline-moves-ahead-defying-u-s--3777.html>, 02.11.2009

(Erişim), <http://www.indianoilandgas.com/data-pdfs/Press-iraq.pdf>, 10.04.2010

(Erişim), <http://www.international.ucla.edu/media/files/84.pdf>, 14.04.2010

(Erişim),
http://www.menafn.com/qn_news_story_s.asp?StoryId=1093259755,
03.11.2009

(Erişim), <http://www.nabucco-pipeline.com/project/project-description-pipeline-route/project-description.html>, 03.11.2009

(Erişim), <http://www.newscentralasia.net/Regional-News/160.html>,
04.11.2009

(Erişim), <http://www.nord-stream.com/en/the-pipeline.html>, 02.11.2009

(Erişim), http://www.offshore-technology.com/projects/blue_stream/,
02.11.2009

(Erişim), www.revolve-magazine.com/energy-project.php, 03.06.2010

(Erişim),
www.rferl.org/content/TurkmenistanChina_Gas_Pipeline_To_Open/1903108.html,
01.06.2010

(Erişim), <http://www.southasiaanalysis.org/papers13/paper1216.html>,
05.04.2010

(Erişim), <http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2009/oct/130672.htm>, 06.07.2010

(Erişim),

http://www.thaindian.com/newsportal/world-news/india-angola-to-sign-deal-on-hydrocarbon-sector_100310588.html, 14.04.2010

(Erişim),

http://www.thaindian.com/newsportal/business/india-asks-nigeria-for-more-crude_100310165.html, 14.04.2010

(Erişim), http://www.thaindian.com/newsportal/business/ongc-planning-to-build-refinery-in-nigeria_100285740.html, 14.04.2010

(Erişim),

http://www.turkmenistan.ru/?page_id=3&lang_id=en&elem_id=6884&type=event&sort=date_desc, 03.11.2009

(Erişim), <http://www.voanews.com/turkish/archive/2009-05/2009-05-15-voa25.cfm?moddate=2009-05-15>, 02.11.2009

(Erişim), <http://www.zawya.com/projects/project.cfm?pid=121107012202&cc>, 03.06.2010

(Erişim), <http://www1.voanews.com/turkish/news/a-17-2009-04-27-voa12-88160307.html>, 06.07.2010

EK 1.

HİNDİSTAN HİDROKARBON VİZYONU-2025

GİRİŞ

Hidrokarbon sektörü bir ülkenin ekonomik büyümesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin gelecekte oluşacak ihtiyaçlarının karşılanmasını kolaylaştıracak olan hidrokarbon sektöründe uzun vadeli politikalara sahip olunması bu açıdan gereklidir. Hidrokarbon Vizyonu – 2025, hidrokarbon sektörüyle ilgili politikaları önümüzdeki 25 yıl için yönlendirecek çerçeveyi ortaya koymaktadır. Ekonomide enerji kaynakları karışımı kullanımının Hindistan'daki tüketiciler için optimum düzeyde ve sürdürülebilir olmasının; ekonomik fiyatlandırılmış temiz ve yeşil yakıtın yeterli miktarlarda mevcut olmasının garanti edilmesi için, enerji güvenliği, alternatif yakıtlar ve teknolojinin birbiriyle değiştirilebilirliği gibi konular hayati önem taşımaktadır. Hindistan'da 2025 yılına kadar olan dönem için hesaplanmış enerji temini karışımı Ek-I'de verilmiştir. Petrol ve gaz ülkenin toplam enerji ihtiyacının %45'ini karşılayacak kaynaklar olmaları açısından çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Fakat petrol ve gaz miktarlarının birbirleri arasında değişimi ön görülmüştür.

1.1 Hindistan'da bugünkü kişi başına düşen enerji tüketimi dünyanın geri kalanıyla karşılaştırıldığında çok düşüktür. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki enerji tüketimi ile kıyaslandığında aradaki fark daha da barizdir. Hindistan ve diğer ülkelerin enerji tüketimi karşılaştırma tablosu Ek-II'de verilmiştir. Gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) ve enerji tüketimi doğru orantılıdır. Bu nedenle ekonomik büyüme otomatik olarak enerji tüketimine yol açmaktadır. Kişi başına düşen iptidai enerji ve hidrokarbon tüketimi tablosu (Ek-III),

Hindistan'ın kilogram eşdeğer petrol hidrokarbon tüketiminde ülkeler arasında en düşüklerden biri olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, tüm açılardan değerlendirildiğinde, hidrokarbon sektörünün ülke enerji güvenliğini belirleyici en önemli faktör olduğu görülmektedir.

1.2 Son 40 yılda petrol ürünlerinin arama, üretim ve pazarlamasında Kamu Sektörü Girişimleri (KSG) hakim olmuştur. Hindistan'daki petrol sektörü KSG'leri işletme verimlilikleri ve karlılıkları açısından diğerlerinin arasından sıyrılmaktadırlar. Petrol sektöründeki KSG'lerin üstünlüğü gurur vericidir.

1.3 Hidrokarbon sektörü için Vizyon – 2025 yukarıdaki arkaplan göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu Rapor'da Vizyon'un gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan orta vadeli (3 – 5 yıl) ve uzun vadeli (5 yıldan fazla) aksiyonlar yayınlanmıştır.

2. Hidrokarbon Vizyonu - 2025

* Yerli üretimin ve yurtdışına petrol özsermaye yatırımlarının artırılması doğrultusunda ülkenin kendi kaynaklarına dayanması politikasını gerçekleştirerek *enerji güvenliğini* garanti etmek.

*Daha temiz ve yeşil bir Hindistan için sürekli olarak ürün standartlarının iyileştirilmesiyle *yaşam kalitesini* arttırmak.

* Endüstride teknoloji geliştirilmesi ve kapasite arttırımı yollarıyla hidrokarbon sektörünü küresel rekabet ortamında en iyilere karşı benchmark edebilir düzeyde geliştirmek.

* Serbest piyasayı, sağlıklı rekabeti teşvik etmek ve müşteri servisini iyileştirmek.

* Ülkenin petrol güvenliğini stratejik ve savunma hususlarını göz önünde bulundurarak güvence altında tutmak.

3. Arama ve Üretim Sektörü

Seneler içerisinde petrol, petrol ürünleri ve yerli gaz kaynaklarının stok ve elde edilebilme miktarları arasındaki boşluk artmıştır (Ek-IV). Stok ve talep arasında büyümekte olan fark arama ve üretim sektörüne önem vermenin gerekliliğini göstermektedir. Arama politikalarının hedefleri aşağıda sıralanmıştır:

3.1 Hedefler

a) Hidrokarbon potansiyelinden faydalanmak için Hindistan'daki sedimanter havzaların kıymetlendirilmesini üstlenmek. Ham petrol ve doğalgazın üretimini en verimli şekilde, yani Rezerv Yerine Koyma Oranı'nın 1'den büyük olması için, optimize etmek.

b) Teknolojik ilerlemelere ve uygulamalara ayak uydurmak. Küresel arama ve üretim endüstrisinde teknolojiye ön sıralarda olmak.

c) Çevreye olabilecek, mümkün olan en az zararı vermek.

3.2 Yukarıda yazılı olan hedefleri gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

3.3 Orta Vade

i) Üretim havzalarında aramalara devam etmek.

ii) Kıyılarda açık deniz bölgelerini de içeren verimsiz ve sınır havzalarda bilgi birikimi ve yeni keşifler için arama faaliyetlerini takip etmek.

iii) Hindistan'daki sedimanter havzaların 2005 yılına kadar %25, 2010 yılına kadar %50, 2015 yılına kadar %75 ve 2025 yılına kadar %100'ünün değerlendirme programlarını tamamlamak. Keşfedilmemiş ve/veya kısmen keşfedilmiş alanların değerlendirilmesi için gerekli olan kaynakları, Petrol Endüstrisi Geliştirme Kurulu (PEGK) ve sermaye yatırımlarının azalması ile özelleştirme gibi aktivitleri de içeren bir yenilikçi (inovatif) kaynak mobilizasyonu sağlamak.

iv) Uluslararası rekabet ortamında güçlü kalabilmek için mali şartları sağlamak. Bunun için en büyük petrol ve gaz şirketlerinin dikkatini çekmek için süratli ihale değerlendirmeleri sonucunda zaman kısıtlaması esaslı sözleşmeler yaparak Hindistan'daki havzaların farkedilmelerini sağlamak.

v) Keşfedilmiş/ileride keşfedilecek sahaların iyileştirilmesini optimize etmek.

vi) Veri yönetimi için arşiv pratiklerini iyileştirmek.

vii) Yerli Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerini geliştirerek teknolojiye olan ilgiye ve teknoloji edinme aktivitelerine devam etmek.

viii) Bilgi altyapısını kurabilmek için gerekli olan Ar-Ge'yi finanse edebilmek için gerekli finansmanı garanti etmek.

ix) Araştırma ve üretim faaliyetlerini çevresel etkilerini göz önünde bulundurarak yapmak, atık ve emisyonları azaltmak.

x) Çevresel olumsuz etkileri azaltmak için gerekli Ar-Ge faaliyetlerini desteklemek.

xi) Arama ve üretim için yurtdışında da arazi alanları edinmek.

3.4 Uzun Vade

- i) 2025 yılına kadar Hindistan'da sedimanter havzaların %100'ünü keşfetmek.
- ii) Diğerlerini geçerek teknolojik üstünlüğe ulaşmak.
- iii) Asıl temeli eski haline getirmek için terketme/vazgeçme partiklerini devreye sokmak.
- iv) Kaynakları korumak ve temiz teknoloji politikalarını benimsemek.

4. Dış Politika ve Petrol Güvenliği

4.1 Hedefler

Yeterli, dengeli, güvenli ve uygun maliyetli hidrokarbon enerjisini Hindistan ekonomisine sağlamak yoluyla petrolün yerel erişilebilirliğine katkıda bulunmak.

4.2 Yukarıda yazılı olan hedefi gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

4.3 Orta Vade

- i) Yurtdışında arama ve üretim faaliyetlerini serbestleştirmeyi içeren kapsamlı bir politika devreye sokmak. Bu faaliyetleri mali ve vergiyle ilgili faydalarıyla uluslararası petrol firmalarıyla rekabet edebilir duruma getirmek.
- ii) Yurtdışında araştırma ve üretim projelerini alabilmek için Hindistan'ın alım gücünü arttırmak için mekanizmalar geliştirmek.

iii) Araştırma ve üretim faaliyetlerine odaklanmak ve Rusya, Irak, İran ve Kuzey Afrika gibi odak ülkelerde güçlü ilişkiler kurmak.

5. Doğal Gaz

Doğal gaz çevre dostu ve ekonomik bir yakıt olması, rağbet gören bir hammadde olması gibi nedenlerle geleceğin gelişen ve yükselen kaynağı olma yolunda ilerlemektedir. Bu nedenle bu potansiyel sektöre odak arttırılmalıdır.

5.1 Hedefler

- a) Daha temiz bir yakıt olan doğal gaz kullanımının teşvik edilmesi.
- b) Boru hatları ve LNG ithalatı vasıtasıyla yerli gazın ithalatı doğrultusunda yeterli mevcudluğunu garanti etmek.
- c) Kömür yatağı metanı, doğal gaz hidratları, yeraltı kömür gazifikasyonu gibi doğal gazın alışılmamış kaynaklarını kullanmaya başlamak.

5.2 Yukarıda yazılı olan hedefleri gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

5.3 Orta Vade

- i) Girişim politikalarını kolaylaştırmak için doğal gazın arz ve talep opsiyonlarını sürekli ve güncel olarak gözden geçirmek.
- ii) Çok uluslu (transnasyonel) boru hatlarına özellikle önem vererek doğal gazın komşu ve diğer ülkelerden ithalatını hedef alan diplomatik ve politik girişimlerin peşinde olmak.
- iii) Düzenleyici bir çerçevenin kurulmasını hızlandırmak.

iv) Yerli gazın mevcudluğunu desteklemek için LNG ithal etmek ve yerli firmaları LNG zincirinde rol almaları için teşvik etmek.

v) Doğal gaz ile ilgilenen oyuncular için bir oyun alanı sağlamak ve makul taşıma tarifelerini garanti etmek.

vi) LNG ve LNG projelerinde gümrük vergisini makul bir hale getirmek.

vii) Ulusal Doğal Gaz Hidratları Programı'nın gelişimini hızlandıracak ve kolaylaştıracak etkili bir kurumsal yapı devreye sokmak.

viii) Kömür Yatakları Metan Politikasını zaman kısıtlamalı bir program dahilinde eyleme geçirmek.

ix) Yeraltı Kömür Gazifikasyonu konusunda zaman kısıtlamalı olarak ulusal bir politika formulize etmek.

x) Gazın sıvıya dönüştürülmesi üzerine Ar-Ge faaliyetlerini arttırmak.

5.4 Uzun Vade

i) Ekonomik, politik ve enerji güvenliği konularını göz önünde bulundurarak LNG opsiyonunu gözden geçirmek.

ii) Gaz hidratları rezervlerinden faydalanmak.

iii) Kömür Yatağı Metanı ve Yeraltı Kömür Gazifikasyonundan gaz elde etmek.

iv) Di-metil Eter ve Yakıt Pillerinin arttırılan Ar-Ge faaliyetleriyle destekleyerek üretim ve kullanımlarını ticaretleştirmek.

6. Rafine Etme & Pazarlama

Rafine etme ve pazarlama sektörü de başka bir önemli sektördür. Rafine etmede ve pazarlamada gelişme, petrol ürünleri ve tüketici merkezli rekabetçi pazara yönelebilmek öz yeterliliğine (kendi kendine yetebilme) sahip olmak açısından çok önemlidir.

6.1 Hedefler

- a) Ulusal petrol şirketlerini, yabancı oyuncuları ve özel Hintli firmaları uygun bir şekilde harmanlayarak orta petrol destilatları sektöründe %90 oranında öz yeterliliği sağlamak.
- b) Küresel alanda rekabet edebilen bir endüstri geliştirmek.
- c) Oyuncular arasında serbest piyasayı ve sağlıklı rekabeti sağlayabilmek.
- d) Verimli bir hidrokarbon endüstrisi için gerekli olan boruhattı, bağlantı noktaları vs. altyapıyı geliştirmek
- e) Perakendecilik pratikleri doğrultusunda müşteri hizmetlerini iyileştirmek.
- f) Saf ve katıksız kalitedeki ürünleri makul fiyatlarda bulunur hale getirmek.
- g) Ürünler için serbest piyasa sağlanırken, zaman zaman belirlenecek ve gözden geçirilecek belli uzak noktalardaki bazı ürünler için sübvansiyonlu fiyat uygulamalarına devam etmek.

6.2 Yukarıda yazılı olan hedefleri gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

6.3 Orta Vade

i) Rafinelere hammadde kaynaklarının bulunması ve hedge yöntemleri ile risk yönetimi konuları açısından işlevsel esneklik sağlamak.

ii) 2010 yılı itibariyle ürünlerin kalite normlarını daha temiz çevresel standartlar ve küresel standartlarla uyumlu hale getirmeyi başarmak için bir zaman çizelgesi düzenlemek.

iii) Rafine etme, boru hattı ve pazarlama altyapılarına yapılan yatırımları iyileştirmek için istikrarlı, açık ve uzun vadeli bir mali politika formülize etmek.

iv) Pazarlama ağlarının kurulumu, devam ettirilmesi, yeni oyuncuların açık ve transparan giriş kriterler doğrultusunda pazarlama sektörüne girmesi, yeni girenler için uygun oyun alanlarının sağlanması gibi konularda Kamu Sektörü Girişimleri'ne (KSG) tam işlevsel özgürlük vermek.

v) Araştırma ve üretim, rafine etmek, boruhatları ve terminaller üzerine 2000 * 10⁶ Rs. yatırımı olan veya yatırım yapmayı tasarlayan firmalara yakıt taşınması için pazarlama hakları vermek. Söz konusu yatırım özsermaye, özsermaye araçları ya da firmaya rücu hakkı saklı borç formlarında olmalıdır ve aktif varlıklara ilaveler doğrultusunda olmalıdır.

vi) Piyasaya yeni giren oyuncuların mevcut pazarlama şirketlerinin perakende ağlarına el uzatmadan kendi dağıtım ağlarını kurabilmeleri için mekanizmalar oluşturmak.

vii) Satışa dönük sektör ve doğal gaz için ortak bir düzenleyici mekanizma kurmak.

Viii) Pterol ürünlerinde Ulus bazında bir vergilendirme için Uluslarla işbirliği yapmaya başlamak.

ix) Yerli ürünleri ithal edilmiş ürünlerle karşılaştırıp muntazam vergi oranları sağlamak.

x) Rafine etme sektöründe Dolaysız Yabancı Yatırım (DYY) azami limitini mevcut %49'luk düzeyden %100'e yükseltmek.

xi) Tüm pazar katılımcıları için muntazam oyun alanı sağlamak.

6.4 Uzun Vade

i) Mevcut demiryolu ve liman altyapısını göz önünde bulundurarak ideal bir taşımacılık geliştirmek.

ii) Ham petrolün Hint bayraklı deniz araçları ile taşınmasının teşviki için bir politika geliştirmek.

iii) LNG'nin tercihen Hint bayraklı deniz araçları ile taşınması için bir politika geliştirmek.

iv) Rafine etme ve pazarlama altyapısıyla meşgul olunması için büyük çapta kapasite arttırımı sağlamak. 2025 yılına kadar öngörülen toplam yatırım rafine etmek sektöründe $2,50,000 \cdot 10^6$ Rs iken pazarlama altyapısında $1,35,000 \cdot 10^6$ Rs'dir.

7. Tarife ve Fiyatlandırma

Hidrokarbon sektörünün sağlıklı bir şekilde büyümesi ve müşterilerin haklarının korunması için makul bir tarife ve fiyatlandırma politikası çok önemlidir.

7.1 Hedefler

a) Çevre dostu bir Hidrokarbon sektörünü sağlayacak olan daha temiz, yeşil ve kaliteli yakıtlar için teşvik primleri sağlamak.

b) Devlet kazancını artırma ihtiyacını görevleri Asya-Pasifik ülkeleri ile aynı hizaya getirme ihtiyacı ile dengelemek. Fiyatları uluslararası düzeylere getirmek.

c) Yerli üreticileri korunmasını garanti ederek yeni yatırımları teşvik etmek.

d) Tükenmekte olan kaynakların verimli ve optimum kullanımını teşvik etmek ve nitelik bozulmasını yok etmek için sübvansiyonları ve çarpaz sübvansiyonları kaldırmak.

7.2 Yukarıda yazılı olan hedefleri gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

7.3 Orta Vade

i) Mevcut sübvansiyonları aşamalı olarak azaltmak.

ii) Mümkün olan en erken sürede aşamalı olarak, tarifleri ve tanıtım görevlerini belirlemek için Uzman Heyeti kurmak.

iii) Nakliye sübvansiyonlarını uzaklara yayılmış sahaların teminlerine ve ürünlerin sübvansiyonlarını mali bütçeye transfer etmek. İmtiyaz gerekliliğinin sebebi dağlık ve uzak alanlarda pazarlamayı serbest bıraktıktan sonra da temini devam ettirmektir.

iv) Doğal gaz tüketici fiyat bağlantısını bugünkü %75 akaryakıt ithalat paritesinde % 100'e yükseltmek.

8. Yeniden Yapılandırma and Negatif Yatırım

8.1 Hedefler

Endüstriyel yeniden yapılandırmanın temel hedefleri uzun vadede karlılığı devam ettirmek, piyasada değişen güçler içerisinde ilgili firmaların rekabet üstünlüğünü güçlendirmek ve tüketicilerin çıkarlarını korumaktır.

8.2 Yukarıda yazılı olan hedefleri gerçekleştirebilmek için aşağıdaki aksiyonlar yerine getirilmelidir.

8.3 Orta Vade

Aşağıdaki sıralama takip edilmelidir:

i) Hükümetin genel negatif yatırım politikasıyla aynı ekseninde olan kamu sektörü işletmeleriyle ilgili politikayı ilan etmek.

ii) Kamu Sektörü Girişimleri'nin (KSG) iç yapılandırmasını tamamen bilgi teknolojileri kullanarak tamamlamak.

iii) Petrol KSG'lerinin birleşme ve ittifak tekliflerini hissedar değerinin artırılması amacıyla uygulamak.

iv) En iyi hissedar değerini gerçekleştirebilmek için petrol KSG'lerinde en uygun düzeye çekmek için aşamalı olarak negatif yatırım yapmak.

9. Sonuç

Bu raporda açıkça anlatılmış olan Hidrokarbon Vizyonu orta ve uzun vadede uygulanmak üzere gündemin öncelikli aksiyonlarından birisi haline getirilmelidir. Asıl yapılması gereken aktiviteler özet halinde aşağıda sıralanmıştır:

- a) Araştırma faaliyetlerinin yoğunlaştırılması ve yerli petrol ve gaz mevcutluğunun keşfedilmemiş havzaların %100'ünün zaman kısıtlamalı bir planlamayla kazanılması yollarıyla petrol güvenliğine odaklanmak.
- b) Uzun vadeli temin garanti eden belirlenmiş cazip ülkelerde arazi alanlarını güvenceye almak.
- c) Doğal gaz arz ve talebi arasındaki açığı kapatacak ve LNG mevcutluğunu arttıracak projeleri takip etmek.
- d) Rafine etmede gerekli öz yeterliliğin (orta petrol destilatları tüketiminin %90'ı) devamını sağlamak.
- e) Farklı bölgelerdeki ham petrol ve petrol ürünlerinin yeterli stratejik depolamasını oluşturmak.
- f) Petrol ve gazın dağıtım ve pazarlaması için ilave altyapı yaratmak.
- g) Kamu sektörü işletmeleri, özel firmalar ve uluslararası oyuncular arasında serbest ve adil rekabet için Hidrokarbon piyasasını açmak.
- h) Daha temiz ve yeşil yakıtlar için politika çerçevesi oluşturmak.

- i) Tüketicinin petrol ürünlerini en makul fiyatla, gerekli kalitede ve niteliği bozulmadan alması için akılcı bir tarife ve fiyatlandırma politikasına sahip olmak
- j) Hidrokarbon sektöründe gerekli olan yatırımları cazip kılmak için uzun vadeli bir mali politika ilan etmek.
- k) Petrol sektörü KSG'lerini hissedar değerlerinin artırılması için yeniden yapılandırmak ve aşamalı olarak tüm petrol sektörü KSG'lerinde negatif yatırım yapmak
- l) Ülkenin petrol ve gaz güvenliğini sağlamak için düzenleyici ve yasal bir çerçeve geliştirmek.

Ek-I

Hindistan'da gelecekteki enerji temini paylaşımı (%)

Yıl	Kömür	Petrol	Gaz	Hydel	Nükleer
1997-98	55	35	7	2	1
2001-02	50	32	15	2	1
2006-07	50	32	15	2	1
2010-11	53	30	14	2	1
2024-25	50	25	20	2	3

Kaynak: 2011 yılına kadar Enerji Üzerine Teknik Notlar, Planlama Komisyonu, Hindistan Hükümeti (1998-99). Bu dönemden sonrasındaki değerler ekstrapole edilmiştir.

Hydel enerjisinin payı sabit kalmaktadır. Bunun nedeni 2012 yılına kadar planlanan kapasite ilavesi ve 2025 yılına kadar aynı seviyede kalacağını öngörülmüş olmasıdır.

Ek-II

Kişi başına düşen Enerji tüketimi – milyon ton eşdeğer petrol

Ülke/Bölge	1987	1997
Dünya	1.5	1.5
Hindistan	0.2	0.3
Çin	0.6	0.7
Kuzey Amerika	5.8	6.3
Avrupa	3.1	3.1
Eski Sovyet Sosyalist	4.7	3.2

Cumhuriyetler Birliği		
Dünyanın geri kalanı	0.6	0.7

Kaynak: British Petroleum İstatistikleri-1998

Ek-III

Kişi başına düşen karşılıklı Enerji ve Hirokarbon tüketimi (kg eşdeğer petrol)

Ülke/Bölge	İptidai enerji	Hidrokarbonlar
Dünya	1454	927
Hindistan	285	113
Çin	688	169
Pakistan	264	231
Bangladeş	81	80
Japonya	3962	2520
Birleşik Krallık	3856	2719
Almanya	4102	2539

Kaynak: British Petroleum.İstatistikleri - 1998

Ek-IV

Arz/Talep – Petrol Ürünleri (Milyon Metrik Ton- MMT)

Yıl	Talep (gaz açığını kapatmadan)	Talep (gaz açığı kapatılınca)	Tahmini rafine kapasitesi	Tahmini hampetrol ihtiyacı
1998- 1999	91	103	69	69
2001- 2002	111	138	129	122
2006- 2007	148	179*	167	173
2011- 2012	195	195**	184	190
2024- 2025	368	368	358	364

* 2007 yılında yılda 15 MMT LNG ithalatı varsayılmıştır.

** 2012 yılında, gerekli olan gazın ithal ve yerli kaynaklarla mevcut olacağı varsayılmıştır.

Kaynak: Rafine etme, pazarlama, ulaştırma ve altyapı ihtiyaçları üzerine Alt-Grup Raporu (1999).

Bu gerekliliğe karşın mevcut yerli hampetrol üretimi 33 MMT'dir. Aradaki açık ithalat ve yerli üretimin artırılmasıyla kapatılmalıdır.

ARZ/TALEP - DOĞAL GAZ
(Günlük Milyon Standart Metreküp)

	TALEP
1999-2000	110
2001-2002	151
2006-2007	231
2011-2012	313
2024-2025	391

Kaynak: Doğal gazın geliştirilmesi ve kullanımı üzerine Alt-Grup Raporu (1999).

Bu gerekliliğe karşın mevcut yerli gaz temini günlük 65 Milyon Standart Metreküp'tür. Aradaki açık ithalat, yerli üretimin arttırılması ve sıvı yakıtlara geçilmesi yollarıyla kapatılmalıdır.

ÖZET

ATAGENÇ, İhsan Ömer. 21. Yüzyıl Güvenlik Politikalarında Enerji ve Hindistan'ın Enerji Güvenliği Siyaseti, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

21. yüzyıla girerken “güvenlik” kavramında birçok değişim meydana gelmiştir. Bunlardan birisi de güvenliğin “enerji” boyutudur. 20. yüzyılın başlarında petrolün keşfiyle başlayan mücadele yaklaşık yüz yıldır tüm hızıyla devam etmektedir. Enerji alanında yaşanan mücadele hemen hemen tüm dünya devletlerinin gündemine yerleşmiştir. Devletlerin dış politika hamleleri büyük ölçüde enerji merkezli olmaya başlamıştır. Asya kıtası ise enerji alanında giderek kendinden daha fazla söz ettirmeye başlamaktadır. Özellikle Çin ve Hindistan toplamda 2.5 milyar civarındaki nüfusları ve artan enerji ihtiyaçlarıyla enerji politikalarında önemli yer edinmeye başlamıştır. Bu bağlamda Hindistan bölgenin önemli bir aktörü olarak gerek bölgesel gerek küresel gelişmelerde varlığını iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştır. Enerji tüketiminde giderek yükselen grafiği bölgenin diğer önemli gücü Çin ile Hindistan'ı karşı karşıya getirmektedir. Hindistan'ın bölgedeki rekabette önemli bir unsur olarak yer alması ise enerji kaynaklarına sahip olabilmekten ve enerji kaynaklarının mümkün olabildiğince çeşitlendirmekten geçmektedir. Hindistan gibi bölgesel güç olma yolunda önemli adımlar atan bir devletin gücü “enerji güvenliği” politikalarını doğru bir biçimde yönlendirmesiyle doğru orantılıdır. Artan nüfus ve ekonomik kalkınma ile birlikte enerji ihtiyacı da giderek artmakta bu da bölgede enerji alanında rekabetin giderek artacağına işaret etmektedir. Hindistan'ın bu mücadelede kazanan taraf olmasını “enerji güvenliği” politikaları belirleyecektir.

Anahtar Kelimeler:

1. Enerji
2. Güvenlik
3. Enerji Güvenliği
4. Hindistan
5. Güney Asya

ABSTRACT

ATAGENÇ, İhsan Ömer. The Role of Energy in the Security Politics of 21st Century and Energy Security Politics of India, Master Degree Thesis, Ankara, 2010.

Through the 21st Century, many alternations have occurred in the concept of “safety”, one of which is the “energy” dimension of safety. The war evolving with the discovery of fuel at the beginning of 20th century has been proceeding for a century and the fight in the energy field has been settled at the agenda of almost all the countries around the world. Foreign policies of the nations have been started to be based mainly on energy sector. Meanwhile Asia has started to be mentioned most often on the energy field. Especially with their nearly 2.5 billion population and increasing energy requirements, China and India have obtained crucial roles in the energy politics. In this context, as one of the most important actor of the region, India reveals both in the regional and global developments. India has begun to come across with China, which is another very important actor in the region, because of its increasing energy consumption. The conditions that India has to provide in order to maintain its important role in the competition in this region are possession and diversification of energy resources. The power of India, as a country taking major steps to become a regional leader, is directly proportional to the accurate management of its policies on the energy security. Due to increasing population and economical developments the energy demand in the country has been increasing. This indicates that competition in the energy field in the region will keep on ascending gradually. The policies on the energy security will designate India’s victory in this war.

Keywords:

1. Energy
2. Security
3. Energy Security
4. India
5. South Asia